

له بلاو ڪراومڪاني ڪٽيڻخانهي تهبايي / همولير

مالي دورو ۲۰۱۲

شيڪردنه وهی

ياسای باری کهسی

هاوسه رگیری ، ته لاق ، وه سیهت ، میرات

به پنی دهقی مادده کانی یاسای باری کهسی زماره ۱۸۸ بو سالی ۱۹۵۹ هه موارکراو ،

له کهل هه موارى زماره (۱۵) سالی ۲۰۰۸ له هه ریمی کوردستان

لقمان عارف

ماموستای یاسای باری کهسی

ناماده کردن و کرده PDF
جوان ئیبراهیم

خدمتی باری

ناچار

جیحاره ابراهیم

① خدمتی نیست

صبر و استقامت

دستور

شیکردنه‌وی

مترخانه نشین

خدمتی گدانه‌وی
مترخانه نشین چه ترطارد که نیت

② زمیندانی سیاسی
صبر و استقامت

یاسای باری که سی

هاوسه‌رگیری، ته‌لاق، وه‌سیه‌ت، میرات

بیتن ۱۸ سال یا ۷۰ سال

صمدیه ظاهره

به پنی ده‌قی ماده‌کانی یاسای باری که سی ژماره ۱۸۸ بز سالی ۱۹۵۹

مترخانه نشین

هموار کراو، له گه‌ل همواری ژماره (۱۵) سالی ۲۰۰۸ له هدرتیمی کوردستان

مترخانه نشین

محمد علی محمد باهر صافی مرگه‌ری

ژنه‌ر گلدانه‌وی حانه نشین دایره

۲۰۱۲

به خدمت به صبر و استقامت کرنیت

لقمان عارف

مأموستای یاسای باری که سی

چاپی دوووم: ۲۰۱۲

کتابخانه (ریختن) ریختن نه‌ر مایه‌رالی

پیشه‌کی :

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبيه المصطفى محمد (صلى الله عليه وسلم)، وعلى آله واصحابه، ومن تبعه باحسان الى يوم الدين.

پیکه‌وه ژيانی هه‌ردوو ره‌گه‌زی نێر و مێ بنه‌مايه‌کی سروشتیه بۆ ده‌سه‌به‌ر کردنی مانه‌وه‌ی جوړی ره‌گزی مرۆفایه‌تی.

ئاره‌زووی جوتبونی نێوان هاوسه‌ره‌کان مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی نییه بۆ ژيان، به‌لكو ئامرازیکه بۆ به‌رده‌وام بوونی ژيان، ومانه‌وه‌ی ره‌گه‌زی مرۆفایه‌تی، بۆیه ئاره‌زووی ره‌گه‌زی به‌رامبه‌ دابه‌ش ده‌بێ به‌سه‌ر سێ جوړ^(۱):

أ. ئاره‌زووه ئازه‌لیه‌که، که هه‌موو نێرو مێه‌ک له مرۆفه‌کان و ئازه‌له‌کان به هۆیه‌وه له‌یه‌ك نزیک ده‌بنه‌وه.

ب. ئاره‌زووی سۆزداری گیانی پاك، وه‌ك خۆشه‌ویستی و دلداری نێوان هاوسه‌ره‌کان، که ژيانی هاوسه‌ری مانای راسته‌قینه‌ نابه‌خشی به‌ له‌ده‌ست دانی.

ج. ئاره‌زووی سۆزی باوکیه‌تی و دایکیه‌تی، جگه‌ له‌ هاوسه‌رداری هه‌یج شتی تر شوینی پڕناکاته‌وه.

(۱) بنواریه: پیشه‌کی احکام الزواج والطلاق في الفقه الاسلامي المقارن، د. مصطفى الزلي، ط: ۵،

ده‌روازه‌ی یه‌که‌م

١٨ هاوسه‌رگیری

١٤

به‌شی یه‌که‌م: خوازینی و پیشه‌کییه‌کانی گرنیه‌ندی هاوسه‌رگیری

به‌شی دووهم: گرنیه‌ندی هاوسه‌رگیری

به‌شی سینیهم: لینه‌اتووی و وەرگرتنی ره‌زانه‌ندی دادور له هاوسه‌رگیری

به‌شی چوارهم: تو‌مارکردنی گرنیه‌ندی هاوسه‌رگیری

به‌شی پینجه‌م: پینه‌شیان له نافرته له هاوسه‌رگیریدا

به‌شی شه‌شه‌م: سه‌ره‌په‌رشتیاری له هاوسه‌رگیریدا

به‌شی چه‌وته‌م: بریکاری له هاوسه‌رگیریدا

به‌شی هه‌شته‌م: شایسته‌یی له هاوسه‌رگیریدا

به‌شی نۆیه‌م: مافه‌کانی نیوان ژن و می‌رد

به‌شی ده‌یه‌م: لاساری له هاوسه‌رگیریدا

ده‌ستپێک:

یاسادانه‌ری عێراقی یاسای باری که‌سی عێراقی، له‌ سالی ۱۹۵۹، به‌ ژماره‌ ۱۸۸ له‌ (۹۴) ماده‌ رێکخستوه، نه‌ویش له‌ شه‌ریعه‌تی ئیسلامی وه‌رگرتوه . گۆرانکارێکانی ژیان به‌رده‌وامه‌، بۆیه‌ له‌ کاتی هاتنه‌ پێشه‌وه‌ی هه‌ر رووداوێک، که‌ ده‌قی یاسای له‌ سه‌ر نه‌بێت، ده‌گه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ ده‌قه‌کانی شه‌ریعه‌تی ئیسلام وه‌ک یاسادانه‌ری عێراقی له‌ ماده‌ده‌ی یه‌که‌م، بر‌گه‌ی دووهم ناماژه‌ به‌وه‌ ده‌کات: (ئه‌گه‌ر ده‌قیکی دانراو نه‌بوو که‌ پیاده‌ بکریته‌، پێویسته‌ پشت به‌ گونجاوترین بئه‌ماکانی ئیسلام (شه‌ریعه‌تی ئیسلام) که‌ زیاتر له‌ گه‌ل ده‌قه‌کانی ئه‌م یاسایه‌دا ده‌گونجێت بیه‌ستریته‌).

له‌ ماده‌ده‌ی یه‌که‌م، بر‌گه‌ی (۳) هاتوه‌: نه‌گه‌ر پروداوێک روی داو هیچ ده‌قیکمان ده‌ست نه‌که‌وت نه‌و کاته‌: (دادگاگان له‌ هه‌موو ئه‌وانه‌دا، پێویسته‌ بر‌پاره‌کانی دادگه‌ری و یاساناسه‌ ئیسلامیه‌کانی عێراق و وڵاته‌ ئیسلامیه‌کانی دیکه‌، که‌ یاساگانیان نزیک به‌ یاساکانی عێراقن په‌یره‌و بکه‌ن).

ئه‌م یاسایانه‌ بۆ هه‌موو عێراقیه‌کان دانراوه‌ پێویسته‌ پابه‌ندی ببن، وه‌ک له‌ ماده‌ده‌ی دووهم بر‌گه‌ی یه‌ک دا هاتوه‌: (له‌ گه‌ل عێراقیه‌کاندا به‌م یاسایه‌ په‌فتار ده‌کریته‌، ته‌نیا ئه‌و که‌سانه‌یان نه‌بی که‌ به‌ یاسایه‌کی تایه‌ت بوێرداون).

بهشی یه کهم
خوازینی و پیشه کیه کانی گریه ندی هاوسه رگیری
(الخطبة ومقدمات عقد الزواج)

تویژیه ندی یه کهم
خوازینی^(۱) (الخطبة).

۱. پیناسهی خوازینی: داواکردنی پیاویکه بو ئافره تیکی دیاریکراو ، له پروی شه ره وه بو یه ک بشین ، یان خوازینی کردنی له کهس و کاری بو دروستکردنی هاوسه رگیری و ژبانی هاوبهش . نه گهر وه لام درایه وه نه وا خوازینییه که دروست ده بیت.

ب. کئ دروسته خوازینی بکریت؟ هه ر که سی بشیت هاوسه رگیری له گه ل بکریت ده شیت خوازینی بکریت^(۲).

(۱) بداية المجتهد ونهاية المقتصد ، أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن أحمد بن رشد القرطبي الشهير بابن رشد الحفيد (ت ۵۹۵هـ) ، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده، مصر، الطبعة: الرابعة، ۱۳۹۵هـ/۱۹۷۵م ، ۲/۲.

(۲) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ، تأليف الامام علاء الدين ابي بكر بن مسعود الكاساني الحنفي المتوفى سنة ۵۸۷ هـ ، الطبعة الاولى ۱۴۰۹ هـ - ۱۹۸۹ م ، المكتبة الحبيبية كانسي، ۲/۲۵۶.

تویژبه‌ندی دووم

پاشگه‌ز بوونه‌وه له خوازیینی و ناسه‌واره‌کانی

په‌یمان‌دان به‌هاوسه‌رگیری، و‌خویندنه‌وه‌ی سوڤه‌تی فاتح‌ا، و‌خوازیینی، به‌گریه‌ند هه‌ژمار ناکریت^(۱).

نه‌گه‌ر یه‌کێک له‌دوو لایه‌نه‌که‌ی گریه‌نده‌که‌، په‌شیمان بوونه‌وه‌، یان هه‌ردووکیان په‌شیمان بوونه‌وه‌، نه‌نجامی نه‌و دیاری و‌خه‌رجیانه‌ چۆن ده‌بیت^(۲)؟
نه‌گه‌ر خوازیینی‌کار شتیکی دیاری دایته‌ داخوازی‌کارو، وه‌ک پێشه‌کی ماره‌یی، دواتر یه‌کیکیان له‌گریدانی گریه‌نده‌که‌ په‌شیمان بوونه‌وه‌، یان یه‌کیکیان مرد. پێویسته‌ نه‌و شته‌ بگه‌ریندریته‌وه‌، یان هاوشیوه‌ی بگه‌ریندریته‌وه‌ نه‌گه‌ر نه‌ما‌بوو. نه‌نجامی دیاری‌یه‌کان حوکمی به‌خشینی هه‌یه‌^(۳).

(۱) له‌ماده‌ی سێهه‌م، بڕگه‌ی (۳) دا‌هاتووه‌.

(۲) بنواڤه‌: إعانة الطالبین علی حل الفاظ فتح المعین لشرح قرّة العین، السید البکری بن السید محمد شطا الدمیاطی أبو بکر، دار الفکر، بیروت، کتاب الهیة ۲/۱۵۶، الشرح الصغیر: ۲/۴۵۶.

(۳) له‌ماده‌ی نۆزده‌م، بڕگه‌ی (۲-۲) هاتووه‌.

بهشى دووهم
گرښه ندى هاوسەرگیرى
(عقد الزواج)

تويزښه ندى يه كه م
هاوسەرگیرى وينه ماكانى

ا. پېناسه ى هاوسەرگیرى

گرښه ندى په زامه ندي له نيوان نافرته وپاودا. به هؤيه وه بؤيه ك چه لال ده بن له پرووى شهرعه وه ، بؤ پټكھيتانى خيزان له سهر بنه ماي خوشه ويسقى وسؤز و به زه يى وبهر پرسيا رته ى هاوبه ش . به پټى حوكمه كاني ندم ياسايه^(۱).

ب. بنه ماكانى گرښه ندى هاوسەرگیرى

گرښه ندى هاوسەرگیرى دوو بنه ماي هه يه :

داوا كردن و رازيوون (الايجاب والقبول).

گرښه ندى هاوسەرگیرى ، به دهر برېنى (نهرى) - به زمان ، يان به داب وده ستور - له لايه نيكي گرښه نده كه ، به (قبول) لايه نه كه ى دى (يان برىكاره كه ى) دهبه سترىت^(۲).

(۱) له مادده ى سنيهم ، برگه ى (۱) دا هاتووه.

(۲) له مادده ى چوارهم دا هاتووه.

تویژیهندی دووم

مەرجەکانی گریه‌ندی هاوسەرگیری (شروط عقد الزواج):

بۆ دروست بوونی گریه‌ندی هاوسەرگیری پێویسته چەند مەرجێك بێتە جێ،
لەوانە:

یەكەم: مەرجەکانی گرێدانی هاوسەرگیری (شروط الانعقاد)

چەند مەرجێك پێویسته بۆ گریه‌نده‌که، هەندیکیان دەگەرێتەوه بۆ لایەنی
گریه‌ند، هەندیکێ تر پێویسته بۆ زاراوه‌کانی گریه‌نده‌که، هەندیکیش بۆ شویفی
گریه‌نده‌که^(١).

أ. ئەو مەرجانەی پێویسته لە هەردوو لایەنی گریه‌نده‌که بێتەدی:

١. دەبێت هەردوو لایەنی گریه‌نده‌که شیاو بن بۆ گریه‌ند، جا
لێهاتوویی تاواو بن یان لێهاتوویی ناتەواو، وەك مندالی وریا(الصبي
المميز).

٢. تێگەشتنی هەردوو لایەنی گریه‌ند، بە واتای قسەی لایەنه‌که‌ی تر.

ب. ئەو مەرجانەی پەيوەستن بە ئافەرته‌که:

١. دەبێت ئافەرته‌که گومانی نەژن و نەمێردی لێتە کری.

٢. دەبێت ئافەرته‌که لەو ئافەرته‌تانه‌ی نەبێت، که لەو پیاوه‌ قەدەغه‌ کراو بێت.

(١) بنواری: بدائع الصنائع، الكاساني، ٢/٢٢٢، رد المحتار علی الدر المختار، ابن عابدين، محمد أمين
بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقي الحنفي (ت: ١٢٥٢هـ)، الناشر: دار الفكر-بيروت،
الطبعة: الثانية، ١٤١٢هـ - ١٩٩٢م، ٢/٢٦٦، شرح قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الخطيب، د.
حمد الكبيسي، د. محمد السامرائي، مطبعة وزارة التعليم العالي، العراق، الطبعة: الاولى، ١٩٨٠.

ج - نهو مهرجانه‌ی پټوښته له زاراوه‌ی داواکردن و قبول‌لکړدن هه‌بن^(۱).

۱- داواکردن و قبول‌لکړدن له يه‌ك دانیشن بیت.

۲- پټوښته وشه‌ی قبول‌ل‌هاوشیوه‌ی داواکردنه‌که بیت.

۳- ده‌بیت زاراوه‌ی داواکردن ، به‌شیوه‌یه‌ك بی‌که مانای نیستا

بگه‌یه‌نیت، هه‌لپه‌سراو نه‌بی به‌کاریک یان کاتیکي داهاتوو وه‌ك:

نه‌گهر باوکت له سه‌فهر هاته‌وه ده‌بیت به‌هاوسه‌رم^(۲)؟

* نه‌هاته‌دی مهرجیک نه‌مهرجه‌کانی گریندانى هاوسه‌رگیری^(۳):

۱. نه‌گهر مهرجیک له مهرجه‌کانی گریندان له هاوسه‌رگیری نه‌هاته‌دی

گریه‌سته‌که به‌تال ده‌بیت .

۲. هیچ ناسه‌واریکي لیناکه‌وټه‌وه .

۳. نه‌گهر نافرته‌که گواسترابوو پټوښته ده‌سته‌جی لیک جیابکرینه‌وه.

دووم: مهرجه‌کانی دروستی گریه‌نده‌ی هاوسه‌رگیری (شروط الصعة في الزواج):

مه‌به‌ست له دروستی هاوسه‌رگیری: پټوښته گریه‌نده‌که بشی شوینه‌واری

شهرعی له‌سه‌ر دروست بی، بویه پټوښته نه‌م مهرجانه‌ی لیټه‌جی، تا گریه‌نده‌که

دروست بیت^(۱):

(۱) بنواړه: مغني المحتاج إلى معرفة معاني الفاظ المنهاج ، شمس الدين ، محمد بن أحمد الخطيب

الشربيني الشافعي (ت: ۹۷۷هـ) ، الناشر: دار الكتب العلمية ، الطبعة: الأولى، ۱۴۱۵هـ - ۱۹۹۴م، ۶۲/۵،

كشاف القناع عن متن الإقناع: منصور بن يونس بن صلاح الدين ابن حسن بن إدريس البهوتي

الحنبلی (ت: ۱۰۵۱هـ) الناشر: دار الكتب العلمية، ۲/۱۳۶.

(۲) له مادده‌ی شه‌شهم ، برگه‌ی (۱) دا هاتوو.

(۳) شرح قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الخطيب، ص ۳۲.

توسعی ده بیتی سه پر شتیار هه بخت نافرته (۱) به بهوی

شیکردنه وهی یاسای باری کمسی

۱. سه پر به رشتیار (الولی): سه پر به رشتیاری نافرته ته که ده بیت ههستی به نه نجامدانی گریه نده که له لای زۆربهی زانایان به به لگهی فهرموودهی پیغه مبه (درودی خوی له سه ربیت): (لا نکاح الا بولی) ^(۲)، به لام نه بو حه نیفه ده فهرمویت: (نافرته ته که خوی ده توانی ههستی به نه نجامدانی گریه نده که ، به لام به ره زامه ندی سه پر به رشتیاری) ^(۳).

۲. نابیت نافرته ته که قه ده غه کراوینت له پیاوه که ، به به لگه یه ک گومانی تیا بیت، وه که خواستی خوشکی خیزان له کاتیکدا که خوشکی یه کهم له عیدهی ته لاقی باین بیت.

۳. بوونی شاهید: زاناکان چه ند مه رجیکیان داناوه بو شاهیده کان ^(۴):
 ا. لیها تووی هه بیت (بالغ و عاقل) بیت.

ب. موسولمان بیت، نه گهر هه ردوو هاوسه ر که موسولمان بوون، به لام نه گهر نافرته ته که (نه هلی کتاب) بوو ده شیت شاهید له وانیش بیت.

ج. له که سینک زیاتربیت (دوو پیاو، یان پیاوێک و دوو ژن)، به به لگهی فهرموودهی خوی په ره ردگار: ﴿وَأَسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ رَضَوْنَ مِنَ الشَّهَادَةِ أَنْ

(۱) بنواژه: مغنی المحتاج: الشربینی، ۳/۱۴۴، المغنی فی فقه الإمام أحمد بن حنبل الشیبانی، عبد الله بن أحمد بن قدامة المقدسی أبو محمد، الناشر: دار الفكر - بیروت، الطبعة الأولى، ۱۴۰۵هـ ص ۶/۴۵، کشاف القناع: البهوتی، ۵/۴۱.

(۲) رواه الخمسة (أحمد وأصحاب السنن)، وصححه والترمذي، بنواژه: سبل السلام، ۳/۱۱۷.

(۳) بنواژه: فتح القدير: کمال الدین محمد بن عبد الواحد السیواسی المعروف بابن الهمام (ت ۸۶۱هـ)، الناشر: دار الفكر، الطبعة: بدون طبعة وبدون تاریخ، ۲/۲۹۸، بدائع الصنائع: الکاسانی، ۲/۲۳۷.

(۴) بنواژه: فتح القدير: ابن الهمام، ۲/۲۵۶.

تَضِلَّ إِحْدَهُمَا فَتُزَكَّرَ إِحْدُهُمَا الْآخَرَىٰ ﴿٢٨٢﴾ (١)

هۆکاری دوو ژن به یك شاهید ده چیته، ئایه ته كه نامازه ی پێكردوه :
نه گهر یه كێكیان له بیری چوو نه وه ی تر به بیریدی نیته وه.

به لām له هه مواری سالی ٢٠٠٨ ی په رله مانی كوردستان بووه به
پیاوێك و نافرته تێك (٢).

د. گوێبیستی قسه كان بن و له زمانه كه حالی بن.

ه. دادپهروه ر بن " زانایان دوو بۆچوونیان هه یه :

بۆچوونی یه كه م: به بۆچوونی زۆرینه ی زانایان ، به به لگه ی فه رمووده ی
پێغه مبه رمان (درودی خوای له سه ربیته) : (عن عائشة أن رسول الله
صلى الله عليه وسلم قال : " لا نکاح إلا بولي وشاهدي عدل ، وما
كان من نکاح علی غیر ذلك ، فهو باطل) (٣). واته : گریه ندی
هاوسه رگیری به تاله مه گه ر به سه رپه رشتیار و دوو شاهیدی
دادپهروه ر نه بیته .

بۆچوونی دووه م: حه نه فه یه كان وشیعهدی ئیمامی ده فه رموون:
(دادپهروه ری مه رج نییه بۆ شاهیده كان) (٤).

یاسای باری كه سی بۆچوونی حه نه فه یه كانی هه لبژاردوه .

(١) البقرة : ٢٨٢.

(٢) له ماده ی شه شه م ١٤ ، بڕگه ی (د) هاتوه .

(٣) رواه ابن حبان وصححه ، رقم الحديث ، ٤١٢٨.

(٤) بنواریه : الفقه الاسلامي وادلته ، الدكتور وهبة الزحيلي ، دار الفكر ، دمشق ، الطبعة : الثالثة ، ١٩٨٩

، ص : ٦٥٦٤/٩ ، المختصر النافع ، ابو قاسم نجم الدين جعفر بن الحسن الحلبي (٦٧٦هـ) طبعة : دار

الكتاب العربي ، مصر ، ١٩٤.

٤. گرینه نده که یه کجاره کی بیت (تایید العقد).

زاراوهی داواکردن و قبولکردن، دهیت به وشه یه کجاره کی بیت، نهک کاتی. بویه گرینه ندی کاتی، یان هاوسه گیری له زهت (زواج المتعة) قه دهغه کراوه.

هاوسه گیری موعه^(١): نهو گرینه نده یه له نیوان نافرته تیک و پیاوینکدا نه نجام ده درئ، به مه به سقی له زهت له یهک وهر گرتن، له پرووی جهسته ییه وه، بو ماوه یه کی دیاریکراو، به ماریه کی دیاریکراو، کو تایی یه کهشی به کو تایی کاته که تهواو دهیت، نه گهر یه کینکیان مرد، نهوهی تر میراتی لینا گریت.

بوچوونی یاسا: له یاسای باری کهسی عیراقی نهم جوړه هاوسه رگریه ی، به قه دهغه کراو داناهه. وهک له مهرجی چواره م له مهرجه کان دروستی هاوسه رگری هاتووه. به لام زانایانی شهرع دوو بوچوونیان هه یه:

بوچوونی یه گهم: جهووری زانایان ده فهرموون: (نهم جوړه هاوسه رگریه سه ره تایی نیسلام ری پندراو بووه، به لام دواتر قه دهغه کرا.

بوچوونی دووه م: شیعهی ئیمامی ده فهرموون: (حوکمی نهم هاوسه رگریه لانه چووه)^(٢).

(١) بنواره: مغنی المحتاج: الشربینی، ٢/١٤٢، المذهب: الشیرازی. أبو اسحاق إبراهيم بن علي بن يوسف الشیرازی (ت: ٤٧٦هـ)، الناشر: دار الكتب العلمية ٢/٤٦. نکاح المتعة عبر التاريخ، عطية محمد سالم، مطبعة المنني، المدينة المنورة، ١٣٩٦هـ، ٥١.

(٢) بنواره: مختصر النافع ٢٠٥-٢٠٧، الشرح الصغير: ٢٨٧/٢.

به لگه ی بۆچوونی یه کهم: عن عمر بن عبد العزيز ، قال : حدثنا الربيع بن سبرة الجهني ، عن أبيه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى عن المتعة ، وقال : " ألا إنها حرام من يومكم هذا إلى يوم القيامة ، ومن كان أعطى شيئا فلا يأخذه " (١).

واته: پیغه مبهری خوا (درودی خوی له سه ریئت) هاوسه رگیری له زه تی لیقه ده غه کردین ، وفه رموی نهم هاوسه رگیری حه رامه بۆ نیوه له مپووه تا روژی دوایی، هه رکه سی شتیکی وای پیدرا با وه رینه گریت.

به لگه ی بۆچوونی دووهم: قال ابن مسعود: (كنا نغزو مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس معنا نساء، فقلنا: ألا نختصي؟ فنهانا عن ذلك، ثم رخص لنا أن ننكح المرأة بالثوب إلى أجل) (٢). واته: له گهل پیغه مبهر (درودی خوی له سه ریئت) غه زامان نه کرد ، نافرهمان له گهل نه بوو ، داوای نافرهمان کرد ، پیغه مبهر قه ده غه ی کردین، دواتر مۆله تی داین نافرته بخوازین به ماره یی پۆشاکیک تا ماوه یه ک. به لام: هه موو زانایان کۆکن له سه ر نه وه ی نهم فه رمووده یه له سه رته یی ئیسلام بووه دواتر حه رام کراوه ، وه ک زۆر له قه ده غه کراوه کانی. نهم هاوسه رگریه له گهل هاوسه رگیری ئاسایی نهم جیاوازیانه ی هه یه: ١. نه بوونی شاهیدی و راگه یاندى. ٢. میرات له یه ک ناگرن.

(١) رواه مسلم ، صحيح مسلم - كتاب النكاح ، باب نكاح المتعة - حديث : ٢٥٨٨ .

(٢) رواه البخاري ومسلم واحمد ، بنوابة: نيل الأوطار: ١٢٣ / ٦ .

۳. پئویست به سه‌رپه‌رشتیار ناکات ، مه‌گەر نافرته‌ته‌که شروی نه‌کردییت.

۴. ته‌لاقی تیا نییه .

۵. بۆ کاتیکی دیاریکراوه ، به‌کوئایی هاتی کاته‌که هاوسه‌رگریه‌که نامینییت.

بیگوومان بۆچوونی یه‌که‌م راسته‌ه ، له‌به‌ر به‌هیزی به‌لگه‌که‌یان ، ونه‌م هاوسه‌رگریه‌ی مه‌به‌سته‌کانی شه‌رعی تیا‌نایه‌ته‌دی بۆ هاوسه‌رگری: که دروستکردنی خێزان ، وبوونی منداڵ و په‌روه‌رده‌کردنیان ، وبوونی سۆز و خوشه‌ویستی له‌نیوان هاوسه‌ره‌کان. دواتر هیچ سنوریکی دیاریکراوی نییه ، بۆ غمونه: پیاویک ده‌توانییت هه‌موو رۆژی ژنیکی بییتی یان زیاتر که‌واته له‌سالیکی ۳۶۵ ژن جارانی ته‌نها ده‌سالی که‌یه‌کسانه: ۳۶۵۰ ژن . نه‌ی نه‌و ژنه‌ چهند پیاو می‌ردی بووه !!! نه‌ی کوا منداڵ؟؟!! ، مان !!!؟ ، دوارۆژی؟؟!! ، نه‌ی که‌که‌نجایه‌تی نه‌ما چی ده‌کات؟؟!! . بیگوومان نه‌م هاوسه‌رگریه نه‌له‌گه‌ل مقاصیدی شه‌رع تیکده‌کاته‌وه ، نه‌له‌گه‌ل فیزه‌ی پاکی مروّفه‌کان.

نه‌هاتنه‌دی مه‌رجیک له‌مه‌رجه‌کانی دروستی گریه‌ندی هاوسه‌رگری و ناسه‌وارمکانی:

۱. نه‌هاتی مه‌رجیک : نه‌گەر مه‌رجیک له‌مه‌رجه‌کانی دروستی گریه‌ندی هاوسه‌رگری نه‌هاته‌دی ، گریه‌نده‌که‌پوچه‌له (فاسده) ، حوکمی قه‌ده‌غه‌کردنی گواسته‌نه‌وی نافرته‌ته‌که‌ده‌ییت ، نه‌گەر نافرته‌ته‌که‌گواستراپیته‌وه پئویسته لیکی جیا‌بکریته‌وه ، نه‌گەر نا‌دادوهر به‌فه‌رمان لیکیان جیا‌ده‌کاته‌وه .

ب. ناسه‌واره‌کانی :

پیش گواسته‌وه هیچ ناسه‌وارینکی شهرعی لینایه‌ته‌دی ، به‌لام نه‌گهر نافرته‌که گوازا بۆوه، نه‌وکاته نه‌م ناسه‌وارانه‌ی لیدیتته‌دی^(۱) :

۱. نافرته‌که ماره‌یی ده‌که‌ویت.
۲. ره‌چه‌له‌ک وه‌چه جیگیر ده‌بیت.
۳. حرام‌بوونی زاوایه‌تی لیدیتته‌جی.
۴. میرات لیک ناگرن.
۵. عیدده پیوست ده‌بیت.
۶. سزای داوین پیسی به‌سه‌ریاندا نا چه‌سه‌پی .

سینهم: مهرجه‌کانی جینه‌جی کردن (شروط النفاذ):

۱. پیتاسه‌ی جینه‌جی کردن: واته. هاتنه جی شوتنه‌واری شهرعی گریه‌نده‌که ، که هه‌ردوو لایه‌نی گریه‌نده مافی به‌ستنی گریه‌نده‌که یان هه‌بیت.
۲. مهرجه‌کانی جینه‌جی کردن :

أ. لینه‌اتوویی ته‌واو (بالغ وعقل). نه‌گهر شیاوی ته‌واوی نه‌بوو، جینه‌جی کردنی، له‌سه‌ر مۆله‌تی سه‌رپه‌رشتیاری راده‌وه‌ستیت.

ب. سیفه‌تینکی شهرعیان هه‌بیت بۆ به‌ستنی گریه‌نده‌که ، جا که‌سه‌که خۆی بیت ، یان سه‌رپه‌رشتیار بیت، یان بریکاری بیت. نه‌گهر که‌سیک جگه له‌وانه‌ی باسماں کرد ، هه‌ستا به‌ گریه‌نده‌که، نه‌وکاته

(۱) بنواره: شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد الخطيب 39، احکام الاسرة ، نظام الدين عبدالحميد ، مطبعة: جامعة بغداد ، ط: ۱ ، سنة: ۱۹۸۶ ، ص: ۵۶.

جینه‌جی کردنه که راده‌وستی له‌سەر مۆله‌تی خاوه‌ن گریه‌نده‌که^(۱).

۳. نه‌هاته‌دی مه‌رجه‌کانی جینه‌جی کردن:

نه‌گەر مه‌رجیک له مه‌رجه‌کانی جینه‌جی کردن نه‌هاته‌دی ، گریه‌سته‌که راده‌وه‌ستی له‌سەر مۆله‌تپێدانی سه‌رپه‌رشتیار ، هه‌رچه‌نده گریه‌سته‌که دروستیشه به‌لام هیچ ناسه‌واری هاوسه‌رگیری لینایه‌ته‌دی ، مه‌گەر به مۆله‌تی سه‌رپه‌رشتیار نه‌بیت^(۲).

چوارهم: مه‌رجه‌کانی پابه‌ند بوون (شروط اللزوم):

۱. پێناسه‌ی پابه‌ندبوون: چهند مه‌رجیکه ، که نابیت هیچ یه‌ک له هاوسه‌ره‌کان مافی هه‌له‌وه‌شاندنه‌وی هه‌بیت^(۳).

کاتی‌ک مه‌رجه‌کان له هه‌ردوو لایه‌ن هاته‌دی، پێوسته هه‌ردوو لایه‌ن پابه‌ندن. نابیت په‌یوه‌ستی بکه‌ن، به مه‌رجیک ، یان سه‌رپشکی ، وه‌کو له کرپن و فروشتن هه‌یه ، نه‌گەر گریه‌نده‌که که به‌سه‌را هیچیان بۆیان نییه په‌شیمان بینه‌وه.

۲. مه‌رجه‌کانی پابه‌ند بوون^(۴):

ا- پێوسته پیاوه‌که شایسته‌ی ئافه‌ته‌که بیت. نه‌گەر شایسته نه‌بوو سه‌رپه‌رشتیار بۆی هه‌یه ئه‌م گریه‌نده هه‌له‌وه‌شیتته‌وه.

(۱) بنواړه: مغني المحتاج: الشربيني، ۲/۱۷۱، كشاف القناع: البهوتي، ۲/۴۴۱، بدائع الصنائع: الكاساني، ۲/۲۳۳.

(۲) شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد الخطيب ، ۴۰.

(۳) بنواړه: بدائع الصنائع: الكاساني، ۲/۳۱۵ ، كشاف القناع: البهوتي، ۵/۷۱، القوانين الفقهية: ابن جزلي الكلبي الفرناطي ، ص ۱۹۷.

(۴) بنواړه: بدائع الصنائع: الكاساني، ۲/۳۱۵، المهذب: الشيرازي، ۲/۳۹، الشرح الصغير: ۲/۳۹۹.

ب- نايىت مارەيى ئافرەتەكە كەمىز بىي لى ھاوشىۋەي خۆي (مەر المىل)،
ئەگەر مارەيەكەي كەمىز بوو سەرپەرشتىياري بۆي ھەيە گرىيەندەكە
ھەلبوۋەشىيىتەۋە.

ج- ئەو سەرپەرشتىياري ھەلەستىي بە مارەبىيى ئەو كچەي لىھاتوويى
تەۋاوي نىيە ، پىۋىستە ناسراۋىيىت بە باش ھەلبىزاردنى ھاوسەر بۆ
كچەكەي .

د- نايىت پىاۋەكە لى ناساندنى خۆي ، فىلى لى ئافرەتەكە كەمىز ،
ۋەك نىشانىداني ھەسەب ۋ نەسەبىك ، يان تەمەنىك ، يان سىفەتىك
دواتر دەر كەۋىي وانىيە . لىم ھالەتە ئافرەتەكە بۆي ھەيە
گرىيەندەكە ھەلبوۋەشىيىتەۋە . بەلام بۆ پىاۋ ئەم مەرچە نىيە چۈنكە
پىاۋ تەلاقى بەدەستە ، دەتوانىت ھەركاتىي بۆي دەر كەۋىي فىلى
لىكراۋە ، ھاوسەرى تەلاقدا .

نەھاتەدى مەرچىك لى مەرچەكانى پابەند بوون:

ئەگەر مەرچىك لى مەرچەكانى پابەندبوون نەھاتەدى ، ھەردو
ھاوسەرەكە دەتوانن پابەند نەبن بە گرىيەستەكە . ھەريەك لى ھەردو
ھاوسەرەكە ، يان ئەۋانەي بە كارى ئەۋان ھەلدەستىن مافى تانەدانىان
ھەيە .

۲. ھوكمى ئەم گرىيەستە: ھەموو ئاسەۋارەكانى ھاوسەرگىرى لىيىتەجىي،
مەگەر پىش گواستەۋە گرىيەستەكە ھەلبوۋەشىيىتەۋە ، ئەۋكاتە ئافرەتەكە
مافى مارەيى نايىت^(۱).

(۱) شرح قانون الاحوال الشخصية، د احمد الكبسي، بدون رقم الطبعة، سنة ۱۹۷۷، ص ۷۲.

تویژیه‌ندی سییه‌م دانانی مهرج له گریه‌ندی هاوسه‌رگیری

(وضع الشرط ضمن عقد الزواج)

یه‌که‌م: پیتاسه‌ی هاوسه‌رگیری مهرج‌دار: نه‌و هاوسه‌رگریه‌یه که زاراوه‌ی ده‌برین تیایدا په‌یوه‌سته به مهرجیک.

دووهم: مهرجه‌کانی مهرج دانان: مهرجه‌کان دوو جوړن^(۱):

۱. نه‌گهر مهرجه‌که گونجاو بوو له‌گه‌ل گریه‌نده‌که، وه‌ک: مهرجیک داننی له‌سه‌ر میړده‌که‌ی، که‌ه‌ر کاتی داوای کرد، ته‌لاقی بدات، یان ده‌سته‌به‌ریک (که‌فیل) دانیت بو وهر‌گرتنی ماره‌یه‌که‌ی. نه‌مجوره مهرجه دروسته، پیویسته پایه‌ندی بن.

۲. نه‌گهر مهرجه‌که گونجاو نه‌بوو، یان له‌شهرعدا نه‌بوو، یان نه‌و جوړه نه‌ریته نه‌بوو، وه‌ک پیاوه‌که مهرجی له‌سه‌ر هاوسه‌ره‌که‌ی دانا که‌خوی بریوی خوی بکات، یان ژنه‌که مهرجی دانا که‌پیاوه‌که‌ی ژنی یه‌که‌می ته‌لا‌قدا، نه‌گهر پیاوه‌که دوو ژنی هه‌بوو. له‌م حاله‌ته گریه‌نده‌که دروسته و مهرجه‌که به‌تاله^(۲).

(۱) بنواریه: المغنی: ابن‌قدامة، ۶/۴۵۵، الفقه الاسلامی وادلته: ۱۱۰/۹.

(۲) له‌ماده‌ی ششم، برکه‌ی (۶۵۴) دا‌هاتووه.

به شئی سئیهم

لیهاتووی و وهر گرتنی ره زامه نی دادوهر له هاوسه رگیری

(الأهلية والحصول على اذن القاضي في الزواج)

تویژ به ندی به کهم

لیهاتووی له هاوسه رگیری (الأهلية في الزواج):

لیهاتووی دور به شه: لیهاتووی تهواو، لیهاتووی ناتهواو^(۱).

ا- لیهاتووی تهواو (الأهلية الكاملة):

نهم جوهر لیهاتووی به دی ده کریت له:

۱. کهسه که عقلی تهواو بیت.

۲. کهسه که تهمه نی ههژده سالی تهواو کرد بیت.

ب- لیهاتووی ناتهواو (الأهلية الناقصة):

نهو که سانهن که کهم و کورپان ههیه وهک: نهو کهسهی نه خوشی عقلی

ههیه، یان ههژده سالی تهواو نه کرد بیت^(۲). نهو که سانهی لیهاتووی

(۱) شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد الخطيب ، ۴۲-۴۶.

(۲) له مادهی جهوتهم ، برگهی (۱) دا هاتوو.

شیکردنهوهی یاسای باری کهسی

تهواویان نهبی، پیوسته رهزامهندی دادوهر وهر گرن بو نهجمدانی
هاوسهرگیری.

تویژبهندی دووم

بهدهستهینانی رهزامهندی دادوهر بو نه نجامدانی گریهندی
هاوسهرگیری

(الحصول علی اذن القاضي لاجراء عقد الزواج):

رینگاپندان بو نه نجامدانی هاوسهرگیری له رینگای دادگاوه سی چین ده گریتهوه:

۱- هاوسهرگیری نهوانه ی ههژده سالیان تهواو نه کردوه.

۲- هاوسهرگیری نهوانه ی کهم کورتیان ههیه له عهقلیان.

۳- هاوسهرگیری نهوانه ی زیاتر له هاوسهریک دین.

۱- هاوسهرگیری نهوانه ی ههژده سالیان تهواو نه کردوه:

هاوسهرگیری نهو کهسانه ی ههژده سالیان تهواو نه کردوه دادوهر دهبی

دلنیا بیت له:

ا- شایسته یی هاوسهرگریه که.

ب- توانای جهسته یی.

ج- رازیوونی سهرپهرشتیاری شهرعی.

نه گهر سهرپهرشتیاره که رازینه بوو، له دوو خال بهدهر نییه: یان بهلگه و

عوزرینکی ههیه، یان عوزری نییه.

بار و نهو.

لک

ئەگەر عوزری هەبوو، ئەوکاتە دادوەر مۆلەتی ئەداتی بەخۆیدا بچیتەو، بەلام ئەگەر هیچ عوزریکی نەبوو، دادوەر رێگە بە هاوسەرگیرە که دەدات^(۱).

۲. هاوسەرگیری ئەوانەى نهخۆشى عەقلیان هەیه:

- مەرجه کانی هاوسەرگیری کەسیک نەخۆشی عەقلی هەیت^(۲):
- أ- پێویستە بە بەلگەى پزیشکی بێسەلمێنى کە نەخۆشیە کەى کاتیە، ترسی گواستەوەى بۆ منداڵە کان نیە.
- ب- پێویستە بێسەلمێنى بە بەلگە، ئەنجامدانى ئەم هاوسەرگیریه بەرژووەندى نەخۆشە کەى تیاە.
- ج- دەیت لایەنى دووهم لە هاوسەرگیریه کە رازى ییت، بەم جوړه هاوسەرگیریه و ئەنجامه کانی^(۳).

۲. ئەو کە سانهى زیاتر له ژنیک دینن:

- گریه‌ندى هاوسەرگیری ژنى دووهم یان زیاتر، رێپێدراونیە لە یاسا، مەگەر بە رەزامەنى دادوەر نەبیت، بۆ رەزامەنى دادوەر، پێویستە ئەم مەرجهانى لێتەجی، بە پێى دوا هەموواری پەرلەمانى کوردستان، ژمارە (۱۵) سالی ۲۰۰۸^(۴):
- أ- لەبەر دەم دادگا رەزامەندى هاوسەرى یە کەم لە سەر ژنەتانی دووهمى مێردە کەى وەرگیریت.

۱- زیاتر له ژنیک
۲- اصلیهى ته و نهی
۳- ۱۸ سالی ته و نهی

کۆتایی

(۱) بنواری: شرح قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الخطيب، ۴۸.

(۲) له ماددهى ههشته، بڕگه‌ى (۲) دا هاتوو.

(۳) بنواری: شرح قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الخطيب، ۴۸-۴۹.

(۴) له ماددهى سێهه، بڕگه‌ى (۲) دا هاتوو.

ب- تووشبوونی ژنه که به نه‌خوشیه کی درپژخایه‌نی سه‌لیتراو ، که رینگه له کاری سه‌رجیی ژن و می‌دایه‌تی بگری ، وئومیدی چاکبونه‌وه‌ی نه‌بیټ، یاخود نه‌زۆک بیټ، که به راپۆرتی لیژنه‌ی تاییه‌تی پزیشکی سه‌لیترایټ.

ج- نه‌و پساوه‌ی ژنی دووهم دینیت ، توانای دارایی هه‌بیټ که به‌شی به‌پۆه‌بردنی پتر له ژنیک بکات، وئهمه‌ش ده‌بی به‌لگه‌نامه‌ی فهرمی سه‌لیتی، وله‌کاتی ریکاری گریه‌ندی هاوسه‌رگریه که‌دا پیشکەش به دادگا بکات.

د- ده‌بیټ می‌رده که له‌به‌رده‌م دادگا به‌لینامه‌یه‌ک بنووسیت ، به‌ر له گریه‌ندی هاوسه‌رگری پیشکەشی بکات . به‌به‌دیه‌تانی دادپه‌روه‌ری ویه‌کسانی له‌نیوان هه‌ردوو هاوسه‌ره‌که‌ی، له‌چوونه سه‌رجیی هاوسه‌ری و په‌یوه‌ندییه‌کانی دیکه‌ی هاوسه‌رگری، له‌رووی (ماددی و مه‌عنه‌وی)یه‌وه.

ه- نایټ ژنه که نه‌و مه‌رجه‌ی له گریه‌ندی هاوسه‌رگری دانایی ، که ژنی به‌سه‌ر نه‌یه‌ت.

و- هه‌ر که‌سیک گریه‌ندی هاوسه‌رگری بۆ زیاتر له ژنیک به‌پنجه‌وانه‌ی هه‌ریه‌ک له‌برگه‌کانی: (أ، ب، ج، د، ه) له (دووهم)ی نه‌م ماده‌یه کرد، به‌به‌ندکردن بۆ ماوه‌یه‌ک له‌شەش مانگ که‌متر و له‌سالتیکیش زیاتر نه‌بیټ ، و به‌پێ بژاردنیکی ده‌ملیۆن دیناریش سزا ده‌دریت.

ز- نایټ دادوهر جیه‌جیکردنی نه‌و سزایانه‌ی که له‌برگه‌ی (و) دا هاتوون رابگری.

به‌لام له‌رووی شه‌رعه‌وه، ته‌نها مه‌رجی دادپه‌روه‌ری به‌مه‌رج داندراوه بۆ هینانی زیاتر له ژنیک، وه‌ک له‌فه‌رمووده‌ی خوا‌ی په‌روه‌دگار هاتووه: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ

أَلَا تُقْسِطُوا فِي الْيَمَنِ فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِثْنَى وَتِلْكَ وَرَبْعٌ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾

واته: بۆتان ههیه زیاتر له ژنیک بینن به مەرجی دادپەرورەری. دادپەرورەری هەموو ڕووەکانی ژبانی دەگریتهوه، ئەوەی لە ژێر ئیرادەی مەرۆفە، بەلام خۆشەویستی مەیلی دلە مەرۆفەکان ناتوان دوو کەسیان وە کویەك خۆش بویت، بۆیه خوای پەرورەدگار دەفەرمویت: ﴿وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ﴾ واته: ناتوان دادپەرورەری بن له نیوان خێزانه کانتان له مەیلی دلتان ئەگەر هەولیش بدەن. ئەی چی بکەن؟ له وهلامدا دەفەرمویت: ﴿فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ (١)، واته: ئەگەر مەیلتان بۆ یه کێکیان زیاتر چوو ئەوا زۆر لامه کەنهوه به لای ئەودا، به شیوهیهك بێ ژنی یه کەم نه زانی نه ته لاقدراره و نه هاوسەری نه ویاوهیه.

به بۆچوونی من، مەرۆفەکان پێویسته ره چاوی ئەم خالانه بکەن بۆ ئەوەی پیاو ناچار نه بێ بیر له هێنانی ژنی دووهم بکاتهوه، ژنیش دوژمنایهتی بکات:

١. دروستکردنی مالی هاوسەریقی له سەربنه‌مای دروست بیت، هەردوو هاوسەرە که هاوشیوهی یهك.

٢. ناستی روشنبیری هەردوو هاوسەرە که وتیگه‌یشتیان له یه کتری وله مافه‌کانی یه کتری، خالیکێ گرنکه بۆ ژبانی به‌خته‌وهر.

(١) النساء: ٣.

(٢) النساء: ١٢٩.

۳. لەبیرنەکردنی چاکە و روژانی تەنگانە ونەبوونی، لە نیوان ھاوسەرەکان.
۴. پەرەپێدانی نیشق و خوشەویشتی لە نیوان ھاوسەرەکان، زیادکردنی بە زیادبوونی تەمەنیان، چونکە خوشەویشتی نیوان ھاوسەرەکان رینگەر دەبێت لە دابەش بوونی مالهەکیان.

ئەمانە ھەمووی رینگەر لە فرەژنی، ئەگەر حالەتێکی زەروریش رووی دا^(۱)، پێویستە ھەنگاوی فرەژنی بە عەقلانە بێت. دانیشتن و لەیک گەیشتن و ھەرگرتنی بۆچوونی کەسانی شارەزا و بە ئەزموون، قسە لەسەر بابەتە کە بکەن و رینگاچارە ی گونجاو بدۆزنەو ھە بۆ خوشکردنی ژبانی خێزانی، فرەژنیە کە بێتە چارەسەر بۆ ئەو گرتە ی ھەبە، نەك تێکچوونی خێزان و پەراگەندە ی مندالەکان و لەدەستدانی کەسایەتیان و سەرھەشقی خراپ بۆ کەسانی تر.

ئەگەر پیاومکە گرتتێکی ھەبوو ئافەرتە کە چی بکات؟

لە شەرع و لە یاسادا چارەسەر بۆ ئەم بابەتە داندراوە. ئافەرت بۆی ھەبە لە رینگای دادگاوە تەلّاقی خۆی وەرگرت، وشو بە پیاویکی تر بکات ئەگەر دەرکەوت کە پیاو کە ی ناتوانی مافی خێزانی بدات جا مافی سەرچینی بێت، یان مافی بژیوی بێت، یان بە خراپ مامەلە کردن بێت، یان نەزۆک بێت. درێژە ی ئەم بابەتە لە باسی لێکجیا بوونەو لە رینگای دادگاوە، و لە لاساری باس دەکەین.

(۱) ھەك : ژنێك مندالی نابێت، یان ژنەكە نەخۆشکەوت بە نەخۆشیەك کە نەتوانی مافی سەرچینی پیاومکە ی بدات، یان ژنەكە بە سروشتی خۆی لایەنی سەرچینی لاواز بوو، پیاو کەش بە پێچەوانە ی ئەو بوو ھتد.

بەشى چوارەم

زۆرلىكردن و تۆمارکردن وسەلماندى گرىبەندى

ھاوسەرگىرى

(الاکراه على الزواج وتسجيل عقد الزواج واثباته)

تويۇپبەندى يەكەم

زۆرلىكردن ئە ھاوسەرگىرى

نايىت ھىچ خزمىك، يان كەسىكى يىانى كەسىك ناچار بىكات . چ نىر بى و چ مى ، بۆ ھاوسەرگىرى بەبى رەزامەندى خۆى.

گرىبەندى زۆرلىكردن بە نادروست دادەنرىت، ئە گەر ئە گواسترايىتەو،
و ئە گەر گواسترايىتەو ئەوا رادەگىرى^(۱). ھەروەھا كەسىك ئە خزمان يا جيا
لەوانىش رىگە ئە يە كىك بگرى كە شايستەى ھاوسەرگىرى بەبى حوكمەكانى
ئەم ياسايەيە بۆ ھاوسەرگىرى^(۲).

۱- ھەر كەسىك سەرپىنچى حوكمەكانى بىرگە (۱) ى ئەم ماددەيە بىكات،
بە بەندکردن بۆ ماوئەيەك ئە دوو سال كەمتر نەبىت، و ئە پىنچ
سالىش زياتر نەبىت ، سزادەدرىت ئە گەر ئە خزمەكانى پلە يەك بىت،

(۱) بىنوارە: شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد الخطيب ، ۴۶.

(۲) ئە ماددەى نۆيەم، بىرگەى (۲-۱) دا ھاتوۋە.

شىكرىنىڭ ھەي ياساي بارى كەسى

بەلەم ئەگەر سەرپىچىكار لەوان نەبۇر، ئەوا سزاكەي بەند كىردن دەپى
، بۆ ماوەيەك لە سى سال كەمىر نەپى، يان بەند كىردنى بۆ ماوەيەك
، كە لە دە سال زىاتىر نەپىت.

۲- دادگای بارى كەسى بۆي ھەيە ناگادارى دەسەلاتە كانى لىپىچىنەو
بكات، بۆ بەدوۋادچوونى ياساي، دژ بە سەرپىچىكارى ھوكمە كانى
برگە (۱) ى نەم ماددەيە. بۆشى ھەيە دەستبەسەرى بكات، بۆ
زامنى كىردنى ئامادە بوونى لەبەردەم دەسەلاتى ناوبراۋدا. ھەر كەسىك
توۋشى ئەم جۆرە زۆرلىكىردنە، يان قەدەغە كىردنە بىپىت، بۆي ھەيە
راستەوخۇ سەردانى دەسەلاتە كانى لىپىچىنەو لەم بارەيەو بكات.

تۈيزىيەندى دوۋم

تۆمار كىردنى گىرىيەندى ھاسەرىگىرى

گىرىيەندى ھاسەرىتى لە دادگای تايەتمەند بەپى وىنە، لە تىنۋوسىكى
(سجلىكى) تايەت تۆمار دە كىرت، بەپى ئەم مەرجانەي خوارەو^(۱):

۱- پىشكە شىكرى بەياننامەيەكى بى پۈل تىايدا:

ا- ناسنامەي ھەردوۋ لايەنى گىرىيەند.

ب- تەمەنيان.

ج- برى مارەيەكە.

د- نەبوونى لارىي شەرى ھاسەرىتى.

ه- واژوو، و مۆرى موختارى گەرەك، يان گۈندەكە، يان دوۋ كەسى

(۱) لە ماددەي دەيەم دا ھاتوۋە.

ناسراوی دانیش تووی گهره که که ، یان گونده که ی تیدا تو مار

کرایت.

۲- به یان نامه که به راپورتیکه وه ده لکتری ، که له لیژنه ی پزشکی تاییه نموده وه ده رچوو، پشتگیری ته ندروستی هه ردوو هاوسه ره که ده کهن

له نه خوشی (که می بهر گه گرتن) ی توو شبور، و به ره لهستی ته ندروستی، و به به لگه نامه ی دیکه ش ، که یاسا ده ی کاته مهرج.

۳- ناوه رۆکی به یان نامه که، له تیئووسی (سجلی) گریه ندی هاوسه رگیری تو مار ده کریت. هه ردوو لایه نی گریه نده که ش واژووی ده کهن، یان په نجه مۆری له بهرده می دادوهر لیده ده ن، و دادوهریش به واژووی خو ی په سندی ده کات. هه ریه که له هه ردوو هاوسه ره که بیانگه ی (حجه) ی هاوسه ریتی ده دریتی.

۴- ناوه رۆکی گریه ندی هاوسه ریتی، به بیانگه ی تو مار کراو، به پی بنچینه ی خو ی، به پی سه لماندن کاری پنده کریت، و نه وه ی که په یوه ندی به ماره ییه وه هه یه شیاوی جیه جیکردنه، نه گهر له بهرده م دادگا تاییه نمهند تانه ی لینه گیریت.

۵- هه که سیك گریه ندی هاوسه رگیری له ده ره وه ی دادگا بکات، به پی بژاردنیه که سزا ده دریت | له ملیونیک دینار که ممر نه بیت | و له سی ملیون دیناریش زیاتر نه بی، و سزا که ی به ند کردن ده بیت بو ماوه یه که، له سی سال که ممر نه بیت | و له پینج سالی ش زیاتر نه بیت | نه گهر هاوسه رگریه کی دیکه ی له ژیا نی هاوسه ریدا له ده ره وه ی دادگا گریدا.

به نذر کرد

تویژبه‌ندی سینه‌م: داننان به هاوسه‌ریتی (الاقرار بالزوجية).

نه‌گەر یه‌کیک له‌ هه‌ردوو هاوسه‌ره‌که‌ داننا به‌ هاوسه‌ریتی نه‌وه‌ی تر، وه‌یج رینگریکی شه‌رعی ویاسای نه‌بوو لایه‌نی دووهم. باوه‌ری پێکرد نه‌و دانناکه‌ جیگیر ده‌بی^(۱)، وه‌ک له‌ مادده‌ی یازده‌م هاتوه‌:

۱. نه‌گەر که‌سێک دانی به‌وه‌دانا بۆ ژنێک که‌ هاوسه‌ریتی و لاریه‌کی شه‌رعی یان یاسایی له‌ ئارادا نه‌بێت، ژنه‌که‌ش باوه‌ری پێی کرد، نه‌وا هاوسه‌ریتییه‌که‌یان، به‌ دانپێدانانی پیاوه‌که‌، ده‌سه‌لمێندریت.

۲. نه‌گەر ژنێک دانی به‌وه‌دا نا که‌ شووی به‌ فلانه‌ پیاو کردوه‌، پیاوه‌که‌ش له‌ ژبانی ژنه‌که‌دا بۆی سه‌لماندو لاریه‌کی شه‌رعی، یان یاسایی له‌ ئارادا نه‌بوو، نه‌وا هاوسه‌ریتییه‌که‌یان ده‌چه‌سپێ، به‌لام نه‌گەر دوا‌ی مردنی ژنه‌که‌ بۆی سه‌لماند، نه‌وا هاوسه‌ریتییه‌که‌یان ناچه‌سپێت.

(۱) شرح قانون الاحوال الشخصية ، الدكتور احمد الخطيب ، ٦٩.

بەشى پىنجەم
پىنەشيان لە ئافرەتان
(المحرمات من النساء)

تويژبەندى يەكەم
پىنەشيانى بە يەكجارى
(المحرمات على وجه التابيد)

پىنەشيان بە يەكجارى، سى جۆرە^(۱):

يەكەم: پىنەشيان بە ھۆى خزمایەتى (المحرمات بسبب النسب):

بەھۆى خزمایەتیه، چوار جۆر قەدەغە کراون^(۲):

۱- رەچەلەكى پیاو لە ئافرەت، وەك دايك و بەرەو سەرەو، جالە
رئى دايكەو، بى، يان دايك باوکهو، بى.

۲- لقەکانى پیاو: وەك: كچى، و كچى كچى، و كچى كورپى بۆ
خوارەو.

۳- لقى باوکی لە ئافرەت: وەك: خوشكى، و كچى خوشك بۆ
خوارەو.

(۱) لە ماددەى (۱۳-۱۴-۱۵-۱۶) دا ھاتووە.

(۲) احكام الاسرة، نظام الدين عبدالحميد، ص ۹۹-۱۰۵.

۴- لقی باپیر و داپیر: وهك: پوور (خوشکی باوك) وپوور (خوشکی دايك) جا پووری خوی بی، یان پووری باوکی بیت.

دووه: پینه‌شیان به هوی ژنخوازی (الحرمت بسبب المصاهرة):

زاوایدتی: نهو په‌یوه‌ندییه و خزمایه‌تییه که له نه‌نجامی ژنخوازی دروست ده‌بیت.

به هوی ژنخوازییه وه، چوار جور قه‌ده‌غه‌کراوان^(۱):

۱- ره‌چه‌له‌کی ژن له نافرەتان: وهك: دايك، وداپیر له لایه‌نی دايك و باوکییه وه، جا نه‌م پیاوه ژنه‌که‌ی گواستیته وه، یان ته‌نها ماره‌ی برییت.

۲- لقی ژن نه‌گەر ژنه‌که‌ی گواستیته وه، وهك: کچی ژن، وکچی کوری ژن، وکچی کچی ژن هر چهنده‌ بجیته خواره وه. به‌لام نه‌گەر ژنه‌که‌ی نه‌گواستیته وه، لقی مندا‌له‌کانی ژنه‌که قه‌ده‌غه‌کراو نابیت.

۳- هاوسه‌ری ره‌چه‌له‌ك، وهك: هاوسه‌ری باوك، هاوسه‌ری باپیری له لایه‌نی باوکه وه، یان دایکه وه هر چهنده‌ بجیته سه‌ره وه.

۴- هاوسه‌ری لقی ره‌چه‌له‌کی، وهك: هاوسه‌ری کوری، و هاوسه‌ری کوری کوری، یان هاوسه‌ری کوری کچی.

سیهم: پینه‌شیان به هوی شیرخواردنه وه (الحرمت بسبب الرضاعة):

شیرخواردن: نهو پینه‌شیانه‌یه، که به هوی شیرخواردنه وه، دروست ده‌بیت^(۲).

مهرجی هاوسه‌رگیری دروست نه‌ویه، که ژنه‌که بو نهو که‌سه‌ی که

(۱) احکام الاسرة، نظام الدین عبدالحمید، ۱۰۱.

(۲) له مادده‌ی دوازدهم دا هاتوو.

دهیهیت، پینه شیاوی شهرعی نه بیت. نهو نافرته تانهی به هوی خزمایه تیه وه،
وبه هوی زاوایه تیه وه، پینه شیاو ده بن. ههروه ها به هوی شیر خواردنه وهش
پینه شیاو ده بن^(۱).

هه رکه سی به خزمایه تی و زاوایه تی حه رام کرابیت، به شیر پیدان حه رام
ده بیت، جگه له واندهی شهرع به ده ری کردوون^(۲).

تویژیه ندی دووم

پینه شیاوی کاتی (المهرمات علی التاقیت)

پینه شیاوی کاتی، پنج جوړه:

۱. کو کردنه وهی زیاتر له چوار ژن^(۳).

۲. نه بوونی ناینیکی ناسمانی. *په نامه شریعت*

۳. ته لاقدانی سی به سی.

۴. کو کردنه وهی دوو مه حرم. وهك دوو خوشك.

۵. بوونی مافی که سی دیکه له هاوسه ریتی ژنه که، یان به عیدده کهی^(۴).

(۱) له مادهی شازدهم دا هاتووه.

(۲) بنوارة: المغني، ۱۱۲/۷، المهذب، ۵۲/۲، الاحوال الشخصية، ابو زهرة، ۷۵.

(۳) شرح قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الخطيب، ۸۱.

(۴) له مادهی سیزدهم دا هاتووه.

دهقی ئایه ته کانی باس له قه دهغه گراوه کان له ئافره تان ده کات:

قَالَ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا ۝٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرَّضْعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبِّبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّكَ اللَّهُ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٢٣﴾ (١).

توێژ به ندی سینیهم

هاوسه رگیری له گهل نهو خاوهن کتییبه ناسمانییبه کان

(الزواج من اهل الكتب السماوية)

یه کهم: حوکمی هاوسه رگیری له گهل نهو ئافره تانهی خاوهن کتیی ناسمانیین: دروسته هاوسه رگیری له گهل نهو ئافره تانهی که پهرتووکی ناسمانیان ههیه (٢)، وهك خواي پهروه ردگار دهفهرموت: ﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ

(١) النساء: ٢٢-٢٣.

(٢) الاحوال الشخصية ، د. احمد الكبسي ، ١٨.

وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ ^(۱).

دروسته پیاوی موسلمان زنیکی (نه هلی کتاب) بهینیت ^(۲)، به لام
دروست نییه زنیکی موسلمان شوو به پیاوینکی ناموسلمان بکات ^(۳)،
چونکه موسلمان باوهری به ناینه که ویتغه مبه ره که ی نه وان هه یه به به شیک
له بروای خوی ده زانی ^(۴)، وهك خوی پهروه دگار ده فدرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا
الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَكِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا
وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ^(۵)﴾. به لام نه وان باوهریان به نایینی نیسلامی
ویتغه مبه ره که ی نیه.

دووهم: ناسه واره کانی هاوسه رگیری له گدل خواوه ناینه ناسمانیه کان ^(۶).
۱. میرات له یهك ناگرن.

۲. منداله کان به موسولمان دهنوسرین پالپشت به باوکیان.

۳. دروسته وهسیهت بۆ یهك بکهن به مولك داری، له سنوری سنی یهك،
دوای مردنی یه کیکیان.

(۱) المائدة : ۵ .

(۲) له ماددهی حقهدهم و ههژدهم دا هاتوووه.

(۳) الاحوال الشخصية ، د. احمد الكبیسی ، ۱۸.

(۴) تفسیر الشعراوی، تفسیر الآية ۴۹ من سورة المائدة ، ۱۲-۹۳/۱۹.

(۵) البقرة : ۲۸۵ .

(۶) بنواری: الغنی ، لابن قدامة ، ۵۰۰/۷ ، الفقه الاسلامی وادلته ، ۱۴۵/۹ . الاحوال الشخصية، ابو
زهرة، دار الفكر العربي ، ط: ۲، ص: ۱۰۵.

بەشی شەشەم

سەرپەرشتیاری لە هاوسەرگیردا

(الولاية فی الزواج)

توێژبەندی یەكەم

پێناسە و مەرجەکانی سەرپەرشتیار^(۱)

ا. پێناسەی سەرپەرشتیار: بریتییه لە دەسەڵاتیکی شەرعی، بە ھۆیەو
خواوەنە کە ی دەتوانی رفتار لە کاروباری کەسی تر بکات. یۆ ئەو
کەسە ی توانای دروستکردنی گریه‌ند و جێبەجێکردنی ھەیە.

ب. مەرجەکانی سەرپەرشتیار:

سەرپەرشتیار دوو مەرجی ھەیە:

۱- پێویستە لێھاتوویی تەواوی ھەبێت، بالغ و عاقل بێت.

۲- ھاوئاین بن، لە گەڵ ئەو کەسە ی سەرپەرشتیاری دەکات.

✱ دادوهری گشتی سەرپەرشتیاری ئەو کەسە یە، کە سەرپەرشتیاری

نەبێت.

(۱) بنواری، بدائع الصنائع: الکاسانی، ۲/۲۴۱-۲۴۷، رد المحتار علی الدر المختار، ابن عابدین، ۲/۴۰۶،
الاحوال الشخصية، ابو الزهرة، ۱۱۲.

تویژبه نلای دووم ریژبه نلای سەرپەرشتیارهکان

زانایان کۆکن له سەر ئهو بۆچوونه، که سەرپەرشتیار جیگیر دهییت به عهسه بهی به خود (العصبة بالنفس)، له خزمه کان ئهوانهش: باوک و تباير (باوکی باوک) بهو شیویه برۆین بۆ سهرهوه، دواتر لقی پیاو وهك: كور و كوری كور بۆ خوارهوه، دواتر لقی دایك و باوکی له رهگهزی نیر وهك: برا، جا برای دایك و باوکی بی، یان تهنها له باوك ییت، و كوره كانی بۆ خوارهوه. لقی باير، که مام و كوره كانی ده گریتهوه^(۱).

له دوا هه مواری ههریمی کوردستان هاتووه^(۲): که دواي باوک، دایك به سەرپەرشتیار (وهلی ئهمر) داده نریت، که باوک مردییت، یان دیار نهییت، بهمه رجیک دایکه که به خوی کردیی وله لای ییت.

(۱) بنواره: مغني المحتاج: الشربيني، ۵۲/۱۴۹، المهذب: الشيرازي، ۲/۲۷.

(۲) له ماددهی ههشته م دا، برگهی (۳) هاتووه.

به‌شی ده‌وته‌م بریکاری له هاوسه‌رگیریدا (الوكالة فی الزواج)

ا. پێناسه‌ی بریکاری: دانانی که‌سیک، که‌سیکی تر له شوینی خۆی، تا ره‌فتار له مولکی نه‌و بکات، له‌و شتانه‌ی بریکاری تیدا قبوله‌.

ب. جو‌ره‌کالی بریکاری^(۱)

هه‌ر گریه‌ندیك دورست بێ که‌سه‌که‌ی خۆی پێی هه‌ستیت ، دورستیشه بریکار پێهه‌ستیت. زۆر جار که‌سه‌کان ناتوانن خۆیان هه‌ستن به نه‌جامدانی کاره‌کانیان ، بۆیه پێویستیان به بریکاریك ده‌بێ بۆ جیه‌جیکردنی. بریکاری دوو جو‌ره‌^(۲):

یه‌که‌م: ره‌ها (المطلق) : نه‌و بریکاریه‌یه، که که‌سیک که‌سیکی تر بکات به بریکاری به شیوه‌یه‌کی ره‌ها ، پێه‌وه‌ی پێه‌ندی بکات به ئافره‌تیکی تایه‌ت، یان ماره‌یه‌کی دیاریکراو، وه‌ک نه‌وه‌ی بلیت: تو بریکاری منی، ئافره‌تیکم لی‌ماره‌که‌^(۳).

حوکمی نه‌م بریکاریه: پێویسته بریکار له سنوری ماره‌یی هاوشیوه ، وشایسته‌یی ، وله‌ش ساغی، ده‌رنه‌چی.

(۱) بنواړه: مغني المحتاج: الشربيني، ۲/۱۵۷، المغني: ابن قدامة، ۶/۴۶۲، المهذب: الشيرازي، ۲/۳۸.

(۲) بنواړه: الاحوال الشخصية، د. احمد محمد علي داود، ۲۰۰/۱، فقه السنة، سيد سابق، ۱۲۴/۲.

(۳) بنواړه: فتح القدير: ابن الهمام، ۲/۴۲۷، تبیین الحقائق: ۲/۱۲۲.

دووهه: پټوه ند کردن (المقید): نهو بریکاریه یه، که که سینک که سینکی تر
 بکات به ریکاری به لام پټوه ندی بکات به نافر هتیکي تاییه ت، وماره به کی
 دیاریکراو، له کاتیکي دیار کراو، له خیزانیکي دیاریکراو.
 حو کمی نهه بریکاریه: پټویسته بریکار له سنوری رټپندر او دهر نه چی.

بەشی هەشتەم
شایستەیی لە هاوسەرگیری
(الکفاعة فی الزواج)^(۱)

توێژبەندی یەکەم
پێناسەی و کاتی شایستەیی

- ا. پێناسەی شایستەیی: بە کسانێ ، وهاوشێوە، شایستەیی، یان نزیك بوونی
نیوان هەردوو لایەنی هاوسەرگیرە کە یە، لە هەندیک سیفەت، کە دەبێتە
بنەمایە بۆ سەرکەوتنی ژیانی هاوسەریقی ، ولینکتینگەیشن.
- ب. کاتی دیاری کردنی شایستەیی: شایستەیی لە کاتی گرتیەند بە مەرج
دادهنری ، مەرج نییە ئەو شایستەییە هەر بێتی، وەك دەولەمەندی یاو دواتر
هەژار بیت ، یان بەره‌وشتی دواتر نالوده‌ی کاری بەد ره‌وشتی بیت.

(۱) الاحوال الشخصية، ابو زهرة، ص ۱۳۶.

تویژبه نندی دووم

مه رجی شایسته بوون ، چی به شایسته بوون دیاری دهکرت

أ. شایسته بوونی ههردوو هاوسه ره که مه رج به بو بهرده وام بوونی گریه سیتک که ههتا ههتایه ، بویه نه گهر کچیک لیها تووی ته وای هه بوو (الاهلیة الكاملة) ، به لام به که سیک ناشیاو شوی کرد ، سه ره پهرشتیاری بوی ههیه ریگری لیبکات ، وهک راسپاردهیه که له دهستیدایه پاریزگاری لیبکات.

ب. چی به شایسته بوون دیاری دهکرت؟

نه له رووی شهرعه وه ، ونه له رووی یاساوه شتیکی تایهت دیاری نه کراوه بو شایسته بوونی نیوان کچ وکور ، به لکو ده گهریته وه بو نه ریتی نهو شوینهی که تیدا دهژین.

خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَنُكُمْ﴾^(۱).

واته: به ریژتریتان نهو که سانهن که له خوا ده ترسن ، ههروه ها پیغه مبهری خوشه ویستمان ده فهرمویت: (المسلمون إخوة لا فضل لأحد على أحد إلا بالتقوى)^(۲) ، واته: موسولمانان برای به کن ، کهس له کهس گه وره تر نییه مه گهر به ته قوا نه بیته.

به لام زانایان شهش خالیان دیاری کردوه ، له وانه^(۳):

۱. موسولمان بوون.

۲. ره چه لهک.

۳. پیشه.

(۱) الحجرات: ۱۳ .

(۲) المعجم الكبير، الطبراني، ژماره: ۳۴۶۳.

(۳) الاحوال الشخصية، ابو زهرة ، ۱۳۶.

۴. دارایی.

۵. رهوشت بهرزی .

۶. ناستی زانست، ورۆشنیری.

پئویسته ههردوو هاوسههه که ، دههبارهی یه کتری بهباشی پیرسن وشارهزای
یه کتری بن ، وزۆرتترین خالی هاوبهش له نیوانیان بدۆزنهوه ، مهرج نیه
کهسه کان ههموو نهو خالانهیان تیداییت ، بهلام مهرجه بیزانن، بۆ زیاتر
بنواره وینهی ژماره (۱) له کۆتایی کیتابه که خشتهیه کم ناماده کردوه ،
تا زۆرتترین زانیاری دههبارهی یه کتری بزانن.

بهشى نۆپەم
مافه كانى نيوان ژن وميرد
(الحقوق الزوجية)

تويژبه ندى يه كه م
مافه هاوبه شه كانى نيوان ژن وميرد^(۱)

۱. مافى له ززهت له يه ككردن .
۲. مافى ميرات گرتن له يه كتر .
۳. جينگير بوونى ره چه له ك بو ههردوو كيان .
۴. باش مامه له كردن له گهل يه كتر .

(۱) بنواره : بدائع الصنائع: الكاساني، ۲/۳۳۴ ، القوانين الفقهية: ابن الجزري، ۲۱۱ ، المهذب: الشيرازي ، ۶۵/۲ .

تویژبه‌ندی دووهم مافی پیاو له سهر ژن

به دروستبوونی گریه‌نده که پیاو نه‌م مافانه‌ی له سهر خیزانی جیگیر ده‌بی^(۱):
یه که‌م: مافی گوێرایه‌لی خیزانی، ته‌نها له فهرمانیک نه‌بیټ، که گونا به‌ی
وخوا پئی ناخوشیټ.

دووهم: مافی راستکردنه‌وه: نه‌گهر ئافره‌ت گوێرایه‌ل بوو، و پارێزگاری
کرد له مافی ژن و می‌دایه‌تی، نه‌وا ژیان ناسایی ده‌بیټ له نیوانیان ،
به‌لام نه‌گهر به‌ پینچه‌وانه‌ی ژبانی هاوسه‌ریقی هه‌لسوکه‌وتی کرد ،
گوێرایه‌لی هاوسه‌ری نه‌کرد له‌کاره‌ په‌سه‌نده‌کان . له‌م حاله‌ته‌ پیاو
مافی راستکردنه‌وه‌ی خیزانه‌ که‌ی هه‌یه .
هه‌نگاوه‌کانی راستکردنه‌وه‌ له‌ باسی لاساری به‌ درێژی باسکراوه .

تویژبه‌ندی سێیه‌م مافی ئافره‌ت له‌ سهر هاوسه‌ری

ئافره‌ت دوو مافی له‌سهر پیاو هه‌یه:
یه که‌م: ماره‌یی.
دووهم: بژێوی.

(۱) بنواژه : مغني المحتاج: الشربيني، ۲۵۷/۲ ، المذهب: الشيرازي ، ۲/۶۹ ، كشف القناع: البهوتي ، ۵/

یه‌که‌م: ماره‌یی:

ا. پیناسه‌ی ماره‌یی مافیکی داراییه خوای په‌روه‌ردگار پیوستی کردوه، له‌سەر‌پیاو بیدا به‌هاوسه‌ری له‌گریه‌ندیکی دروست^(۱).

ب. بری ماره‌یی: ماره‌یی لایه‌نی که‌م و زیادی نییه، به‌لکو ده‌بی شتیک بکریته ماره‌یی ته‌گەر نه‌نگوستیله‌یه‌کی ناسنیش بی، پیغه‌مبه‌رمان (درودی خوای له‌سه‌ربیت) ده‌فهرمویت: (التمس ولو خاتما من حلیله)^(۲). هه‌روه‌ها لایه‌نی زۆریشی دیاری نه‌کراوه‌ نافرته‌که‌ چهند دیاریکات و هاوسه‌ری رازی بیت دروسته. خوای په‌روه‌ردگار ده‌فهرمویت: ﴿وَأَتَيْتُمُ إِحْدَهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾^(۳). واته: ته‌گەر به‌قه‌د قیتتارنیکیش^(۴) بیت دروسته.

ج- جوهره‌کالی ماره‌یی

ماره‌یی له‌هاوسه‌رگیری دوو جوهره^(۵):

یه‌که‌م: ماره‌یی دیاریکراو: نه‌و ماره‌یه‌که‌ له‌نیوان خویان دیاریان کردوه به‌هه‌زانه‌ندی هه‌ردوولا.

(۱) بنواړه: الدر المختار ورد المحتار: ۲/۴۵۲، مغنی المحتاج: الشربینی، ۳/۲۲۰، کشاف القناع: البهوتی، ۵/۱۴۲.

(۲) رواه البخاری، ۱۷-۷، رقم الحدیث: ۵۱۳۵.

(۳) النساء: ۲۰.

(۴) واته ماتیکی زۆر، بنواړه: التفسیر المنیر فی العقیده والشریعة والمنهج، د وهبة بن مصطفى الزحیلي، دار الفكر المعاصر - دمشق، الطبعة: الثانية، ۱۴۱۸ هـ، ۳۰۰/۴.

(۵) بنواړه: رد المحتار علی الدر المختار، ابن عابدین، ۴۸۷/۲، ۴۶۰، مغنی المحتاج: الشربینی، ۳۲۷-۳.

* کهی مارهیی دیاریکراو پتویست دهینی؟

مارهیی دیاریکراو پتویست دهینی^(۱):

۱. به لیکجیاوونه وی ههردوو هاوسه ره که.
۲. به مردنی به کیک له ههردوو هاوسه ره که.

دروستی مارهیی دیاریکراو لهم خالانه دهرته کهوینت^(۲):

۱. دهینت ماله که سوود به خوش بیت.
۲. دهینت ماله که دیار وزانراو بیت.
۳. دهینت گریه نده که دروست بیت.

۴. بونی مارهیی پیشینه و (موقه دیمه) مارهیی پاشینه (مونه خیره).

دووه: مارهیی هاوشیوه: نهو مارهییه که له سه رهتای گریه نده که دیاری نه کراوه، دواتر دیاری ده کری له سه ره بنه مای هاوشیوهی نافره ته که له کاتی گریه نده که.

مه به ست له هاوشیوه: له ناین، ره وشت، عه قل، خوینده واری، جوانی، ته مهن، کهچه یان بیوه ژنه، دارایی، روشنییری هتد.

❖ کهی مارهیی هاوشیوهی پتویست دهینت^(۳)؟

- ۱- نه گهر له کاتی گریه نده که دیاری نه کرابوو.
- ۲- نه گهر پیکهاتن له سه ره نه بوونی مارهیی له گریه نده که.
- ۳- نه گهر شتیکیان به مارهیی دانا شیاوی مارهیی نه بوو.

(۱) بنواره: المهذب: الشیرازی، ۶۰۲/۵۷، کشاف القناع: البهوتی، ۱۶۸/۱۶۱.

(۲) بنواره: القوانین الفقهیه: ابن الجزی، ۲۰۱، مغنی المحتاج: الشربینی، ۲/۲۲۰، احکام القرآن

للجصاص: ۲/۱۴۲.

(۳) بنواره: الشرح الکبیر: ۳/۳۱۶، القوانین الفقهیه: ابن الجزی، ۲۰۴.

۴- نه گهر ناکوکی له نیوانیان دروست بوو ، له سهر برى
ماره یه که.

۵- نه گهر پیاویک نافرته تیکى هینا له کاتى نه خوشى کوشنده دا به
ماره یی زیاتر له سنوورى ناسایى.

د - حالته کانی ماره یی^(۱) : کرن صاره و ده ک مویت
حاله تی یه که م: نافرته هه موو ماره یی ده که مویت ؟

۱. به گواسته وه ی نافرته ته که وجووتبونیان .

۲. به مردنى یه کیک له هه ردوو هاوسه ره که، نه گهر پیش
گواسته وه ش بیت

حاله تی دووهم: نافرته نیو ماره یی ده که مویت^(۲) :

۱. گریه نده که دروست بیت.

۲. له کاتى گریه نده که ماره یه که دیارى کرابوو.

۳. نه گهر پیش گواسته وه ته لاقدرا. خواى پهروه ردگار

ده فهر مویت: ﴿وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ

فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ﴾^(۳).

۴. هوکارى ته لاقدانه که له لایه نی پیاوه که وه بیت.

هه ترکه

(۱) له مادده ی بیست ویه که م دا هاتوووه .

(۲) بنواړه : بدائع الصنائع: الکاسانی، ۲-۲۹۶/۲۰۲، قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الکبيسي، ۱۳۲-

۱۳۴.

(۳) البقرة، ۲۳۷.

حالتی سییه‌م: هیچ ماره‌یی ناکه‌وێت^(۱).

۱. نه‌گەر هۆکاری ته‌لاق‌دانه‌که له لایه‌نی پیاوه‌که‌وه بوو ، وه‌ك مافیکی شه‌رعی خۆی که سه‌رپشکی بال‌غبوونی هه‌بێ، یان به‌هۆش خۆهاتنه‌وه ، به‌مه‌رجێ نافرته‌که نه‌گواسته‌را‌بێته‌وه.

۲. نه‌گەر هۆکاری ته‌لاق‌دانه‌که نافرته‌که بوو ، به‌هۆی هه‌ل‌گه‌ران‌ه‌وه‌ی له‌ نی‌سلام.

۳. نافرته‌که گه‌ریه‌نده‌که‌ی هه‌ل‌وه‌شاند‌ه‌وه به‌هۆی بال‌غبوونی، نه‌گەر سه‌رپه‌رشتیاری شه‌رعی نه‌بوو.

له‌ یاسادا: کچ به‌ منداڵی ماره‌ ناکه‌رێت.

۴. نه‌گەر گه‌ریه‌نده‌که نادروست بوو (فاسد) و پێش گواسته‌وه‌ش بوو.

* زیاد‌کردن و که‌م‌کردنه‌وه له‌ ماره‌یی.

نافره‌ت ده‌توانی له‌ ماره‌یه‌که‌ی خۆش بی‌ت ، یان که‌می کاته‌وه به‌ ویستی خۆی، جیاوازی نی‌یه‌ پێش گواسته‌وه‌ بێ یان دوای گواسته‌وه‌ . به‌ مه‌رجێک لێهاتوویی به‌خشیفی هه‌بی‌ت.

پیاو ده‌توانی‌ت بری ماره‌یی هاوسه‌ری زیاد‌بکات، جا له‌ هه‌مان جو‌ری ماره‌یه‌که‌ بێ وه‌ك (۱۹) مس‌قال زی‌ر (ئالتوون) ماره‌یی بوو، نه‌ویش چه‌ند مس‌قالێکی تریشی بو‌و ک‌ری وه‌ك ماره‌یی ، یان خانوویه‌کی به‌ناوی کرد ، وه‌ك زیاده‌یه‌ك له‌ ماره‌یه‌که‌ی.

به‌لام نه‌م زیاد‌کردنه‌ ده‌بی نه‌م مه‌رجانه‌ی لێبێته‌جێ:

۱. پیاوه‌که لێهاتوویی به‌خشیفی تیا‌بی‌ت.

(۱) بنو‌اره: شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد الخطيب، ۱۰۸، محاضرات في عقد الزواج وآثاره، د. محمد ابو زهرة، ۲۷۰.

۲. زیاده که ده بی دیار بیت.

۳. کاتی زیاد کرده که ده بی نافرته که له ژیر مارهی نهو داییت.

۴. پیوسته نافرته که بهم زیاد کرده رازی بی و قبولی بکات.

۵. ناییت پیاره که له نه خوشی کوشنده دا بیت، نهو کاته نهو ماله مافی میراتگره کانه، نهك نهو^(۱).

دووم : مافی بژیوی:

أ. پیناسهی بژیوی : پینداویستییه کانی ژنه له بژیوی ژیان. وهك: خواردن، وپوشاك، وشوینی نیشته جی (خانوو)، هه موو شتیك كه پینداویستی ژیان بی له لای خهك^(۲).

ب. مهرجه کالی پویستی بژیوی:

۱- پیوسته گریه نده که دروست بیت، به پتی شهرع.

۲- پیوسته نافرته که بتوانیت مافی ژن و میردایه تی جیه جی کات.

۳- ده بیت مافی پیار له دهست نه چیت، کاتی نافرته که تووشی بهند کردن ده بیت، جا به ناهق گیرابیت، یان به هوکارپیک که پیاره که دهستی تیا نه بووه^(۳).

نه گهر نه مهرجانه هاتنه دی، بژیوی ژن ده که ویتسه سهر پیار، هیچ جیاوازیهك نییه نه گهر ژنه که موسولمان بی، یان خاوه ن کتی ناسمانی بیت.

(۱) بنواره: المغنی: ابن قدامة، ۶/۷۴۴.

(۲) حاشیه ابن عابدین: ۲/۸۸۶.

(۳) بنواره: بدائع الصنائع: الکاسانی ۴/۸، مغنی المحتاج: الشربینی، ۳/۴۳۵، المغنی: ابن قدامة ۷/۶۰۸.

ج- نهو حاله‌تانه‌ی بژئوی پئویست ده‌بیٚت:

۱. پئویسته گریه‌سته که دروست بیٚت .
۲. پئویسته نافرته‌ته که بتوانی مافی ژن ومیردایه‌تی بدات .
۳. مافی پیاوه‌که له ده‌ست نه‌چی به هوی به‌ندکردنی نافرته‌ته که به هۆکاری که پیاوه‌که ده‌ستی تیانه‌بی^(۱) .

د- جوړه‌کانی بژئوی^(۲):

۱. خواردن: پئویسته بری پئویستی نافرته دابین بکری ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی له یه‌ک مال ده‌ژین . پئویسته هاوشیوه‌ی خوی خواردنی بۆ دابین بکات .
۲. پۆشاک: دابین کردنی پۆشاکي ژن له سه‌ر پیاوه به پتی توانای پیاوه‌که ، له هه‌موو وه‌رزه‌کان پۆشاکي گونجاو به‌و وه‌رزه دابین بکریٚت .
۳. نیشته‌جی: پئویسته پیاو شویٚنی نیشته‌جی بۆ خیزانی دابین بکات .

❖ نهو مه‌رجانه‌ی پئویسته له شویٚنی نیشته‌جی بیٚته دی^(۳):

- ا. پئویسته خانووه‌که له گه‌ل باری دارایی وپینگه‌ی کۆمه‌لایه‌تی گونجاو بیٚت .
- ب. پئویسته هه‌موو پێداویستیه‌کانی مالیکی ناسایی مامناوه‌ندی تیایٚت .

(۱) شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد الخطيب ۱۱۴.

(۲) بنواریه: احکام الاسرة، نظام الدين عبدالحميد، ص ۸۰-۸۱، شرح قانون الاحوال الشخصية، د. احمد الخطيب ۱۱۱-۱۰۹.

(۳) بنواریه: احکام الاسرة في الفقه الاسلامي، سهرجاوهی پێشوو، ص ۸۰-۸۱، شرح قانون الاحوال الشخصية، سهرجاوهی پێشوو ۱۱۱-۱۰۹.

ج. پئویسته کهسی تری له گهل نه ژیت نه گهر خزمی پیاوه کهش بن ، یان مندالی پیاوه که بیت له ژنیک تری . له مادهی بیست وشهش هاتوو: (میرد ناتوانیت ژنی دووهم له گهل یه کهم له مالد جینشین بکات، به بی ره زامه نندی ژنی یه کهم ، ههروهها بوی نییه یه که له خزمه کانی به بی ره زامه نندی ژنه کهی له گهلیدا جینشین بکات ، ته نیا بوی ههیه مندالی نه فامی خوی له گهلیدا جینشین بکات).

هه مان بۆچوون له شه رعیشدا باس کراوه.

د. پئویسته خانوو که له نیتوان دراوسی باش بی ، که له گیانی خوی راستگویی بیت، وله شوینیک نه بیت دوور له ناوه دانی، وترسناک بیت.

4. بژیوی خزمه تکار: نه گهر پیاوه که ده رامتیی باش نه بوو ، له سهری پئویست نییه خزمه تکار بۆ خیزانی بگری، به لام نه گهر پیاوه که ده رامتیی باش بوو و خیزانه کهشی له وانه نه بوو خوی خزمه تی خوی بکات ، پئویسته خزمه تکاری بۆ بگریته^(۱).

5. بژیوی چاره سه رکردنی له خویشی: بژیوی چاره سه رکردنی ژن له سه ر پیاوه ، نه مهش له گهل بنه مای باش گوزه ران کردن له نافرته تا ده گونجیت، وله گهل روحی ئایینی ئیسلامدا یه که ده گریته وه^(۲).

(۱) بداية المجتهد، ابن رشد، ۴۵/۲.

(۲) الاحوال الشخصية ، د. احمد الکبیس، ۱۵۹.

*** نه‌گهر پیاو هه‌لنه‌ستا به پیدانی بژیوی هاوسهری ؟**

بۆ دادوهر هه‌یه نه‌گهر مالی هه‌بوو ماله‌که‌ی بفروشی . به‌لام نه‌گهر
که‌م ده‌رامه‌ت بوو دادوهر ناگاداری ده‌کاته‌وه ، که‌ پابه‌ند بئی به
دابین کردنی بژیوی . دواتر ژنه‌که‌ بۆی هه‌یه داوا له‌ دادوهر بکات
پیاوه‌که‌ به‌ند بکات . دادوهر فه‌رمان ده‌دا به‌ به‌ند کردنی .

بهشی ده یه م

لاساری له هاوسه رگیریدا (النشوز)

تیه دایه

تویژ به ندی یه که م

پیناسه ی لاساری و چی به لاساری هه ژمار ده کری

۱. پیناسه ی لاساری (نشوز): بریتیه له خو به گه وره زانیی یه کیک له دور هاوسه ره که له سه ر نه وه ی تر ، هه لئه سان به جیه جی کردنی نه ر که کانی.
۲. چی به لاساری هه ژمار ده کری^(۱):
 - ا- میرد ژنه که ی به جی بهیلی یان ژنه که مالی میردی به بی مۆلته، و به بی رووی شهرعی به جی بهیلیت.
 - ب- به خرابی جیه جیکردنی نه ر کی هاوسه رگیری هه ریه ک له دور هاوسه ره که، یان که موکوری نواند به مه بهستی زیانگه یاندن به هاوسه ره که ی تر.
 - ج- ناماده نه کردنی مالی شهرعی، له لایه ن میرده وه بو ژنه که ی، به جوریک که له گه ل باری کۆمه لایه تی و نابووریدا بگوئجی.
 - د- قه دهغه کردنی یه کیک له دور هاوسه ره که ، بو هاتنه ناو مال به بی پاساوئکی شهرعی.

(۱) له مادده ی بیست و پینجه م دا هاتوو.

تویژیه ندی دووم

حوکمی لاساری له شهر و یاسادا

۱- لاساری له شهر عدا:

چاره سهری لاساری به سی قوناغدا تیده پهریت:

قوناغی یه کهم: خوی پدروهر دگار ده فرموت: ﴿وَالَّذِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُمْ فَعِظُوهُمْ وَاهْجُرُوهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُواهُمْ فَإِنْ أَطَعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾^(۱). واته: نه گهر ترسان هاوسهره کانتان لاسار بن، ناموزگاری بکه، نه گهر چاک نه بوو جینی خهوتنی لیجیا کهوه، نه گهر چاک نه بوو لیده^(۲) (لیدانی ترساندن له تیکچورنی ماله کهیان). نه گهر گویرایه بون نازاریان مه ده، خوی پدروهر دگار بالادهسته به سهر نیوه دا و گهره به^(۳).

قوناغی دووم: ناورویوان ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُّوفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾^(۴). نه گهر سه سببی ما نگیلر، بورد و بگهر یقه موه

قوناغی سهیم: یه که تداقی بکه ویتیت، نه گهر هدر چاره سهری کیشه کانیاں نه بوو، تداقی درووم بکه ویتیت، نه گهر هدر کیشه کانیاں چاره سهر

(۱) النساء: ۳۴.

(۲) پیغه مبه (درودی خوی له سهر بیت) هیچ کانتیک له خیزانه کانی نه داوه و هک دایکمان عانیسه دمگیریت موه: «ما ضرب رسول الله صلى الله عليه وسلم امرأة له ولا خادما، ولا ضرب يده شيئا قط إلا في سبيل الله، أو تنتهك محارم الله، فينقم الله».

(۲) النساء: ۳۵.

مانگی بی یه ح نالوانی بیسته و جهیزانی

لینک تزارانی نه بوو ته لاقی سیدم و یه کجاره کی بکه ویتیت، نه گهر بیتومید بوون له
پنکه وه ژبان، خوی پهر وهر دگار ده فهر مویت: $\text{الطَّلَقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ}$

بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَنِ ^(۱) سزار

۲. حوکمی لاساری له یاسادا:

لاساری به هویه ک له هویه کانی لیک جودابوونه وه داده نریت دوی
تیه ربوونی شهش مانگ له وهر گرتنی حوکمی لاساری، پلهی
یه کلاک ره وه، بهم شیوه یه خواره وه: -

۱. نه گهر پیاوه که خوی لاسار بوو، نهوا پیویسته بژیوی ژنه که ی
به دریاپی ماوهی لاساری بدات، وله باری جودابوونه وه شدا پیویسته
ماره یی پاشه کی و بژیوی عیدده بدات، وقهره بووی نه وهی که و توت
سه ری بکاته وه، نه گهر هاتیتته سه ری.

۲. نه گهر ژنه که لاسار بوو، نهوا له بژیو پییهش ده کری، وماره یه
پاشه کیه که شی ناکه وی، له حاله تی لیک جودابوونه وه له یه کری
دوی گواسته وه. نه گهر هه موو ماره یه که ی وهر گرتی، ده بی نیوهی
نه وهی وهر یگرتووه بیگهر یتته وه، به لام نه گهر جودابوونه وه که بهر له
گواسته وه بیت، نهوا ماره یی پاشه کیه که ی ناکه وی، وناچار ده کری
نه وهی وهر یگرتووه له ماره یی پییه کی بیگهر یتته وه.

۳. لیک جودابوونه وه به بی حوکمه کانی نه م مادده یه به ته لاقی (بانین)
داده نری له جوری (به یئونه) ی به چوک.

دمروازه‌ی دووم

ته‌لاق

به‌شی یه‌که‌م : پیناسه‌ی ته‌لاق ، کی مافی ته‌لاقی هه‌یه ، به‌چی ده‌که‌وینت؟

به‌شی دووم : کی ته‌لاقی ده‌که‌وینت؟ پیاو چهند ته‌لاقی به‌ده‌سته؟ شینوازی خستنی

ته‌لاق ، شاهیدی له‌سه‌ر ته‌لاق.

به‌شی سینه‌م : دابه‌شکردنی ته‌لاق به‌پینی وشه‌کانی .

به‌شی چوارم : دابه‌شکردنی ته‌لاقی بو‌گه‌راوه و جودا‌که‌رموه .

به‌شی پینجه‌م : بریکاری له‌ته‌لاق.

به‌شی شه‌شهم : ته‌لاقی دانه‌ده‌ست .

به‌شی هه‌وتهم : جیا‌بوونه‌وه له‌ریگای داد‌گاوه.

به‌شی هه‌شته‌م : عیلده.

به‌شی به‌که‌م

پێناسه‌ی ته‌لاق ، کێ مافی ته‌لاقی هه‌یه ، به‌چی ده‌که‌وێت؟

تویژبه‌ندی به‌که‌م

پێناسه‌ی ته‌لاق و کێ مافی ته‌لاقی هه‌یه

۱. پێناسه‌ی ته‌لاق: ته‌لاق بریتیه له: هه‌لگرته‌ی کۆتی هاوسه‌رگیری به‌شیوه‌یه‌کی راشکاو ، که‌ شرع و یاسا ده‌لاله‌تی له‌ سه‌رده‌که‌ن، به‌بێ به‌سته‌وه به‌ دارشتنکی سنوردار ، یان زمانیکی دیاری کراو به‌ که‌وته‌ی، له‌لایه‌ن می‌رد، یان ژن ، نه‌گه‌ر به‌کیکی کرده‌ بریکاری خۆی، یان سه‌رپشک کرابێت، یاخود له‌ دادوهره‌وه‌ بێ^(۱).

۲. کێ مافی ته‌لاقی هه‌یه؟

ا. ته‌لاق مافی پیاوه، به‌ پێی یاسا و فهرموده‌ی په‌روه‌ردگار: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ﴾^(۲).

ب. نافرته‌ی له‌ سێ حاڵه‌ت مافی ته‌لاقی وه‌رگرته‌ی هه‌یه^(۳):

(۱) له‌ ماده‌ی سێ و چوار هاتووه.

(۲) البقرة: ۲۳۶.

(۳) احکام انحلال عقد الزواج ، نظام الدین عبد الحمید، مطبعة: جامعة بغداد ، ط ۱، سنة: ۱۳۸۹ هـ

۱. خولع: نافرته دهتوانی بهرامبر بریک پاره ته لاقی خوئی وهر بگری، وهك خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ﴾^(۱).
۲. جیابونه وه له ریگای داد گاهه: نافرته دهتوانی له ریگای داد گاهه ته لاقی وهر بگری، به مره جیک مافی ته لاقی هه بوو بیت.
۳. له کاتی ماره برینی بیکاته مهرج، که ته لاق به دهستی نهو بیت.

تویژیه ندی دووم ته لاق به چی دمکهویت؟

نهو وشانه یه که مانای ته لاق ده به خشی، یان نهو شتانه ی که له بری ته لاق به کار دیت، به سنی شیواز ده بیت:

۱- نووسین: نهو ته لاقه یه که به نووسین نه انجامده دری، له سهر ههر شتیک بیت، کاغزه، موبایل، کومپیوتەر، هتد^(۲).

۲- ناماژه: نهو ته لاقه یه که کهسی لال له ریگای ناماژه وه، به لام نه گهر بتوانی بنووسیت، پیوسته به نووسین ته لاقه که نه انجام بدات، چونکه نووسین به هیز تره له ناماژه^(۳).

۳- وشه: نهو وشه یه که مانای هه لوه شانده وهی گریه ندی هاوسه رگری ده گه نه بیت، به شیوه یهك که مانای ته لاقی لیده خویندر یته وه له زمانه وانی،

(۱) البقرة: ۲۲۹.

(۲) بنواریه: الدر المختار ورد المختار: ۲/۵۸۹، مغنی المحتاج: الشربینی، ۳/۲۸۴.

(۳) الفقه الاسلامی وادلته، د. وهبة الزحیلی، ۳۶۲/۹.

ونه‌ریت، جا وشه که راسته‌وخۆ بی، یان ناراسته‌وخۆ^(۱). ته‌لاقى به وشه دوو
جۆره: راشکاو و کینایهت:

ا- ته‌لاقى راشکاو(الصريح): ئه‌و وشه‌یه‌یه که مانای ته‌لاق ده‌دات، به‌بێ زیاد
کردنی وشه‌ی تر بۆی. بۆ غوونه: تۆم ته‌لاق دا، یان تۆ له‌من حه‌رام
بیت.

حوکمی ئه‌م جۆره ته‌لاقه: ئه‌م ته‌لاقه ده‌که‌ویت .

ب- کینایهت (الکناية): ئه‌و وشه‌یه‌یه بۆ واتای ته‌لاق دانه‌نراوه، وخه‌لکیش
به مانای ته‌لایان نه‌ناسیوه. بۆ غوونه: برۆوه مالی باوکت. چاوم به
چاره‌ت نه‌که‌ویت جارێکی تر.

حوکمی ئه‌م ته‌لاقه: ئه‌م ته‌لاقه ناکه‌ویت ، مه‌گه‌ر نیازی ته‌لاق بیت ،
یان مانای ته‌لاق بگه‌یه‌نیت به هۆی قسه‌یه‌کی تر، یان هه‌لسوکه‌وتیکی
تر.

به شی دووهم

کی ته لاقی ده که ویت؟ پیاو چند ته لاقی به دهسته؟
شیوازی خستنی ته لاق ، شاهیدی لهسه ته لاق

تویژ به ندی یه کهم کی ته لاقی ده که ویت؟

گومان نیه له که ویتی ته لاقی که سیک، که به بی هیچ کاریگه ریکی خودی،
یان دهره کی ، یان به بی توره بوون، هاوسه ری ته لاق ده دات.

به لام ته لاقی نه و که سانه ی ئیراده یان نیه یان عه قلیان له ده ستداوه جا به هر
شیوازیک بیت، له یاسا به راشکاوی باسی ده کات لهم دوو بر گه یه دا:

۱. ته لاقی سه رخوش و شیت ، یان کهم نه قل و ناچار کراو ، و نه و که سه ی
شت لیک جیانا کاته وه له نه نجامی توورپی ، یان کاره ساتی کتوپر ، یاخود
پیری، یان نه خوشی، ناکه وی.

۲. ته لاقی نه و نه خوشه ده که وی که نه خوشی مهر گیه تی ، یان له باریکدا بووه
که نه گهری له ناوچوونی زوربی، نه گهر له و نه خوشیه دا، یان له و
حاله ته دا مرد . به مهر جیک هستی جیا کردنه وه ی له ده ست نه داییت.
ژنه که ی ده بیته میراگری مهر چهنده ته لاقه که شی (بائین) بیت^(۱).

(۱) له مادده ی سی و پینجه م ، بر که ی (۲-۱) دا هاتوو.

له شهر عدا: زانایانی شهر ع بۆچوونی جیاوازیان هه‌یه له‌سه‌ر کهوتنی ته‌لاقی به‌رخۆش وتور و ناچار کراو ، نه‌خۆشی مه‌رگیتی هتد^(۱).
 دکتۆر مسته‌فا زه‌لمی ده‌فه‌رمویت^(۲): بۆچوونی نه‌و زانایانه راسه‌ره که ده‌لین هم ته‌لاقانه ناکه‌ویت، یاسای باری که‌سیش نه‌م بۆچوونه‌ی وه‌ر گرتوه.

تویژبه‌ندی دووم پیاو چه‌ند ته‌لاقی به‌ده‌سته؟

پیاو مافی سی ته‌لاقی هه‌یه^(۳)، ژماره‌ی ته‌لاقه‌کان قورنانی پیروز دیاری کردوه، سی ته‌لاقه، وه‌ک خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمویت: $\text{عَلَّيْكَ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ}$ $\text{مُرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَنٍ}$ ^(۴). واته: ته‌لاقدان دووجاره ، یان ده‌ست پنه‌و گرتن ، ه‌اوسه‌رتان به‌چاکه ، یان ده‌ست لیکردنه‌وه‌لیان به‌چاکه.

(بنواره: فتح القدیر، ابن‌همام، ۲/۲۹، ۵۶۷، القوانين الفقهية: ابن‌الجزی، ۲۳۰، مغنی المحتاج، الشربینی، ۲/۲۸۷، کشاف القناع، البهوتی، ۵/۲۶۳، الفقه الاسلامی وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۲۴۶/۹.

(له احکام الزواج والطلاق لاپه‌ره ۱۳۲ و دواتر باسی کردوه.

(له مادده‌ی سی وجهوت دا، برگه‌ی (۱) هاتوه.

(البقرة: ۲۲۹.

تویژیه ندی سییه م شیوازی خستنی ته لاق

ته لاق خستن ، یان به ههنگاو ده بی ، یان هه ر سئ ته لاقه که پیکه وه ده بی؟

۱. ههنگاو مکانی ته لاق دان^(۱).

ته لاقی شهرعی ویاسایی نهو ته لاقه یه که یهک یهک بیّت وبه ههنگاو بیّت.
ههنگاوی یه که م: ده بی ته لاقه کان به یهک جار نه بیّت به لکو لیک جیابی.
"الطلاق مرتان" واته: جار له دوای جار.

ههنگاوی دووهم: ده بی نافرته ته که له حالته تی پاکیدا بی ویاوه که ی لئی
نزیک نه بوو بیته وه، واته: له سووری مانگانه نه بی.

نه گهر نه م دوو خالهی لیها ته جی ، به م ته لاقه ده گوتری: (ته لاقی سوولی)،
واته: به بی ریره وی پیغه مبه ره (درودی خوا ی له سه ریّت)، نه گهر نا پی
ده گوتری: (ته لاقی یلدعی)، واته: به پیچه وانهی ریره وی پیغه مبه ره (درودی
خوا ی له سه ریّت).

(۱) الطلاق مرتان فی تفاسیر القرآن، د. مصطفى الزلي ، الطبعة الاولى ۲۰۱۰، مطبعة اراس ، اربيل
ص ۳۰.

۲. تەلاقى سى به سى ، به يەك وشە :

زانایانی شرع بۆچوونی جیاوازیان هەیە^(۱):

بۆچوونی یەكەم: نیبو حەزم ، وشیعەكان ، وهەندێك له تابیعین دەفەرموون: هیچ تەلاقێك ناکەوێت.

بۆچوونی دووهم: بۆچوونی نیبو عەباس وئیساحقی کوری راهووبە، دەفەرموون: پیاو چەند تەلاق بدا ئەوەندە تەلاقەى دەکەوێت، ئەگەر ژنەكە گواسترایتەوه، بەلام ئەگەر نه گواسترایتەوه، يەك تەلاقى دەکەوێت.

بۆچوونی سێهەم: زانایانی هەرچوار مەزھەب دەفەرموون: هەرسێ تەلاقەكە دەکەوێت، ئەگەر گواسترایتەوه، بەلام ئەگەر نه گواسترایتەوه تەنها يەك تەلاق دەکەوێت.

بۆچوونی چوارەم: بۆچوونی ئیبن تەیمیه، وهەندێك تابیعى، وهەندێك زانایانی چوار مەزھەبەكەیه، دەفەرموون: تەنها يەك تەلاق دەکەوێت، بە بەلگەى فەرموودەى ئیبن عەباس: (ان الطلاق على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم) وأبي بكر وسنتين من خلافة عمر طلاق الثلاث واحدة، فقال عمر بن الخطاب: ان الناس قد استعجلوا في أمر كانت لهم فيه أناة، فلو أمضيناه عليهم، فأمضاه عليهم^(۲).

واتە: تەلاق لە سەردەمی پێغەمبەر (درودی خواى لەسەربیت) وئەبوبەكر، و دوو سال له خەلافەتى عومەر، تەلاقى سى به سى يەك

(۱) بنواری: المذهب: الشيرازي، ۲/۸۴، رد المحتار على الدر المختار، ابن عابدين، ۲/۶۳۲، القوانين الفقهية: ابن الجزري، ۲۲۹، مغني المحتاج: الشربيني، ۲/۲۹۷، المغني: ابن قدامة، ۲/۲۳۳-۲۳۵، المحلى:

(۲) فتح الباري شرح صحيح البخاري، ابن حجر العسقلاني، ۱۷۵/۳۶.

ته لاق ده كهوت. عومەر فەر مووی: خه لکی په له یان ، به لام چیان
هه لبارد له سهر نه وه ده روین.
یاسای باری که سی بو چونی سییه می هه لبارد وه ، که ته لاقی سی به سی
به یهك ووشه تهنه یهك ته لاق ده كهوت^(۱).

تویژیه ندی چوارم شاهییدی له سهر ته لاق

پتویسته له سهر پیاو، نه گهر ویستی هاوسهری ته لاق بدات ، به ناماده بوونی
دور شاهییدی راستگو ته لاقی بدات^(۲).

خوای په روه ردگار ده فەر موویت: ﴿فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ
فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾^(۳).
واته: نه گهر کاتی ته لاقی سییه م هات ، یان به شیوه یه کی جوان بیانگیر نه وه یان
به جوانی و مافیان پارێزراو بی به یه کجاری لیان جیا بنه وه، شاهییدی داد په روهر با
شاهییدی ته لاق دانه که بن، شاهییده کانیش با شاهییدی بو خوا بدنه^(۴).

(۱) له ماددهی سی وحه و ته م بر گهی (۲) هاتووه.

(۲) له ماددهی سی و چوارم بر گهی دووهم هاتووه.

(۳) الطلاق : ۲.

(۴) بنواری: التفسیر الکبیر ، الرازی، ۴۲/۳، تفسیر الطبری، ۱۳۷/۲۸، مدى سلطان الإرادة في الطلاق في
الشرائع والقوانين والاعراف خلال اربعة الاف سنة ، الاستاذ الدكتور مصطفى الزلي ، الطبعة
الثالثة ، ص ۱۵۰.

به‌شی سینه‌م

داب‌ه‌شکردنی ته‌لاق به پئی وشه‌کانی

۱- ته‌لاقی جینه‌جی (المنجز): نه‌و ته‌لاقیه‌یه که وشه‌که‌ی به شیوه‌یه‌کی جینه‌جی ده‌گوتری، نه‌ک هه‌لپه‌سراو به کاتیک، یان وه‌پال ده‌ری کاتیک‌ی تر، وه‌ک نه‌وه‌ی بلیت: تۆم ته‌لاق دا، ته‌لاق درای.

حوکمی نهم ته‌لاقه:

گه‌گه‌

له‌ شەرع وله‌ یاسادا: نهم ته‌لاق ده‌که‌ویت (۱).

۲- ته‌لاقی وه‌پال‌ده‌ر (المضاف): نه‌و ته‌لاقیه‌یه وشه‌ی ده‌ربرینه‌که‌ی وه‌پال ده‌دری به‌هاتی کاتیک‌ی دیاریکراو، که ته‌لاقه‌که‌ تیایدا بکه‌وی، وه‌ک نه‌وه‌ی به‌هاوسه‌ری بلیت: ته‌لاقت بکه‌وی له‌ سه‌ره‌تای سالی داهاتوو، یان نه‌گه‌ر زستان هات ته‌لاقم بکه‌وی.

حوکمی نهم ته‌لاقه:

له‌ یاسادا: نهم ته‌لاق ناکه‌ویت نه‌ نیستا ونه‌ نه‌گه‌ر کاته‌کش هات.

۳- ته‌لاقی هه‌لپه‌سراو (المعلق): نه‌و ته‌لاقیه‌یه که په‌یوه‌سته به‌رودانی کاریک له‌ داهاتوو. وه‌ک نه‌وه‌ی به‌هاوسه‌ری بلیت: نه‌گه‌ر بجیه‌ مال خوشکت تۆ ته‌لاقدراي.

حوکمی نهم ته‌لاقه:

له‌ یاسادا: نهم ته‌لاق ناکه‌ویت نه‌ نیستا ونه‌ نه‌گه‌ر کاره‌که‌ نه‌نجامدرا.

(۱) له‌ مادده‌ی سی وشه‌شهم هاتوو.

۴- الحلف بالطلاق (سویند بە تەلاق) : ئەو تەلاقە یە کە بە شیوازی سویند خواردن دەیت. وەك ئەوێ بە هاوسەری بلیت : بە تەلاقم ناییت ئەو کارە بکە.

حوکمی ئەم تەلاقە:
لە یاسادا : ئەم تەلاقە ناکەوێت^(۱).

حوکمی تەلاقی (وە پالەدەر ، هەلبەسراو ، سویند بە تەلاق) لە شەرعدا:
زانایان دوو بۆچوونیان هەیە^(۲):

بۆچوونی یە کەم : دەفەر موون : ئەم تەلاقانە دە کەون.

بۆچوونی دوو هەم : دەفەر موون : ئەم تەلاقانە ناکەون.

دکتۆر مستەفا زەلمی، و نیزامودین عەبدولحمید : بۆچوونی دوو هەمیان پەسەند کردووە و بە راستریان داناوە ، کە دەفەر موون :

ئەم تەلاقانە ناکەون^(۳)، لە بەر ئەم هۆیانە^(۴):

۱. باسی ئەم تەلاقانە نە کراوە، نە لە قورئانی پیرۆز، و نە لە فەرموودەی پیغمبەر (درودی خوای لەسەربیت)، نە خولەفای راشیدی، نە هاوێڵەکانی،

(۱) لە ماددەی سی و شەشەم هاتوووە.

(۲) بنواری : بدائع الصنائع: الکاسانی، ۲/۱۵۷، القوانین الفقهية: ابن الجزري، ص ۲۳، الشرح الصغير: الدردير ۵۸۳-۲/۵۷۶، المهذب: الشيرازي، ۹۶-۲/۸۶، بداية المجتهد: ابن رشد ۲/۷۸، المحلى، ۱۰/۲۶۴، الفقه الاسلامي وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۴۱۶/۹.

(۳) بۆ زیاتر بنواری : مجموعة فتاوى ، ابن تيمية، ۲۲۲/۲۳ ، إعلام الموقعين عن رب العالمين، محمد بن ابي بكر بن ايوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (المتوفى : ۷۵۱هـ)، المحقق : طه عبد الرؤوف سعد، الناشر : مكتبة الكليات الأزهرية، مصر، القاهرة ، الطبعة، ۱۹۶۸م، ۶۸/۲، المحلى، ابن حزم، ۲۱۱/۱۰.

(۴) بنواری : احكام الزواج والطلاق في الفقه الاسلامي المقارن، د. مصطفى الزلي، ص ۱۵۰، احكام انحلال عقد الزواج، نظام الدين عبد الحميد، ص ۱۰۷.

- ونه تابیی، بەلکو له سەردەمی نۆمەویەکان داھیندراوە.
۲. زانایانی شەرع کۆکن لەسەر ئەوێ هەر گریبەستی، یان تەسەرۆفیک هەلپەسراو بێت لەسەر مەرجیک ئەو گریبەستە پوچەلە. بە پێی ئەمە سویندخواردن بە تەلاق پوچەلە، کەوابوو هەرشتی لە سەر شتیکی پوچەل بێنا بکری ئەو شتەش پوچەلە.
۳. زانایانی شەرع کۆکن لە سەر ئەوێ سویندخواردن بەغەیری خوا دروست نیە. کەواتە: سویند بە تەلاقیش دروست نیە، بێنای لەسەر ناکریت.

بەشی چوارەم

دابەشکردنی تەلاقى بۆ گەراوە و جودا کەرەوه

(الطلاق الرجعي والبائن)

یەكەم: تەلاقى گەراوە (الرجعي)^(۱): ئەو تەلاقە بە کە پیاو لە دەستیدا یە دوای تەلاقدانى یەكەمى کە هاوسەری لە سوورپی مانگانە یە. بۆ گەرانەوهی پێویست ناکات، بە گریبەندیکى نوێ، یان بە رەزامەندى هاوسەرى^(۲).

ناسەوارەکانى تەلاقى گەراوە^(۱):

(۱) بنواری: فتح القدیر: ابن الهمام، ۲/۱۶۰، القوانین الفقہیة: ابن الجزی، ۲۲۴، المذهب: الشیرازی،

۲/۱۰۲، المغنی: ابن قدامة، ۷/۲۷۲.

(۲) لە ماددەى سی و هەشت دا هاتوووە.

ته لاقى گه راو رېښه

۱. کاريگهري ناييت له سره گريښه ندى هاوسه رگري مادام نافرته ته که له سووري مانگاندايه.

۲. پياو ده توانيت له هاوسه رى نزيك بيته وه ، نه گهر نزيك بووه ده بيه هوى گهرانده وهى.

۳. نه گهر به کيک له هاوسه رکان مردن، نه وهى تر ميراتى ليده گريت.

۴. نه گهر نافرته ته که سووري مانگانه ي ته واو بوو، پياو که ده تواني گريښه نديکى نو ي له گهل گريدا.

دووم: ته لاقى جودا که ره وه (الطلاق البائن): نهو ته لاقه يه که له ده ستى پياو ناميتى دواى ته واو بوونى کاتى گهرانه وه، جودا که ره وهى ده بيه دور به شه وه:

۱. جودا که ره وهى بچووک (البينونة الصغرى)^(۱): نهو حاله ته يه که پياو ده تواني هاوسه رى ته لاق دراوى خوى بگه ريتته وه به گريښه نديکى نو ي، نه گهر له عيده به يان نا.

ناسه واره کالى ته لاقى جودا که ره وهى بچووک^(۲):

۱. قه دهغه ده بى له يه ک نزيك بکه ونه وه، مه گهر بيگه ريتته وه به گريښه نديکى نو ي.

۲. ماره ي پاشينه ي ده که ویت.

۳. نه گهر له وکاته دا يه کيکيان مرد ، نه وهى تر ميراتى ليئا گري.

(۱) احکام انحلال عقد الزواج ، نظام الدين عبد الحميد ص ۷۳ .

(۲) بنوارة: القوانين الفقهية: ابن الجزري، ۲۲۶، مغني المحتاج، الشربيني، ۲-۲۲۷، المغني، ابن قدامة، ۲۷۴-۷.

(۳) احکام انحلال عقد الزواج ، نظام الدين عبد الحميد ص ۷۲ .

۴. ژماره‌ی ته‌لاقه‌کانی کهم ده‌بنه‌وه بۆ دور ته‌لاق ، که له ده‌ستی ده‌مین.

۲. جودا که ره‌وه‌ی گه‌وره (البینونة الکبری) ^(۱) : نهو ته‌لاقه‌ی پساو ناتوانی هاوسه‌ر ته‌لاق دراوی خوی بگه‌ریخته‌و، تا ژنه که میرد به پیاویکی تر نه‌کات، دواتر نه‌ویش به ره‌زامه‌ندی بیت ، نه‌ک به ریکه‌وتنی پیشه‌کی ته‌لاقی بدا، ودواتر میردی به کهم ماره‌ی بکاته‌وه.

نه‌مه پتی ده‌لین هاوسه‌رگیری بۆ جه‌لان کردن (زواج التحلیل)، پتغه‌مبه‌ر (درودی خوی له‌سه‌رییت) جه‌رامی کردوه، نهو که‌سانه‌ی به‌م کاره هه‌لده‌ستن به‌نه‌فره‌تی کردوون، وناوی لیناوه به‌رانی خواستراو، قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : " ألا أخبرکم بالتیس ^(۲) المستعار ؟ " قالوا : بلی یا رسول الله ، قال : " هو المحل ، فلعن الله المحل ، والمحل له " ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : " لعن الله المحل ، والمحل له " ^(۳).

گه‌هه

ناسه‌واره‌کانی ته‌لاقی جودا که ره‌وه‌ی گه‌وره :

۱. په‌یوه‌ندی هاوسه‌ریتی به ته‌واوی ده‌بجریته.

۲. ماره‌یی پاشینه پیوست ده‌کات.

۳. میرات له یه‌کتر ناگرن.

(۱) الفقه الاسلامي وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۴۱۲/۹.

(۲) التیس : مه‌به‌ستی، نیره‌ی نازه‌هه ، وه‌ک به‌ران.

(۳) رواه الحاكم وقال : هذا حديث صحيح الإسناد ، ولم يخرجاه ، بنوآره : المستدرک علی الصحیحین

، رقم الحديث : ۲۷۳۶ .

بهشی پینجهم بریکاری له تهلاق (الوكالة فی الطلاق)

پیناسه ی بریکاری:

ههستانی که سیکه به بریکاری که سیکه تر، بۆ ته لاقدانى هاوسهرى، به وشه ی بریکاری، یان هاوشیوه ی. وهك: به هاوسهرى سالار بلیت: من بریکاری سالاری هاوسهرتم، له بریکاری نهو، تۆ ته لاق درای^(۱).

یه کهم: ته لاقدان بریتیه له هه لگرتنی په یوهندی هاوسهر گیری به شیوه یه کی راشکار که شرع و یاسا ده لاله تی له سهر ده کهن، به بی به سته وه به دارشتیکی سنووردار، یان زمانیکی دیاری کراو به کهوتنی له لایه ن میرد یان ژن نه گهر یه کینکی کرده بریکاری خوی یان سه رپشك کرایت یاخود له دادوهره وه بیت.

دووه م: گوی به بریکار نادری له کاتی ریکاره کانی توژی نه وه ی کۆمه لایه تی ته حکیم، وله کهوتنی ته لاق، نه گهر به ربه ستیک نه بی له ناماده بوونی یه کینک له دوو هاوسهره که.

سیه م: گوی به ته لاق نادری به ناماده بوونی دوو شایه دی راستگۆ نه بی له کاتی کهوتیدا، یان دانپینانی له بهرده م هه ردوو کیان، یان له بهرده م دادوهردا^(۱).

(۱) الشرح الصغير: الدردير ۲/۵۹۵.

بریکاری ته‌لاقدان له شه‌مدا^(۱)

زانایان کوکن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی نه‌گهر که‌سینک شی‌وی ته‌لاقدانی هه‌بیت،
ده‌توانیت بریکار له شویفی خوی بنیری بو ته‌لاقدانی هاوسه‌ری، به‌لام اهیرییه‌کان
رای جیاوازیان هه‌یه، ده‌فه‌رموون: بریکاری له ته‌لاقداندا دروست نیه، چونکه
ده‌قی له‌سه‌ر نیه، و‌شیعه‌ی نیمامی ده‌فه‌رموون: نه‌گهر پیاوه‌که له دوره ولات بوو
نهدیده‌توانی بگه‌ریته‌وه، له‌م حاله‌ته بریکار ده‌توانی به ته‌لاقدانه‌که هه‌ستی. یاسا
بو‌چونی شیعه‌ی نیمامی په‌سه‌ند کردوه^(۲).

‘الهییه‌کان’ له ده‌قی قورمانانه
هه‌ر وهریان تر توره به‌یحه بیکه‌لیسه‌وه
له‌مانه‌ک میاوه‌

(۱) له مادده‌ی سی و‌چواره‌مدا هاتووه.

(۲) بنواره: شرح فتح‌القدیر، ۴۹۴/۲، الشرح‌الصغیر مع حاشیة الصاوی، ۴۳۶/۲، المحلی، ۱۹۶/۱۰.

(۳) وه‌ک له مادده‌ی سی و‌چواره‌مدا بر‌گه‌ی دووهم هاتووه.

بهشی شه شهه
ته لاق دانه دهست
(الخلع ، التفویض)

زردگر

زردگر

تویژیه ندی یه کهم

ته لاق دانه دهست خولع

به پاره یه

۱. پیناسه ی خولع:

خولع: لابر دنی دهسه لاتی ته لاقه، له پیاوه وه بو دهستی ژن، به وشه ی خولع، له بهرامبه ر نر خیکه دیاری کراو که له سه ری ریکده کهون، ژنه که به پیاوه که ی ده دات^(۱) **جیا وازی**

۲. مهرجه کالی خولع:

۱. بهرده وامی ژیانی هه وسهریتی به حه قیقی بی، یان به حو کمی.
۲. به وشه ی خولع، یان مانای خولع بگه یه نیت، وه ک بلیت: خولعم کردی له بهرامبه ر نه وهنده، یان ته لاقی خوت وه ربگره له بهرامبه ر نه وهنده پاره یه، یان هه ر شتیک بیت مولکداری بکریت.
۳. پیوسته له بهرامبه ر قه ره بوویه ک بیت.

(۱) فتح القدیر: ابن الهمام، ۲/۱۹۹

تویژیه ندی دووم

دهسه لات پیدان

(التفویض)^(۱)

جس لا میارد

ا- پینامه ی دهسه لات پیدان: دانه دهستی ته لاق له لایه ن پیاوه وه بو هاوسه ری که ده توانی گریه نده که هه لوه شینیه وه، به بی بهرام بهر.

ب- مه رجه کانی ته لاق ی دهسه لات پیدان:

۱. پیویسته ته لاقه که جی به جی بیت (مونه ز). یه که رخت.
۲. پیویسته هه ردوو هاوسه ره که لیها توویان تیا بیت (نه هلیه ت). ته وون - نا
۳. نافر ته که یه کسه ر خوی ته لاقدا، نه گه ر دوای خست ته لاقه که ی له دهست نامینی، وته نها یه ک جار ده توانی نه م مافه به کاری نییت. یه که

کات ته وایوو تاکه دتیت

۷۳ - ۷۹

به‌شی ده‌وته‌م

تەڕا جیابونه‌وه له رێکای دادگاوه

(التفريق عن طريق القضاء)

تویژبه‌ندی یه‌که‌م

پیشه‌کیه‌کانی داواکردن له دادگا بۆ جیابونه‌وه

هەر که‌سی ژنه‌که‌ی ته‌لاق بدات، پێویسته داوایه‌ک له دادگای باری که‌سی بکات تیایدا داوای ته‌لاق دانی هاوسه‌ری بکات. برباری دادگای له‌سه‌ر وه‌ربگریت. نه‌گهریش نه‌یتوانی سه‌ر له‌دادگا بدات، پێویسته ته‌لاق‌دانه‌که، له‌ ماوه‌ی عیدده‌دا له‌ دادگا تۆمار بکات.

له‌ ماده‌ی سی و نۆیه‌مدا هاتوه‌:

۱- می‌رد ناچار ده‌کریت گوژمه‌ پاره‌یه‌ک بۆ ماوه‌ی سی مانگ له‌ سندوقیکی تایبه‌تی چاودیری خێزان دانی، له‌لای دادگا له‌کاتی به‌رزکردنه‌وه‌ی داوای ته‌لاق.

۲- نه‌گه‌ر می‌رد ژنه‌که‌ی ته‌لاق‌دا و له‌لای دادگا ساغ بووه‌وه که‌ پیاوه‌که‌ خه‌تاباره‌ له‌ ته‌لاق‌دانی و ژنه‌که‌ی له‌و باره‌یه‌وه تووشی زیان بووه‌ نه‌وا دادگا حوکم ده‌دات. له‌سه‌ر نه‌و داوایه‌ی ژنه‌که‌ پێشکه‌شی ده‌کات، به‌وه‌ی که‌ پیاوه‌که‌ی ته‌لاقی داوه‌ قه‌ره‌به‌رویکی وای بکاته‌وه که‌ گونجاو

بیت له گهل باری دارایی و پلهی خه تاو توندوتیژییه که یداو تیکرای
ته خین ده کری، به مەر جیک که مژ نه بی له بژیوی سی سال و زیاتریش
نه بی له پنج سال. جگه له و مافانهی دیکه ی که سه لیتراون.

۳- حکومتی هه ریم چاودیری ژنی ته لاق دراو که هیچ ده سته و تیکی نه بی
ده خاته نه ستوی خوی و پاره یه کی مانگانه ی له لایه ن چاودیری
کۆمه لایه تی بو ته رخا ن ده کری، تا کو ده رفه تیکی کار کردنی بز
ده ره خسی، یا خود شوو ده کاته وه.

تویژبه ندی دووم

که ی ژن و میرد بۆیان هه یه داوای جیا بوننه وه بکه ن؟

بو هه ریه که له ژن و میرد هه یه داوای لیک جیا بوننه وه بکه ن نه گهر یه ک له م
هو کارانه ی خواره وه له نارادایت^(۱):

۱- نه گهر یه کیک له هاوسه ره کان زیان به نه وه ی تر، یان به منداله کانیا ن
بگه یه نیت. به شیوه یه ک نه توانن له ژیا نی هاوسه ریتی به رده وام بن. خو و
پسه گرتن به ماده ده سه رخوشکه ر و هو شه ره کان به زیانگه یانندن
ده ژمیرد ریت، به مەر جیک خو و پسه گرته که به راپۆتیکی ره سی لیژنه یه کی
پزیشکی پسپۆر بیسه لیتیت، هه ره ها قوما ر کردن له مالی هاوسه ریتیدا
له خانه ی زیانگه یانندن داده نریت.

۲- نه گهر هاوسه ره که ی دیکه ناپاکی هاوسه ریتی نه نجام بدا.

(۱) له ماده ی جل دا هاتوو.

- ۳- نه‌گەر گریه‌ندی هاوسه‌رگیری به‌ره‌وه‌ی یه‌ك له هاوسه‌ره‌كان هه‌ژده سالی ته‌واو کردبیت، به‌بی ره‌زامه‌ندی دادوهر نه‌نجامدرا بیت.
- ۴- نه‌گەر هاوسه‌رگریه‌که له ده‌ره‌وه‌ی دادگا به‌شیوه‌ی زوره‌ملی نه‌نجامدرا بیت و جووتبوونیش نه‌نجامدار بی.
- ۵- نه‌گەر می‌رد ژنیکی دیکه‌ی هینا، ژنی یه‌که‌می مافی داواکردنی لینگ جو‌دابوونه‌وه‌ی ده‌بی.

تویژبه‌ندی سییه‌م

دانانی ناوژیوان له نیوان هاوسه‌رمان له لایه‌ن دادگاوه

هه‌ریه‌ك له هاوسه‌ره‌كان بۆیان هه‌یه، نه‌گەر ناكوکی له نیوانیاندا به‌ریابوو، داوای لینگجیابوونه‌وه‌ بکه‌ن، چ پش گواسته‌وه‌ بوو، چ داوای گواسته‌وه‌ بوو. له ماده‌ی چل و یه‌که‌مدا هاتووه:

۱. پۆسته‌ دادگا له هوکاری ناكوکیه‌که بکۆلیه‌وه، نه‌گەر بوونی ناكوکیه‌که سه‌لمیتر، نه‌وا پۆسته‌ ناوژیوانینگ له که‌سوکاری ژنه‌که و ناوژیوانینگ له که‌س و کاری می‌رده‌که ده‌ستیشان بکریت (نه‌گەر ده‌ست که‌وتن) بۆ نه‌وه‌ی له‌گه‌ل یه‌کدی ناشیان بکه‌نه‌وه، نه‌گەر ده‌ست نه‌که‌وتن، دادگا هه‌لبژاردنی ناوژیوانه‌كان ده‌خاته نه‌ستۆی هه‌ردوو هاوسه‌ره‌که، نه‌گه‌ریش رینگ نه‌که‌وتن، دادگا خۆی هه‌لیانده‌بژیری.

۲. پۆسته‌ له‌سه‌ر هه‌ردوو ناوژیوانه‌که هه‌ولێ ناشتوونه‌ویان بده‌ن، نه‌گەر بۆیان نه‌کرا، گرفته‌که بۆ دادگا به‌رزبکه‌نه‌وه‌و به‌روونی لایه‌نی که‌مه‌تر خه‌م ده‌ستیشان بکه‌ن. نه‌گەر ناوژیوانه‌کانیش له‌گه‌ل یه‌ك ناكوک بوون، دادگا ناوژیوانی سییه‌میان بۆ ده‌ستیشان ده‌کات.

ا- نه گهر دادگا بۆی ده رکوت که ناکۆکی نیوان هاوسه ره کان بهرده وامه و نه شیتوانی پینکیان بهینیتسه وه ، میرده کesh رازی نه بوو ژنه که ی ته لاق بدات ، دادگا لیکیان جیاده کاته وه .

ب- نه گهر لیکجیا بوونه وه که پاش جووتبوون بوو ، که مته رخه میه کهش له ژنه که بوو ، نه و مارهی پاشه کییه که ی ناکه ویت ، چ داواکار بیت چ داوا لیکراو وه نه گهر هموو مارهییه که ی وه رگرتبیت ، پیویسته نیوه ی بگهر پینیتسه وه ، به لام نه گهر سه لیترا که که مته رخه میه که له هه ردوکیانه وه بووه ، نه و مارهی پاشه کییه که له نیوانیان به ریژه ی که مته رخه میه که یان دابهش ده کرت .

ج- نه گهر لیکجیا بوونه وه که ، پیش جووتبوون بوو ، سه لیتدراش که که مته رخه میه که له ژنه که بووه ، نه و پیویسته نه وه نده ی له مارهییه پینشینه که ی وه رگرتوو بیداته وه .

تویژبه ندی چوارم

که ی ژن بۆی هه یه داوای جیا بوونه وه بکات ؟
 حوکمی لیکجیا بوونه وه له ریگای دادگاوه

ا. که ی ژن بۆی هه یه داوای جیا بوونه وه بکات ؟

له مادده ی چل و سینیهم هاتروه : ژن ، بۆی هه یه داوای جیا بوونه وه بکات ، نه گهر یه کیك لهم هوکارانه ی خواره وه له نارادابوو :

۱- نه‌گەر می‌رده‌که‌ی به‌ندکرا به‌سزایه‌ک نازادی موقه‌یه‌د بکات بۆ ماوه‌ی سی‌سال و زیاتر دوا‌ی سالی‌ک له‌جیه‌جی کردنی هه‌رچه‌نده‌ ده‌رامه‌تی هه‌بی و خه‌رجی بکات.

۲- نه‌گەر می‌رد، ژنه‌که‌ی بۆ سالی‌ک و زیاتر، به‌بی پاسا‌وی (ره‌وا) به‌جیه‌یشت، هه‌رچه‌نده‌ می‌رده‌که‌ شوینی نیشته‌جی بوونی دیار بی و ده‌رامه‌تی وای هه‌بی لی خه‌رج بکات.

۳- نه‌گەر می‌رد، له‌روژی گریه‌نده‌که‌وه‌ تاماوه‌ی دوو سالی‌ش، داوا‌ی گواسته‌وه‌ی ژنه‌که‌ی که‌ نه‌چوینه‌ پهرده‌وه‌ نه‌کردی نه‌گەر مافه‌کانی هاوسه‌ریتی به‌جی نه‌هیناییت، داوا‌ی گواسته‌وه‌ی ژنه‌که‌ی بکات داوا‌که‌ی به‌هه‌ند و نه‌ناگیریت.

۴- نه‌گەر می‌رده‌که‌ی به‌سزاو (عین) ده‌رچوو، یان گرفتاربوو به‌ نه‌خوشیه‌ک که‌ نه‌یتوانی نه‌رکی ژن و می‌ردایه‌تی له‌گه‌لدا به‌جی به‌ینی، چ له‌به‌ر هۆکاری ئۆرگانی، چ له‌به‌ر هۆکاری ده‌روونی، یان پاش له‌پهرده‌کردنی ژنه‌که‌ی، گرفتار بووی و به‌بی راپۆرتی لی‌ژنه‌یه‌کی پزیشکی پسپۆر سه‌لمی‌نراییت که‌ چاره‌سه‌ری بۆ نییه‌. به‌لام نه‌گەر بۆ دادگا ده‌رکه‌وت که‌ هۆکاره‌که‌ی، هۆکاریکی ده‌روونیه‌، نه‌وا بۆماوه‌ی یه‌ک‌سال جیا‌بوونه‌وه‌ که‌یان دوا‌ده‌خات، به‌مه‌رجی ژنه‌که‌ به‌توانی‌ت، له‌ماوه‌ی نه‌و‌ساله‌دا، می‌رده‌که‌ له‌خۆی بی‌نیته‌کار.

۵- نه‌گەر می‌رده‌که‌ی نه‌زۆک بیت، یان دوا‌ی ژنه‌ینانی تووشی نه‌زۆکی بیت و هیچ مندا‌لیکی زیندووشی له‌می‌رده‌که‌ی بۆ نه‌مایه‌ته‌وه‌.

۶- نه‌گەر ژنه‌که‌، پاش گریه‌نده‌که‌ بۆی ده‌رکه‌وت که‌ می‌رده‌که‌ی ده‌رده‌داره‌و تووشی گه‌ری یان خو‌رشت یان ئیسقا یان زوهری یان شی‌تی

بووهو، بهبی زیان، له گه لیدا نایاته سهر، یان دواى نهوه تروشى
 دهر دیک لهو دهر دانه، یان دهر دیکى تری وهك نهو دهر دانه بووه. بهلام
 نه گهر دادگا، دواى پشکینى پزیشکى، بوى دهر کهوت که دهر ده کهى
 نومیدى چاکبوونه وهى لیده کریت، نهوا جیا کردنه وه یان دوا ده خات تا
 چاک ده بیته وهو، ژنه کهش بوى ههیه به در یثرایى ماوهى دوا خسته که
 سهر جى یی نه کات. بهلام نه گهر دادگا بوى دهر کهوت، که نهو
 دهر دهى هیواى نه وهى لیتا کریت له ماوهیه کی گونجاودا نه میتى ر
 میرده کهشى رازى نه بوو ته لاقى بداتو ژنه کهش مکور بوو له سهر
 داوا کهى، نهو دادوهره ی حوکم به جیا کردنه وه یان ده دات.

۷- نه گهر میرده که، رازى نه بوو بهبی پاساویکی به جى (رهوا) خهرجى
 ژنه کهى بکیشى، دواى نه وهى نهوپه پزیشى شهست روژ موله تی
 پتدرابوو.

۸- نه گهر نه توانرا (نفقه) له میرده که بسه نریت له بهر پتوار بوونى (تغیه)
 یان بزربوونى یان خوشاردنه وهى، یان حوکمدانى به بهند کردن له
 سالتیک زیاتر بیت.

۹- نه گهر میرده که رازى نه بوو بیت نهو خهرجیه بدات که حوکمى
 پتدهر چوو له سهرى که له که بووهو، فهرمانگه ی جیه جیکردنیش
 موله تی نهوپه پزى شهست روژى پتدابیت.

ب. حوکمى لیکجیا بوونه وه له ریگای دادگاوه:

نهو لیک جودابوونه واندى که له مادده کانى (چله م و چل ویه کهم و چل و
 دووهم و چل و سیه م) دا هاتوو به ته لاقى جودا که ره وهى بچووک (البیون
 الصغرى) داده نرین.

بەشی هەشتەم

عیدە (العِدَّة)

توێژبەندی یەكەم

پێناسەی عیدە، کە ی نافرەت عیدە دەگریت؟

ا. پێناسەی عیدە:

عیدە: ماوەیە کە شەرع دانەر دایناوە بۆ ئەو نافرەتە ی لە گەل هاوسەری جیاپۆتەوه، بەهەر هۆیک له هۆیکەکان یی کە قەدەغە بکری لەو ماوەیەدا شوو بە کەسێکی تر بکات^(۱).

ب. کە ی نافرەت عیدە دەگریت؟

لەسەر ژن پێویستە لە دوو حالەتدا عیدە بگریت^(۲):

- ۱- ئەگەر لێک جودابوونەوه کە دزای گواستەوه روویدا، بەهۆی تەلاقی گیرانەوهیی، یان جوداکەرەوهی بچووک، یان جوداکەرەوهی گەوره، یان لێک جودابوونەوه، یان یە کتر جیهێشتن، یان هەلۆه‌شانی گریه‌نده کە، یان سەرپشکی بالفوون (خیار البلوغ) بیت.
- ۲- ئەگەر مێرده کە ی مرد، ئەگەر پێش گواستەوه‌ش مردبیت.

وه‌کۆه وه‌فا - بۆه‌پێرێکێ عیدە ده‌گریت

(۱) بنواری: بدائع الصنائع: الکاسانی، ۲/۱۹۰، القوانین الفقهية: ابن الجزري، ۲۳۵، مغني المحتاج؛

الشربيني، ۲/۲۸۴.

(۲) له ماددهی چل وحه‌وتهم دا هاتووه.

تویژبه نندی دووم جوړمکانی عیدده^(۱)

په کهم: بونه و نافرمتانه دی گواستراونه ته وه: □

۱. عیددهی ته لاق: ماوه کهی، سنی سووری مانگانه، یان پاک برونه وه.

خوای په روه دگار ده فهرمویت: ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ

ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ۖ (۲۲۸)﴾^(۲)

۲. عیددهی مردن: ماوه کهی، چوار مانگ وده روژه، نافرته ته که

گواسترايته وه یان نا، سووری مانگانه نه بینیت یان نا. خوای په روه دگار

ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ

أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي

أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝ (۲۲۹)﴾^(۳)

۳. عیددهی نافرتهی ناومید له سووری مانگانه: ماوه کهی سنی مانگه،

جا له بهر مندالی بیت، یان له بهر پیری بیت، یان له و نافرته تانه بیت به

سوروشتی خوای سووری مانگانه نه بینیت، خوای په روه دگار

ده فهرمویت: ﴿وَالَّتِي يَلِيسَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ أَرْبَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ

ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَالَّتِي لَمْ يَحِضْنَ ۖ (۴)﴾^(۴)

(۱) له ماددهی چل و همشته م دا هاتووه.

(۲) البقرة: ۲۲۸.

(۳) البقرة: ۲۳۴.

(۴) الطلاق: ۴.

٤. عیدده‌ی نافرته‌ی دووگیان: ماوه‌ی نافرته‌ی دووگیان که ته‌لاق ده‌دری به دانانی دووگیانیکه‌یه‌تی، جا لیکجیا‌بوونه‌وه که به هوی ته‌لاق بیت، یان به هوی مردنی هاوسه‌ری بیت، خوای په‌روه‌دگار ده‌فه‌رمویت:

﴿وَأُولَٰئِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ (١)

* نه‌گه‌ر نافرته‌تیک هاوسه‌ری وه‌فاتی کرد، و دووگیانیش بوو، لهم حاله‌ته کام ماوه‌یان زیاتر بوو نه‌و ماوه‌یه رانه‌وه‌ستیت و عیدده ده‌گریت.

دووم: بو‌نه‌و نافرته‌تانه‌ی نه‌گواستراونه‌ته‌وه:

١- نه‌و نافرته‌تانه‌ی نه‌گواستراونه‌ته‌وه، نه‌گه‌ر لیکجیا‌بوونه‌وه که به هوی ته‌لاق بوو، نه‌ک مردن، عیدده‌یان نه‌، [خوای په‌روه‌دگار ده‌فه‌رمویت:

﴿يَتَأَيَّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمِيعَتُهُنَّ وَسِرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا

جَمِيلًا﴾ (٢). چونکی عیدده بو‌زانی پکی ره‌جه له‌ دووگیانی، نه‌و نافرته‌ی نه‌گواستراونه‌ته‌وه ره‌چی پا‌که، بو‌یه پیوست به عیدده بینین ناکات.

٢- به‌لام نه‌گه‌ر لیکجیا‌بوونه‌وه که به هوی مردنی هاوسه‌ری بیت پیش گواستنه‌وه، لهم حاله‌ته ده‌بی عیدده‌ی وه‌فات بینیت (٣).

(١) الطلاق: ٤.

(٢) الأحزاب: ٤٩.

(٣) بنواری: بدائع الصنائع، للکسانی، ٣ / ١٩١، مغنی المحتاج: الشربینی، ٢ / ٢٨٨، الفقه الاسلامی وادله، د. وهبة الزحیلی، ٧١٧٥/٩.

تویژبه نلی سییه م که ی ماوه ی عیدده دهست پیده کات؟ بژیوی نافرته له کاتی عیدده؟

ا. که ی ماوه ی عیدده دهست پیده کات؟

عیدده دهست به جی دوا ی ته لاقدان، یان دوا ی لیک جودابوونه وه، یان دوا ی مردنه که دهست پیده کات، هه رچه نده ژنه که به ته لاقدانه که ش، یان به مردنه که شی نه زانیبیت^(۱).

ب. بژیوی نافرته له کاتی عیدده:

دهبیت بژیوی عیدده بو ژنه ته لاقدراوه که له سه ر میړده زیندووه که ی بی و هیچ بژیویه ک به ناوی عیدده ی مردن نادریت^(۲).

سا کو ریشه داخل بواهیان

(۱) له مادده ی جل و نویه م دا هاتووه.

(۲) له مادده ی په نجا یه م هاتووه.

دمروازه‌ی سییه‌م

له‌دایک بوون و نه‌نجامه‌کانی

به‌شی یه‌که‌م: ده‌چه‌له‌ک (النسب)

به‌شی دووم: شیردان (الرضاعة)

به‌شی سییه‌م: دایه‌نی (الحضانة)

به‌شی به‌که‌م ره‌چه‌له‌ک (النسب)

ا. گرنگی سه‌ماندننی ره‌چه‌له‌ک :

ره‌چه‌له‌ک گرنگترین کۆله‌گه‌یه که خیزان له‌سه‌ری ده‌وه‌ستیت، په‌یوه‌ندی نیوان تا‌که‌کانی خیزان پته‌و ده‌کات، مندان به‌شینکه له‌باوکی، وباوکیش به‌شینکه له‌مندانله‌که‌ی، به‌همان شیوه‌ دایکیش. پاراستنی ره‌چه‌له‌ک یه‌کیکه له‌پنج مه‌به‌سته‌که‌ی شهرع له‌پیناوی هاتووه، هه‌ر بۆیه‌ش شهرع زینای حه‌رام کردوه چونکه ده‌بیته هۆی نه‌زانیی ره‌چه‌له‌کی مندانله‌که. به‌همان مه‌به‌ست سیسته‌می ته‌به‌نی حرام کردوه، تا مرقه‌کان ره‌چه‌له‌کیان بگه‌ریته‌وه بۆ باوانیان، نه‌ک که‌سیکی تر. جا به‌هه‌ر مه‌به‌ستیک کردیتی به‌مندانلی خۆی.

ب. رینگاکانی سه‌ماندننی ره‌چه‌له‌ک^(۱).

ره‌چه‌له‌ک به‌دوو رینگا ده‌سه‌لیندریت: به‌هاوسه‌رگیری، وداننان، و به‌لگه.

یه‌که‌م: سه‌ماندننی ره‌چه‌له‌ک به‌هاوسه‌رگیری:

هۆیه‌که بۆ جینگیر بوونی ره‌چه‌له‌کی مندانلیک بۆ نه‌و دایک باوکه، جا نه‌و گریه‌ندی نه‌و هاوسه‌رگریه له‌دادگا نه‌نجامدراپی، یان له‌ده‌ره‌وه‌ی دادگا.

(۱) له‌مادده‌ی په‌نجاویه‌که‌م، و دووهم و سێیه‌م و چوارهم دا هاتووه

دووهم: سه لاندني ره چهل كه به داننان (الافران):

داننان: هه والدان به كه سيك به بووني خزمایه تي له نيوان نهو

كه سيكي تر.

ا. مهرجه كاني داننان به ره چهل كه بو پياو^(۱): ~~مهرجه كاني~~ منداكي منه

۱. پيوسته نهو منداكي كه سيك دان دهني به ره چهل كه بو خوي،

دايك وباو كي ديار نه بيت. (دايك رباركي منه يني)

۲. پيوسته ته مهني منداكه كه له گهل ته مهني باو كه كه ي دان دهني

به ره چهل كه منداكه كه بشي بيته باو كي.

۳. پيوسته بروا بهو داننان به پيندر يتي، له لايه ن منداكه كه نه گهر

شياوي هه بوو، يان نه وانه ي منداكه كه يان له لايه.

۴. ناييت نهو كه سه ي دان دهني به ره چهل كه منداكي، بو خوي

داننان كه ي به جوت بووني شهرعي بيت.

ب. مهرجه كاني جيگير بووني ره چهل كه بوژن به داننان^(۲):

۱. منداكه كه ناييت دايكيكي ديار ي هه يني.

۲. پيوسته ته مهني منداكه كه له گهل ته مهني دايكه كه ي دان دهني

به ره چهل كه منداكه كه بشي بيته دايكي.

۳. پيوسته نه گهر منداكه كه گه وره بوو، بروا بهم داننان به يتي.

(۱) بنواره: بدائع الصنائع، الكاساني، ۳/۲۱۱، رد المحتار على الدر المختار، ابن عابدين، ۲/۸۵۷، فتح

القلير: ابن الهمام، ۳/۲۰۱، المغني: ابن قدامة، ۷/۴۲۸، الفقه الاسلامي وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۷۲۶۶/۱۰.

(۲) بنواره: مغني المحتاج، الشريبي، ۳/۲۹۶، المغني: ابن قدامة، ۷/۴۳۰.

ج. مەرجەکانی داننانی منداڵ بە باوکی یان دایکی کەسێک:

داننان بە باوکی یان دایکی کەسێک پێویستە ئەم مەرجانە ی لێبێتە جێ:

۱. کەسێ دانەر دەبێ رەچەلەکی نادیار بێ کۆری کێیە.
۲. پێویستە تەمەنی کەسە کە لە گەل تەمەنی باوکە کە، یان دایکە کە ی دان دەنێ بە رەچەلەکی منداڵە کە بشتی بێتە باوک و دایکی.
۳. پێویستە باوک و دایکە کە برۆا بە کەسە کە بکەن، کە کۆریانە، یان کچیانە.

سێیهەم: سەلماندنێ رەچەلەک بە بەلگە^(۱):

سەلماندنێ رەچەلەک بە بەلگە: ئەو سەلماندنە یە کە خواوەن داواکارێکە بەلگە دێنێتەو و دەیسەلێت کە رەچەلەکی ئەو منداڵە بۆ ئەو.

بەهێزترین بەلگە بۆ سەلماندنێ رەچەلەکی منداڵ شاھیدی دانە لەسەر گەرانهوهی رەچەلەکی ئەو منداڵە بۆ خواوەنە کە ی.

(۱) بنواری: المبسوط، ۱۶/۱۱۱، بدائع الصنائع: الکاسانی، ۶/۲۶۶، مغنی المحتاج: الشربینی، ۲/۴۴۸، المغنی،

ابن قدامة، ۹/۱۶۱.

بهشي دووهم شيردان (الرضاعة)

۱. كي پيويسته شير به منداډ بدات^(۱)؟

دايك پيويسته شير به منداډه كه ي بدات، ته نيا له حالته ته كاني نه خوشيدا
نه بي، كه ريځاي نه وه ي پيئاده^(۲).

نه گهر ناماده نه بوو شير به منداډه كه ي بدا، پيويسته شير دهر يكي به كړي
بو بگري، نه مه لهو حالته ي دايكه كه ته لاقدار ابو، به لام نه گهر دايكه كه
له زياني هاوسه را يه تيدا مابوو، ده بيت شير به منداډه كه بدات، و مافي
داو كا كړني كړي شير دانه كه ي نيه چونكه نهو بژيوي له سر
هاوسه ره كه يه تي.

۲. ماوه ي مافي كړني شيردان^(۳)؟

ماوه ي مافي كړني شيردان دوو ساله، ههر كاتي منداډه كه دوو سالي ته واو
كرد، دايكي شير دهر بوي نيه داواي كړني شيردان بكات، به به ښگه ي

(۱) بنواړه: احكام القرآن للجصاص: ۱/۴۰۲، فتح القدیر: ابن الهمام، ۲/۳۴۵، بدائع الصنائع:
الكاساني، ۴/۴۰، القوانين الفقهية: ابن الجزري، ۲۲۲، بداية المجتهد: ابن رشد ۲/۵۶، الشرح
الصفير: الدردير ۲/۷۵۴.

(۲) له مادده ي په نجاو پيئجه م دا هاتووه.

(۳) حاشية ابن عابدين، ۲/۹۲۶، احكام القرآن للجصاص: ۱/۴۰۴.

فهرمووده‌ی خوای په‌روه‌ردگار: ﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ^(۱) لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنْمِيَ الرِّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ﴾^(۲).

۲. کن کرنی شیردانه‌که بدات^(۳)؟

له سهر باو که کرنی شیردانه‌که، چونکه بژیوی مندا له سهر باو کیتی، به به‌لگی فهرمووده‌ی خوای په‌روه‌ردگار: ﴿فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَسَاتُوهُنَّ^(۳) أَجُورَهُنَّ﴾. نه‌مه له حاله‌تیکدا مندا له که مالی نه‌بوو، نه‌گهر مالی هه‌بوو نه‌وکاته له ماله‌که‌ی خوی نه‌و کرنیه نه‌دری. نه‌گهر باو که که توانای نه‌بوو، دایکه که ناچار ده کرنی شیر به‌مندا له که بدات، کرنی که به قهرز له سهر باو که که ده‌مین.

۴. بری کرنی شیردانه‌که ده‌گهریته‌وه بو خه‌ملاندنی دادوه، یان کرنی هاوشیوه.

بری کرنی شیردانه‌که ده‌گهریته‌وه بو خه‌ملاندنی دادوه، یان کرنی هاوشیوه.

(۱) البقرة: ۲۳۳.

(۲) ماده‌ی په‌نجاو شه‌شم دا هاتووه.

(۳) الطلاق: ۶.

به شی سیه م دایه نی (الحضانه)

ا. پیناسه دایه نی^(۱).

دایه نی : بریتیه له پروه رده کردن و به خیر کردنی نهو منداآلهی که ناتوانی پشت به خوی بهستی له : خواردن، جل و بهرگ له بهر کردن و خهوتن، خویا کردنه وه وه و خوشوشتن، و خویا راستن له خهتر ناکه کان.

ب. دایه نی مافی کینه؟

دایه نی مافی دایکه مه گهر رینگرتک هه بی، نهو مافه ی لیسیستیه وه وهك: شور کردنه وه ی به که سیک بیانی.

وهك: له فهرمووده ی پیغمبر (درودی خوی له سه ریئت) هاتووه: (ان امرأة قالت: یا رسول الله ان ابني هذا کان بطني له وعاء، وحجري له حواء، وثديي له سقاء وإن أباه طلقني وأراد أن ينزعه مني فقال: "أنت أحق به ما لم تنكحي")^(۲). واته: نافرته تیک هاته ی لای پیغمبر (درودی خوی له سه ریئت) گوتی: نه م کورهم به دوو گیانی هه لگرتووه، دواتر باوه شم شوینی نارامی

(۱) بنواریه: بدائع الصنائع: الکاسانی، ۴/۴۰، الشرح الصغير: الدردیر ۲/۷۵۶، مغنی المحتاج: الشربینی، ۲/۴۵۲.

(۲) رواه ابو داود، واحمد، والحاكم، وقال: هذا حديث صحيح الاسناد، رقم: ۳۷۶۱.

حه‌وانه‌وهی بووه، شیرم پئی داوه نیستا باوکی ته‌لاقی داوم وده‌یه‌وئیت لیم
بسیٚتته‌وه، فهرمووی: مافی توٚیه دایه‌نی بکه‌ی، مه‌گهر شوو بکه‌یتته‌وه.

ج. مهرجه‌کانی ئافره‌تی دایه‌ن:

۱. پٚویسته لیٚهاتووی هه‌بی (بالغ و عاقل بی).
۲. بتوانی هه‌ستی به پٚداوٚیستیه‌کانی به‌خیو کردنی منداله‌که.
۳. پٚویسته خاوه‌ن ره‌وشتی به‌رز بی، نه‌گهر سه‌ماندرا که به‌د ره‌وشته وه‌ک:
دز بی، داوٚین پس بی، یان هه‌ر ره‌وشتیکی ناپه‌سه‌ندی هه‌بی. مافی
دایه‌نی نابیت.
۴. شووی نه‌کردیتته‌وه به که‌سیکی بیانی. *هه‌ی هه‌ی لای*
۵. نابیت له‌شوٚیتیک منداله‌که نیشته‌جی بکات، که ږکیان له‌منداله‌که
ده‌یتته‌وه.
۶. نابیت له‌ئایی نیسلام هه‌لگه‌رایته‌وه، که پٚشتر موسولمان بووٚیت.

د. مهرجه‌کانی پیاو بو دایه‌نی و به‌خیوکردن:

۱. پٚویسته لیٚهاتووی هه‌بیٚت (بالغ و عاقل بیٚت).
 ۲. بتوانی به‌کاری به‌خیو کردن هه‌ستی.
 ۳. خاوه‌ن ره‌وشتی به‌رز بیٚت.
 ۴. له‌سه‌ر ئاییی منداله‌که بیٚت.
- هه‌ر کام له‌ژن و می‌رده‌که له‌به‌ر که‌م و کورتی له‌مه‌رجیک له‌مه‌رجه‌کانی
دایه‌نی لیٚسه‌ندرا بووه، نه‌گهر مهرجه‌که‌ی لیٚهاته‌دی دایه‌نی،
و به‌خیو کردنه‌که‌ی بو ده‌گه‌ریتته‌وه.

① نه گهر ئا فرمته تر نه کوی در ایرو منځلی ۴۰ یورو نه و حله مه ر بیا و لره
 (م) نه گهر ئا فرمته تر نه کوی در ایرو پیا و لره نه نه قه قه ئا فرمته تر نه نه دهوا

له دایک بوون و نه نجامه کانی

صیونکر

ئا فرمته تر ه. کرنی دایه نی مافی کینه و له سه رکی پیوسته؟

دایک مافی کرنی دایه نی کردنی منډالی نه چونکه بژیوی له میردی

وهرده گری که ته لاقی داوه، به لام نه گهر مافی بژیوی نه که وتی، بوی هیه

کرنی دایه نی کردنه که ی وهر بگری.

نه گهر دایه نی که دایکی منډاله که نه بوو، به لکو نافرته تیکی تر بوو، نه و کاته

مافی کرنی دایه نی ده که ویت، مه گهر خوی وهری نه گریت.

* که ی مافی کرنی دایه نی ده بی؟

دایک مافی کرنی دایه نی هیه له و حاله تانه ی که پیوسته کری

وهر بگریت، نه مافه رانا وهستی له سه ر ریکه وتی پیش وهخته (۱).

* کی پیوسته کرنی دایه نی هلات؟

کرنی دایه نی پیوسته له سه ر نه و که سه ی که بژیوی منډاله که ی

له سه ره، نه گهر منډاله که مافی هه بوو پیوسته له ماله که ی کرنی دایه نی بدریت.

کرنی نیشته جی و غزمه نکار:

نه گهر دایه نه که شوینی نیشته جی نه بوو پیوسته شوینیکی گونجاو بو

منډاله که داین بگری و کرنی شوینه که ی بو بدری، هه موو پنداویستیکانی

ژیانی تیا هه بی.

و. ئایا دایه نه که مافی هیه منډاله که بیاته ولاتیکی تر؟

دروستیوونی نه مافه بهنده به دوو مدرج:

یه کم: ولاته که ده بی ولاتی نه سلی نافرته که بی.

(۱) الفقه الاسلامی وادلته ۱، د. وهبة الزحیلی، ۴۲/۱۰.

دووه‌م: ده‌بی له‌و ولاته‌ گریه‌ندی له‌ گه‌ل پیاوه‌ که‌ نه‌نجام داییت.

ز. مافی بینینی منداله‌که‌ بو‌ نه‌و که‌سه‌ی منداله‌که‌ی نه‌دست نییه^(۱).

نه‌و که‌سه‌ی دایه‌نی منداله‌که‌ی له‌لایه‌ بۆی نییه‌ قه‌ده‌غه‌ی لایه‌نه‌که‌ی تر بکات. به‌ بینینی منداله‌که‌، به‌لام پتوست نییه‌ بۆی بنیترته‌ مال، یان دیت له‌و ماله‌ ده‌بینی، یان له‌ شوینیک هه‌ردوو لا له‌سه‌ری ریده‌که‌ون. ماوه‌ی نه‌و بینینه‌ بۆ باوک و دایک هه‌فته‌ی جارێکه‌ به‌ راورد به‌ مافی نافرته‌ له‌ بینینی دایک و باوک هه‌فته‌ی جارێک.

ح. مافه‌ گشتیه‌کانی دایه‌نی^(۲):

تە‌ڕ‌ک‌ ١- له‌ ژێر سایه‌ی هاوسه‌ریتی و له‌ جیا‌بوونه‌وه‌شدا دایک له‌به‌رت‌ره‌ (احق) بۆ دایه‌نی و په‌روه‌رده‌ کردنی منداله‌که‌ی، نه‌ گه‌ر منداله‌که‌ به‌و کاره‌ زیانی پێنه‌گات.

٢- مه‌رج نه‌وه‌یه‌ دایه‌نه‌که‌ بالغ و ناقل بێ جینگای متمانه‌ بیت و بتوانیت منداله‌که‌ په‌روه‌رده‌ بکات و بی‌پارێزیت، دایک‌یک‌یش ته‌لاق‌درا‌بی و می‌ر‌د بکاته‌وه‌ دایه‌نی نا‌که‌وه‌ی و داد‌گا بریار‌ده‌دا که‌ له‌م باره‌دا، بۆ به‌ر‌ژه‌وه‌ندی منداله‌که‌، دایکی له‌به‌رت‌ره‌ دایه‌نی بکات، یان باوکی.

٣- نه‌ گه‌ر دایه‌نه‌که‌ له‌ گه‌ل خه‌رجی به‌ده‌ستی منداله‌که‌، له‌سه‌ر کرنی دایه‌نییه‌ که‌ رێک‌نه‌که‌وتن، نه‌وا داد‌گا ده‌ی‌خه‌ملینێ تا هاوسه‌ریتییه‌ که‌ش له‌ ئارا‌داییت، یان ژنه‌که‌ له‌ سوو‌ری مان‌گانه‌ بوو (معت‌ده) ته‌لاق‌ی گیر‌انه‌وه‌یدا بیت، حوکم به‌بری کرنی دایه‌نییه‌ که‌ ناد‌ریت.

(۱) بنوارة، الفقه الاسلامي وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۱۰/۷۳۲.

(۲) له‌ مادده‌ی په‌نجاو‌هه‌تم دا هاتووه‌.

۴- باوک بۆی ههیه چاودیری کاروبارو پهروهردهو فیڤکردنی منداله به دایه ندراره که بکات تا ده سالان له تهمه نی تهواو ده کات، دادگاش بۆی ههیه ماوه ی دایه نی بچوو که که، تا پازده سالان تهواو ده کات دریژبکاتهوه نه گهر بۆی سه لیتندرا دوا ی گهرانهوه بۆ لیژنه کانی پسپوری پزیشکی، نهو دریژکردنه وهیه به بهرژه وهندی منداله که ده زانن به مهرجی به شهو له لای دایه نه که ی بی ولای کهس نه مینیتتهوه.

۵- نه گهر منداله که پازده سالانی تهواو کرد مافی سه رپشکی (اختیار) مانه وه ی ده بیت لای دایک، یان باوکی، یان له لای خزمینکی، تا تهمه نی ههژده سالان تهواو ده کات، نه گهر دادگا گه یشته نهو باوه رهی که نهو جیگه یه ی به دروستی هه لبراردوه.

۶- دایه نییه ک به حوکمی دادگا کوتایی به دایه نییه تییه که ی هیترابیت، بۆی ههیه داوای منداله که لهو که سه بکاتهوه، که حوکمی وه رگرتنی منداله که ی بۆ دراوه، نه گهر سه لیتندرا لهو ماوه یه ی که له لای بووه زیانی پینگه یشتوه.

۷- نه گهر دایکی بچوو که که مهرجیک له مهرجه کانی دایه نی له ده ست دا، یان مرد، نهوا دایه نییه تییه که ده که ویتته سه ر باوکی، نه گهر بهرژه وهندی بچوو که که لهو شه دا نه بوو نهوا دایه نییه تییه که ی ده دری بهو که سه ی دادگا هه لده بریژی، له مه شه دا بهرژه وهندی بچوو که که ره چاو ده کات.

۸- نه گهر نه دایک نه باوک بۆ دایه نییتی له بار نه بوو، نهوا دادگا نهو کاره ده خاته نه ستوی دایه نییک، یان دایه نییه کی نه مین نه گهر دایه نگای

ئاماده‌کراری ده‌ولت هه‌بوو ئه‌وا داد‌گا که ده‌شی به‌ دایه‌نگای ده‌ولته‌تی
بسه‌په‌رت.

-۹

ا- نه‌گه‌ر باوکی به‌چوو که که مه‌رجیک له‌ مه‌رجه‌کانی دایه‌نیه‌تی
له‌ده‌ست دا، ئه‌وا به‌چوو که که له‌لای دایکی تا مه‌رجه‌کانی دایه‌نیه‌تی
تیدا ما‌بن ده‌مینته‌وه، تا بالغ ده‌بی، به‌بی ئه‌وه‌ی هیچ خزمیک‌ی ژن
یان پیاو مافی سه‌ندنه‌وه‌ی له‌ دایکه‌که‌ی هه‌بیت.

ب- نه‌گه‌ر باوکی مندا‌له‌که‌ مردوو دایکی مندا‌له‌که‌ نه‌گه‌ر می‌ردیش
بکاته‌وه به‌ پیاوکی عیراقی نامۆ به‌ مندا‌له‌که‌، ئه‌وا مندا‌له‌که‌ له‌لای
دایکی ده‌مینته‌وه، به‌مه‌رجی:-

۱- دایکه‌که‌ مه‌رجه‌کانی دایه‌نیه‌تی تیدا ماییت.

۲- داد‌گا، قه‌ناعه‌ت بیتی به‌وه‌ی که به‌مانه‌وه‌ی به‌چوو که که له‌لای
دایکی، تووشی زیان نابیت.

۳- می‌ردی دایکه‌که‌ له‌ کاتی گریه‌ندی هاوسه‌ر گریه‌که‌دا، به‌لین
بدات که چاودیری به‌چوو که که بکات و زیانی لینه‌دات.

ج- نه‌گه‌ر می‌ردی دایکه‌که‌ له‌ به‌لینه‌ی له‌ (۳) ی به‌ندی (ب) ی
سه‌ره‌وه‌دا ده‌قه‌که‌ی هاتوو له‌لای دا ئه‌وه ده‌بیته‌ هو‌کارێک که ژنه‌که
داوای جیا‌بونه‌وه‌ بکات.

دەروازە ی چوارەم

بژنیویەکان

بەشی یەكەم: بژنیوی منداڵ.

بەشی دووهم: بژنیوی دایك و باوك.

بەشی سێهەم: بژنیوی خزمەکان.

به شمی به کهم

بژیوی مندان

T.B

پریمیار؟ بژیوی به بوشاک دیتور

بژیوی مندان دهکوهیته سهرکی^(۱)

بوشاک

۱. نه گهر مندان بی دارایی بوو بژیویه کهی دهکوهیته سهر باوکی، مه گهر باوکی هه ژاری و نه توانی کاسی بکات و بژیویه کهی بدات.

۲. بژیوی مندان بهرده وام ده بیت، تا مینه شوو ده کات و، نیرینهش تا ده گاته نه و راده بهی که هاوشیوه کانی کاسی تیدا ده کهن. نه گهر قوتابی زانست نه بیت.

۳. کوری گهره ی به ککه وتله حو کمی کوری بچوو کدایه.

۴. نه گهر باوک نه توانی بژیوی بدات، بژیویه که ده خریته نه ستوی نه و که سه ی که پیوسته له کاتی نه بوونی باو که ده دا بدات. برای گهره یان واید

۵. نه بژیویهش که نه و که سه (بژیو دهره که) ده بدات، ده بیت قهرز له سهر باو که که و، کاتی بووی لی وهرده گریته وه.

(۱) له ماده ی په نجاو نویم و شه ستم دا هاتوه.

به‌شی دووهم بژئوی دایک و باوک^(۱):

پئویسته له‌سه‌ر مندالی هه‌بوو چ گه‌وره بێ ، وچ به‌جووک بێ بژئوی دایک و باوک هه‌زاره‌که‌ی بدات، تا نه‌گه‌ر بشتوانن کاسی بکه‌ن، مه‌گه‌ر باوکی مکوڕ بوو بێ له‌سه‌ر بیکاری^(۲).

مه‌رجه‌کانی بژئوی دایک و باوک^(۳):

۱. ده‌بیټ دایک و باوک هه‌زار بن، و نه‌توانیټ کار بکات.
۲. ده‌بیټ نه‌و منداله‌ی بژئوی دایک و باوکی ده‌که‌ویټه‌ سه‌ر هه‌بوون بیټ، مالی له‌ خوی زیاد بیټ.
۳. ده‌بیټ نه‌و منداله‌ میراگر بیټ له‌و دایک و باوک هه‌، نه‌گه‌ر ئاینان جیاوو میرات لیکنان گرن ، بۆیه بژئویشی نا که‌ویټه‌ سه‌ر.
۴. بژئویه‌ که‌ دابه‌ش ده‌بیټ به‌سه‌ر هه‌موو منداله‌کان به‌ کوڕ و که‌چوه‌ نه‌وانه‌ی ده‌سه‌رۆن وه‌ کو یه‌ک.
۵. بری بژئویه‌ که‌ به‌قه‌د جیه‌جی کردنی پێداویسته‌ی کانی ژیان ده‌بیټ.

(۱) بنواژه: فتح القدیر، ابن الهمام، ۲/۲۴۷، بدائع الصنائع، الکاسانی، ۴/۳۰، الشرح الصغير، الدردير ۲/۷۵۲، القوانين الفقهية، ابن الجزري، ۲۲۳، المهذب، الشيرازي، ۲/۶۵، مغني المحتاج، الشربيني، ۲/۴۴۶، المغني، ابن قدامة، ۷/۵۸۳.

(۲) له‌ ماده‌ی شه‌ست و یه‌که‌م هاتوو.

(۳) بنواژه: الفقه الاسلامي وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۷/۴۲۱/۱۰.

به‌شی سنیهم

بژیوی خزمه‌کان^(۱)

بژیوی هدر هه‌زاریکی که نه‌توانیت کاسبی بکات، ده‌که‌ویته سهر نه‌و خزمه ده‌وله‌مه‌ندانهی که هه‌زاره‌که میراتگریان بیت، به‌قه‌دهر نه‌و میراته‌ی که له‌و خزمه ده‌وله‌مه‌نده بۆی ده‌مینته‌وه. بژیوی خزمان، له به‌رواری داواکه‌وه برپاری له‌سهر ده‌دریت^(۲).

مهرجه‌کانی پیویستی بژیوی خزمه‌کان:

۱. پیویسته نه‌وه‌ی بژیوی ده‌دات ونه‌وه‌ی بژیوی وهرده‌گریت هاووناین بن،

چونکه خاوه‌ن نایی جیاواز میرات له‌یه‌ک ناگرن.

۲. پیویسته نه‌وه‌ی بژیوی پنده‌دری هه‌زاری، نه‌توانی کاربکات له‌بهر

ههره‌ویه‌ک بی مندالی، نه‌خو‌شی، پیری.

۳. پیویسته نه‌وه‌ی بژیوی ده‌دات ده‌سپۆبی، هه‌بون بیت.

(۱) بنواری: القوانین الفقهية: ابن الجزري، ۳۲۱، المذهب: الشيرازي، ۲/۱۶۶، المغني: ابن قدامة، ۷/۵۸۵.

(۲) له مادده‌ی شه‌ست و دووهم و مادده‌ی شه‌ست و سنیهم داها‌توو.

دەروازە ی پینجەم

وەسیەت

سە

سە

بەشی یەكەم: پیناسە و بنەماکانی وەسیەت.

بەشی دووهم: مەرجەکانی وەسیەت.

بەشی سێهەم: حوکمەکانی وەسیەت.

بەشی چوارەم: کێڕکێنی نێوان وەسیەت یۆکراوەکان.

بەشی پینجەم: وەسیەتی پێویست.

بەشی شەشەم: کەدی وەسیەت پوچەڵ دەبێتەو.

بەشی حەوتەم: سەر وەسیەت.

به‌شی به‌که‌م
پیناسه و بنه‌ماکانی وه‌سیهت
(تعریف و ارکان الوصیه)

ا. پیناسه‌ی وه‌سیهت:

به‌خواه‌نداریه‌تی مال و مولکی که‌سیکه بو که‌سیکی تر، یان که‌سانیکی تر،
دوای مردنی به‌بین به‌رانبه‌ر^(۱).

ب. بنه‌ماکانی وه‌سیهت:

بنه‌مای وه‌سیهت نیجاب و قه‌بول، وه‌ک: هه‌ر گریه‌ندیکی تر، به‌لام
هه‌ندیک له زانایان ده‌فه‌رموون: بنه‌مای وه‌سیهت ته‌نها ئیجاب به‌ پیوست به
قه‌بول ناکات، به‌لکو قه‌بول ته‌نها له کاتی جیه‌جیکردندا پیوسته.

(۱) له مانه‌می شه‌ست وحوار دا هاتوو.

ن. ٢٠٢٢

بهشی دووهم

مهرجه کانی وهسيهت

(شروط الوصية)

١
٢

٣
٤
٥
٦
٧
٨
٩
١٠

مهرجه کانی وهسيهت:

هديرهك له وهسيهتكار، و وهسيهت بۆكر او، و وهسيهت پينكار او، و وهشی وهسيهت، مهرجي تاييهتی خويان هديه:

تويژيه ندي يه كه م

مهرجه کانی وهسيهتكار^(١)

(شروط الموصي)

مشياري

١. پويسته ليهاتووي به خشي ههبي واته: بالغ و عاقل بي، جا پيار بي، يان ژن، موسولمان بي يان غيره موسولمان.
٢. پويسته به ره زامه ندي خوي بي واته: زور ليكر او نهبي يان به ههله دا نه چوو بي (چونكه نه م جوړه سيفه تانه پينچه واندي رازي بوونه).
٣. پويسته وهسيهتكار خوا ه نديتي وهسيهت پينكار وه كهي ههبيت.
٤. ناييت قهرزار بي به قهرزيك كه هه موو ماله كهي گرتيته وه.

(١) بنواري: بدائع الصنائع، الكاساني، ٧/٢٢٤، القوانين الفقهية: ابن الجزري، ٤٠٥، مغني المحتاج، الشريبي، ٢/٢٩، كشف القناع: البهوتي، ٤/٢٧١، بداية المجتهد: ابن رشد، ٢/٢٢٨، شرح قانون الاحوال الشخصية، القسم الاول في احكام الميراث، د. احمد علي الخطيب، ص ٢٤٩-٢٤٦.

تویژیه‌ندی دووم

مهرجه‌کانی وه‌سیه‌ت بۆکراو^(۱)

(شروط الموصی له)

۱. پتویسته وه‌سیه‌ت بۆکراو بوونی هه‌بی له کاتی وه‌سیه‌ته‌که‌دا نه‌گهر ته‌قدیریش بی، وه‌ک: وه‌سیه‌ت بۆ کۆرپه‌له له سکی دایکه‌دا بی. کۆرپه‌له له سکی دایکه‌دا مافی وه‌سیه‌ت بۆ کردنی هه‌یه نه‌گهر ؟
أ. سه‌لیندرا که مندا له که خولقاوه.
ب. به زیندووی له‌دایک بووه
۲. پتویسته وه‌سیه‌ت بۆکراو زانراو بی کیه.
۳. نابیت وه‌سیه‌ت بۆکراو بکوژی وه‌سیه‌تکار بیت.
۴. نابیت وه‌سیه‌ت بۆکراو لایه‌نیکی گوناوه تاوان بیت.
۵. نابیت وه‌سیه‌ت بۆکراو میراتگری وه‌سیه‌تکار بی له‌کاتی مردنی وه‌سیه‌تکار، به‌لام له‌ حاله‌تی پتویستی ریندراوه وه‌ک: وه‌سیه‌ت بۆکراو قوتابی بوو، یان که‌م نه‌ندام بوو، یان هه‌ر حاله‌تیکی مرۆفایه‌تی تر، ومیراتگریه‌کانی تر حالیان باش بوو، به‌لام نه‌گهر هه‌مویان وه‌کویه‌ک بوون، وه‌سیه‌ت بۆیه‌کیکیان دروست نییه مه‌گهر میراتگریه‌کان ره‌زامه‌ندی بده‌ن به وه‌رگرتی.

(۱) بنواریه، الفقه الاسلامي وادلته ، د. وهبة الزحيلي، ۱۷۹/۱۰. الاحوال الشخصية ، احمد محمد علی داود مدار الثقافة، عمان ، ط۱، الاولى، ۲۰۰۹، ص ۴۰۲.

تويژبه ندى سيبه مهرجه كانى وسيهت پيكر او^(۱) (شروط الموصل به)

وسيهت پيكر او پيويسته نه مهرانه ي تيايت:

۱- پيويسته مال و سامان يي ، يان نرخي مالي هه يي ، دروست يي به كار يي ،
بويه وسيهت به نارق و گوشتي به راز و نهو سه گهي بو راو ناشي و نازهي
درنده دروست نيه.

۲- پيويسته وسيهته كه له سني به كي ماله كه زياتر نه بيت.

۳- لهو مال و سامانان يي بكرت بگوازيته وه بو كه ساني تر وهك مالي ميراث.

۴- مال و سامانه كه ده يي له كاتي وسيهت كردندا هه يي.

تويژبه ندى چوارم وشه وسيهت (الصيفة)

وشه وسيهت نهو زاراوه يده كه وسيهتي يي دروست ده يي ، جا چ به وشه
بگوتري يان به نوسين بنوسري يان به نازهي بيت.

وشه به ثيباب له لايه ن كهي وسيهتكار گريده دري وهك بليت: وسيهتم
كرد بهو شته ، يان نهو شته له دواي مردني من بدهن بهو كه سه ، يان بهو لايه نه ،
پويست به قه بول و رهتكر دنه و ناكاله زياني وسيهتكار به لكو دواي مردني
ده يي ، به لام نه گهر وسيهته كه بو كه سيك نه بوو به لكو لايه نيك بوو ، وهك: بو
بياوكان ، يان بو مزگوت دروستكر دن ، نهو كاته پويست به قه بول ناكات^(۲).

(۱) بنوارة: بدائع الصنائع، الكاساني، ۷/۲۵۲، المغني، ابن قدامة، ۶/۵۹، الشرح الكبير، ۴/۴۲۳، بداية
المجتهد، ابن الرشد، ۲/۲۲۹، مغني المحتاج، الشربيني، ۳/۴۴.

(۲) الأحكام الشرعية للأحوال الشرعية، زكي الدين شعبان، ط: دار النهضة، ۱۹۶۹.

به‌شی سینه‌م

حوکه‌کانی وه‌سیه‌ت

تەدرە

تویژیه‌ندی یه‌که‌م

حوکه‌کانی وه‌سیه‌ت به‌به‌روبووم وسود

(الوصية بالاميان)^(۱)

که‌سێک بلیت : وه‌سیه‌تم کرد به‌خانوه‌که‌م ، له‌کاتێک که‌خانوه‌که‌ دیار بوو: رووبه‌ری ، شوێنی ، شیوه‌ی . ئهم جۆره وه‌سیه‌ته پێوسته چه‌ند مه‌رجێکی لێیته‌دی، وه‌ک:

۱- پێوسته ماله‌که‌ له‌و کاته‌دا هه‌بێ وه‌سیه‌تکار خاوه‌نداری بیت.

۲- کاتی مردنی وه‌سیه‌تکار دیاری ده‌کات که‌بری ماله‌که‌ له‌سێ یه‌ک زیاتره، یان نا.

۳- ناییت نه‌و ماله‌ بگۆردری به‌مالیکی تر، مه‌گه‌ر وه‌سیه‌ت بو‌کرای بالغ و عاقل رازی بێ به‌گۆرینی.

(۱) بنواره: احکام الوصية والميراث ، الدكتور مصطفى الزلي ، ص ۱۸۸-۱۹۴ ، شرح احکام الوصية ، محمد ابو زهرة ، ۱۴۴ ، ميراث وصيهت له‌ شهرعمتی ئیسلام ویاسادا، د. محمد نه‌حمه‌د گه‌زنه‌یی، چاپی: سینه‌م ، هه‌ولێر، ۲۰۰۹ ، لاپه‌ره: ۲۳۲، شرح قانون الاحوال الشخصية، القسم الاول في احکام الميراث، د. احمد علي الخطيب، ص ۲۶۷.

۴- نه گهر نهو خانووہ یان نهو مالہی دیاری کرابوو، بکری به وسیت

لہناو چوو، نهو حو کمانہی هہیہ:

ا. نه گهر وسیتکار له زیان مابوو، نهو وسیتته که پوچهل دهیتتهوه.

ب. نه گهر له دواي مردنی وسیتکار بوو نهو کاته دهی قهره بوی نهو

ماله بدری به وسیت بؤکراو له لایه نهو کهسهی لهناوی

بردووہ، نه گهر به کرداری کهسیکی دیار وناسراو بوو، به لام نه گهر

به کاره ساتیکی سروشقی بوو نهو کاته مافی وسیتکار له مالہ که

نامیتی، نه گهر مالی به جیماو هه مووی لهناو چوو تهنه مالی

وسیت بؤکراو لهناو نه چوو بوو نهو کاته مالہ وسیت بؤکراوه که

بؤ وسیت بؤکراو دهی و میراتگره کان بی بهش دهبن.

۵- نه گهر خاوهن قهرزیک دهر کهوت که پیشتر نه زانرابوو، لهم حالته له

سی یه کی مالہ که قهرزه کهی ده دریتتهوه تا سی یه که تهواو دهی نه گهر

قهرزه که له سی یه زیاتر بوو نهو کاته به بری قهرزه که له مالی

وسیت کهم ده کرتتهوه.

ته رنه

ته ر/ک

تویژیه نلی دووم
حوکه کانی وهسیهت به بهروبوم و سود
(الوصية بالنافع)^(۱)

شته به سوده کان وهک: سود وهر گرتن له خانوو یان ئوتومبیل، یان بهروبومی کشتوکان یان ناژهل.

حوکه کانی وهسیهت به سودی شته کان:

۱- وهسیهت به سودی شته کان بۆ ماوهیه کی دیاریکراو، وهک: وهسیهت به نیشتهجی بوون له خانویکی دیاری کراو بۆ ماوهیه کی دیاریکراو نهم حوکه مانهی ههیه:

أ. نه گهر ماوهی نیشته جیپورنه که له ژبانی وهسیهتکار تهواو بوو نهوکاته وهسیهته که پوچهل دهپتهوه بۆ دواى مردنی.

ب. نه گهر هه نديک له ماوه که له ژبانی وهسیهتکار تهواو بوو، هه نديکی مابوو نهوکاته دواى مردنی وهسیهتکار ماوه که ی تر تهواو دهکات.

ج. نه گهر وهسیهتکار مرد دواتر وهسیهت بۆ کراو چوووه ناو خانوووه که نهوکاته ماوه که له دواى مردنی وهسیهتکار دهست پندهکات.

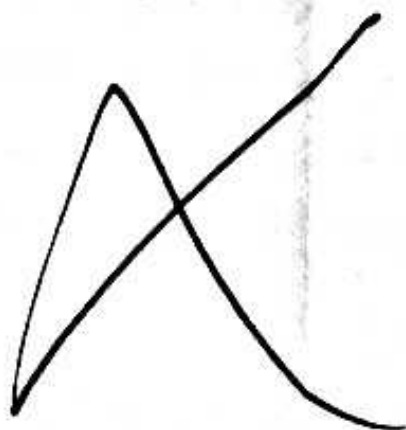
۲- نه گهر وهسیهته که بۆ ماوهیه کی دیار کراو بوو، بهلام سه رهتای دهستپکردنه که دیار نه بوو، نهوکاته سه رهتای سوود وهر گرتن له خانوووه که له دواى مردنی وهسیهتکار دهستپندهکات.

(۱) احکام الوصية والميراث. الدكتور مصطفى الزلي سهرچاوهی پيشوو، ۱۸۸، ۱۹۴.

۳- وسیهت بۆکراو بۆی نییه سود له چوونه ناو خانوووه که وهرنه گری، به لکو به کری بدات و سود له کریکهی وهریگری.

بهریهست له سود وهرگرتن له وسیهت پیکراو و حوکمهکانی:

- نه گهر بهریهسته که له لایه ن یه کێک له میراتگره کان بوو ، پتویسته هاوشیوهی بۆ قهره بوو بکه نه وه .
- نه گهر بهریهسته که له لایه ن هه موو میراتگره کانه وه بوو نه و کاته پتویسته یان قهره بووی هاوشیوهی بۆ بکه نه وه یان ماوهیه کی تری بۆ دانین بۆ سود وهرگرتن له وسیهت بۆکراوه که .
- نه گهر بهریهسته که له لایه ن وه سیه تکاره وه بوو، یان رووداوێک له ده سه لاتی هیچ لایه نیکیان نه بوو، پتویسته ماوهیه کی تری بۆ دانین سود له وه سیهت بۆکراوه که وهریگری له دوا ی نه مانی رووداوه که وه .
- نه گهر بهریهسته که له لایه ن که سیکی بیانی بوو، پتویسته تاوانبار قهره بووی بۆ بکاته وه .
- نه گهر که مته رخه میه که له لایه ن وه سیهت بۆکراو خۆی بوو، نه و کاته مانی سود وهرگرتن له ده ست ده دات .

به‌شی چوارهم

کېښم کښی نیوان وه‌سیهت بۆکراوه‌کان

(تزامم الوصایا)

تەزە

کاتی وه‌ست بۆکراوه‌کان چهند که‌سینک نه‌و بره‌پاره‌یهی که‌سی یه‌کی ماله‌که‌یه به‌شی هه‌موویان ناکات گرفت له‌دابه‌ش کردندا دروست ده‌بی، زانا‌کان چهند بۆچوونیکیان هه‌یه بۆ دابه‌شکردنی^(۱):

بۆچونی یه‌که‌م: زۆرینه‌ی زانا‌یان ده‌فهرموون: دابه‌ش ده‌کری به‌پنی نه‌و بره‌ی بۆ هه‌ر یه‌کێک مردوو‌ه که‌ دیاری کردوو‌ه، وه‌ک: سی یه‌ک بۆ یه‌کێک وچوار یه‌ک بۆ یه‌کێکی تر.

بۆچونی دووهم: جه‌عفهریه‌کان ده‌فهرموون: دابه‌ش ده‌کری به‌پنی له‌پیشی کاتی وه‌سیه‌ته‌که‌، نه‌گه‌ر یه‌که‌م جار وه‌سیه‌تی بۆ که‌سیک به‌سی یه‌ک کردبوو دواتر وه‌سیه‌تی به‌چوار یه‌ک بۆ یه‌کێکی تر کردبوو، نه‌وا که‌سی دووهم به‌شی ناکه‌وێت له‌به‌رنه‌وه‌ی به‌شی نه‌ماوه‌ته‌وه^(۲).

(۱) میرات وه‌سیه‌ت له‌ شه‌ریعه‌تی نیسلام ویاسادا، د. محمد نه‌حمد که‌زنه‌یی، سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ۲۴۷.

(۲) الفقه الاسلامي وادلته، د. وه‌به‌ الزحیلي، ۳۶۱/۱۰.

بهشی پینجهم
وهسیهتی پیویست
(الوصية الواجبة)

۸ و

نذ. ۴۰

۱. پیناسهی وهسیهتی پیویست^(۱):

ئهو وهسیهتهیه: که یاسا پیویستی کردوو لهسەر باپیر و دایره کان بۆ
نهوه کانیان، بهرێژهی بهشی باوکیان، له کاتی که باوکیان پیش باپیریان مردبێ،
بهمهرجی له رێژهی سێ یهك زیاتر نهییت.

ئههه جوهره وهسیهته یاسا پیویستی کردوو، پیویسته لهسەر دادوهر جیهه جیتی
بکات، جا کهسی مردوو ئهه وهسیهتهی کردبێ یان نا.

له مادههی ههفتاو چوارهه، برگی (۱) دا هاتوو:

نهگهر کۆبووه کوری کور له گهل کور، یان کوری کوری کوری له
مندالی مندال، بهو شیوهیه بیتیته خوارهو، ئهوکاته دهچنه شوین باوکیان،
یان دایکیان که وهفاتی کردوو، ئهو بره میراته وهرده گرن نهگهر بیتو
باوکیان مابوایا وهری دهگرت به مهرجیک لهسێ یهك زیاتر نهییت، نهگهر
که مزیان بهر بکهوی، ئهوکاته له وهسیهتی پیویست بۆیان تهواو دهکری.

(۱) بنوارة: الوصية للأستاذ مصطفى السباعي، ۱۳۶-۱۳۷، شرح قانون الوصية، محمد ابو زهرة،
مكتبة الانجلو المصرية، القاهرة، ص ۲۰۰.

ب. مەرجهکانی وەسیەتی پێویست لە یاسادا^(۱) :

یاسا دوو مەرجی داناووە بۆ جێ بەجێ کردنی وەسیەتی پێویست :

۱- دەبێت وەسیەتی پێویست بەدو کەسانە ی کە بە میرات هیچیان
وەرنەگرتووە.

۲- دەبێت بایرە کە پێش مردنی هیچ مال و مۆلکیکی تری نەدایێ بەو
منداڵانە لە ژبانی خۆی وەک بەخشین ، ئەگەر وەریان گرتبێ وەسیەتی
پێویست نایانگرتەووە.

ج. بری وەسیەتی پێویست چەندە؟

بری وەسیەتی پێویست : ئەو کە بەرپێژە ی پشکی باوکیان وەرەگیرن
بە مەرجێک لە سێ یەک زیاتر نەبێت.

د. پێش خستنی وەسیەتی پێویست بەسەر وەسیەتەکانی تر:

دەقی یاسای باری کەسێ دەلیت : وەسیەتی پێویست بە پێش
وەسیەتەکانی تر دەکەوێت، ئەگەر وەسیەتە کە لە سێ یەک ماله کە بەشی
هەموو وەسیەت بۆ کراوەکانی دەکرد ، ئەگەر ماله کە بەشی هەموو
وەسیەت بۆ کراوەکانی نەکرد سەرەتا وەسیەتی پێویست جێبەجێ دەکرێت
دواتر ئەگەر مایەو دەدرێت بەوانی تر.

(۱) لە ماددە ی حەفتا و چوار بەرگە ۱، ۲ هاتوووە .

ه. بۆچۈنى شەرىعت لى سەرۋىيەتى پىۋىست^(۱):

پالېشى شەرى بۆ ۋەسىيەتى پىۋىست بۆ خزمەكان پەسەندە لەلای ھەمىر
زاناکانى شەرى لەوانە زانايانى چوار مەزھەبە كە ، بەلام بە پىۋىستيان دانەناۋە تەنھا
بۆ مافىك كە بۆ خۋاى پەرۋەدگار بىت، يان بۆ مافىكى مەۋقەكان بىت.
بەلام ھەندىك لەزانايان ۋەك: ئىبن حەزمى زاهىرى ۋەتەبەرى ۋەتەبەرى بەكر كورى
عەبدولعەزىز لە حەنابىلە، دەرەمۋون: ۋەسىيەتى پىۋىست بۆ ئەو كەسانەى كە
خزمى نىزىكن ۋەمىرات نايانگىرئەۋە، ۋەك قەرەبۋىيەك لەلایەن باۋك ۋەدايكەكانەۋە
بۆ نەۋەكانيان ، يان كەسىك لە بەر ھۆيەك لەھۆيەكان، ۋەك جىاۋازى ئاين مىرات
ۋەرناگرئ.

بۆيە ئەگەر ۋەسىيەتيان نە كەردبۇ پىۋىستە لەسەر مىراتگرەكان لە سىۋورى
سىيەك بەشى ئەو كەسانە بدەن بەتايىت نەۋەى مردۋەكە، زۆربەى ياساكانى
بارى كەسى لە ۋلاتە عەربىيەكان كار بەر بۆچۈنە دەكەن، كە ۋەسىيەتى پىۋىست
جىيە جى بىكرئ بۆ نەۋەكان، كە باپىريان دۋاى باۋكيان دەرئ ھەرچەندە ئەم
جۆرە ۋەسىيەتە بىنەماكانى ۋەسىيەتى تىدانىيە ۋەك ۋەسىيەت كار قىۋولكەردنى
ۋەسىيەت بۆكراۋ. بۆيە زۆر لە مىرات دەچى ، ھەر بۆيە مامەلەى مىراتى لە گەل
دەكرىت.

(۱) الفقه الاسلامي وادلته ، د. ۋەبە الزحيلي، ۱۰/۳۱۴.

به‌شی شه‌شه‌م

که‌ی وه‌سیه‌ت پوچهل ده‌بیته‌وه؟

(متی تبطل الوصیة)

وه‌سیه‌ت به‌یه‌کیک له‌م هوکارانه‌ی خواره‌وه پوچهل ده‌بیته‌وه^(۱):

۱. به‌پاشگه‌زبونه‌وی وه‌سیه‌تکار له‌وه‌سیه‌ته‌که. پاشگه‌زبونه‌وش به‌هه‌ند وه‌رناگیریت (لا‌يعتبر) نه‌گه‌ر به‌لگه‌که‌ی له‌گه‌ل به‌لگه‌ی دروسق وه‌سیه‌ته‌که‌دا هاوتابیت.

له‌ما پوچهل

۲. وه‌سیه‌تکاره‌که، تاروژی مردنه‌که‌ی شیاو نه‌بوو بیت. ۳. نه‌گه‌ر وه‌سیه‌تبۆکراوه‌که، به‌جوړیکي نه‌وتۆ ده‌سکاری وه‌سیه‌ت پیکراوه‌که (الموصی به) بکات که‌ناوی وه‌سیه‌تکاره‌که‌و زۆربه‌ی خه‌سه‌له‌ته‌کانی لابیات.

۴. به‌له‌ئاوچونی وه‌سیه‌تپیکراوه‌که، یان به‌کاربردنی (استهلاك) له‌لایه‌ن وه‌سه‌تکاره‌که‌وه.

۵. به‌ره‌تکردنه‌وی وه‌سیه‌ته‌که له‌لایه‌ن وه‌سیه‌تبۆکراوه‌که‌وه دوا‌ی مردنی وه‌سیه‌تکار.

(۱) له‌ماده‌ی چه‌فتا و دووهم دا‌هاتوو.

بهشی ههوتهم سهروهسیهت (الریصال)

۱- پیناسدی سهروهسیهت:

سهروهسیهت: دانانی که سیکه له لایه ن وهسیهتکاره وه بۆ ئه وهی له پاش مردنی سه ره پهرشتی وهسیهتپیکرا وه که (میراته که) بکات. ^(۱)

ب. حاله تهکانی دادگا سهروهسیهت دستنیشان دمکات ^(۲).

ئه گهر که سیک مرد و که سی به سهروهسیهت دانه نابوو، دادوهر بۆی ههیه لهم بارانهی خواره وه دا دایینی:

۱. نه گهر مردو وه که قهرزی هه بیئت و میراتگری نه بیئت بۆ سه لماندن یان وه رگرتنه وهی قهرزه که .

۲. نه گهر قهرزار بو بیئت ، و میراتگری نه بیئت قهرزه که بداته وه .

۳. نه گهر وهسیهتی کرد بیئت ، و که سیش نه بیئت به جینی بهیئیت .

۴. نه گهر یه که له میراتگریه کان به چووک بیئت و وه لیشی نه بیئت .

(۱) له ماددهی ههفتاو پینجه م هاتوو.

(۲) له ماددهی ههشتاو یه که دا هاتوو.

کەسێ کارێ سەرۆسێت و تەواوە بێت

شیکردنەوی پاسای باری گەسی

ج. تەواو بونی کاری سەرۆسێت^(١):

نەرکی سەرۆسێت، لەم حالەتەتانی خوارە و دا کۆتایی دێت:

١. بەمردنی ناکامە که (القاصر). سەرۆسێتێ صدالی ئەگەر سەرۆک
٢. تەمەنی بگاتە هەژدە سالان، مەگەر دادگا بپرسیاری درێژە پێدانی وەسیایەتییە که بدات.
٣. بە گەرانندەوێ ویلایەت بۆ باوک یان بۆ باپەر، دواي نەمانی ویلایەتە که بە دەست وەسیە که وە.
٤. بە کۆتایی هاتنی ئەو کارەي که وەسیە کهي بۆ داندرا بوو جێبەجێ بکات، یان بە سەر چوونی ئەو ماوێي که بۆ سەرۆسێتە کاتیە که دەستیشان کرابوو.
٥. قبول کردنی دەست لە کار هەلگیرتی.
٦. بە نەمانی شیاویە کهي. ئەگەر سەرۆسێتێ سەرۆک
٧. بە بزر بوونی.
٨. بە لا بردنی.

د. لادانی سەرۆسێت:

سەرۆسێت لەم حالەتەتانی خوارە و لادە بێت^(٢):

١. ئەگەر تاوانێک، یان بە جۆنجهیه کی ناموسەر حوکم بدرێت.
٢. ئەگەر بە سزایە کی کۆتکەری نازادی، سالتیک یان زیاتر حوکم بدرێت.

(١) لە ماددەي هەشتا و دوو هاتوو.

(٢) لە ماددەي هەشتا و چوارەم دا هاتوو.

۳. نه گهر سهر و سیهت ، یان یهك له بهره دایکي ، یان یهك له بهره بابي ، یان
ژنه کدی کیشه یه کی داد گایي ، یان نا کو کیه کی خیزانی له گدن
نا کامه که دا هه بوو ، مترسی نه وهی لی کړیت زیان به بهر ژه وهندی
نا کامه که بگه یه نیت.

۴. نه گهر داد گا بوی دهر کهوت که رهفتارو گوی پینه دانی ، مترسی
ده خاته سهر بهر ژه وهندی نا کامه که.

۵. نه گهر ده ست پیسی له حساباتی سهر و سیه ته که دا به دیار کهوت.

دەروازە‌ی شەشەم

میرات

بە‌شی یە‌کە‌م: پێ‌ناسە‌ی میرات ، ھۆ‌کارە‌کانی ، بنە‌ما‌کانی.

بە‌شی دوو‌ەم: مە‌رجە‌کان ، بە‌ر بە‌ستە‌کانی میرات.

بە‌شی سێ‌یە‌م: نە‌و مافانە‌ی کە‌ پە‌یوە‌ندیان ھەیە بە‌ پاشماو‌ە‌ی مردووکە‌.

بە‌شی چوارە‌م: میرات‌گرە‌کان و چۆ‌نیە‌تی دا‌بە‌شکردنی میراتە‌.

بە‌شی پێ‌نجە‌م: پشکە‌کان.

به‌شی به‌که‌م

پیناسه‌ی میرات ، هۆکاره‌کان، بنه‌ماکان

(تعریف المیراث ، اسبابه ، ارکانه)

تویژبه‌ندی به‌که‌م

پیناسه و هۆکاره‌کانی میرات

ا. پیناسه‌ی میرات:

بریتیه له‌و مال و سه‌روه‌ت و سامان و مافانه‌ی که‌مردوو له‌دوای خۆی به‌جیی دیتلی ، دوای ئه‌وه‌ی که‌مافه‌کانی خه‌لك و خوداو وه‌سیه‌ته‌کانی تیدا جی به‌جی ده‌کری.

ب. هۆکاره‌کانی میرات^(۱).

چه‌ند هۆکارێك هه‌ن له‌لایه‌ن شه‌رع، ویاساوه‌ دانراون بۆ میراتگرتن نه‌گه‌ر كه‌سێك یه‌كێك له‌م هۆکارانه‌ی تیاپیته‌، ده‌بیته‌ میراتگر^(۲).

۱. هاوسه‌رێتی راست و دروست: هه‌ر كاتێك په‌یوه‌ندی هاوسه‌رێتی له‌نیوان

پیاو و ئافره‌ته‌یكدا دروست بوو دوای هه‌بوونی گریه‌ه‌ند له‌نیوانیاندا

(۱) بنواړه: مغني المحتاج: الشربيني، ۳/۴، كشاف القناع: البهوتي، ۴/۴۴۸، المغني: ابن قدامة، ۶/۳۰۴،

۲۳۶، القوانين الفقهية: ابن الجزري، ص ۲۸۴.

(۲) له‌ مادده‌ی هه‌شتا و شه‌شم، بڕگه‌ی (ب) دا هاتوووه‌.

هه‌ریه کێکیان بمری ده‌بێته میراتگری، هه‌روه‌ها پێویسته له‌وکاته‌ی که
 یه‌کێکیان ده‌مری ده‌بی گریه‌ندی هاوسه‌ریتی نیوانیان به‌رده‌وام بیت.
 ۲. په‌وه‌ندی غه‌زمایه‌تی: په‌وه‌ندییه‌ که له‌نیوان خزم و که‌سه‌کاندا دروست
 ده‌بیت، به‌هۆی ره‌چه‌له‌کی منداڵ بۆ باوک یان خوشک یان برا یان مام
 یان برازا له‌گه‌ڵ یه‌کتر هتد.

تویژیه‌ندی دووم

بنه‌ماکانی میرات

میرات لیگیراو^(۱): نه‌و که‌سه‌یه‌ که‌پێویسته هه‌بی له‌میرات گرتندا
 نه‌ویش که‌سه‌ مردوو که‌یه‌وه‌ جیگیربوونی میرات و جیگیر نه‌بوونی
 به‌چه‌ند شیوه‌یه‌ک ده‌بی، وه‌ک: مردنی راسته‌قینه‌ی که‌سه‌ که، نه‌ویش
 به‌هۆی بینین، یان بیستن. یان مردنی حوکمی. وه‌ک: نه‌وه‌ی دادوهر
 حوکم ده‌دات به‌سه‌ر که‌سیکی بزربو و که‌ماوه‌یه‌ک به‌سه‌ر بزربوونی
 تێهر ده‌بی که‌ به‌ مردووی داده‌نی، یان به‌مردنی تقدیری، وه‌ک: مردنی
 کۆرپه‌له‌ له‌سکی دایکیدا.

۲. که‌سی میراتگر: به‌و که‌سه‌ ده‌وتریت که‌ ده‌بی زیندوو بیت له‌وکاته‌ی

که‌خزمیکی لێده‌مری به‌راسته‌قینه‌، یان حوکمی، یان تقدیری.

۳. پاشاوه‌ی سه‌روه‌ته‌ که‌: بریتیه‌ له‌و مال و مافانه‌ی که‌مردوو له‌دوای

خۆی به‌جێ دێلێت^(۲).

حکام
 بنه‌ماکان

(۱) له‌ مادده‌ی هه‌شتا و شه‌شهم، بڕگه‌ی (۱) دا هاتوووه‌.

(۲) الفقه الاسلامی وادلته‌، د. وه‌بة‌ الزحیلی، ۱۰-۳۷۷.

به‌شی دووهم

مه‌رجه‌کان و به‌ر به‌سته‌کانی میرات

(شروط وموانع المیراث)

۱. مه‌رجه‌کانی میرات:

۱. مردنی میرات لیگیراوه: یه کیك له مه‌رجه‌کانی نه‌وه‌یه کهسی مردوو دلیلیایی بزانی نه‌وا مردوو، جا ریځای زانیی مردنه که به‌شیوه‌ی راسته‌قینه بیت، یان حوکمی، یان تقدیری بیت.
۲. ژبانی میراتگر: پتویسته نه‌و که‌سه‌ی که داوای میراتگری مردوو یتک ده‌کات میراتگری راسته‌قینه بیت، دلنیش بکریته‌وه، که نه‌م میراتگره له‌ژبان بووه له‌وکاته‌ی میراتلیگیراوه که وه‌فاتی کردوو.
۳. هه‌بوونی په‌یوه‌ندی له‌نیوان میراتگرو میرات لیگیراوه: بۆنه‌وه‌ی که‌سیك بتوانی داوای میراتی مردوو یتک بکات پتویسته له‌سه‌ری بیسه‌لینی که په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل مردوو که‌دا هه‌بووه. جا له‌ ریځای گریه‌ندی هاوسه‌رگری دروست، یان له‌ریځای خزمایه‌تی.
۴. نه‌بوونی به‌ر به‌سته: نه‌و که‌سه‌ی که ده‌بیته میراتگر هیچ به‌ر به‌سته‌تک له‌به‌ر به‌سته‌کانی میرات گرته‌ی تیدا نه‌بیت^(۱).

(۱) بنواره، الفقه الاسلامی وادلته، د. وهبة الزحيلي، ۳۸۱/۱۰. الميراث المقارن، محمد عبدالرحيم الکشکي، بغداد، ۱۹۶۹، ص ۲۰.

ب. بهر به سته کانی میراث:

بریتین لهو بهر به سته کانی که نه گهر هاتوو یه کیڅ لهو بهر به سته کانی هه بیت له که سیکي دیار یکر او دا، نهو که سه نابي به میراثگر له که سه مردووه که.

ا- کوشن: کوشن یه کیڅ که له بهر به سته کانی میراث. واته: که سیک یه کیڅ بکوژیت، نابیت به میراثگری هه رچه نده خزمی نزیکیشی بیت یان هاوسه ریشی بیت.

ب- جیاوازی ناین: ده بیت میراثگر و میراث لینگیر او له سر یه ک ناین بن، به پیچه وانه وه میراث لیکنه گرن به لکو ده توان به وه سیهت مالی پیبه خشیت^(۱).

(۱) شرح قانون الاحوال الشخصية ، د. احمد علي الخطيب، القسم الاول، الميراث ، ۴۸ .

به‌شی سینه‌م

نه‌و مافانه‌ی که په‌یوه‌ندیان هه‌یه به پاشماوه‌ی مردوو‌که

(الحقوق المتعلقة بالتركة)

کۆمه‌لێک ماف هه‌یه که په‌یوه‌ندیان هه‌یه به پاشماوه‌ی مردوو‌که، پێویسته نه‌و مافانه له‌کات وشوینی خۆی بدریته‌وه خاوه‌نه‌که‌ی نه‌و کاته ده‌ست ده‌کری به دابه‌شکردنی میراته‌که.

مافه‌کان نه‌مانه‌ی خواره‌وه‌ن^(۱):

۱- مه‌سروفا‌تی کفن و دفن:

نه‌و تێچوون و مه‌سروفا‌ته‌ی له‌کاتی مردنی که‌سی‌کدا پێویسته نه‌نجام بدری پێویسته له‌مالي مردوو‌که خه‌رج بکری.

۲- دانه‌وه‌ی قه‌رزما‌نی خوا و خه‌لک:

نه‌گه‌ر هاتوو که‌سی مردوو قه‌رزی خه‌لکی له‌سه‌ر بوو، یان قه‌رزی (خوا)ی له‌سه‌ر بوو نه‌وا پێویسته له‌دوای مردنی وناشتی پێویسته قه‌رزه‌کانی بدریته‌وه خاوه‌ن قه‌رزه‌کان.

۳- جێ به‌جێ کردنی وه‌سیه‌ته‌کانی مردوو:

به‌شێک له‌ میراته‌که بۆ ناشتی خه‌رج ده‌کری، به‌شێکی تر وه‌کو قه‌رز ده‌دریته خاوه‌نی قه‌رزه‌کان دوای نه‌وانه نه‌و وه‌سیه‌تانه‌ی مردوو‌که له‌ژیانی

(۱) له‌ مادده‌ی هه‌شتا و چه‌وته‌م دا هاتوو

وہسیہ تی پیکردوہ جیہ جی دہ کریت ، وہسیہ تہ کانی مردوہ کہ بہہ موو شیوہک
 نابی زیاتر بی لہ (سیہک)، نہ گہر زیاتر بوو نہوا $\frac{1}{3}$ جی بہ جی دہ کری زیادہ کہ
 دہوہستیہ سہر رینگہ پیدانی میرات گرہ کانی مردوہ کہ، نہ گہر رینگا بدہن نہو کاتہ
 زیادہ کہش جیہ جی دہ کریت، بہ لام نہ گہر رینگہ یان نہدا تہنہا $\frac{1}{3}$ جیہ جی
 دہ کریت^(۱).

بہشی چوارہم

میراتگرہ کان و چونیہ تی دابہ شکر دنی میراتہ

(الوارثون وکيفية توزيع التركة)

جورمکانی میراتگر^(۲):

أ. خاومن بہشہ دیاریکراومکان (اصحاب الفروض) ، کہ ژمارہ یان دوازدهیہ:
 (میرد، ژن ، باوک، دایک ، باپیر ، داپیر ، کچ ، کچی کور، خوشک ، خوشکی
 لہ باوکی ، خوشکی لہ دایکی ، برای لہ دایکی).

ب. میراتگرتن بہ عہسہ بہ (العصبہ).

۱. عہسہ بہی بہ خودی (العصبہ بالنفس).
۲. عہسہ بہی بہ کہسیکی تر (العصبہ بالغیر).
۳. عہسہ بہ لہ گہل کہسیکی تر (العصبہ مع الغیر).

(۱) بنوارہ: القوانین الفقہیہ: ابن الجزري، ۲۸۳ ، مغنی المحتاج: الشربيني، ۳/۳-۴، کشاف القناع: البهوتي

۴/۴۴۷، احکام الميراث في الفقه الاسلامي وقانون الاحوال الشخصية، المحامي عادل عبدالرزاق
 القرعغولي، الطبعة الاولى، ۲۰۰۴ دار صادر، بيروت، ص ۲۸.

(۲) لہ ماددہی ہشتا و ہشت و ہشتا و نوہم ہاتوہ.

تویژیه‌ندی یه‌که‌م خاو‌من به‌شه دیاریکراو‌مکان و‌چونیه‌تی میراتگرتنیان

یه‌که‌م: به‌شه میراتی میرد:

میرد له به‌شه میراتی ژنه‌که‌ی دوو حاله‌تی هه‌به :

حاله‌تی یه‌که‌م : $\frac{1}{2}$ میراتی ژنه‌که‌ی وه‌رده‌گریت، نه‌گهر هاتوو ژنه‌که‌ی مندالی نه‌بیت جا له‌و پیاوه بیت، یان له‌پیاوینکی تری پیش نه‌و بیت .

نمونه:

ژنیک مرد ، له‌دوی خوی به‌جینه‌بشت: (میرد ، برا) بری: 200 دیناری به‌جینه‌بشت

به‌شه میرقی هه‌ریه‌مکێک له‌میرتگرمکان چهنده؟

میرد	برا	پاره	پشکه‌مکان
$\frac{1}{2}$	باقی	200	2
1	1		
			100 = 2 ÷ 200
			نرخ‌ی یه‌ک پشک
	100 به‌شی میرد		
	100 به‌شی برا		

حاله تی دووهم : $\frac{1}{4}$ میراتی ژنه که ی وهرده گریت. نه گهر ژنه که ی مندالی هدییت منداله که له وپیاوه بیت، یان له پیاویکی تر بی بههوی شوی پیشوی. غوونه :

ژنیک مرد له دوای خوی بهجیهیشت (میرد، کور، کج، برا) بری (800) دینلری بهجیهیشت. بهشی همریهک له میراتگرمگانی چهنده؟

میرد	کور	کج	برا	پاره	پشکهگان
$\frac{1}{4}$	(3) بقی	x	800	4	
(1)	کور (2)	کج (1)			

$$800 \div 4 = 200 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$200 \times 1 = 200 \text{ بهشی میرد}$$

$$200 \times 2 = 400 \text{ بهشی کور}$$

$$200 \times 1 = 200 \text{ بهشی کج}$$

دووم: به‌شه میراتی ژن:

دوو قییبی :

۱- نه‌گەر نافرته‌که به‌شداری کردین له پینکھیتانی ماله‌که، سه‌ره‌قا میراته‌که وه‌ک هاوبه‌شینک به‌شی خوی وهرده‌گریت، به‌شه‌که‌ی تر ده‌بیته میرا دابه‌ش ده‌گریت، وه‌له‌و به‌شه‌پشکی میراتی وهرده‌گریت. ته‌م خاله‌به‌پیتی دواين هه‌مواری یاساکه له پەرله‌مانی کوردستان په‌سه‌ند کراوه^(۱).

۲- نه‌گەر مردوو‌ه‌که زیاتر له ژنیک‌ی هه‌بیت، به‌هه‌ردوو ژنه‌که هه‌مان به‌ش وهرده‌گرن.

حاله‌ته‌کالی میراتی ژن: ژن له میراتی می‌ردی دوو حاله‌تی هه‌یه:

حاله‌تی په‌که‌م: $\frac{1}{4}$ میراته‌که وهرده‌گریت، نه‌گه‌ره‌اتوو پیاوه‌که مندالی له‌دوا به‌جی نه‌مابوو له‌و ژنه، یان له ژنیک‌ی تر.

نموونه :

پیاویک مرد له‌دوای خوی به‌جیه‌یشت (ژن . باوک . برا) بری 400 دیناری به‌جیه‌یشت. به‌شی هه‌ریه‌ک‌یک له میراتگرمکان چهنده؟

ژن	باوک	برا	پاره	پشکه‌مان
$\frac{1}{4}$	باقی	x	400	4
(1)	(3)			

$$400 \div 4 = 100 \text{ فرخی یه‌ک پشک}$$

$$100 \times 1 = 100 \text{ به‌شی ژن}$$

$$100 \times 3 = 300 \text{ به‌شی باوک}$$

(۱) له مادده‌ی نۆهمه‌ی وه‌ک، بڕگه‌ی (۱) دا هاتوو.

حاله تی دووهم : $\frac{1}{8}$ میراته که وهرده گریت، نه گهر پیاوه که ی مندالی له دوا به جی مایی، چ له م ژنه ، یاخود له ژنیکی تربیت.
نموونه :

بیاوینک مرد له دوا ی خوی به جیهیشت (ژن، دووگور، یهگیکیان بکوژی باوکی بوو، مام) بری 800
دیناری به جیهیشت. بهشی ههریهک له میراگرهکان جهنده ؟

ژن	گور	گوری بکوژ	مام	پاره	پشکهگان
$\frac{1}{8}$	باقی	x	x	800	8
(1)	(7)				

$$100 = 8 \div 800 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$100 = 1 \times 100 \text{ بهشی ژن}$$

$$700 = 7 \times 100 \text{ بهشی گور}$$

سینیهم: بهشه میراتی باوک:

حالتی یه کم: $\frac{1}{6}$ میراته که وهرده گرت، نه گهر مردوره که کچ وکوری له دواى خوی به جیهیشتیت.

نمونه:

پیاویک مرد له دواى خوی به جیهیشت (3) ژن، باوک، (7) کور، (3) کچ (برې 2400 دینلری به جیهیشت. بهشی ههریهك له میراتگرمكان چمنده؟

<u>بشکهمكان</u>	<u>باره</u>	<u>(3) ژن</u>	<u>باوک</u>	<u>(7) کور</u>	<u>(3) کچ</u>
24	2400	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{6}$	باقی	
		3	4		
		(3)	(4)	(14)	(3)

$$2400 \div 24 = 100 \text{ نرخى يهك بشك}$$

$$300 = 3 \times 100 \text{ بهشی ژنهمكان} \quad 300 \div 3 = 100 \text{ بهشی ههریهك له ژنهمكان}$$

$$400 = 4 \times 100 \text{ بهشی باوک}$$

$$1400 = 14 \times 100 \text{ بهشی 7 کور} \quad 200 \div 7 = 1400 \text{ بهشی ههریهك له کورهمكان}$$

$$300 = 3 \times 100 \text{ بهشی 3 کچ} \quad 100 \div 3 = 300 \text{ بهشی ههریهك له کچهمكان}$$

حالتی دووهم : ده پټه عهسه به، باقی وهرده گریټ، نه گهر مردوووه که هیچ مندالی نه پټ.

نمونه :

پیاویک مرد له دواى خوى به جیه پټشت (ژن ، باوک ، برا) بری 7200 دینلری له دواى به جیه پټشت. بهشی ههریهک له میراتگرمگان چهنده؟

ژن	باوک	برا	پاره	پشکه مگان
$\frac{1}{4}$	بقی	x	7200	4
(1)	(3)			

$$1800 = 7200 \div 4 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$1800 = 1 \times 1800 \text{ بهشى ژن}$$

$$5400 = 3 \times 1800 \text{ بهشى باوک}$$

حاله‌تی سێهەم : $\frac{1}{6}$ + باقی ، وەرده‌گرێ ، نه‌گەر مردوو‌ه‌ که تهنه‌ا مندالی کچی له‌ دوای خۆی به‌جیه‌شتیشت.

نموونه :

پیاویك مرد له‌ دوای خۆی به‌جیه‌شت (زن ، (2) كچ ، باوك) بری 4800 دیناری به‌جیه‌شت. به‌شی هه‌ریه‌ك له‌میرا تگرمكان چهنده‌؟

زن	(2) كچ	باوك	پاره	پشكه‌كان
$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$ + باقی	4800	24
(3)	$\frac{8}{16}$	$\frac{1}{5} + 1 = \frac{6}{5}$		

$$200 = 4800 \div 24 \text{ نرخ یه‌ك پشك}$$

$$600 = 3 \times 200 \text{ به‌شی زن}$$

$$3200 = 16 \times 200 \text{ به‌شی 2 كچ}$$

$$1000 = 5 \times 200 \text{ به‌شی باوك}$$

تێبینی :

له‌ یاسا : له‌ حاله‌تی بونی كچ له‌ گه‌ڵ باوك له‌م حاله‌ته‌ باوك تهنه‌ا شه‌ش یه‌ك وەرده‌گریت ، باقی بۆ كچه‌ که ده‌ییت بۆ نموونه :

پیاویك مرد له‌ دوای خۆی به‌جی هیه‌شت (باوك ، كچ) باوك شه‌ش یه‌ك وەرده‌گریت ، باقی بۆ كچه‌ که یه‌.

به‌لام له‌ شه‌رع : كچ نیوه وەرده‌گریت ، باوك شه‌شیه‌ك و باقی وەرده‌گریت.

چوارم: به شه میراتی دایک :

حالتی به کم : $\frac{1}{6}$ کوره کوی، یان کچه کوی و هرده گری، نه گهر هاتوو
مردوه که مندالی میراتگری له دوا به جی مابوو، یان نه گهر هاتوو دوو خوشک، یان
برا یان خوشک و برایهک، یان زیاتری له دوا به جی مابوو.

غرونه :

بیایونک مرد له دوی خوی به جی نهشت (زن ، باوک ، کچی کور) بری 4800 دیناری له دوی خوی
به جی نهشت. بهشی هریهک له میراتگرمگان چهنده؟

<u>بشکهکان</u>	<u>پاره</u>	<u>کچی کور</u>	<u>باوک</u>	<u>زن</u>
24	4800	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{6} + \text{بقی}$	$\frac{1}{8}$
		(12)	(9) = 5 + 4	(3)

$$200 = 24 \div 4800 \text{ نرخ یهک بشک}$$

$$600 = 3 \times 200 \text{ بهشی زن}$$

$$1800 = 9 \times 200 \text{ بهشی باوک}$$

$$2400 = 12 \times 200 \text{ بهشی کچی کور}$$

حاله‌نی دووهم : $\frac{1}{3}$ میراتی منداله‌که‌ی وهرده‌گریت، نه‌گهر هاتوو منداله‌که
میراتگری کوری، یان کچی له‌دوا به‌جی نه‌مای، هه‌روه‌ها دوو‌خوشک و دوو برا،
یان زیاتری له‌دوا به‌جی نه‌ماییت.

نمونه :

کەسێک مرد له دواى خۆى به‌جێهێشت (دایک، باوک، باپێ) 660 دیناری به‌جێهێشت.
بەشی هەریەک له میراتگرمکان چەندە؟

دایک	باوک	باپێ	پلە	پشکەکان
$\frac{1}{3}$	باقی	x	660	3
(1)	(2)			

$$660 \div 3 = 220 \text{ نرخى يەك پشك}$$

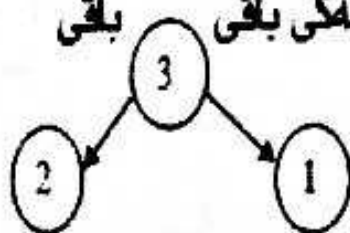
$$220 \times 1 = 220 \text{ بەشى دایک}$$

$$220 \times 2 = 440 \text{ بەشى باوک}$$

حالتی سیم سی یه کی باقی وهرده گریت، دواى پشكى يه كيك له دور
هاوسهره كه وهیچ مندالی مردووه كه نه بیټ.
نمونه :

پیاوینك مرد له دواى خوی بهجینهشت (ژن ، دایك ، باوك ، برا) بری 4800 دیناری بهجینهشت.
بشې ههریهك له میراتگروگان چنده؟

ژن	دایك	باوك	برا	پاره	پشكگان
$\frac{1}{4}$	سی یه کی باقی	باقی	x	4800	4

$$1200 = 4 \div 4800 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$1200 = 1 \times 1200 \text{ بشې ژن}$$

$$1200 = 1 \times 1200 \text{ بشې دایك}$$

$$2400 = 2 \times 1200 \text{ بشې باوك}$$

پینجهم: به‌شه میراتی با پیر:

مه‌به‌ست باوکی باوک و به‌سهره‌وه، چوار حاله‌تی هه‌یه:

حاله‌تی به‌که‌م: $\frac{1}{6}$ میراته‌که وهرده‌گریت، له‌کاتی نه‌بوونی باوک و بوونی کور به‌ره‌وخوار، له‌میراته‌که‌دا.

نمونه:

پیاوینک مرد له‌دوی خوی به‌جیه‌نیشت (با پیر، دایک، ژن، کور) بری 9600 دیناری به‌جیه‌نیشت.

به‌شی هه‌ریه‌ک له‌میراگر مکان چهنده؟

با پیر	دایک	ژن	کور	پاره	پشکه‌مکان
$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	باقی	9600	24
(4)	(4)	(3)	(13)		

$$9600 \div 24 = 400 \text{ نرخ یه‌ک پشک}$$

$$1600 = 4 \times 400 \text{ به‌شی با پیر}$$

$$1600 = 4 \times 400 \text{ به‌شی دایک}$$

$$1200 = 3 \times 400 \text{ به‌شی ژن}$$

$$5200 = 13 \times 400 \text{ به‌شی کور}$$

حاله تی دووهم : $\frac{1}{6} +$ باقی وهرده گریت، له کاتی نه مانی باوک ، ونه بوونی کور ، و بوونی کچی له میراته که دا.

نمونه :

کەسێک مرد له دوای خۆی به جیهیشت (بایر ، میرد ، کچ) بری 2400 دیناری به جیهیشت.

بهشی ههریهک له میراتگرمگان چهنده؟

بایر	میرد	کچ	باره	پشکه مگان
$\frac{1}{6} +$ باقی	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	2400	12
$(3) = 1 + 2$	(3)	(6)		

$$2400 \div 12 = 200 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$600 = 3 \times 200 \text{ بهشی بایر}$$

$$600 = 3 \times 200 \text{ بهشی میرد}$$

$$1200 = 6 \times 200 \text{ بهشی کچ}$$

حاله‌تی سییه‌م : (به‌عه‌سه‌به) باقی وهرده‌گری له‌کاتی نه‌بوونی بارک وگور وکچی مردوره‌که، له‌و حاله‌ته‌دا هه‌موو میراته‌که وهرده‌گریته، نه‌گهر به‌ته‌نهما بوو، به‌لام نه‌گهر ژنی مردوره‌که یان دایکی مردوره‌که له‌گه‌ن بوو باقی وهرده‌گری.

نمونه

ژنیك مرد له‌ دواى خوى به‌جیه‌نیشت (دایك، ژن، باپیر) بری 1200 دیناری به‌جیه‌نیشت. به‌شى هه‌ریه‌ك له‌میراته‌گره‌كان چهنده؟

دایك	ژن	باپیر	پاره	پشكه‌كان
$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	باقی	1200	12
(4)	(3)	(5)		

$$1200 \div 12 = 100 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$400 = 4 \times 100 \text{ به‌شى دایك}$$

$$300 = 3 \times 100 \text{ به‌شى ژن}$$

$$500 = 5 \times 100 \text{ به‌شى باپیر}$$

حالتی چوارهم : هیچ وەرناگری، نه گهر باوکی مردووہ که مابوو .

نمونه :

کەسێک مرد له دواى خۆى به جێهێشت (دایک ، باوک ، کور ، بایر) برى 2400 دینلری به جێهێشت. بهشی هەریەک له میراتگرمکانی چەندە؟

دایک	باوک	کور	بایر	پارە	پشکەکان
$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	باقی	x	2400	6
(1)	(1)	(4)			

$$2400 \div 6 = 400 \text{ نرخى يەك پشك}$$

$$400 \times 1 = 400 \text{ بهشی دایک}$$

$$400 \times 1 = 400 \text{ بهشی باوک}$$

$$400 \times 4 = 1600 \text{ بهشی کور}$$

شەشەم: بەشە میراتی دا پیر (نەتک):

مەبەست دایکی دایک، یان دایکی دایکی دایکە، یان دایکی باوک، یان دایکی دایکی باوک، یان دایکی باوکی باوک، ئەمانە دوو حالەتیان هەیە .
حالەتی یە کەم : $\frac{1}{6}$ میراتە کە بۆیە کینکیان ، یان زیاتر ، لە کاتی نەبوونی دایک .
 غورنە :

بیاوێک مرد لە نۆی خۆی بەجێ هێشت (باوک، ژن ، دایکی دایک، کۆر) بری 4800 دیناری

بەجێ هێشت بەشی هەریەک لە میرات گرومکانی چەندە؟

باوک	ژن	دایکی دایک	کۆر	پارە	پشکەمکان
$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{6}$	باقی	4800	24
(4)	(3)	(4)	(13)		

$$200 = 4800 \div 24 \text{ نرخ یەک پشک}$$

$$800 = 4 \times 200 \text{ بەشی باوک}$$

$$600 = 3 \times 200 \text{ بەشی ژن}$$

$$800 = 4 \times 200 \text{ بەشی دایکی دایک}$$

$$2600 = 13 \times 200 \text{ بەشی ؟}$$

حالتی دوروم : هیچ وەرناگری نه گهر دایک مابوو ، چ دایکی دایک بی، یان

دایکی بارک .

نمونہ :

پیاویک مرد له دوی خوئی بهجینهشت (ژن ، دایکی دایک ، دایک ، کور) بری 1800 دینلری

بهجینهشت. بهشی هر یهک له میراتگرمکان چهنده؟

ژن	دایکی دایک	دایک	کور	پاره	پشکمان
$\frac{1}{8}$	x	$\frac{1}{6}$	باقی	1800	24
(3)		(4)	(17)		

$$1800 \div 24 = 75 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$75 \times 3 = 225 \text{ بهشی ژن}$$

$$75 \times 4 = 300 \text{ بهشی دایک}$$

$$75 \times 17 = 1275 \text{ بهشی کور}$$

هەوتەم: بەشە میراتی کج:

هەر کاتی باوکی بمری، یان دایکی بمری، ئەو بەشە میراتی کچەکانی بەم شیوەیە دەبێت:

حالتی یەکەم: $\frac{1}{2}$ میراتی مردوووە کە وەر دەگری، ئەگەر هاتوو بەتەنها بوو، واتە: ئەخوشکی هەبێت ئەبڕا.

نموونه:

ژنێک مرد لە دواى خۆی بەجێهێشت (باوک، دایک، کچ، میزد، برا) بری 3900 دیناری بە جێهێشت.

بەشی هەر یەک لە میراتگەرەکان چەندە؟

باوک	دایک	کچ	میزد	برا	برە	بشکەکان
$\frac{1}{6} + \text{باقی}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	x	3900	13/12
(2)	(2)	(6)	(3)			↑ العول

$$3900 \div 13 = 300 \text{ نرخى يەك بشك}$$

$$600 = 2 \times 300 \text{ بەشی باوک}$$

$$600 = 2 \times 300 \text{ بەشی دایک}$$

$$1800 = 6 \times 300 \text{ بەشی کچ}$$

$$900 = 3 \times 300 \text{ بەشی میزد}$$

حالتی دووهم : $\frac{2}{3}$ نه گهر هاتوو ژماره ی کچه کان دوو بیت، یان زیاتر ، نهوا
($\frac{2}{3}$) میراتی مردوو که وهرده گرن، بهمه رجی برایان له گه لدا نه بیت .

نمونه :

پیاوهک مرد له دواى خوی بهجیهشت (4) کج، ژن، باوک، کوږی کوږی بری 12000 دیناری
بهجیهشت.

به شی همریهک له میراتگرمکان چهنده؟

<u>پشکهکان</u>	<u>پاره</u>	<u>کوږی کوږی</u>	<u>باوک</u>	<u>ژن</u>	<u>کج (4)</u>
24	12000	باقی	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{3}$
					8
					16
			1	4	3

$$500 = 24 \div 12000 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$8000 = 16 \times 500 \text{ بهشى 4 کج} \quad 200 = 4 \div 8000 \text{ بهشى يهك کج}$$

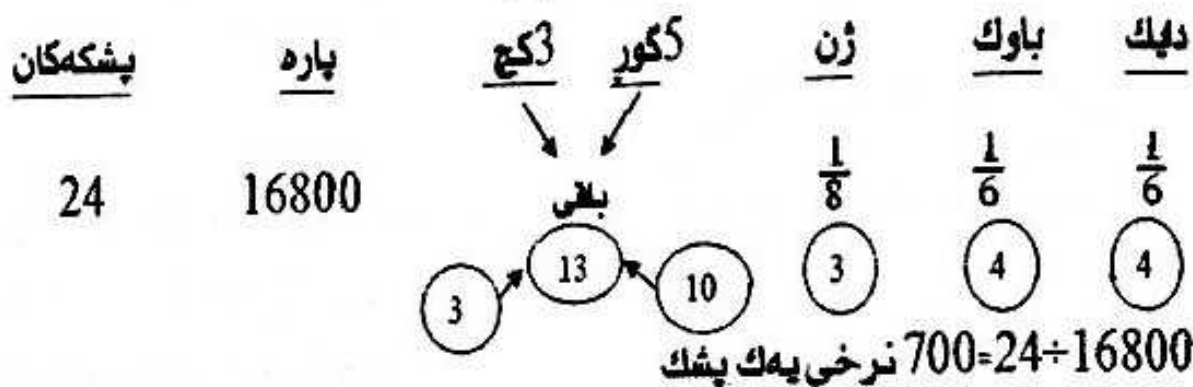
$$1500 = 3 \times 500 \text{ بهشى ژن}$$

$$2000 = 4 \times 500 \text{ بهشى باوک}$$

$$500 = 1 \times 500 \text{ بهشى کوږی کوږی}$$

حاله‌نی سیهم : کچ ده‌بیته (عه‌سه‌به) باقی وهرده‌گری، به‌هوی هه‌بوونی برای خوی له‌گه‌لیدا ، یه‌کیک بیت، یان زیاتر، له‌م حالته‌دا به‌شه میراتی هه‌رکچیک ده‌بیته نیوه‌ی به‌شی میراتی براکه‌ی .
نمونه :

پیاویک مرد له‌ دوی خوی به‌جی هینشت (دیک، باوک، ژن، کور، کچ) بری 16800 دیناری به‌جی هینشت به‌شی هه‌ریه‌ک له‌ میرات گرمکانی چهنده ؟

$$2800 = 4 \times 700 \text{ به‌شی دیک}$$

$$2800 = 4 \times 700 \text{ به‌شی باوک}$$

$$2100 = 3 \times 700 \text{ به‌شی ژن}$$

$$700 = 3 \div 2100 \text{ به‌شی یه‌ک کچ}$$

$$2100 = 3 \times 700 \text{ به‌شی کچمکان}$$

$$700 = 10 \div 7000 \text{ به‌شی یه‌ک کور}$$

$$7000 = 10 \times 700 \text{ به‌شی کورمکان}$$

هه شتەم: بە شە میراتی کچی کۆر:

لە کاتیك پیاویك یان ئافرەتێك دەمرێ یەكێك لەمیراتگرەکانی ئەگەر کچی کۆری بوو، ئەم حالەتەنە ی هەیه:

حالەتی یەكەم: $\frac{1}{2}$ میراتە کە وەرەدە گریت، ئەگەر هاتوو بەتەنها بوو، ئەخوشکی هەبێت، ئە برا، ئە ئامۆزا، مام و پەڕیشی نەبێت، (خوشکی باوك).
نموونه:

پیاویك مرد لە دواى خۆی بەجێهێشت (کچی کۆر، باوك، دایك، برا) بری 1800 دیناری بەجێهێشت.

بەشی هەریەک لە میراتگرەکان چەندە؟

کچی کۆر	باوك	دایك	برا	بەرە	پشکەکان
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{6} + \frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	x	1800	6
(3)	(2) - 1 + 1	(1)			

$$1800 \div 6 = 300 \text{ نرخى يەك پشك}$$

$$900 - 3 \times 300 \text{ بەشی کچی کۆر}$$

$$600 - 2 \times 300 \text{ بەشی باوك}$$

$$300 - 1 \times 300 \text{ بەشی دایك}$$

حاله‌تی دووهم : $\frac{2}{3}$ میراته که وهرده‌گریت، نه‌گهر هاتوو ژماره‌یان زیاتر بیت له‌یه‌ک کچ، جا خوشکی خوی بیت، یان ناموزای بیت، به‌لام: نابیت برا، یان ناموزای کوری هه‌بیت، هه‌روه‌ها مام و پوریشی نه‌بیت.

نموونه :

پیاویک مرد له دوی خوی به‌جیه‌نشت: (2) کچی کور، بلیر، دیک، دایکی باوکی) بری 12000 به‌جیه‌نشت.

بمشی هه‌ریه‌ک له میرتگرمکان چهنده؟

(2) کچی کور	بلیر	دیک	دایکی باوک	پاره	پشکه‌کان
$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	x	12000	6
2					
4	1	1			

$$12000 \div 6 = 2000 \text{ نرخ یه‌ک بشک}$$

$$8000 - 4 \times 2000 = 8000 \text{ بمشی 2 کچی کور} \quad 4000 = 2 \div 8000 \text{ بمشی یه‌ک کچی کور}$$

$$2000 - 1 \times 2000 = 2000 \text{ بمشی بلیر}$$

$$2000 - 1 \times 2000 = 2000 \text{ بمشی دیک}$$

حالتی سیهم : کچی کوری دهیئت به (عهسه به) له گهل برای خوی یان
له گهل ناموزای (کور)، ژماره یان هه رچه ند بیت .
نموونه :

بیاوینک مرد له دواي خوی به جیهیشت (2) کچی کور ، (1) کوری کور . باوک ، دایک ، مام (مرد)
2400 دیناری به جیهیشت.

بیشی هه ریهک له میراتگرمکان چهنده؟

پشکهکان	پاره	مام	دایک	باوک	(1) کوری کور	(2) کچی کور
6	2400	x	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$		
			(1)	(1)	(2)	(2)

باقی 4

$$2400 \div 6 = 400 \text{ بیشی پهك پشك}$$

$$800 - 2 \times 400 \text{ بیشی دوو کچی کور } 800 - 2 \div 400 = 400 \text{ بیشی پهك کچ}$$

$$800 - 2 \times 400 \text{ بیشی کوری کور}$$

$$400 - 1 \times 400 \text{ بیشی باوک}$$

$$400 - 1 \times 400 \text{ بیشی دهك}$$

نۆیەم: بەشە میراتی خوشك:

حاله‌تی یە کەم : $\frac{1}{2}$ میرات وەرده‌گیریت، ئەگەر بەتەنها بوو، ئەخوشك ونه
برای هەبێ، هەروەها مردوو کە مندالی لەدوای خۆی بەجێ نه‌هێشتبێت، هەروەها
باو کیشی لەدوای بەجێ نه‌مايێ .

نموونه : لەم نموونه‌یه ئامۆزای هێچی بۆ نامینێته‌وه ، بەلکو پشکه‌کان کەمیش
دەکات، بۆیه له ۱۲ بەرزى ده‌کینه‌وه بۆ ۱۳ پشك .

پیاویك مرد له‌ دوای خۆی به‌جیهێشت (خوشك، دایك، ژن، ئامۆزا) بری 2600 دیناری به‌جیهێشت.

بەشی هەریەك له‌ میراتگرمكان چەندە؟

خوشك	دایك	ژن	ئامۆزا	پارە	پشكه‌كان
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	باقی	2600	12- 13 ↑ العول
(6)	(4)	(3)			

$$2600 \div 13 = 200 \text{ نرخى يەك پشك}$$

$$1200 = 6 \times 200 \text{ بەشی خوشك}$$

$$800 = 4 \times 200 \text{ بەشی دایك}$$

$$600 = 3 \times 200 \text{ بەشی ژن}$$

نەم رەزىدە مەنەلىك سىر
 خەسەك سەكەلە رەزىدە

حالىتى دووهم: $\frac{2}{3}$ میراتەكە وەرەگى، ئەگەر ھاتتو ژمارەى خوشكەكانى
 دور بى، يان زیاتر بە ھەموویان، بەلام: بەمەرجىك برايان لە گەل نەیت، ھەرۋەھا
 باو كیشیان نەمايت. حرانە مىر
 غرونە:

بیاونك مرد له دوى خۆى بەجێنەشت (2) خوشك، (3) ژن، مام) برى 1800 دینارى بەجێنەشت.
 بەشى ھەریەك لە میر قەركەكان چەندە؟

خوشك (2)	ژن (3)	مام	پارە	بشكەكان
$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{4}$	باقى	1800	12
4	3	1		

$$1800 \div 12 = 150 \text{ نرخى يەك پشك}$$

$$\begin{aligned}
 150 \times 8 &= 1200 \text{ بەشى (2) خوشك} \\
 150 \times 3 &= 450 \text{ بەشى (3) ژن} \\
 150 \times 1 &= 150 \text{ بەشى مام} \\
 1200 \div 2 &= 600 \text{ بەشى يەك خوشك} \\
 450 \div 3 &= 150 \text{ بەشى يەك ژن}
 \end{aligned}$$

حاله‌نی سێیه‌م : عه‌سه‌به له گه‌ل برا : خوشك ده‌یه‌ته عه‌سه‌به له‌و کاته‌ی که
برای له‌گه‌لدا ییت، به‌لام به‌و مه‌رجه‌ی باوکیان له‌ژیان نه‌ماییت، له‌کاتی
دابەشکردنه‌که‌شدا دووبەش بۆ هه‌ریه‌که‌یان له‌کۆره‌کان ده‌ییت، و به‌شیک
بۆ کچه‌کانی ده‌ییت .

نمونه :

پیاویك مرد له‌ دوی خوی به‌جینه‌شت (ژن ، خوشك ، برا) بری 8000 دیناری به‌جینه‌شت.
به‌شی هه‌ریه‌ك له‌ میرتکره‌كان چنده‌؟

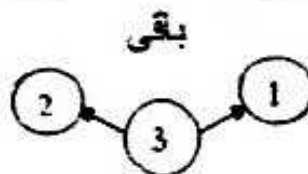
پشكه‌كان

4

پاره

8000

برا

خوشك

ژن

$\frac{1}{4}$

1

$$2000 = 8000 \div 4 \text{ ترخی یه‌ك پشك}$$

$$2000 = 1 \times 2000 \text{ به‌شی ژن}$$

$$6000 = 3 \times 2000 \text{ به‌شی خوشك و برا}$$

$$\left(\begin{array}{l} 4000 = 2 \times 2000 \text{ به‌شی برا} \\ 2000 = 1 \times 2000 \text{ به‌شی خوشك} \end{array} \right)$$

له‌ یاسا نهم جیاوازیه به‌دی ده‌کریت : له‌ بر‌گه‌ی (۲) له‌ماده‌ی (۹۱)
خوشکی دایک و باوک وه‌ك برای دایک و باوک حساب ده‌کریت، واته‌: دوا‌ی
هوه‌ی خاوه‌ن به‌شی خۆیان وه‌رده‌گری نه‌و کاته‌ی ده‌گه‌ریته‌ بۆ خوشکی دایک
باوکی مردووه‌ که .

با مری مردووه کړی
 مردووه فی صېناوه
 نه خوشکۍ مردووه که

میرات

دیمه: به شه میراتی خوشکۍ له باوک:

حالتی په کم: $\frac{1}{2}$ ودرده گری، نه گهر مردووه که مندالی له دوا به جی نه مابوو،
 هروها خوشک ویراشی له دوا به جی نه مابوو.
 نمونه:

پیاوړتک مرد له لوی خوی به جینیش (خوشکۍ باوکۍ، زن، دلیک، دلیر) بری (130) دیناری به
 جینیش. بهشی هریهک له میرتگرهکان چنده؟

خوشکۍ باوکۍ	زن	دلیک	دلیر	پاره	پشکمان
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{3}$	x	130	12 ← 13
(6)	(3)	(4)			العول

$$130 \div 13 = 10 \text{ نرخۍ پهک پشک}$$

$$60 = 6 \times 10 \text{ بهشی خوشکۍ باوکۍ}$$

$$30 = 3 \times 10 \text{ بهشی دلیک}$$

$$40 = 4 \times 10 \text{ بهشی زن}$$

حالهتی دووهم : $\frac{2}{3}$ میراته که وهرده گرن، نه گهر له یهك زیاتر بوون، به
مهرجی خالی یه کهم.
نمونه :

بیاوینک مرد له دوی خوی بهجینهشت ((2) خوشکی له باوکی، (3) ژن، دلییر، مام) بیری 130 دینلری
بهجینهشت.

بشی ههریهك له میراتگرمكان چهنده؟

بشکهكان	پاره	مام	دلییر	(3) ژن	(2) خوشکی له باوکی
13-12	130	بغی	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{2}{3}$
العول					4
			2	3	8

$$130 \div 13 = 10 \text{ نرخي يهك بشك}$$

$$80 = 8 \times 10 \text{ بشی (2) خوشکی له باوکی}$$

$$30 = 3 \times 10 \text{ بشی (3) ژن} \quad 30 = 3 \div 10 \text{ بشی يهك ژن}$$

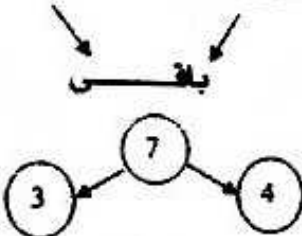
$$20 = 2 \times 10 \text{ بشی دلییر}$$

حالتی سیم: باقی وهرده گری له گهل برای ، و مردوه که مندالی نه بور.

نورنه :

بیاونک مرد له دوی خوی بهجیهیشت (زن . دایک ، (2) برای لهباوکی ، (3) خوشکی لهباوکی) بری (240) دینلری بهجیهیشت.

بهشی ههریهک له میراتگرمگان چهنده؟

پشکمان	پاره	(3) خوشک لهباوکی	(2) برا له باوکی	دایک	زن
12	240			$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$
				(2)	(3)

$$240 - 12 = 20 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$20 \times 3 = 60 \text{ بهشی زن}$$

$$20 \times 2 = 40 \text{ بهشی دایک}$$

$$20 \times 4 = 80 \text{ بهشی (2) برای لهباوکی} \quad 80 \div 2 = 40 \text{ بهشی یهک برای له باوکی}$$

$$20 \times 3 = 60 \text{ بهشی (3) خوشکی لهباوکی} \quad 60 \div 3 = 20 \text{ بهشی یهک خوشکی له باوکی}$$

حاله‌تی چوارهم : $\frac{1}{6}$ میراته که وهرده‌گری، نه‌گهر بیلی مردووه‌کدی له‌گه‌ن
 بو، به‌مهرجه‌کانی پیشوو.
 غورونه

پیاویک مرد له‌دوای خوئی به‌جینه‌نشت (دیک، ژن، خوشک، خوشکی له‌باوکی) بری (130)
 دیناری به‌جینه‌نشت. به‌شی همریه‌ک له‌میراتگرمکان چمنده؟

دیک	ژن	خوشک	خوشکی له‌باوکی	پاره	پشکه‌گان
$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{6}$	130	12 ← 13
(2)	(3)	(6)	(1)		العول

$$10 = 130 \div 13 \text{ نرخ یه‌ک پشک}$$

$$20 = 2 \times 10 \text{ به‌شی دیک}$$

$$30 = 3 \times 10 \text{ به‌شی ژن}$$

$$60 = 6 \times 10 \text{ به‌شی خوشک}$$

$$10 = 1 \times 10 \text{ به‌شی خوشکی له‌باوکی}$$

چونکه خوشک له‌پیان زره

له‌درووه‌شک له‌پیان

به‌درووه‌شک

به‌درووه‌شک به‌درووه‌شک

به‌درووه‌شک

یازدم و دوازدم: به شه میراتی خوشک و برای له دایک :

له کاتیکدا یه کیك بمریت وهه نندیک له میراتگره کان، یان یه کیکیان بریتی بیت
له خوشک و برای دایکی مردوو هه که، سی حاله تی هه یه:

حاله تی یه کم: $\frac{1}{6}$ میراته که وهرده گرن، نه گهر هاتوو یه کیك بوو به ته نها، یان
خوشکیتک بوو یان برایه ک.

نمونه

پیاوینک مرد له دوی خوی به جینه نشت (بری له دایکی، خوشکی له دایکی، خوشک، دایک) بری
360 دیناری به جینه نشت.

بمشی هه ریبه که له میراتگر مکان چنده؟

برای له دایکی	خوشکی له دایکی	خوشک	دایک	پاره	پشکه مکان
$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{6}$	360	6
(1)	(1)	(3)	(1)		

$$360 \div 6 = 60 \text{ نرخ یه ک پشک}$$

$$60 = 1 \times 60 \text{ بمشی برا له دایک}$$

$$60 = 1 \times 60 \text{ بمشی خوشکی له دایکی}$$

$$180 = 3 \times 60 \text{ بمشی خوشک}$$

$$60 = 1 \times 60 \text{ بمشی دایک}$$

حاله تی دووهم : $\frac{1}{3}$ میراته که وهرده گرن، نه گهرهاتو ژماره یان زیاتر بوو له یهک کەس، دوو خوشک بن، یان دوو برا، یان خوشکیک و برابیهک بن، یان زیاتر .

نمونه :

پیاوێک مرد له دواي خوی بهجیهیشت (ژن . خوشک . (2) خوشکی له دایکی . (2) برا له دایکی) بری 450 دیناری بهجیهیشت.

بەشی هەریەک لەمیرا تگرمەکان چەندە؟

ژن	خوشک	(2) خوشکی له دایکی	(2) برا له دایک	پلاره	پشکه مگان
$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{6}$	450	12 - 15
(3)	(6)	(4)	(2)		العول

$$450 \div 15 = 30 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$30 \times 3 = 90 \text{ بەشی ژن}$$

$$30 \times 6 = 180 \text{ بەشی خوشک}$$

$$30 \times 4 = 120 \text{ بەشی (2) خوشک له دایک}$$

$$30 \times 2 = 60 \text{ بەشی (2) برای له دایک}$$

$$\left(\begin{array}{l} 120 \div 2 = 60 \text{ بەشی یهک خوشکیکی دایکی} \\ 60 \div 2 = 30 \text{ بەشی یهک برابیهکی دایکی} \end{array} \right)$$

حالتی سیم: هیچ وەرناگری، نه گهر مردوووه که کوری و کچی هه بوو.

نمونه:

بیاوینک مرد له دوی خوی بهجینهشت (برای له دایکی، خوشکی له دایک، باوک، کور، (3) کچ) بری 120 دیناری بهجینهشت.

بهشی ههریهک له میراتگرمکان چهنده؟

پشکمان	پاره	(3) کچ	کور	باوک	خوشکی له دایکی	برای له دایکی
6	120	↓	↓	$\frac{1}{6}$	x	x
		باقی				
		5				
		3	2	1		

$$120 \div 6 = 20 \text{ نرخ یهک پشک}$$

$$20 = 1 \times 20 \text{ بهشی باوک}$$

$$40 = 2 \times 20 \text{ بهشی کور}$$

$$60 = 3 \times 20 \text{ بهشی (3) کچ}$$

$$20 = 3 \div 60 \text{ بهشی یهک کچ}$$

تویژبه‌ندی دووم عه‌سه‌به و چۆنیه‌تی میرات گرتنیان

عه‌سه‌به: به‌و که‌سانه ده‌وتریت که‌خزمی نزیکي مردووه‌که‌ن، به‌لام خزمه‌کانی لای باوکی، وه‌هه‌ندی جاریش ئافره‌تیش ده‌بن به‌ عه‌سه‌به ^(۱).

جۆره‌کانی عه‌سه‌به:

۱. عه‌سه‌به به‌خودی خۆی (العصبة بالنفس):

ئه‌و پیاوانه ده‌گریته‌وه که‌خزمی مردووه‌که‌ن به‌بی ئه‌وه‌ی له‌نیوان ئه‌وان و مردووه‌که‌دا هیچ ئافره‌تیک هه‌بی، یان له‌ ڕینگای پیاویکه‌وه په‌یوه‌ندی خزمایه‌تی دروست بووه، وه‌کو په‌یوه‌ندی نیوان کور و باوک، یان په‌یوه‌ندی نیوان دووبرای له‌ دایک و باوکی.

عه‌سه‌به‌ی به‌خودی، چوار جۆره:

۱. کورایه‌تی (البنوة): مه‌به‌ست کورێ مردووه‌که‌، و کورێ کورێ‌کانی، به‌وشیوه‌یه به‌جینه خواره‌وه.

۲. بارکایه‌تی (الأبوة): مه‌به‌ست باروکی مردووه‌که‌، باپیری، به‌و شیوه‌یه به‌جینه سه‌ره‌وه.

(۱) الفقه المنهجي، احکام الاسرة وملحقاتها، الدكتور مصطفى الخن، الدكتور علي الشرجي،
الدكتور مصطفى البغا،، الطبعة الاولى، ۱۹۸۷، دمشق، ۸۲/۴.

۳. برایہتی (الأخوة): مہ بہست برای مردوہ کہ لہ دایک وباوکی ، یان تہنہا برای لہ باوکی ، وکوپہ کانی برای ، بہوشیوہیہ بچینہ خواروہ.

۴. مامایہتی (العمومة): مہ بہست مامی مردوہ گہیہ ، ومامی باوکی ، ومامی باپیری ، جا لہ مامی لہ دایک وباوکی بیٹ ، یان تہنہا لہ باوکی بیٹ ، ومندالی مامہ کانی ، بہوشیوہیہ ہرچہ ندہ بچینہ خواروہ.

* ندم پیوہندیانہی کہ باس کران لہ کاتی جیبہ جی کردنیدا دہبی یہک لہ دوا ی یہک جیبہ جی بکری، واتہ ہر کاتیک پیوہندی یہ کہم دہبی نہوا نہوان دہبن بہ عہسہبہ، بہ لآم نہ گہر پیوہندی نہبوو نہوا پیوہندی دووہم دہبن بہ عہسہبہ، ہر وہا نہوانی تریش^(۱).

* حوکمی ندم جوڑہ عہسہبہ لہ میراتگرتندا:

ندم میراتگرانہ بہشی دیاری کراویان نیہ، بہ لکو یہ کہ عجار خاوہن بہشہ دیاریکراوہ کان بہشہ کانی خویان وہردہ گرن نہوی دہمیٹہوہ بو نہوان دہبیٹ. نہ گہر خاوہن بہشہ دیاریکراوہ کان نہبوون ، نہمان ہموو میراتہ کہ وہردہ گرن.

(۱) احکام المراث والوصیۃ ، د. مصطفی الزلی ، ص ۶۸.

نمونه له سەر چۆنیەتی میراتگرتنی عەسەبەدی بە خود:

پەكەم: میراتگرتن بە کوبایەتی (البنة):

بەشە میرات کور :

۱. ئەگەر بەتەنها بوو: ئەگەر برا و خوشکی له گەن نەبوو باقی وەرده‌گرت،
دوای دابەشکردنی بەشە میراتی خاوەن بەشە دیاریکراوە‌کان، ئەگەر کەس نەبوو
له‌خاوەن بەشە دیاری کراوە‌کان، هەموو میراتە‌کە وەرده‌گرت.
نمونه: پیاویک مرد له‌ دوای خۆی بەجیه‌شت (ژن، کور) بری 800 دیناری
بەجیه‌شت.

بەشی هەریەک له‌ میراتگرە‌کان چەندە.

ژن	کور	پارە	پشکە‌کان
$\frac{1}{8}$	باقی	800	8
1	7		

$$800 + 8 - 100 = \text{نرخە بەك پشك}$$

$$100 - 1 \times 100 = \text{بەشی ژن}$$

$$700 - 7 \times 100 = \text{بەشی کور}$$

۲. نه گهر خوشکی له گهڼ برو: به ههردوو کیان باقی وهرده گرن ، دواتر به
 پتی یاسای ههر برابره دوو نه وړندهی خوشکیك: $\text{لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ$
 الْأُنثَيَيْنِ ^(۱)، دابهش ده کړیت.

نمونې:

ژنېك مرد له دواى خوى بهجنيشت (ميرد ، كور ، كچ) برې 1200 دينارى
 بهجنيشت .

بېشى ههر يهك له ميرتگه گان چنده؟

ميرد	كور	كچ	پاره	پشكه گان
$\frac{1}{4}$	↓	باقى 3	1200	4
①	②	①		

$$300 = 1200 \div 4 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$300 = 1 \times 300 \text{ بېشى ميرد}$$

$$600 = 2 \times 300 \text{ بېشى كور}$$

$$300 = 1 \times 300 \text{ بېشى كچ}$$

دووم: میراتگرتن به باوکایه‌تی (الابوه):

باوک به‌شی له گهل به‌شه دیاریکراوه‌کان وهرده‌گریت که شه‌ش به‌که، به‌لام نه‌گهر میراتگره‌کان کورې مردووه‌که‌ی تیا نه‌بوو، نه‌و کاته باوک باقی به عه‌سه‌به وهرده‌گریت، واته: هه‌تا کور هه‌بی باوک به عه‌سه‌به وهرناگریت، و هه‌تا باوک هه‌بیټ برا به عه‌سه‌به وهرناگریت، و هه‌تا برا هه‌بیټ مام به عه‌سه‌به وهرناگریت.

نمونه:

ژنیک مرد له‌دوای خوی به‌جیه‌نیشت (میرد، باوک، برا) برې 400 دینلری به‌جیه‌نیشت. به‌شی هه‌ریه‌کیک له میراتگرمکان چهنده؟

میرد	باوک	برا	پاره	پشکه‌مان
$\frac{1}{2}$	باقی	x	800	4
(2)	(2)			

$$800 \div 4 = 200 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$200 \times 2 = 400 \text{ به‌شى ژن}$$

$$200 \times 2 = 400 \text{ به‌شى باوک}$$

سینیم: براییه تی (الأخوة):

برا میراث وهرده گریت به عهسه به ، نه گهر نه کور نه باوك له ناو
میراتگره کانداهه بوو.

نمونه:

پیاوینک مرد له دوای خوی به جیهیشت (ژن ، کچ ، برا) بری 800 دیناری به جیهیشت.
بهشی همریه کیک له میراتگره گان چهنده؟

پشکه گان	پاره	برا	کچ	ژن
8	800	باقی	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{8}$
		(3)	(4)	(1)

$$800 \div 8 = 100 \text{ نرخى يهك پشك}$$

$$100 \times 1 = 100 \text{ بهشى ژن}$$

$$400 \times 4 = 400 \text{ بهشى کچ}$$

$$300 \times 3 = 300 \text{ بهشى برا}$$

چوارم: مامایه‌تی (العمومة):

مامی مردوو‌ه که ده‌بیته عه‌سه‌به باقی وهرده‌گریت، نه‌گهر نه‌کورپی
مردوو‌ه که نه‌باوک نه‌برا له‌ناو میراتگره‌کاندا هه‌بوو.

غورونه:

پیاوینک مرد له‌دوای خۆی به‌جینه‌یشت (خوشک، ژن، مام) بری 1800 دیناری به‌جینه‌یشت.
به‌شی هه‌ریه‌ک له‌میراتگره‌کان چه‌نده؟

خوشک	ژن	مام	پاره	پشکه‌کان
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	باقی	1800	12
6	3	3		

$$1800 \div 12 = 150 \text{ نرخ‌ی یه‌ک پشک}$$

$$150 \times 6 = 900 \text{ به‌شی خوشک}$$

$$150 \times 3 = 450 \text{ به‌شی ژن}$$

$$150 \times 3 = 450 \text{ به‌شی مام}$$

۲. عەسەبە بەھۆی کەسیکی ترمو:

ئەم جۆرە عەسەبە بەھۆی نافرەتەنە دەگریتەو، کەخۆیان بەتەنھا ناتوانن بىن بە عەسەبە، بەلام ئەگەر ھاتوو پیاونکیان لەگەڵدايى کە لە ریزی خۆیان دايى، بەھۆی بوونی پیاو کەو ئەم نافرەتەنەش دەبن بە عەسەبە، ئەمانەى خوارەو دەگریتەو:

- ا. کچی لەدايک و باوک، ئەگەر ھاتوو براى لەدايک و باوکى لەگەڵدايىت .
 - ب. کچی کور، ئەگەر کورى کورى لەگەڵدايىت .
 - ج. خوشکى لەدايک و باوک، ئەگەر ھاتوو براى لەدايک و باوکى لەگەڵدايىت.
 - د. خوشکى لەباوک - ئەگەر براى لەباوکى لەگەڵدايىت.
- * حوکمى ئەم جۆرە عەسەبە بەھۆی میراتگرتندا ئەو بەھۆی کە دووبەش بۆھەر پیاوئیک و بەشیک بۆھەر نافرەتيک.

۳. عەسەبە ئەگەل کەسیکی تر:

- ئەم جۆرە عەسەبە بەھۆی ئەنیوان نافرەتەندا روودەدات لەگەل یەكترى، پیاویان لەگەڵدا نايىت، ئەمەش دووجۆر دەگریتەو .
- ا. خوشکى دايک و باوکى مردوو کە، ھەرکاتێک کچیى مردوو کە، یان کچی کورى مردوو کە لەگەڵدايىت.
 - ب. خوشکى لە باوکى مردوو کە، ئەگەر کچیى مردوو کە، یان کچی کچیى مردوو کە لەگەڵدايىت .

به‌شی پینجه‌م پشکه‌کان (الأسهم)

تویژبه‌ندی یه‌که‌م: بنه‌مای پشکه‌کان (اصول الأسهم).

تویژبه‌ندی دووهم: به‌رزکردنه‌وه (العول).

تویژبه‌ندی سینه‌م: گه‌رانه‌وه (الرد).

تویژبه‌ندی چوارهم: له‌میرات دهرچوون (التخارج).

تویژبه‌ندی پینجه‌م: سرینه‌وه‌ی مه‌سه‌له (المناسقات).

تویژ به نندی یه کهم

بنه مای پشکه کان

دانانی و دیاریکردنی ژمارهی پشکه کان ، به پئی ئەم بنه مایانی خواره وه دهییت:

بنه مای یه کهم: نه گهر له ناو خاوهن به شه کان ، یه ک خاوهن به شی دیاریکراوی
تیاوو، ژمارهی ژیرهوی دهییته ژمارهی پشکه کان.

نخونه:

میرد	برا	پشکه کان
$\frac{1}{2}$	باقی	2
.....		
داهک	باوک	پشکه کان
$\frac{1}{3}$	باقی	3
.....		
ژن	برا	پشکه کان
$\frac{1}{4}$	باقی	4

بنه‌مای دووهم: نه‌گەر له ناو میراتگره‌کان زیاتر له کەسێک هه‌بوو ، که له خاوه‌ن به‌شه دیاریکراوه‌کان بوو ، لێره کۆلکە‌ی هاوبه‌ش له نێوان هه‌ردوو ژماره‌که ده‌ردێنین، نه‌و ژماره‌یه ده‌بێته کۆی پشکه‌کان.

نموونه:

پشکه‌کان	کۆر	هاوک	دایک	مێرد
12	باقی	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$
	(5)	(2)	(2)	(3)

پشکه‌کان	کۆر	هاوک	دایک	ژن
24	باقی	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$
	(13)	(4)	(4)	(3)

بنده‌مای سینه‌م :

أ. نه‌گهر میراته‌که تهنه‌یه‌ك چینی تیابوو ، وه‌ك کوره‌کان ، یان کچه‌کان ، یان براکان ، یان براکانی له باوك ، یان کوری کور ، یان کچی کچ ، له‌م حاله‌تانه ژماره‌ی پشکه‌کان داده‌ندری به پتی ژماره‌ی میراتگره‌کان ، نه‌گهر پینج کهرس بوون ، پشکه‌کان پینج ده‌ییت ... هتد.

ب. نه‌گهر کچ و کور بوون ، وله‌یه‌ك ئاست بوون ، به پتی یاسای ، ههر کورپک دوو نه‌وه‌نده‌ی کچیک دابه‌ش ده‌کریت^(۱).

(۱) احکام المیراث والوصیة ، د. مصطفى الزلی ، ص ۹۳.

تویژ بهندی دووهم

به‌رز کردنه‌وه (العول)

هه‌ندیك جار ژماره‌ی پشكه‌كان له كاتی دابه‌شکردنی زیاتر نه‌ییت له‌و ژماره‌یه‌ی كه وهك كۆلكه‌ی هاوبه‌ش ده‌رمانه‌یه‌ناوه ، و كرده‌مانه‌ته ژماره‌ی پشكه‌كان.

بۆ چاره‌سه‌ری ئەم حاله‌ته ، دین ژماره‌ی پشكه‌كان به‌رز ده‌كه‌ینه‌وه به‌ پێی گونجانی له گه‌ل میراتگه‌ره‌كان، هه‌ر میراتگریك له به‌شه‌كه‌ی كه‌م ده‌كرێته‌وه به‌ پێی ئەو پشكه‌ی به‌به‌ری كه‌وتوو.

ئەو پشكه‌نه‌ی به‌رز بونه‌وه‌یان دیته‌سه‌ر:

ژماره ٦ ده‌ییه : ٧ ، ٨ ، ٩ ، ١٠ .

ژماره ١٢ ده‌ییه : ١٣ ، ١٥ ، ١٧ .

ژماره ٢٤ ده‌ییه : ٢٧ .

میرد	(2) خوشك	دایك	پشكه‌كان
$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{2}{3}$	6 به‌رز بۆته‌وه بۆ: 8
(3)	(1)	(4)	
		(2)	

تویژ بهندی سنیهم

گهراندنهوه (الرد)

گهراندنهوه: زیادبوونه له ژماره‌ی پشکه‌کان ، وکه‌م بوونه له پشکی میراتگره‌کان، به پینچه‌وانه‌ی به‌رز کردنه‌ویه. نه‌م زیادبوونه دابه‌ش ده‌گریت به‌سەر میراتگره‌کاندا هه‌ریه‌که‌و به پیتی به‌شی خوی له میراته‌که‌دا.

مه‌رجه‌کانی گهراندنهوه:

۱. بونی میراتگریک که خاوه‌ن به‌شه دیاریکراوه‌کان بیت (اصحاب الفرض).
۲. مانه‌وه‌ی زیاده‌یه‌ک له میراته‌که، دوا‌ی وه‌رگریتی خاوه‌ن به‌شه دیاریکراوه‌کان به‌شی خویان.
۳. نه‌بوونی که‌سیک له میراتگره‌کان که به عه‌سه‌به به‌ش وه‌رده‌گریت، نه‌گه‌ر نه‌و که‌سه هه‌بوو نه‌وا زیاده‌که وه‌ک عه‌سه‌به وه‌رده‌گریت^(۱).

شیوازی گهراندنهوه (طریقه‌الرد)^(۲):

۱. نه‌گه‌ر میراتگره‌که ته‌نها یه‌ک که‌س بوو نه‌ویش له خاوه‌ن به‌شه دیاریکراوه‌کان بوو ، نه‌وا هه‌موو میراته‌که وه‌رده‌گریت سه‌ره‌تا به‌فه‌رز دواتریش به‌به‌شی گهراندنهوه‌که.

(۱) احکام المیراث والوصیة، د. مصطفى الزملی، ص: ۱۰۶.

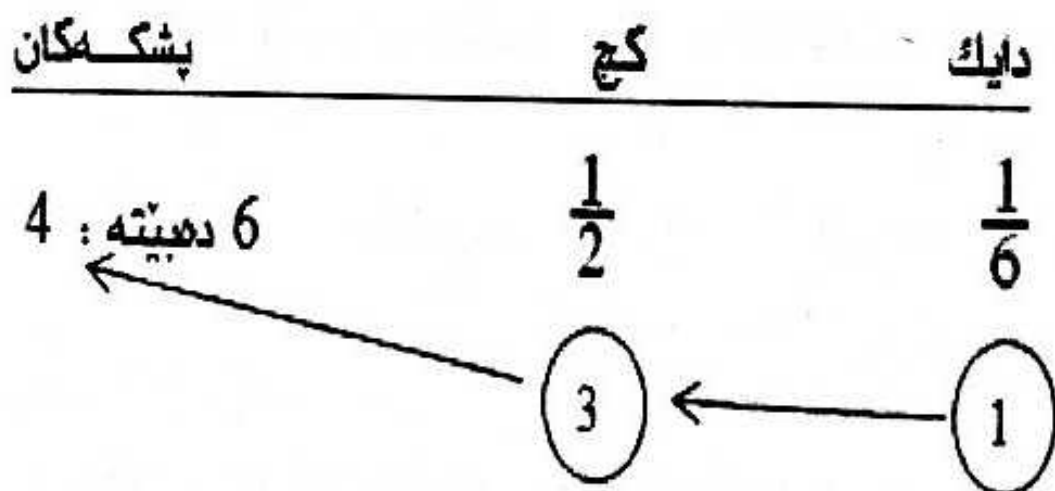
(۲) احکام الاسرة ، فقه الموارث ، نظام الدین عبدالحمید، ص: ۱۵۸.

۲. ئەگەر میراتگرەکان هەموویان یەک چین بوون بۆ غورنە ، تەنها کۆر بوون یان تەنها کچ بوون ، ئەوا میراتەکە وەک یەک بەسەریاندا دابەش دەکرێت بە فەرز و بە رەد.

۳. ئەگەر میراتگرەکان زیاتر لە چینیەک بوون، هەموویان لەوانە بوون کە بۆیان دەگەرێندرێتەو ئەگەر زیاده هەبوو ، لەم حالەتە هەر میراتگریک بەشی خۆی پێنەدەین ، دواتر پشکەکان بە پێی بەشەکان دابەش دەکەین ، دواتر پشکەکان کۆدەکەینەو ، دەیکەین بە ژمارە ی پشکەکە سەرەکیکە.

نموونه :

پیاویک مرد لە دواى خۆی بەجێهێشت (دایک ، کچ) :

۴. ئەگەر میراتگرەکان دوو چین بوون، چینیەک لەوانە بوون کە بۆیان دەگەرێندراو ، و چینیەک لەوانە نە بوون کە بۆیان دەگەرێندراو ، لەم حالەتە ئەو چینە ی بۆی ناگەرێندرێتەو بەشی خۆی وەردەگرێت ، چینەکەى تر بەشەکەى بە فەرز و بە گەرێندراو وەردەگرێت.

غوونه :

پشکه کان	ژن	(۴) کچ
۸	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{3}$
	(۱)	(۷)

بهشی کچه کان (۷) پشکه. کهچی نهوان (۴) کهسن ، پشکه کان دابهش
 ناییت بهسه ریاندا بهین کهسر، بویه پیویسته ژمارهی پشکه کان راستکهینهوه.
 بو راستکردنهوه ، دین ژمارهی کچه کان که ۴ جارانی پشکه کانی ده کهین که
 ۸ ده کاته ۳۲ ، نیستا ژمارهی پشکه کاغان ۳۲ .
 بهشی ژن ۴ پشکه ، بهشی کچه کان ۲۸ پشکه ، ۲۸ دابهشی ۷ ده کهین که
 ژمارهی کچه کان ده کات ۴ که بهشی هدر کهچیکه له میراته که .
 نه گهر مردووه که ۳۲۰۰ دیناری بهجیهیشتیبت ، بهشه کان بهم شیوهیه ده بیت:

پشکه کان	پاره	ژن	(۴) کچ
32	3200	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{3}$
		(4)	(28)

$$100 = 32 + 3200$$

$$400 = 4 \times 100 \text{ بهشی ژن}$$

$$2800 = 28 \times 100 \text{ بهشی (۴) کچ} \dots 700 = 4 + 2800 \text{ بهشی بهك کچ}$$

توئێژ به‌ندی چوارهم

له میرات دهرچوون (التخارج)

له میرات دهرچوون: نه‌و گریه‌نده‌یه ، به هۆیه‌یه‌وه به کێك له میراتگه‌ره‌كان ده‌ست له به‌شه میراته که‌ی خۆی هه‌ڵده‌گریت له به‌رامبه‌ر ماله‌کی تایه‌ت ، یان به‌شێك له میراته که‌.

مه‌رجه‌کانی دهرچوون^(١):

بۆ دروست بوونی دهرچوون پێویسته ئهم مه‌رجانه‌ی لێیته‌ جی:

١. ره‌زامه‌ندی هه‌موو لایه‌نه‌کانی به‌شداربوو له میراته که‌.
٢. نابیت میراته که‌ قه‌رزێ تیا بیت ، به‌ رێژه‌یه‌ك که هه‌موو ماله‌ که‌ بگرتنه‌وه‌.
٣. پێویسته هه‌موو میراتگه‌ره‌كان شیاوی ته‌واویان تیا بیت.

شیوهمانی دهرچوون^(٢):

١. دهرچوونی به‌ کێك له میراتگه‌ره‌كان له به‌شه میراتی خۆی بۆ به‌ کێکی تر له میراتگه‌ره‌كان به‌رامبه‌ر برێکی دیاریکراو له ماله‌ی تایه‌تی خۆی ، که‌سی دووهم ده‌یدا به‌ که‌سی به‌ که‌م ، به‌رامبه‌ر ئهم ماله‌ که‌سی به‌ که‌م به‌شه میراتی خۆی ده‌دات به‌ که‌سی دووهم.

(١) احکام الميراث والوصية ، د. مصطفى الزلي ، ص ١١٥.
(٢) احکام الأسرة، فقه الموارث، نظام الدين عبدالحميد، ص ٢٣٦، احکام الميراث والوصية ، د. مصطفى الزلي ، ص ١١٦.

۲. دەرچوونی یه کێك له میراتگره کان له به شه میراتی خوێ بۆ هه موو
میراتگره کانی تر، به رامبه ر شتیکی دیاری کراو له میراته که، پشکه کانی
دابهش ده کریت به سه ر میراتگره کاندای .

۳. دەرچوونی یه کێك له میراتگره کان له به شه میراتی خوێ بۆ هه موو
میراتگره کانی تر، به رامبه ر شتیکی دیاری کراو له دهره وه ی میراته که .
هه ر میراتگرێك به پێی به شه میراتی خوێه تی ، یان هه موویان وه کویهك
به شدار ده بن له .

نوڤز بهندی پینجه‌م

سرپنه‌وهی مه‌سه‌له^(۱) (المناسخات)^(۲)

موناسه‌خات: بریتییه له گواستنه‌وهی به‌شه میراتی یه کینک له میراتگره‌کان به مردنی، پیش دابه‌شکردنی میراتی مردووی یه کهم، بۆ نه‌وانه‌ی به‌شی لینده‌گرن. غوونه: که‌سیک مرد، پیش دابه‌شکردنی میراته‌که، یه کینک له میراتگره‌کانیش مرد، به‌شی که‌سی مردووی دووهم بۆ میراتگره‌کان ده‌چیت.

حاله‌ته‌کانی موناسخات:

حاله‌تی یه کهم: نه‌گهر که‌سیک مرد، دواتر یه کینک له میراتگره‌کان پیش دابه‌شکردنی میراته‌که مرد، وه‌همان میراتگری له دوا‌ی خو‌ی به‌جی ده‌هیشت، شیوازی دابه‌شکردنی میراته‌که ناگۆریت، وه‌کو خو‌ی دابه‌ش ده‌کریت ته‌نها به‌شی که‌سه مردوو‌ه که‌ی دووهم له ناو میراته‌که ده‌رده‌هیندریت.

غوونه: پیاویک مرد له دوا‌ی خو‌ی به‌جیه‌هیشت: (۳ کور، و ۳ کج)، له‌م حاله‌ته‌هه‌ر کورپک دوو پشک وه‌رده‌گرن ده‌کاته ۶ پشک کۆی ۳ پشکی که‌چه‌کان ده‌کاته ۹ پشک، نه‌گهر یه‌کیکیان پیش ده‌به‌شکردنی

(۱) ئەم وشەییەم، لە کیتابەکه‌ی د. محمد گەزەنی وەرگرتوو، لە کۆتایی کیتابی میرات و وصیەت، چاپی هەولێر، ۲۰۰۹، لە بەشی فەرھەنگۆک.

(۲) بنواری، الاحوال الشخصية، د. أحمد محمد علي داود، ۲۰۰/۴، احکام الاسرة - فقه الموارث - نظام الدين عبد الحميد، ۲۲۸، احکام الميراث والوصية، د. مصطفى الزلي، ۱۲۰.

میراتی باوکیان مرد، ژماره‌ی پشکه‌کان ده‌بیته ۸ و دابه‌ش ده‌کریت به‌سهریاندا.

حاله‌تی دووهم: نه‌گهر میراتی که‌سی مردووی دووهم ته‌نھا بۆ میراتگره‌کانی یه‌که‌م نه‌ده‌چوو، له‌م حاله‌ته‌ میراتی مردووی یه‌که‌م دابه‌ش ده‌کریت، و به‌شی مردووی دووهمی لی‌ده‌دریت، دواتر میراتی مردووی دووهم دابه‌ش ده‌کریت به‌سهر نه‌و که‌سانه‌ی خاوه‌ن به‌شن، به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه دابه‌ش ده‌کریت:

۱. نه‌گهر به‌شی مردووی دووهم دابه‌ش ده‌بوو له‌ مردووی یه‌که‌م، ته‌نھا دابه‌شی مردووی یه‌که‌م به‌سه‌ بۆ دابه‌شکردنی میراته‌که. له‌م نمونه‌یه‌ می‌رد ده‌مریت پیش دابه‌شکردنی میراتی ژنه‌که. نمونه:

ژنی‌ک مرد له‌ دوا‌ی خوی به‌جیه‌ه‌شت (میرد، (2) خوشک، کچی کور)

میرد	(2) خوشک	پشکه‌کان
$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{3}$	6 - به‌رزبووه 7
(3)	(4)	

کچی کور	خوشک	پشکه‌کان
$\frac{1}{2}$	باقی	2
(1)	(1)	

له‌م حاله‌ته‌ ته‌نھا مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌مان به‌سه‌ بۆ دابه‌شکردنی میراته، چونکه‌ به‌شی مردووی دووهم قبو‌لی دابه‌شکردن نه‌کا له‌ مه‌سه‌له‌که.

ب. ئەگەر بەشی مردووی دووهم قبۆلی دابەشکردنی نەکرد لە مەسەلەی یە کەم، ئەم بنەمایانەی خوارەوە جێبەجێ دەکەین:

بنەمای یە کەم: مەسەلەی مردووی یە کەم، و مردووی دووهم هەریەکە بە جیا دابەش دەکەین، ئەگەر رێژەی پشکەکان لە نێوان بەشی مردووی دووهم و مەسەلە (ژمارەی پشکەکان) بە تەواڵوق بوو، بۆ نمونە: نیو بوو، دین نیوێ مەسەلەی دووهم جارانی تەواوی مەسەلەی یە کەمی دەکەین، ئەگەر بە سێهەک بوو، سێهەک مەسەلەی دووهم جارانی تەواوی مەسەلەی یە کەم دەکەین، بەهەمان شێوە ئەگەر چوارەهەک بوو.

لە هەموو حالەتەکان ئەنجامی لیکدانی مەسەلەکان دەبێتە مەسەلەی کۆکەرەوه (الجامعة) بۆ هەردوو مەسەلەی یە کەم و دووهم. بۆ زانینی بەشی میراتگرەکان لە مەسەلەی کۆکەرەوه، بەم دوو پێوەرە دیاری دەکەین.

پێوەری یە کەم: هەریەکێک لە مەسەلەی یە کەم بەشی هەبێ، وەرەگری بە پێی لیکدانی ئەو ژمارەییە کە لیکدراوە. پێوەری دووهم: هەر یە کێک بەشی هەبێ لە مەسەلەی دووهم، بەشەکەی وەرەگری، بە پێی لیکدانیک وەکو بەشی مردووی دووهم بێت لە مەسەلەی یە کەم.

نمونە:

توافق بە نیو: کەسێک مرد لە دواي خۆی بەجێهێشت (ژن، دایک، برای باوکی)، پێش دابەشکردنی میراتە کە دایکە کە مرد لە دواي خۆی بەجێهێشت (برای دایک و باوکی، برای دایکی).

مسئله ی به کم:

پشکه کان

12

برای باوکی

باقی

5

داهک

$\frac{1}{3}$

4

ژن

$\frac{1}{4}$

3

مسئله ی دووهم:

پشکه کان

6

برای داهک و باوکی

باقی

5

برای داهکی

$\frac{1}{6}$

1

مسئله ی کوی هردوو مسئله که (المسألة الجامعة):

دو رکوت بهشی مردوی دووهم له مسئله ی به کم ژماره (4) ،
ژماره ی پشکه کانی (6) ، بو تهوافق له نیوان هردوو مسئله که
نیوه ی مسئله که وهرده گرین که (3) جارانی پشکه کانی مسئله ی
به کم می ده کهین که (12) ده کاته: (36) ، که ده بیته مسئله کوی
هردوو مسئله که (المسألة الجامعة).

بهشی ژن 3 پشکه وهك له مسئله ی به کم هاتوو جارانی 3
ده کهین ، نهم مینه له نیوه ی پشکه کانی مسئله ی دووهم
وهرمانگرتوو، حیسابه که بهم شیوه به ده بیت:

$$۹ = ۳ \times ۳ \text{ پشکی ژنه که‌یه.}$$

$$۱۵ = ۵ \times ۳ \text{ پشکی برای باوکی}$$

دایک (۴) پشکه که‌ی وه کو خوی ده‌میتته، نه‌مه بۆ مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م.

$$۱۰ = ۵ \times ۲ \text{ پشکی برا}$$

$$۲ = ۱ \times ۲ \text{ پشکی برای دایکی}$$

بنه‌مای دووهم: مه‌سه‌له‌ی مردووی یه‌که‌م ، و دووهم به جیا دابه‌ش

ده‌کریت، نه‌گهر ریژه‌ی پشکی مردووی دووهم و مه‌سه‌له‌که‌ی

توافقی نه‌بوو ، واته دور ژماره بوو هاووبه‌شیان تیا نه‌بوو ، وهک (

۷ - ۸) ، ته‌واوی ژماره‌ی پشکه‌کانی دووهم جارانی پشکه‌کانی

یه‌که‌م ده‌کریت ، نه‌نجامه‌که‌ی ده‌بیتته بنه‌مای دابه‌شکردنی میراته‌که‌،

نهم ژماره‌یه ده‌بیتته مه‌سه‌له‌ی (الجامعة) .

نمونه:

پیاویک مرد له دوا‌ی خوی به‌جیه‌یشت (ژن ، (۳) کور ، کچ) ،

دواتر که‌چه‌که‌م مرد پیش دابه‌شکردنی میراته‌که‌ له دوا‌ی خوی

به‌جیه‌یشت (دایک ، (۳) برا) .

مەسەلەي يەكەم:

پشكەگانكچ (3) كورژن

8

باقى

 $\frac{1}{8}$

(7)

(1)

مەسەلەي دوووم: نەر كچەي لە مەسەلەي يەكەمە پشكەگانى مەراتى بار كى دەكرىت. مەراتى كچەكە ئەمانەي
خوارەردى لە دواي خۆي بەجێهێشتووە، بەم شێوە دەكرىت:

پشكەگان(3) برادايك

6 راستەمكرىتەوه بۆ 18

باقى

 $\frac{1}{6}$ $18 - 3 \times 6$

(15)

(3)

مەسەلەي كۆي هەردوو مەسەلەكە (الجامعة)، بەم شێوەيە دەيیت:
بەشى مردووي دوووم كە كچەكەيە لە مردووي يەكەم تەنها يەك
پشكە، ئەم ژمارەيە رێك نيه لە گەل ژمارەي پشكەگان كە ۸، بۆيە
ژمارەي پشكەگانی دوووم جارانی ژمارەي پشكەگان مەسەلەي
يەكەم دەكەين دەكاته: ۱۴۴، ئەم ژمارەيە دەيیت ژمارەي
پشكەگانی هەردوو مەسەلەكە كە پشكەگان (الجامعة):

$$144 = 8 \times 18 \quad \text{ژمارەي پشكەگان}$$

بەشى ژن لە مەسەلەي يەك دەيیتە دايك لە مەسەلەي دوووم:

$$(1 = 8 \times 1) \dots\dots (3 = 1 \times 3) \quad \text{هەردووکی دەكاته (۲۱).}$$

به‌شی (۱) کور له مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م، وله مه‌سه‌له‌ی دووهم ده‌بیته
برا:

$$(۳۶ = ۱۸ \times ۲) \dots\dots (۵ = ۱ \times ۵) \text{ ده‌کاته (۴۱).}$$

به‌شی هه‌رسیکیان: $۱۲۳ = ۳ \times ۴۱$.

۲۱ (ژن له مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م، ده‌کاته دایک له مه‌سه‌له‌ی دووهم)
کۆی

۱۲۳ (کور له مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م، وبرا له مه‌سه‌له‌ی دووهم) ده‌کاته
 $= ۱۴۴$ ، که ژماره‌ی هه‌موو پشکه‌کانه.

بنه‌مای سییه‌م: نه‌گهر که‌سی سییه‌م مرد له میراتگره‌کان، پیش
دابه‌شکردنی میراتی مردووی یه‌که‌م، و دووهم، راده‌وه‌ستین تا
مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م و دووهم راسته‌کریته‌وه ده‌بیته به یه‌که‌مه‌سه‌له
پینده‌گوتریت (الجامعة)، دواتر مه‌سه‌له‌ی سییه‌م له گه‌ن مه‌سه‌له‌ی
(الجامعة) ده‌کریته به یه‌که‌مه‌سه‌له نه‌گهر ژماره‌ی پشکه‌کان له
هه‌ردوو مه‌سه‌له‌که توانرا دابه‌ش بی به‌سه‌ر میراتگره‌کان، کار به
مه‌سه‌له‌ی (الجامعة) ده‌کریته، به‌لام نه‌گهر توافقیان له نیوان
هه‌بوو، به پنی بنه‌مای یه‌که‌م کار ده‌کریته، و نه‌گهر له نیوان
مه‌سه‌له‌کان ته‌باین واته ژماره‌ی هاووبه‌ش نه‌بوو، به پنی بنه‌مای
دووهم.

بهشی شه شههم

ميراث به خهملاندن (الارث بالتقدير)

تويژبه ندى يه كه م : ميراثى گوريه لهى نافرمتى دووگيان (ميراث الحمل).

تويژبه ندى دووم ميراثى وونبوو (ميراث المفقود).

تويژبه ندى سيبه م : ميراثى نيرمووك (ميراث الخنثى).

تويژبه ندى چوارم : ميراثى مردنى به كومه ن (ميراث الموت الجماعي).

تويۇر بەندى بەكەم مىراتى كۆرپەلەى ئافرىتى دووگىيان

مەبەست: ئەو كۆرپەلەىە كە داىكى يىى دروگىيانە .

مەرجەكانى مىراتى كۆرپەلەى ئافرىتى دووگىيان:

۱. دەيىت كۆرپەلەىە كە بوونى ھەيىت لەناو رەھى داىكى لەو كاتەى باوكى دەمرىت ، بە ھاوسەرگىرىەكى دروست .
۲. دەيىت بە زىنووى لەدايك يىت ، ئەگەر دواتر بىرىت بە چركەىە كىش يىت .

ماوى دووگىيانىەكە:

زانايان كەمترىن ماوھىيان بۇ لەدايك بوونى كۆرپەلەى بەشەش مانگ خەملاندوۋە، پىشتىيان بەو ئايەتە بەستوۋە، خىۋاى پەروەردكار دەفەرموئىت: ﴿وَحَمَلُهُ، وَفَصْلُهُ، ثَلَاثُونَ شَهْرًا﴾^(۱).

ماوھى ئاساىى نۆ مانگە ، بەلام زۆرترىن ماوھى زانايان بۆچونى جىايان ھەىە:

۱. ئىمام ئەبو حەنىفە دەئىت: زۆرترىن ماوھى دوو سالە^(۲).
۲. ئىمامى شافىعى ونەھەد ومالىك، دەفەرموون: زۆرترىن ماوھى چوار سالە^(۱).

(۱) الأحقاف، ۱۵.

(۲) شرح فتح القدير، ۳/۳۶۰.

۳. ئىينول حەزم دەفەرموئەت: زۆرترین ماوە نۆ مانگە^(۱).

ئەم بۆچونانە ھېچیان بەلگەى قورنان وفەرموودیان بەدەستەوہ نىہ.

لەبەر ئالوزى ژيان وھالاتى جۆراو جۆر وەك نەخۆشى دريژ خايەنى ميژد، يان بەندکردنى ، يان لە دوورە ولات يىت شتى تر ، واباشە كە دادوہر ھالەتى دووگيانىە كە بىخەملەيت وديارى بکات ئەويش پىشت بە پزىشكى پىسپور وناميژى پىشكەوتوو بىہستى بۆ ديارىکردنى ھالەتەكە^(۲).

ھالەتەكانى دابەشکردنى ميراتەكە:

۱. دابەشکردنە كە دوانەخرى ، ئەگەر كاتى لەدايك بوونە كە نزيك يىت.
۲. دابەشکردنە كە دوانەخرى ، ئەگەر ميراتگرەكان رازى بوون تا كۆرپەلە كە لەدايك دەيىت.
۳. دابەشکردنە كە دوانەخرى ن ئەگەر بە لەدايك بوونى كۆرپەلە كە زۆربەى ميراتگرەكان يىش دەبوون. غومونە: پياويك مرد لە دواى خوى بەجىھىشت (ژن ، ۳ برا) ، لە ھالەتە ئەگەر كۆرپەلە كە كورپور ، براكان ھىچ وەرناگرن.
۴. ئەو ميراتگرانەى بە لەدايك بوونى كۆرپەلە كە بەشە ميراتيان كەم وزىاد نەكات ، بەشى خويان وەردەگرن ، ئەوانەى كەم وزىاد دەكات رادەوہستى تا كۆرپەلە كە لەدايك دەيىت.

(۱) المھنب ، ۱۲۰/۲ .

(۲) المحلى ، ۳۶۶/۱۰ .

(۳) بنواری: احكام الميراث والوصية ، د. مصطفى الزلي ، ص ۱۲۹ .

۵. ئەگەر بوونی کۆرپەڵە کە ، هیچی لە میرات دابەشکردنە کە نەدەگۆری ، لەم حالەتە میراتە کە دابەش دەکرێت ، وپەیمان لە میراتگرەکان وەرەگیرن ئەگەر کۆرپەڵە کە زیاتر لە کەسێک ، نەو بەشە بگەرێتەوە.
۶. ئەگەر کۆرپەڵە کە بە دوولا دەبوو میراتگر ، بەلایەک وەری دەگرت ، و بەلایەک بێش دەبوو ، لەم حالەتە بەشە میراتە کە دیاریدەکەین ، ئەگەر لەدایک بوو بە زیندووی بەشە کە پێدەدەین ، ئەگەر بە زیندووی لەدایک نەبوو ، دواتر بەشە کە بەسەر میراتگرەکاندا دابەش دەکەین.
۷. ئەگەر بەشی کۆرپەڵە کە دەگۆرا بە جۆری رەگەزە کە ، بە کام رەگەز زیاتری دەکەوت بەشە کە بۆ دانەنین ، ئەگەر رەگەزە کە تر دەرچوو ، بەشە زیادە کە دابەش دەکرێتەوە بەسەر میراتگرەکاندا.

توێژبەندی دووهم

میراتی بزربوو (المفقود)

بزربوو: بەو کەسە دەگووترێت ، کە هیچ هەوالتیکی نازانرێت ، ئایا زیندووه ، یان مردووه.

برزبوو بە زیندوو هەژماردەکرێت ، تا هەوالتی مردنی بە حقیقی ، یان بە حوکمی دەرە کەوێت ، بە پێی بنەما نوسولێه کان:

۱. اليقين لا يزول بالشك.

۲. الاصل بقاء ما كان على ما كان.

۳. الاصل في الصفات العارضة العدم.

بۆیه مافی میرات وەرگرتنی ناییت ، ئەگەر یەکیەک لە خزمەکانی مرد.

ماfi دابه شکردنی مالی نیه بۆ کەس تا هه والی راسته قینه ی نه یهت، یان
حوکمی دادوهر ده رنه چنی به مردنی.

حوکمدان به سهر مردنی که سیکی بزربوو:

زانایانی شهر ع بۆچونی جۆراوجۆریان هه یه له سهر نه و ماوه یه ی که حوکم
ده درئ به سهر که سیک که بزره:

۱. حنبه لیه کان ده فهرموون^(۱): نه گهر بزربوونه که له و حاله تانه دا بوو که
بزربوو که تیایدا نه ده ما ، دوا ی چوار سال له بزربوونی حوکمی مردنی
به سهر ده رده چیت.

۲. حه نه فیه که ده فهرموون^(۲): حوکمی مردنی بزربوو که به وه ده ییت که
زۆربه ی هاو ته مه نانی نه و نه مابن ، سه د سال تیپه ری به سهر له دایک بوونی.

۳. شافیه کان ده فهرموون^(۳): ده ییت به به لگه به سه لیتدریت که بزربوو که
مردوو ، یان تیپه ری ماوه یه ک که واگومان بیرئ که مردوو، دواتر
دادوهر ئیجتههاد ده کات و بریاری مردنی ده رده کات.

به لام له یاسادا: له ده قه کانی یاسای (رعا یه القاصرین) ژماره (۷۸) سالی
۱۹۸۰ ، نه م حوکمانه ها تووه^(۴):

۱. هه موو مافه کانی که سی بزربوو پارێزراوه، تا حوکمی دادگا په یوه ندیدار
ده رنه چنی له سهر مردنی .

(۱) المغنی ، ۲۸۹/۶ .

(۲) الهدایه ، ۸۱/۲ .

(۳) مغنی المحتاج ، ۳۶/۳ .

(۴) بنواړه: احکام المیراث والوصیه ، د. مصطفى الزلی ، ص ۱۳۳ .

۲. پئویسته له دادگاوه ، یان له وهزیری بهرگری، یان وهزیری ناوخو، بزربوونی کهسه که رابگه‌یه‌ندری.
۳. پئویسته له‌سه‌ر دادگا به هه‌موو شیوازه‌کانی گهران بگهریت له‌دوای بزربووه‌که وهک که‌نالێه‌کانی راگه‌یاندن، پیش حوکمدان به‌مردنی.
۴. ده‌بیئت به‌لای کهم دوو سال تپه‌ریت به‌سه‌ر راگه‌یانده‌که‌دا ، بۆ نه‌و که‌سانه‌ی له‌ باروودۆخی ئاسایی ، یان جه‌نگ بز ده‌بن، و بۆ نه‌و که‌سانه‌ی له‌ باروودۆخی ئاسایی بز ده‌بن ، وهک نه‌و که‌سی بۆ بازرگانی ، یان بۆ گه‌شت رۆیشتووه‌، پئویسته‌ چوار سال تپه‌ریت له‌سه‌ر راگه‌یانده‌که‌.
۵. دوای ده‌رچوونی حوکمی دادگا، میراته‌که‌ی دابه‌ش ده‌کریت به‌سه‌ر نه‌و که‌سانه‌ی که‌ مه‌رجه‌کانیان لێدیته‌ دی ، له‌ رۆژی مردنی نه‌گه‌ر حوکمه‌که‌ پشقی به‌ستبوو به‌ به‌رواریکی پیشتر، نه‌گه‌رنا له‌ به‌رواری ده‌رچوونی حوکم به‌ مردنی بزربووه‌که‌، بۆ نه‌م حوکمه‌ پشت به‌ ماده‌ی (۷۵) له‌ پرۆژه‌ی یاسای شارستانی نوێ ده‌به‌سرتیت، چونکه‌ یاسای (رعاية القاصرین) ته‌نها باسی رۆژی ده‌رچوونی حوکمه‌که‌ی کردووه‌.
۶. نه‌گه‌ر دوای ده‌رچوونی حوکمی مردن ، بزربووه‌که‌ ده‌رکه‌وت ، له‌م حاله‌ته‌ پئویسته‌ نه‌و ماله‌ی که‌ ماوه‌ و‌خه‌رج نه‌کراوه‌ بۆی بگه‌ریت‌دیته‌وه‌ ، نه‌م درێژه‌پێدانه‌ له‌ پرۆژه‌ی یاسای شارستانی ماده‌ (۷۶) باس کراوه‌.
۷. نه‌گه‌ر دوای تپه‌ر بوونی چوار ساله‌که‌ بزربووه‌که‌ هیچ میراتگریکی ده‌رنه‌که‌وت، دوای ره‌زامه‌ندی وه‌زیری داد ، ماله‌که‌ی تۆمارده‌کریت له‌ حیسابینکی تایبته‌ بۆ ده‌ولته‌ نه‌بیئت ، له‌سه‌ر نه‌و بنه‌مایه‌ی که‌ ده‌ولته‌ میراتگری نه‌و که‌سانه‌یه‌ که‌ که‌سیان نییه‌.

حوکمی مانی و مرگرتنی میرات بۆ کهسی بزربووه:

- پئویسته دادوهر چاره سهری گونجاو دانیت له کاتی دابه شکردنی میراتی کهسیک ، که یه کینک له میراتگره کان بزربووه ، نهویش به ناگابوون لهم خالانهی خوارهوه:
۱. نه گهر بوونی کهسه بزربووه که کاریگهری له سهر وهر نه گرتنی میراتگره کانی تر ده کرد ، لهم حاله ته پئویسته میراته دابهش نه کریت .
 ۲. نه گهر کهسه بزربووه که میراتگره کانی تری به ته واوی بیبهش نه ده کرد به لکر هه ندیکانی بیبهش ده کرد ، لهم حاله ته له بهشی خویان که متریان پینه درئ .
 ۳. نهو میراتگره ی که مان ونه مانی بزربووه که کاریگهری هه بی له سهر به شه که ی ، حسابی که مترین بهشی بۆ ده کریت ، وهک نه وه ی کهسیک نه گهر مابوو میرات ده گرت ، نه گهر نه مابوو میرات ناگرت ، لهم حاله ته حسابی که مترین نه وه یه که هه یچی نه دریتی .

تویژ به ندی سنیه م

میراتی نیره مووک (الخنشی)

نیره مووک: نهو مرۆقه یه که هه ندیک نیشانه ی نا ئاسایی تیا به دی نه کری له وه ی نایا نیره ، یان مینه ؟

هه ندیک نیشانه هه یه نه گهر لییهاته دی ، به نیر داده ندرئ ، نه گهر لیینه هاته د به می داده ندرئ ، نه گهر ههر دهر نه کهوت ، چاره روان ده کریت تا بالغ ده بیت نهو کاته نیشانه کانی نیر ومی له سهر دهر ده کهویت ، به لام نه گهر هه یچی نیشانه یه له سهر دهر نه کهوت ، نهو کاته پینه گوترئ نیره مووک ی سهر لییشواویه .

ئەگەر رەگەزە کە ی دەرنە کەوت هەر مندال بوو، ویه کێک لە نزیکە کانی مرد ،
نایا چون میراته کە دابەش دە کری ؟

زانایەکان چەند خالێکیان دیاریکردووە وەك یەدەگ بۆ دابەش کردنی
میراته کە^(۱):

۱. کارکردن بەوێی کە دلنیا بۆ هەموو میراتگرەکان، ئەویش بە چەند
خالێک دەبێت:

أ. ئەگەر بەشە کە ی جیاوازی دەبوو بەوێی کە نێر بێ ، یان مێ بێ، کار بەو
لایەنە دە کریت کە لایەنی دلنیا یی زیاترە، و ئەوێی دلنیا نین رانه گیریت.

ب. ئەگەر بەشە کە ی جیاوازی نەدەبوو بەوێی کە نێرە ، یان مێیە ، بەشی
خۆی هەموو وەردە گریت.

۲. کەمترین بەش وەردە گریت جا بە نێر یان بە مێ داندرا، ئەوێی دەمینیته‌و
لە میراته کە بۆ میراتگرەکانی تر دەبێت. ئەگەر بە جۆرێک میراتی
وەردە گرت ، و بەجۆرێکی تر وەری نەدەگرت ، لەم حالەتە لای
وەرنە گرتنە کە ی بۆ دادەنریت.

۳. نیوێی بەشی نێر و مێیەك وەردە گریت، ئەگەر وەکو نێر دوو پشکی
وەردە گرت ، وەکو مێ یەك پشکی وەردە گرت، لەم حالەتە پشك و نیوی
پێدەدریت. ئەگەر جیاوازی نەدبوو لە ژمارە ی پشکەکانی ئەگەر نێر بێ یان
مێ ، لەم حالەتە هەموو بەشە کە ی پێدەدریت.

(۱) بنواریه : احکام الميراث والوصية ، د. مصطفى الزلي، ص ۱۳۶ ، احکام الاسرة (فقہ المواريث)، نظام
الدین عبدالحمید ، ص ۲۲۲.

تويۇزبەندى چوارەم

ميراثى مردنى بە كۆمەل

(ميراث الموت الجماعي)

ئەگەر چەند كەسىك لە ميراثگرە كان بەيەكەۋە مردن ، ۋە كۈ ئەۋەى ھەموويان
يىكەۋە بىخىكىن ، يان بسوتىن ، يان بە ھەر شىۋەيەك لە شىۋەكانى بە كۆمەل مردن ،
ئەگەر ئەزاندىرا كاميان لە پىش كاميان مردوون ، ئايا ميراث لىككەدە گرن؟
زاياڭ دوو بۆچونيان ھەيە^(۱):

۱. ئىمامى مالىك^(۲)، ئەبو حەنىفە^(۳)، شافىئى^(۴) دەفەرموون: ميراث لە يەك
ئاگرن، ۋە ھەر كەس ميراثكەى بەسەر ميراثگرى خۆى دابەش دەكرىت.
۲. ئىمامى ئەھمەد^(۵)، زەيدى^(۶)، ئىمامى^(۷) دەفەرموون: ميراث لە يەك دەگرن،
ھەريەك لە كۆى مالى ئەۋەى تر، ئەك لەۋەى لە يەكتر دەگرن، ھەتا ئەيىتە
ميراث لە خۆ گرتن.

(۱) ميراث و وصيەت ، د. محمد گەزەنەيى ، لاپەرە: ۱۳۹.

(۲) المدونة الكبرى، ۸۵/۳.

(۳) شرح السراجية ، ۲۲۹.

(۴) شرح الرحبية ، محمد محي الدين، ۱۳۰.

(۵) الروض النضير ، احمد بن يحيى، ۱۲۲/۵.

(۶) شرح النيل ، ۲۸۹/۸.

(۷) الانصاف في مسائل الخلاف، علاء الدين، ۳۴۶/۷.

دهقی مادده کانی یاسا باری کەسی بهرکار له ههریمی کوردستان-عیراق

ژماره ۱۸۸ سالی ۱۹۵۹ له گەڤ هه‌مواری ژماره (۱۵) سالی ۲۰۰۸
له ههریمی کوردستان^(۱).

مادده‌ی یه‌که‌م:

۱. ده‌قه دانراوه‌کانی ئەم یاسایه به‌سه‌ر گشت ئەو مه‌سه‌لانه‌دا پیاده ده‌کرتن که ئەو ده‌قانه باسیان لێوه ده‌کات به گوزارشت یان به ناوه‌پۆک.
۲. ئە‌گەر ده‌قیکی دانراو نه‌بوو که پیاده بکرت، پنیسته پشت به گونج‌اوترین بنه‌ماکانی ئسولی ئیسلام (شه‌ریعه‌تی ئیسلام) که زیاتر له‌گەڤ ده‌قه‌کانی ئەم یاسایه‌دا ده‌گونجیت بیه‌سترت.
۳. داد‌گا‌کان له هه‌موو ئە‌وانه‌دا، پنیسته بریاره‌کانی داد‌گه‌ری، ویاساناسه ئیسلامیه‌کانی عیراق و ولاته ئیسلامیه‌کانی دیکه، که یاسا‌کانیان نزیک به یاسا‌کانی عیراقن په‌یرهو بکه‌ن.

مادده‌ی دووه‌م:

۱. له‌گەڤ عیراقیه‌کاندا به‌م یاسایه ره‌فتار ده‌کرت، ته‌نیا ئەو که‌سانه‌یان نه‌بی که به یاسایه‌کی تایبته بو‌یردراون.

(۱) حاکم عه‌ونی البزاز، حوکم و مادده‌کانی یاسا و بریاره‌کانی په‌یووست به باری که‌سایه‌تی بهرکار له ههریمی کورێ دستان-عیراق. چاپخانه‌ی شه‌هاب، هه‌ولێر، ۲۰۰۹ چاپی یه‌که‌م.

۲. له باری دوو فاقی (رکه بهری) یاساکاندا له روی شوینه وه، ماده ده کانی (۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴) ی یاسای شارستانی په پړه ده کریڼ.

ماده ده سینه م:

یه کم: کارکردن به برگه (۱) له (ماده ده سینه م) له یاسای ژماره (۱۸۸) ی سالی ۱۹۵۹ ی هه موارکراو، له هه ریمی کوردستان - عیراق راده گیری و نه مهی خواره وه جینی ده گریته وه:

- ا- هاوسه رگیری گریبه ندیکی ناره زورمه ندانه یه له نیوان ژن وپیاردا که به هویه وه هه ریه ک بۆ نه وه که ی دی به پیتی شرع حه لال ده بی و مه به ست لیتی، پینکهنانی خیزانه له سه ر بنچینه ی خوشه ویستی و به زهیی و به رپر سیاریتی هاوبه ش به پیتی حوکه کانی نه م یاسایه.
- ب- نه گه ر گریبه ندی هاوسه رگیری به نه نجام گه یشته، هه ردوو لایه نی گریبه نده که له کاتی به ستینه وه پابه ندی حوکه کانی ده بن.
- ت- به لیتی هاوسه رگیری و، فاتیه حه خویندن، خوازیینی، به گریبه ندی هاوسه رگیری دانانرین.

دووه م: کارکردن به برگه کانی (۴، ۵، ۶، ۷) ی راده گیری و، نه مهی خواره وه جینگه یان ده گریته وه:

- ا- له به رده م دادگا، ره زامه ندیی هاوسه ری یه کم له سه ر ژنه یانی دووه می میړده که ی وه ریگیری.
- ب- توو شبوونی ژنه که به نه خوشیه کی دریژخایه نی سه لیتراو که رینگه له کاری سه رجینی ژن و میړدایه تی بگری و ثومیندی چاکبونه وه ی نه بی، یاخود نه زوک بی که به راپورتی لیژنه ی تاییه تی پزیشکی سه لیترا بی.

ج- نه‌و پیاوه‌ی ژنی دووهم دینسی، توانای دارایی رای هه‌بی که به‌شی به‌رتوه‌بردنی پتر له ژنیک بکات، نه‌مه‌ش ده‌بی به به‌لگه‌نامه‌ی فدرمی به‌ملینسی و له‌کاتی ریکاری گریه‌ندی هاوسه‌رگریه که‌دا پتشکه‌ش به داد‌گای بکات.

د- ده‌بی می‌رده که له‌به‌رده‌م داد‌گا به‌لیننامه‌یه‌ک به‌نووسین، به‌ر له گریه‌ندی هاوسه‌رگریی پتشکه‌ش بکات به به‌دیه‌تنانی داد‌په‌روه‌ی و یه‌کسانی له نیوان هه‌ردوو هاوسه‌ره‌که‌ی له چوونه سه‌رجینی هاوسه‌ری و په‌یوه‌ندیه‌کانی دیکه‌ی هاوسه‌رگریی له روی (ماددی و مه‌عنه‌وی) یه‌وه.

ه- نابیی ژنه که نه‌و مه‌رجدی له گریه‌ندی هاوسه‌رگریی دانابی، که هه‌وینی به‌سه‌ر نه‌یه‌ت.

و- هه‌ر که‌سیکی گریه‌ندی هاوسه‌رگریی بو زیاتر له ژنیک به پیچه‌وانه‌ی هه‌ریه‌ک له بر‌گه‌کانی (أ، ب، ج، د، ه) له (دووهم) ی نه‌م مادده‌یه کرد، به به‌ندکردن بو ماوه‌یه‌ک له شه‌ش مانگ که‌مترو له سالتیکیش زیاتر نه‌بی و به پی بژاردنیه‌کی ده ملیۆن دیناریش سزا ده‌دری.

ز- نابیی داد‌وه‌ر جیبه‌جینکردنی نه‌و سزایانه‌ی که له بر‌گه‌ی (و) دا هاتوون رابگری.

مادده‌ی چوارهم:

گریه‌ندی هاوسه‌ریتی، به ده‌رپینی (ته‌ری) - به زمان یان به دابو ده‌ستور - له لایه‌نینکی گریه‌نده‌که‌و، به (قبول) ی لایه‌نه‌که‌ی دی (یان بریکاره‌که‌ی) ده‌به‌ستریت.

ماددهی پینجه‌م:

شایسته‌یی له گریبه‌ندی هاوسه‌رگیری، به‌بوونی نه‌و مهرجانه دیتته‌دی، که پیتویسته له هاوگریبه‌نده‌کان هه‌بن یان له‌وانه‌ی جییان ده‌گرنه‌وه به‌پیتی حوکه‌مه‌کانی نه‌م یاسایه.

ماددهی شه‌شه‌م:

۱. گریبه‌ندی هاوسه‌ریتی نابه‌سترتیت، نه‌گه‌ر مهرجیک له‌ مهرجه‌کانی به‌ستنی

یان دروستی تیدا نه‌بیئت، مهرجه‌کانیش نه‌مانه‌ن:

أ- یه‌کدیگرته‌وه‌ی دانیشتی (نه‌ری) و (قبولکردن).

ب- هه‌ردوو لایه‌نی گریبه‌نده‌که گویان له‌ قسه‌ی یه‌کتربیت و، له‌یه‌ک تیبگه‌ن که مه‌به‌سته‌که به‌ستنی گریبه‌ندی هاوسه‌ریتییه.

ج- هاوگونجانی (نه‌ری) یه‌که له‌گه‌ل قبولکردنه‌که.

د- شایه‌دیدانی دوو شایه‌د که شایسته‌یی یاسایان هه‌بی، بو گریبه‌ندی هاوسه‌رگرییه‌که، لی‌ره‌دا ژن وپی‌او یه‌کسانن.

۲- گریبه‌ندی هاوسه‌ریتی به‌نووسراویک له‌لایه‌ن پی‌وار (الغائب) وه، بو نه‌و

که‌سه‌ی ده‌یه‌وی بیخوازیت ده‌به‌سترتیت، به‌مهرجیک نووسراوه‌که له‌به‌رده‌م دوو شایه‌ت بخویندریتته‌وه که گویان لینی بیئت و شایه‌تی له‌سه‌ر ره‌زامه‌ندیی ئافره‌ته‌که به‌دن که قبولی کردووه شوی پی‌بکات.

۳- نه‌و مهرجه‌ ره‌وایانه‌ی له‌ گریبه‌ندی هاوسه‌رگرییه‌که‌دا ده‌ستنی‌شان ده‌کرتین، پیتویسته به‌ ئاکام بگه‌ینرین.

۴- ژنه‌که بو‌ی هه‌یه‌ داوای پووچه‌لکردنه‌وه‌ی گریبه‌نده‌که بکات، نه‌گه‌ر می‌رده‌که مهرجه‌کانی ناو گریبه‌نده‌که‌ی به‌جی نه‌هیتا.

۵- هاوسه‌ره‌که بو‌ی هه‌یه، له‌کاتی گریبه‌ندی هاوسه‌رگرییدا، می‌رده‌که‌ی مافی نه‌وه‌ی بداتی که بو‌ی هه‌بی ته‌لاقی به‌ده‌ست بی.

مادده‌ی هه‌وتهم:

۱. مەرجی تەواوی لێهاتویی، بۆ هاوسەرگیری، نه‌قل و تەواکردنی تەمەنی هەژده سالییه.

۲. دادوەر بۆی هەیه رینگه بدات بەیەک لهدوو هاوسەرەکان گەر نه‌خۆشی نه‌قلی هەبێ هاوسەرگیری بکات نه‌گەر به راپۆرتی لێژنەی پزیشکی تایبەتەند دەرکەوت هاوسەرگیریه‌کە زیان به کۆمەلگا ناگەیه‌نی وله بەرژوه‌ندی خۆیه‌تی به‌مەرجێک هاوسەرەکە دیکه‌ی به‌روونی و به‌نووسین رازی بێ له کاتی گریبه‌ندی هاوسەرگیریه‌کەیدا.

مادده‌ی هه‌شتهم:

۱. هەر کەسێک شازده سالی تەمەنی تەواوکردو داوای هاوسەرگیری کرد، دادوەر بۆی هەیه رینگه پێبدات نه‌گەر دەرکەوت شایسته‌یی و توانای جه‌سته‌یی هەیه و نه‌مه‌ش دوای ره‌زامه‌ندی سه‌ره‌رشتیار (ولی)ی شه‌رعی ده‌بێ و نه‌گەر سه‌ره‌رشتیار رێگریو، نه‌وا دادوەر داوای لێنده‌کات له‌ ماوه‌یه‌کی دیاریکراودا قایل بیت، نه‌گەر ره‌خنه‌ی نه‌گرت یان ره‌خنه‌کە شیاری نه‌وه نه‌بوو گۆنی پێبدری، نه‌وا دادوەر رینگه‌ی نه‌و هاوسەرگیریه ده‌دات.

۲. نه‌گەر نه‌ره‌ره‌ی پێوستی له‌ نارادابینت، دادوەر بۆی هەیه رێپێدانی هاوسەرگیری بداته نه‌و کەسه‌ی که پنی ناوته پازده سالییه‌وه، مه‌رجیشه بۆ نه‌و رێپێدانه‌ی بالقبوونی شه‌رعی و توانای جه‌سته‌یی هەبیت.

۳. دایک به سه‌ره‌رشتیار (ولی نه‌مر) داده‌نری که باوک مرده‌یت، یان دیار نه‌بێ و دایکه‌که به‌ختوی کردبێ و له‌لای بێ.

مادده‌ی نۆیه‌م:

۱. نابێ هیچ خزمێک یان کەسێکی بیانی یه‌کێک ناچار بکات چ نێر بێ چ

می بۆ هاوسه رگیری به بی ره زامه ندی خوی و گریه ندی به زوری به نادرست داده نری، نه گهر نه گواسترایته وه له گه لی جووت نه بووبی و نه گهر چووبیش نهوا راده گیری. ههروه ها که سیک له خزمان یا جیا له وانیش رینگه له یه کیک بگری که شایسته ی هاوسه رگیری به پیی حوکه کانی نه یاسایه بۆ هاوسه رگیری.

۲. هه ر که سیک سهرپیچی حوکه کانی برگه (۱) ی نه م ماده یه بکات، به به ند کردن بۆ ماوه یه که له دوو سال که متر نه بی و له پینج سالیس زیاتر نه بی سزاده دری نه گهر له خزمه کانی پله یه که بی، به لام نه گهر سهرپیچیکه ر له نهوان نه بوو، نهوا سزاکه ی به ند کردن ده بی بۆ ماوه یه که له سی سال که متر نه بی یا خود به ند کردن بۆ ماوه یه که له ده سال زیاتر نه بی.

۳. داد گای باری که سی، یان داد گای ماده کانی که سی بۆی هه یه ئاگاداری ده سه لاته کانی لیپیچینه وه بکات بۆ به دوا داچوونی یاسایی دژ به سهرپیچیکه ری حوکه کانی برگه (۱) ی نه م ماده یه وه، بۆیشی هه یه ده سته سه ری بکات، بۆ زامن کردنی ئاماده بوونی له به رده م ده سه لاتی ناوبراودا. هه ر که سی تووشی نه م جووره زور لیکردنه یان قه ده غه کردنه بییت بۆی هه یه راسته وخۆ سه ردانی ده سه لاته کانی لیپیچینه وه له م باره یه وه بکات.

ماده ی ده یه م:

گریه ندی هاوسه ریتی، له داد گای تاییه تمه ند، به بی ره سم، له تینووسیکی (سجلیکی) تاییه ت تو مار ده کریت، به پیی نه م مه رجانه ی خواره وه:-

۱. پیشکه شکردنی به یان نامه یه کی بی پوول، تیایدا ناسنامه ی هه ردوو لایه نی گریه ندو ته مه نیان و بری ماره یه که وه، نه بوونی لاریی شه رعی

هاوسه‌ریتی و ئیمزایان و مۆری موختاری گه‌ره‌ك یان گونده‌که یان دوو که‌سی ناسراوی دانیشته‌وه‌ی گه‌ره‌که که یان گونده‌که‌ی تیدا تۆمار کرابیت.

۲. به‌یاننامه که به‌راپۆرتیکه‌وه ده‌لکینری که له لیژنه‌ی پزشکی تاییه‌تمه‌نده‌وه ده‌رچوه‌وه، پشتگیری ته‌ندروستی هه‌ردوو هاوسه‌ره که ده‌کن له نه‌خۆشی (که‌می به‌رگه‌گرتن)ی تووشبوو و به‌ره‌لستی ته‌ندروستی و به‌ به‌لگه‌نامه‌ی دیکه‌ش که یاسا ده‌یکاته مه‌رج.

۳. ناوه‌پۆکی به‌یاننامه که، له تینووسی (سجلی) گریه‌ندی هاوسه‌رگیری تۆمار ده‌کریت. هه‌ردوو لایه‌نی گریه‌نده‌که‌ش ئیمزای ده‌کن، یان په‌نجه‌مۆری له‌به‌رده‌می دادوه‌ر لیده‌دهن و دادوه‌ریش به‌ ئیمزای خۆی په‌سندی ده‌کات و هه‌ریه که له هه‌ردوو هاوسه‌ره که بیانگی (حجه‌ی) هاوسه‌ریتی ده‌دریتی.

۴. ناوه‌پۆکی گریه‌ندی هاوسه‌ریتی، به‌بیانگی تۆمارکراو، به‌پینی بنچینه‌ی خۆی به‌بی سه‌لماندن کاری پیده‌کریتو نه‌وه‌ی که په‌یوه‌ندی به‌ ماره‌یه‌وه هه‌یه شیاری جیبه‌جیکردنه، نه‌گه‌ر له‌به‌رده‌م دادگا تاییه‌تمه‌ند تانه‌ی لینه‌گیری.

۵. هه‌ر که‌سێک گریه‌ندی هاوسه‌رگیری له ده‌ره‌وه‌ی دادگا بکات، به‌ پتی بژاردنیه‌ك سزا ده‌دریت له ملیۆنێك دینار که‌متر نه‌بی و له‌سی ملیۆن دیناریش زیاتر نه‌بی و سزا که‌ی به‌ندکردن ده‌بی بۆ ماوه‌یه‌ك له سی سال که‌متر نه‌بی و له پینج سالی‌ش زیاتر نه‌بی، نه‌گه‌ر هاوسه‌رگریه‌کی دیکه‌ی له‌ژیانی هاوسه‌ریدا له‌ده‌ره‌وه‌ی دادگا گری دا.

ماددهی یازدهم:

۱. نه گهر كه سيك دانی به وهدانا بو ژنيك كه هاوسه ريتي و لارييه كي شهرعي يان ياسايي له نارادا نه ييت، ژنه كesh باوهري پيى كرد، نه ورا هاوسه ريتيه كه يان، به دانپيداناني پياوه كه، ده سه لميندرت.
۲. نه گهر ژنيك دانی به وهدا نا كه شوي به فلانه پياو كردوو، پياوه كesh له ژياني ژنه كه دا بو سماندو، لارييه كي شهرعي يان ياسايي له نارادا نه بو، نه ورا هاوسه ريتيه كه يان ده چه سپي، به لام نه گهر دواي مردني ژنه كه، بو سماند، نه ورا هاوسه ريتيه كه يان ناچه سپيت.

ماددهی دوازدهم:

مه رجي هاوسه رگري دروست نه ويه كه ژنه كه، بو نه و كه سه ي كه ده يهينيت پينه شياوي شهرعي نه ييت.

ماددهی سیازدهم:

هويه كاني پينه شيان دوو به شن، نه شياوي هميشه يي و نه شياوي كاتي، نه شياوي هميشه يي برتتیه له خزمایه تي و زاوايه تي و شيرپيدان (خوشك و برای شير)، نه شياوي كاتي برتتیه له كو كرده و پتر له چوار ژن و بي تاييني ناسماني سي به سي ته لاقدانو بووني مافي كه سي ديكه له هاوسه ريتي ژنه كه يان به عيده كه ي و ژنه يان نه ليها توويك له گهل له نارابووني هاوسه ريتي به نه و كه ي ديكه.

ماددهی چواردهم:

- ۱- بو پياو حرامه، ژن له ره چه له كي دايك و داپيري و به ره و سه ره و تيريش بهينيت. هه ره ها بو حرامه كچي و كچي كوري و كچي كچي و به ره و خواره وش بهينيت. هه ره ها بو حرامه خوشكي و كچي خوشكي و كچي برای و به ره و خواره وش بهينيت، هه ره و جو ره و پووري (خوشكي

باوک) و پووری باوک و باپیری و پووری (خوشکی دایک) و پووری باوک و باپیری لی حه‌رامه.

۲- بۆ ژنیش حه‌رامه، می‌رد به پیاوه‌کانی هاوجیتی (نظیر) نه‌وانه بکات.

ماددهی پازدهم:

بۆ پیار حه‌رامه کچی (هاوسه‌ری خۆی که له گه‌لیدا جووت بووه) بهینیت. هه‌روه‌ها پیتی حه‌رامه دایکی (هاوسه‌ری خۆی که ماره‌ی بریوه) بهینیت. هه‌روه‌ها حه‌رامیشه ژنی ره‌چه‌له‌کی خۆی و به‌ره‌وسه‌روه، ژنی ره‌چه‌له‌کی (فرع) خۆی و به‌ره‌و خواره‌وش بهینیت.

ماددهی شازدهم:

هه‌ر که‌سی به خزمایه‌تی و زاوایه‌تی حه‌رام کرابیت، به‌شیرپیتان حه‌رام ده‌ینیت، جگه له‌وانه‌ی شەرع به‌ده‌ری کردوون.

ماددهی هه‌قدهم:

دروسته پیاوی موسلمان ژنیکی کتابی بهینیت، به‌لام دروست نییه ژنیکی موسلمان شوو به پیاویکی غه‌یره موسلمان بکات.

ماددهی هه‌ژدهم:

به ئیسلام بوونی یه‌ک له‌ژن و می‌رد به‌ر له یه‌کتری، نه‌وه مانه‌وه‌ی هاوسه‌ریتیان، یان لیکجیا کردنه‌وه‌یان ده‌گه‌ریته‌وه بۆ حوکمه‌کانی شه‌ریعه‌تی ئیسلام.

ماددهی نۆزدهم:

۱. ژن مافی نه‌و ماره‌یه‌ی هه‌یه که له گریبه‌ندی هاوسه‌ریتی دیارکراوه، به‌لام نه‌گه‌ر دیارنه‌ کرابوو، یان له بنه‌ره‌ته‌وه نکولی لیکرا، نه‌وه ماره‌یی هاوچه‌شنی ده‌دریتی.

۲. نه‌گه‌ر خوازیینیکار برێک پاره یان (شتومه‌ک) پیش به‌ستنی گریبه‌نده‌که، به‌ناوی ماره‌یه‌وه به‌ده‌زگیرانه‌که‌ی دابی و پاشان لایه‌نیکی گریبه‌نده‌که له

به ستنی گریبه نده که پاشزگه زیووه، یان مرد، نهوا ده توانری نهو
شتومه که بسه ندریته وه، نه گهر به کاریش برابوو (استهلك)، له
جیاتیه که ی وهرده گیریتته وه.

۳. حوکه کانی به خشش (الهبه) له سهر دیاریه کانی (الهدایا) پیپه وه کترین.

ماده‌ی بیستم:

۱. دهشی ماره‌یی پیشه کی هه مووی، یان هه ندیکی وهر بگیریته یان دوا بگیریته.
نه گهر ده قیشی له سهر نه هاتبوو، نهوا دابو ده ستور، پیپه وه ده کریته.

۲. ماوه‌ی دیارکراو له گریبه نده که دا، بو وهر گرتنی ماره‌یی، به مردن، یان به
ته لاقدان به سهر ده چیت (یسقط).

ماده‌ی بیست ویه که م:

ژنه که، هه موو ماره‌یه دیارکراوه که ی ده که وی (تستحق) دوا ی جووتبوون یان
به مردنی یه که له دوو هاوسه ره که، به لام نه گهر پیش جووتبوون ته لاق بدریت، نیوه ی
ماره‌یه دیارکراوه که ی ده که وی.

ماده‌ی بیست و دوو هه م:

نه گهر، دوا ی جووتبوون، لیکجیا بوونه وه له گریبه ندیکی نادرست، رووی داو،
ماره‌یه که ش دیارکراوو، نهوا له هه ردوو ماره‌یی دیارکراوو ماره‌یی هاوچه شن،
کامیان که متر بوو، نهوه یان وهرده گیری، به لام نه گهر ماره‌یه که دیارنه کراوو، نهوه،
لهو باره دا، ماره‌یی هاوچه شنی ده که وی.

ماده‌ی بیست و سیه م:

بژیوی ژن ده که ویتسه سهر شانی پیاده که ی، به لام لهو حالته ی که ژنه که
هه بووی، نهوا بهر پرسیاریه که هاوبه ش ده بی، نه گهر ژنه که قایل بوو.

ماده‌ی بیست و چوارم:

۱- بژیوی ژنیك كه هیچ په یوه ستبونی ژن و میړدایه تی تیکنه دابی كه له م یاسایه دا هاتوون به قهرز داده نری و له نه ستوی میړده کهیدا ده بی له و کاته ی که میړد له خه رجکردنی نه و بژیویه ده وستی و نایدات.

۲- بژیو، خوراك و پوشاك وینداویست و کړنی چاره سهری نه خوشی ده گرتته وه، به و بره ناسایه ی که باو زانراوه، خزمه تکردنی ژنه که یه وهك هدر ژنیکی دی که خزمه ت ده کړت.

ماده‌ی بیست و پینځم:

یه که م: لاساری (نشوز): بریتیه له خو به گه وړه زانی نی یه کیتك له دوو هاوسه ره که له سهر نه وه که ی دیکه یان، وه کو نه م حاله تانه ی خواره وه:

۱- میړد ژنه که ی به جی بیل ی یاخود، ژنه که مالی میړدی به بی مؤله ت و به بی پروی شهرعی جی بیل ی.

۲- به خراپی جی به جی تکردنی نه رک ی هاوسه رگری هه ریه ك له دوو هاوسه ره که یان که موکوری نواند به مه به ستی زیان گه یانندن به هاوسه ره که ی دی.

۳- ناماده نه کردنی مالی شهرعی له لایه ن میړده وه بو ژنه که ی به جوریک که له گهل باری کومه لایه تی و نابووریدا بگوښی.

۴- قده غه کردنی میړد یان ژن بو هاتنه نار مال به بی پاساویکی شهرعی.

دووم: پیویسته له سهر دادگا په له نه کات له ده رچوواندن ی حوکه که ی به لاساری یه ك له دوو هاوسه ره که تا کو به ته وای ناگاداری هو یه کانی لاساری نه بی وده بی هه موو هه وله کانی به کاریتتنی بو نه هیشتنی نه و هو یانه ی رینگرن له پیشی.

سییه م: لاساری به هۆیه ک له هۆیه کانی لیک جودابوونه وه داده نری دواي
تیپه ربوونی شهش مانگ له وه رگرتنی حوکی لاساری پله ی یه کلاکهره وه،
به م شیوه یه ی خواره وه:-

۱- نه گهر پیاوه که خوی لاساریو، نهوا پیویسته بژیوی ژنه که ی به درژیایی
ماوه ی لاساری بدات وله باری جودابوونه وه شدا پیویسته ماره یی پاشه کی و
بژیوی عیده بدات و قهره بووی نهوه ی که وتۆته سه ری بکاته وه نه گهر
هاتیته سه ری.

۲- نه گهر ژنه که لاساریو، نهوا له بژیو بیته شهش ده کری و ماره ییه
پاشه کییه که شی ناکه وی له حالته تی لیک جودابوونه وه له یه کتری دواي
گواستنه وه (دخول)، نه گهر هه موو ماره ییه که ی وه رگرتبی، ده بی نیوه ی
نهوه ی وه ریگرتوه ییگیرته وه، به لام نه گهر جودابوونه وه که بهر له
گواستنه وه بیت، نهوا ماره یی پاشه کییه که ی ناکه وی و ناچار ده کری
نهوه ی وه ریگرتوه له ماره یی پشه کی بیگه رنیته وه.

چواره م: لیک جودابوونه وه به پینی حوکه کانی نه م ماده ییه به ته لاقی (بائین)
داده نری له جۆری (به ینونه) ی بچووک.

ماده ی بیست و شه شه م:

میرد، بۆی نییه، هه وی ژنه که ی له گهل ژنه که یدا پیکه وه له یه ک مالداه ابنی
به بی ره زامه ندی ژنه که ی. بۆشی نیه، له کوپه مندال و نابالقه که ی زیاتر، که سیک
له خزمه کانی خوی له گهل دابنی مه گهر به ره زامه ندی ژنه که ی.

ماده ی بیست و هه وته م:

بژیوی ژن له سه ر میرده که ی به پینی باری دارایی هه ردوکیان (به هه بوون و
به نه بوون) ده خه ملیتریت.

۱. زیادکردنی یان که‌مکردنه‌وهی بژیو، به‌گۆرانی باری دارایی ژن و می‌ت‌ده‌که‌ر
نرخه‌کانی بازاری ولاته‌که‌یان ده‌شی بگۆردی.

۲. ته‌که‌ر رووداوێک سه‌ری هه‌لداو، پیتیستی کرد، ته‌وا داوای زیادکردن یان
که‌مکردنه‌وهی بژیوی سه‌پار قبول ده‌کریت.

مادده‌ی بیست و نۆیه‌م:

ته‌که‌ر می‌ت‌ده‌بێ بژیو ژنه‌که‌ی جیهیشت و خۆی بزركرد، یان نه‌هاته‌وه، یاخود
ون بوو، یان به‌ندکرا، دادوهر حوکمی خۆی ده‌دات به‌دانی بژیو له‌ رۆژی به‌جیهیشتنو
سندوقی چاودیری کۆمه‌لایه‌تی بژیوی خه‌ملینراو خه‌رج ده‌کات.

مادده‌ی سییه‌م: (حوکه‌مه‌کانی له‌ هه‌ری‌مدا له‌کارخرا)

مادده‌ی سی و یه‌که‌م:

۱. دادوهر بۆی هه‌یه‌ له‌ کاتی سه‌یرکردنی داوای بژیو بریاری ته‌رخانکردنی
خه‌رجیه‌کی کاتی (نफقه‌ موقتیه‌) بۆ ژنه‌که‌ به‌سه‌ر می‌ت‌ده‌که‌یدا بدات. ته‌م
بریاره‌ یارای (قابلی) جیه‌جیکردن ده‌بیت.

۲. ته‌م بریاره‌ پاشکۆی ئاکامی حوکمی بنه‌په‌تی داواکه‌یه‌، له‌ روانگی
حسابکردنی بژیوکه‌، یا ره‌تکردنه‌وهی داواکه‌.

مادده‌ی سی و دووهم:

بری بژیوی که‌له‌که‌بوو (المتراکم)، به‌ ته‌لاقدان، یان به‌مردنیه‌که‌ له‌ دوو
هاوسه‌ره‌که‌ به‌سه‌رناچی (ناسووتی).

مادده‌ی سی و سێیه‌م:

هیچ ملیکه‌چ‌کردنێک له‌لایه‌ن می‌ت‌ده‌وه‌ ناسه‌پیندریته‌ سه‌ر ژنو ژنه‌که‌ش
نایه‌پینیتیه‌ سه‌ر می‌ت‌ده‌که‌ی بۆ هه‌رکارێک که‌ پینچه‌وانه‌ی حوکمه‌کانی شه‌ریعه‌ت
ویاسا بێ.

ماددهی سی و چوارهم:

یه کهم: ته لاقدان بریتیه له هه لگرتنی په یوه ندی هاوسه رگری به شینوه یه کی
راشکار، که شهرع و یاسا ده لاله تی له سهر ده کهن به بی به ستنه وه به
دارشتنیک سی نووردار، یان زمانیک دیاری کرار به که وتنی له لایه ن میترد
یان ژن نه گهر یه کینکی کرده بریکاری خوی یان سه رپشک کرابیت یاخود له
دادوه ره وه بی.

دوهم: گوی به وه کالست نادری له کاتی ریکاره کانی توژیینه وهی کومه لایه تی
ته حکیم و له که وتنی ته لاق، نه گهر به ربه ستیک نه بی له ناماده بوونی یه کینک
له دوو هاوسه ره که.

سینهم: گوی به ته لاق نادری به ناماده بوونی دوو شایه دی راستگو نه بی له کاتی
که وتنیدا یان دانپینانی له بهردهم هه ردوکیان یان له بهردهم دادوه ردا.

ماددهی سی و پینجهم:

۱. ته لاقی سه رخوش یان شیت و کهم نه قل و ناچار کراو یان نهو که سهی شت
لیک جیانا کاته وه له نه نجامی توپه یی یان کاره ساتی کتوپر یاخود پیری یان
نه خوشی ناکه وی.

۲. ته لاقی نهو نه خوشه ده که وی که نه خوشی مه رگیتی یان له باریکدا بووه که
نه گهری له ناوچوونی زوری، نه گهر لهو نه خوشیه دا یان لهو حاله ته دا مرد،
به مه رجیک ههستی جیا کردنه وهی له ده ست نه داییت ژنه که ی ده بیتته میراتگری
هه رچه نده ته لاقه که شی (بائین) بیت.

ماددهی سی و شه شهم:

نهو ته لاقه ناکه ویت که ده ستبه جی نه بیت، یان مه رجدار بیت، یان به شیوه ی
سویند خواردن به کاره اتبیت.

مادده‌ی سی و چه‌وتهم:

- ۱- می‌رد سی ته‌لاقی ده‌ره‌ق به ژنه‌ک‌ی به‌ده‌سته.
- ۲- نه‌و ته‌لاقه ناکه‌وی که به‌ژماره گو‌تراوه، یا به‌هینما، مه‌گر یه‌کیتک نه‌بی و ته‌لاقی (مو‌عت‌ده‌ده) ش ناکه‌وی.
- ۳- نه‌و ژنه‌ی سی جاری جیا جیا ته‌لاق بدریت، ده‌یته (به‌ینونه) ی گه‌وره (جودا‌که‌ره‌وی گه‌وره).

مادده‌ی سی و هه‌شته‌م:

ته‌لاق دوو به‌شه:

- ۱- گیرانه‌وی (ره‌جعی): ده‌شی می‌رد له‌کاتی عید‌ده، سه‌ردانی ژنه‌ک‌ی بکات بی گریبه‌ند‌کردنه‌وه به‌مه‌رجیتک تاره‌زووی هه‌ردووکیان له‌سه‌ر چاک‌بو‌ننه‌وه بیت.
- ۲- ته‌لاقی جودا‌که‌ره‌وه (بائن)، نه‌میش دوو به‌شه:
 - ا- جودا‌که‌ره‌وی (بائن) ی بچووک: له‌م جو‌ره ته‌لاق‌ده‌ا، می‌رده‌که بوی هه‌یه ژنه ته‌لاق‌ده‌راوه‌ک‌ی خوی به گریبه‌ند‌یک‌ی نوی به‌ینیت‌ده.
 - ب- جودا‌که‌ره‌وی گه‌وره (بن‌ی): له‌م جو‌ره ته‌لاق‌ده‌ا، می‌رده‌که بوی نییه (حه‌رامه) ژنه ته‌لاق‌ده‌راوه‌ک‌ی، که سی جار، جیا جیا ته‌لاقی داوه‌و ماوه‌ی عید‌ده‌ک‌شی به‌سه‌ر‌چووه. به‌ینیت‌ده.

مادده‌ی سی و نویه‌م:

۱. هه‌ر که‌سی ژنه‌ک‌ی ته‌لاق بدات، پی‌ویسته داوایه‌ک له‌داد‌گای باری که‌سی بکاته‌وه داوای که‌وتنی ته‌لاقه‌که بکاتو بریاری داد‌گای له‌سه‌ر وه‌بر‌گرت. نه‌گه‌ریش نه‌یتوانی سه‌ر له‌داد‌گا بدات، پی‌ویسته ته‌لاق‌دانه‌که، له‌ماوه‌ی عید‌ده‌دا له‌داد‌گا تو‌مار بکات.

۲. میږد ناچار ده کړیت گوژمه پاره یه ک بو ماوهی (۳) سی مانگ له سندوقینکی تایبه تی چاودیری خیزان دابنی له لای دادگا له کاتی بهر زکړنه وهی داوای ته لاق.

۳. نه گهر میږد، ژنه کهی ته لاق داو، له لای دادگا ساغ بووه وه که پیاوه که خه تاباره له ته لاق دانی و ژنه کهی لهو باره یه وه تووشی زیان بووه نه وا دادگا حوکم ده دات له سهر نه و داوایه ی ژنه که پیشکه شی ده کات، به وهی که پیاوه کهی ته لاقی داوه قهره بوونکی وای بکاته وه که گونجاو بیت له گهل باری دارایی و پلهی خه تاو توندوتیژی به که یدار تیکرای ته خمین ده کړی به مخرجیک که متر نه بی له بژیوی سی سالتو زیاتریش نه بی له پینج سال جگه لهو مافانه ی دیکه ی که سه لیتراون.

۴. حکومتی هه ږیم، چاودیری ژنی ته لاق دراو، که هیچ ده سته و تینکی نه بی ده خاته نه ستوی خوی و پاره یه کی مانگانه ی له لایه ن چاودیری کومه لایه تی بو ته رخان ده کړی، تاکو دهره تینکی کار کړدنی بو دهره خسی، یاخود شوو ده کاته وه.

ماده ی چله مین:

بو هه ږیه که، له ژن و میږد هه یه داوای لیکجیا بوونه وه بکه ن نه گهر یه ک له م هوکارانه ی خواره وه له نارادایت:

۱. نه گهر یه کینک له هاوسه ره کان زیان به نه ویدی یان به منداله کانیا بگه یه نیت به شیوه یه ک نه توانن له ژبانی هاوسه ږیتی به رده وام بن. خو پینوه گرتن به سه رخوشکه رو هو شبه ره کان، به زیانگه یانندن ده ژمیږد ږیت، به مخرجیک خو پینوه گرتنه که به راپوتینکی ره سی، لیژنه یه کی پزیشکی پسپوژ بیسه لیتیت، هه روه ها قومار کړدن له مالی هاوسه ږیتیدا له خانه ی زیانگه یانندن داده نریت.

۲. نه‌گەر هاوسه‌ره‌که‌ی دیکه ناپاکییی هاوسه‌ریتی نه‌نجام بدا. جوتبوونی پیاه‌که‌ش له‌دواوه له‌گه‌ل ژنه‌که‌یدا (لواط)، به‌هر شینوه‌یه‌ک بیت، به‌ناپاکیی هاوسه‌ریتی ده‌ژمیردریت.

۳. نه‌گەر گرینه‌ندی هاوسه‌رگیری، به‌رله‌وه‌ی یه‌ک له‌هاوسه‌ره‌کان هه‌ژه‌سالی ته‌واو کردییت، به‌بی ره‌زامه‌ندی دادوهر نه‌نجامدراییت.

۴. نه‌گەر هاوسه‌رگیریه‌که له‌ده‌ره‌وه‌ی دادگا، به‌شینوه‌ی زۆره‌ملی نه‌نجامدراییت و جوتبوونیشی له‌گه‌ل‌دا کراییت.

۵. نه‌گەر می‌رد ژنیکی دیکه‌ی هینا، ژنی یه‌که‌می مافی داواکردنی لیک جودابوونه‌وه‌ی ده‌بی.

ماده‌ی چل و یه‌که‌م:

۱. هه‌ریه‌ک له‌هاوسه‌ره‌کان بۆیان هه‌یه، نه‌گەر ناکوکی له‌نیوانیاندا به‌رپابوو، داوای لیکجیابوونه‌وه‌ بکه‌ن، چ پیش جوتبوون، چ پاش جوتبوون.

۲. پیوسته‌ دادگا له‌هۆکاری ناکوکییه‌که بکو‌لیتسه‌وه، نه‌گەر بوونی ناکوکییه‌که سه‌لمینرا، ته‌وا پیوسته‌ ناو‌بژیوانیک له‌که‌سوکاری ژنه‌که‌ر، ناو‌بژیوانیک له‌که‌س و کاری می‌رده‌که ده‌ست‌نیشان بک‌ریت (نه‌گەر ده‌ست که‌وتن) بۆ ته‌وه‌ی له‌گه‌ل یه‌ک‌دی ناشتیان بکه‌نه‌وه، نه‌گەر ده‌ست نه‌که‌وتن، دادگا هه‌لب‌ژاردنی ناو‌بژیوانه‌کان ده‌خاته‌ نه‌ستۆی هه‌ردوو هاوسه‌ره‌که، نه‌گه‌ریش ریک نه‌که‌وتن، دادگا خۆی هه‌لیانده‌بژیریت.

۳. پیوسته‌ له‌سه‌ر هه‌ردوو ناو‌بژیوانه‌که هه‌ولێ پیکهاتنه‌وه‌یان بده‌ن، نه‌گەر بۆیان نه‌کرا، گرفته‌که بۆ دادگا به‌رزبکه‌نه‌وه‌ به‌روونی لایه‌نی که‌مترخه‌م ده‌ست‌نیشان بکه‌ن. نه‌گەر ناو‌بژیوانه‌کانیش له‌گه‌ل یه‌ک ناکوک بوون، دادگا ناو‌بژیوانی سییه‌میان بۆ ده‌ست‌نیشان ده‌کات.

ا- نه گەر دادگا بۆی دەرکوت که ناکۆکی نیوان هاوسەرەکان بەردەوامەر،
 نه شیتوانی پینکیان بهینیتەوه، میردەکش رازی نه بوو ژنه کهی ته لاق
 بدات، دادگا لینکیان جیاده کاتهوه.

ب- نه گەر لینکجیابوونهوه که پاش جوتبون بوو، که متهرخه میه کهش له
 ژنه که بوو، نهوا مارهیی پاشه کییه کهی ناکه ویت چ داواکار بیت چ دارا
 لینکراو، خو نه گەر هه موو مارهیه کهی وەرگرتبیت، پتویسته نیوهی
 بگه رینیتەوه، به لام نه گەر سه لیترا که کمتەرخه میه که له ههردوکیانهوه
 بووه، نهوا مارهیی پاشه کییه که، له نیوانیان بهرپژهی که متهرخه میه کهیان
 دابهش ده کریت.

ج- نه گەر لینکجیابوونهوه که، پیش جوتبون بوو، سه لیتندراش که
 که متهرخه میه که له ژنه که بووه، نهوا پتویسته نه وهندهی له
 مارهیه پیشینه کهی وەرگرتوو، بیداتهوه.

ماددهی چل و دووهم:

نه گەر دارای جیابوونهوه، له بهر یه کی لهو هویانهی له ماددهی چله می نه
 یاسایه دا هاتوو، نه سه لیتندراو رهتکرایهوه، بریاری رهتکردنهوه کهش پلهی بنه پوونی
 وەرگرت، پاشان داوایه کی تری لینکجیابوونهوه له سەر هه مان هۆکار بهرزکرایهوه،
 نهوا پتویسته له سەر دادگا په نا بیاته بهر ناوژیوانی کردن به پیتی دهقی ماددهی چل
 ویه کهم.

ماددهی چل و سینه:

یه کهم: ژن، بۆی هه یه داوای جیابوونهوه بکات، نه گەر یه که له هۆکارانهی
 خوارهوه له ئارادابوو:

۱- نه‌گهر می‌رده‌که‌ی به‌ندکرا به‌سزایه‌ک نازادی موقه‌یه‌د بکات بۆ ماوه‌ی (۳) سی سال و زیاتر دوا‌ی سالتیک له‌جیبه‌جی کردنی هه‌رچه‌نده ده‌رامه‌تی هه‌بی و خه‌رجی بکات.

۲- نه‌گهر می‌رد، ژنه‌که‌ی بۆ سالتیک و زیاتر، به‌بی پاسا‌ی (ره‌وا) به‌جیه‌یشت، هه‌رچه‌نده می‌رده‌که شوینی نیشته‌جی بوونی دیار بی و ده‌رامه‌تی وای هه‌بی لێ خه‌رج بکات.

۳- نه‌گهر می‌رد، له‌روژی گریبه‌نده‌که‌وه تاماره‌ی دوو سالتیش، داوا‌ی گواستنه‌وه‌ی ژنه‌که‌ی که نه‌چو‌یه‌ته په‌رده‌وه نه‌کردبی نه‌گهر مافه‌کانی هاوسه‌ریتی به‌جی نه‌هیناییت، داوا‌ی گواستنه‌وه‌ی ژنه‌که‌ی بکات داوا‌که‌ی به‌هه‌ند وه‌رناگیریت.

۴- نه‌گهر می‌رده‌که‌ی به‌ستراو (عنین) ده‌رچوو، یان گرفتاریوو به‌نه‌خۆشییه‌ک که نه‌یتوانی نه‌رکی ژن و می‌ردایه‌تی له‌گه‌لدا به‌جی به‌ینی، چ له‌به‌ر هۆکاری ئۆرگانی، چ له‌به‌ر هۆکاری دروونی، یان پاش له‌په‌رده‌کردنی ژنه‌که‌ی، گرفتار بووبی و به‌پنی راپۆرتی لیژنه‌یه‌کی پزیشکی پسپۆر سه‌لمینراییت که چاره‌سه‌ری بۆ نییه. به‌لام نه‌گهر بۆ داد‌گا ده‌رکه‌وت که هۆکاره‌که‌ی، هۆکاریکی ده‌روونیه، نه‌وا بۆ ماوه‌ی یه‌ک سال جیا‌بوونه‌وه‌که‌یان دوا‌ده‌خات، به‌مه‌رجی ژنه‌که‌ی بتوانیت، له‌ماوه‌ی نه‌و ساله‌دا، می‌رده‌که‌ی له‌خۆی بی‌نیته‌کار.

۵- نه‌گهر می‌رده‌که‌ی نه‌زۆک بیت، یان دوا‌ی ژنه‌ینانی تووشی نه‌زۆکی بیت و هیچ مندا‌لیکی زیندووشی له‌می‌رده‌که‌ی بۆ نه‌مایه‌ته‌وه.

۶- نه‌گهر ژنه‌که‌ی، پاش گریبه‌نده‌که‌ی بۆی ده‌رکه‌وت که می‌رده‌که‌ی ده‌رده‌داره‌و تووشی گه‌ری یان خورشت یان ئیسقا یان زوهری یان شیتی بووه‌و، به‌بی زیان، له‌گه‌لیدا نایاته‌سه‌ر، یان دوا‌ی نه‌وه تووشی ده‌ردیک له‌و ده‌ردانه‌،

یان دهر دیکسی تری وه که دهر دانه بووه. به لām نه گهر دادگا، دواي پشکیننی پزیشکی، بوی دهر کهوت که دهر ده کهی نومیدی چاکبونه وهی لیده کریت، نهوا جیا کردنه وه یان دوا ده خات تا چاک ده بیتته وه، ژنه کهش بوی هه یه به در یژایی ماوهی دوا خسته که سه رجی یی نه کات. به لām نه گهر دادگا بوی دهر کهوت، که نهوه دهر دهی هیوای نهوهی لینا کریت له ماوه یه کی گونجاردا نه میتنی و میرده کهشی رازی نه بوو ته لاقی بداتو ژنه کهش مکور بوو له سه دوا کهی، نهوا دادوهر حوکم به جیا کردنه وه یان ده دات.

۷- نه گهر میرده که، رازی نه بوو به بی پاساو یکی به جی (رهوا) خه رجی ژنه کهی بکیشی، دواي نهوهی نه وه پریشی شه ست روژ مو له تی پیدرابوو.

۸- نه گهر نه توانرا (نفقه) له میرده که به نریت له بهر پیوار بوونی (تغیبه) یان بزربوونی یان خوشاردنه وهی، یان حوکم دانی به به ند کردن له سالتیک زیاتر بیت.

۹- نه گهر میرده که رازی نه بوو بیت نهوه خه رجییه بدات که حوکی پیدهر چوو له سه ری که له که بووه، فەرمانگی جیبه جینکردنیش، مو له تی نه وه پریشی شه ست روژی پیدابیت.

دووه: ژن بوی هه یه، بهر له گواستنه وه، دواي لیک جودابوونه وه بکات و پیویسته له سه دوا دگاش بریاری لیک جودابوونه وه که بدات، دواي نهوهی ژنه که هه موو نهوه مارهییه و خه رجیانه ش ده داته وه به میرده که، که به راستی و دروستی به مه بهستی نهوه هاوسه رگرییه سه رفی کردووه.

ماده ی چل و چوارهم:

دهشی هویه کانی لیک جودابوونه وه هه لوه شانده وهی گریبه ندی هاوسه رگری به هه موو هویه کانی سه لماندن و له وانه ش نهوه شایه دییانه ی گویان لینگراوه، نه گهر به

تواتر هاتبێ و ئەمەش دادگا دیاری دەکات، بەدەر لەو حالەتانه‌ی که یاسا ھۆیە
دیاریکراوە‌کانی سەلماندنیا‌نی دەستنیشان کردووە.
ماددە‌ی چل و پینچەم:

ئەو لێک جودابوونە‌وانە‌ی که لە ماددە‌کانی (چلەم و چل و یە‌کەم و چل و دووەم و
چل و سێهەم) دا ھاتووە بە تە‌لاقێ (بینونە) ی بچووک دادە‌نرێن.
ماددە‌ی چل و شە‌شەم:

۱- لا‌بردنی کۆتێ ھاوسەرگیری (خولع) بە دە‌ربێنی (خولع) ە، یاخود بە‌وه‌ی که
ماناکە‌ی دە‌بە‌خشی، بە‌رامبەر قەرە‌بوو کردنە‌وێک زیاتر نە‌بێ لە‌وه‌ی
وێ‌گرتووە لە مەرە‌بێ دیاریکراو و مەر‌جیش نییە مێ‌ردە‌کە بە‌و (خولع) رازی
بێ نە‌گەر دەر‌کەوت بۆ دادوەر لە رێ‌گە‌ی تە‌حکیمە‌وە که ژنە‌کە ناتوانێ
لە‌گە‌ڵیدا بژی.

۲- بۆ دروستی لێک جودابوونە‌وە بە‌خواشت، مەر‌ج نە‌وێە که مێ‌ردە‌کە
لێ‌و‌ە‌شاو‌بێت بۆ تە‌لاقدانە‌کە‌و، ژنە‌کە‌ش (حک) ی تە‌لاقدانە‌کە بێت، بە (خولع)
تە‌لاقێ (باتن) دە‌کە‌وێ.

ماددە‌ی چل و حە‌وتەم:

لە‌سەر ژن پێ‌ویستە لەم دوو حالە‌تانه‌ی خوارە‌وە‌دا عێ‌دە بە‌گرت:

۱- ئە‌گەر لێک جودابوونە‌وه‌ی خۆی و مێ‌ردە‌کە‌ی، پاش لە‌پەر‌دە‌کردنی روویدا، چ
بە‌ھۆی تە‌لاقێ گێ‌رانە‌وێ، یا‌ن (بینونە) ی بچووک یا‌ن گە‌ورە‌ یا‌ن لێک
جودابوونە‌وێ یا‌ن یە‌کتر جێ‌هێشتن یا‌ن ھە‌ل‌و‌ە‌شانێ گرتە‌ندە‌کە یا‌ن سەر‌پشکی
بالتبوون (خيار البلوغ).

۲- ئە‌گەر مێ‌ردە‌کە‌ی مرد، ھە‌تا، ئە‌گەر پێ‌ش لە‌پەر‌دە‌کردنیشی مردبێت.

ماددە‌ی چل و ھە‌شتەم:

۱- عێ‌دە‌ی تە‌لاق و ھە‌ل‌و‌ە‌شاندنە‌وێ بۆ لە‌ پەر‌دە‌کراو، سێ بێ نوێژنیە (قرو).

۲- نه گهر ژنه که بالغ بو، له بنه پرتیشدا سووړې مانگانه نه بووې، نه وا عیددهی ته لاقی یان جودا کړدنه وهی، سی مانگی ته واوه.

۳- عیددهی نه و ژنه ی میړده که ی دهری، چوار مانگ و ده روزه بو ژنی یهک گیان، به لام بو ژنی زگی هه بی (دو گیان بیت) له و ماوه یه ی تا منداله که ی ده بیت و له و ماوه یه ی که دیاری کراوه کامیان دريژتر بیت عیدده که ی ده گریت.

۴- نه گهر ژنه ته لاقدر اوه که، له عیدده دا بو، میړده که ی مرد، نه وا عیددهی مردنه که ی ده گری و ماوه رابردووه که ی بو حساب ناکریت.

ماددهی چل و نویه م:

عیدده، ده سته جی (فورا) دواي ته لاقدان، یان دواي لیک جودا بوونه وه، یان دواي مردنه که ده ست پیده کات، هه رچه نده ژنه که به ته لاقدانه که ش یان به مردنه که شی نه زانی بیت.

ماددهی په نجایه م:

ده بی بژیوی عیدده بو ژنه ته لاقدر اوه که، له سهر میړده زیندووه که ی بی و هیچ بژیویه که به ناوی عیددهی مردن نادریت.

ماددهی په نجاو یه که م:

مندالی هه موو ژنیک، له پستی میړده که یه تی، به م دوو مهرجه ی خواره وه:-

۱- که مترین ماوه ی زگه که ی (دو گیانیه که ی) به سهر گریبه ندی هاوسه گریبه که یدا تیپه ر بیت.

۲- تیکه لېوونی ژن و میړده که له توانادا بیت.

مادده‌ی په نجاو دووهم:

۱- داننان به کورایه‌تی (البنوه) که‌سینکی باوک نه‌زانراودا هه‌تا، نه‌گه‌ر له سهره‌مه‌رگیشدا بیټ - پشته‌بابی (النسب)ی دانپیدانراوه‌که‌ی پیده‌چه‌سپی، نه‌گه‌ر که‌سینکی وه‌ک نه‌م، له‌و بکه‌ویتته‌وه (یولد مثله‌له‌له).

۲- نه‌گه‌ر دانپیدانه‌ره‌که‌ ژنیتیکی به‌شوو بوو، یان له‌ بی نوژی‌یدا‌بوو (معتده)، نه‌وه له‌و باره‌دا، ناچه‌سپیټ که‌ نه‌و مندا‌له‌ له‌ پشتی می‌رده‌که‌ی بوو بیټ مه‌گه‌ر به‌ بروایی می‌رده‌که‌ یان به‌ به‌لگه‌.

مادده‌ی په نجاو سینه‌م:

دانپیدانانی بابنه‌زانراو، به‌ باوکایه‌تی یان دایکایه‌تیدا، پشته‌بابه‌که‌ی پیده‌سه‌لینیت، نه‌گه‌ر دانپیدانراوه‌که‌ بروایی پیداو، که‌سینکی وه‌ک نه‌میش، له‌و که‌وتبیته‌وه.

مادده‌ی په نجاو چوارهم:

دانپیدانان به‌ پشته‌بابدا، له‌ غه‌یری کورایه‌تی و باوکایه‌تی و دایکایه‌تیدا، له‌سهر غه‌یری دانپیدانه‌ر پیرۆناکری. ته‌نیا به‌ بروایی پیدان نه‌بی.

مادده‌ی په نجاو پینجه‌م:

دایک، پنیوسته‌ شیر به‌ مندا‌له‌که‌ی بدات، ته‌نیا له‌ حاله‌ته‌کانی نه‌خوشیدا نه‌بی که‌ رینگای نه‌وه‌ی پیناده‌ن.

مادده‌ی په نجاو شه‌شه‌م:

کرپی دایکی شیریی مندا‌ل له‌سهر خه‌رجیبه‌ ده‌ستی مندا‌له‌که‌یه، نه‌وه‌ش به‌رامبه‌ر به‌ خورا‌که‌که‌ی داده‌نریت.

ماده‌ی په نجاو جه وته‌م:

۱- له ژیر سایه‌ی هوسه‌ریتی و له جیاپورنه‌وه‌شدا، دایک، له‌به‌رتره (احق) بۆ دایه‌نی و پروره‌ده‌کردنی منداله‌که‌ی، نه‌گه‌ر منداله‌که‌ به‌و کاره‌ زیانی پینه‌گات.

۲- مه‌رج نه‌وه‌یه، دایه‌نه‌که‌ بالغ و ناقل جینگای متمانه‌ بیت و بتوانیت منداله‌که‌ په‌روړه‌ده‌ بکات و بیپار‌تیزیت، دایک‌یکش ته‌لاقدرابی و‌میرد‌بکاته‌وه دایه‌نی ناکه‌وی و، داد‌گا بریار‌ده‌دا که‌ له‌م بار‌ده‌دا، بۆ به‌رژه‌وه‌ندی منداله‌که‌، دایکی له‌به‌رتره دایه‌نی بکات، یان باوکی.

۳- نه‌گه‌ر دایه‌نه‌که‌ له‌گه‌ل خه‌رجیبه‌ده‌ستی منداله‌که‌، له‌سه‌ر کر‌تی دایه‌نییه‌که‌ ریکنه‌که‌وتن، نه‌وا داد‌گا ده‌یخه‌ملینی. تا هوسه‌ریتییه‌که‌ش له‌ ناراد‌ایت، یان ژنه‌که‌ له‌ بی‌ نو‌یژی (معتده) ته‌لاقی گیرانه‌وه‌ییدا بیت، حوکم به‌بری کر‌تی دایه‌نییه‌که‌ نادریت.

۴- باوک بۆی هه‌یه‌ چاود‌یری کاروبارو په‌روړه‌ده‌و فی‌ر‌کردنی منداله‌ به‌دایه‌ندراوه‌که‌ بکات تا ده‌ سالان له‌ ته‌مه‌نی ته‌واو ده‌کات، داد‌گاش بۆی هه‌یه‌ ماوه‌ی دایه‌نی بچور‌که‌که‌، تا پازده‌ سالان ته‌واو ده‌کات در‌یژ‌بکاته‌وه نه‌گه‌ر بۆی سه‌لمیندرا دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌ بۆ لیژنه‌کانی پسپو‌ری پزیشکی، نه‌و در‌یژ‌کردنه‌وه‌یه، به‌ به‌رژه‌وه‌ندی منداله‌که‌ ده‌زان، به‌ مه‌رجی به‌شه‌و، له‌لای دایه‌نه‌که‌ی بی‌ی ولای که‌س نه‌میت‌یت‌وه.

۵- نه‌گه‌ر منداله‌که‌ پازده‌ سالانی ته‌واو‌کرد، مافی به‌گه‌ن‌کردنی (اختیار) مانده‌وی ده‌بیت لای دایک یان باوکی یان له‌لای خزمیتی تا، ته‌مه‌نی هه‌ژده‌ سالان ته‌واو ده‌کات، نه‌گه‌ر داد‌گا گه‌یشته‌ نه‌و باوه‌ر‌هی که‌ نه‌و جینگه‌یه‌ی به‌ دروستی به‌گه‌ن‌کردوه.

۶- دایه‌نییه‌ک، به حوکمی دادگا، کۆتایی به دایه‌نییه‌تییه‌که‌ی هینراییت، بۆی هه‌یه، داوای منداڵه‌که، له‌و که‌سه‌ بکاته‌وه که حوکمی وەرگرتنی منداڵه‌که‌ی بۆ دراوه، نه‌گهر سه‌لمیندرا، له‌و ماوه‌یه‌ی که له‌لای بووه‌ زیانی پینگه‌یشتوو.

۷- نه‌گهر دایکی بچووکه‌که، مه‌رجێک له‌ مه‌رجه‌کانی دایه‌نی له‌ ده‌ست دا، یان مرد، نه‌وا دایه‌نییه‌تییه‌که‌ ده‌که‌ویتته‌ سه‌ر باوکی، نه‌گهر به‌رژه‌وه‌ندی بچووکه‌که‌ له‌ وه‌شدا نه‌بوو، نه‌وا دایه‌نییه‌تییه‌که‌ی ده‌دری به‌ر که‌سه‌ی دادگا به‌گه‌نی ده‌کات، له‌مه‌شدا به‌رژه‌وه‌ندی بچووکه‌که‌ ره‌چاو ده‌کات.

۸- نه‌گهر نه‌دایک، نه‌باوک بۆ دایه‌نییتی له‌بارنه‌بوو، نه‌وا دادگا نه‌و کاره‌ ده‌خاته‌ نه‌ستۆی دایه‌نیێک، یان دایه‌نییه‌کی نه‌مین. نه‌گهر دایه‌نگای ئاماده‌کراوی ده‌ولت هه‌بوو، نه‌وا دادگا که‌ ده‌شی به‌ دایه‌نگای ده‌ولته‌ی بسپیریت.

-۹

ا- نه‌گهر باوکی بچووکه‌که، مه‌رجێک له‌ مه‌رجه‌کانی دایه‌نییه‌تی له‌ده‌ست دا نه‌وا، بچووکه‌که‌ له‌لای دایکی تا مه‌رجه‌کانی دایه‌نییتی تیندا مابن ده‌مینیتته‌وه، تا بالغ ده‌بی، به‌بی نه‌وه‌ی هه‌چ خزمینکی ژن یان پیاو مافی سه‌ندنه‌وه‌ی له‌ دایکه‌که‌ی هه‌بی.

ب- نه‌گهر باوکی منداڵه‌که‌ مردوو، دایکی منداڵه‌که، نه‌گهر مینردیش بکاته‌وه به‌ پیاویکی عیراکی نامۆ به‌ منداڵه‌که، نه‌وا منداڵه‌که‌ له‌لای دایکی ده‌مینیتته‌وه، به‌مه‌رجی:-

۱- دایکه‌که‌ باقیمه‌نی مه‌رجه‌کانی دایه‌نییه‌تی تیندا مابیت.

۲- دادگا، قه‌ناعه‌ت بیتنی به‌وه‌ی که به‌مانه‌وه‌ی بچووکه‌که‌ له‌لای دایکی، تووشی زیان نابیت.

۳- مینردی دایکه‌که‌ له‌کاتی گریبه‌ندی هاوسه‌رگرییه‌که‌دا، به‌لین بدات که چاودیری بچووکه‌که‌ بکات و زیانی لینه‌دات.

ج- نه گهر میړدی دایکه که، لهو به لینه ی له (۳) ی به نندی (ب) ی سهر وده دا ده که کی هاتووه، لای دا، نه وه ده بیته هو کاریک که ژنه که دارایی جیابوونه وه بکات.

مادده ی په نجاو هه شتم:

بژیوی هدر مرؤفیک له مالی خوږه تی ته نیا ژن بژیوه کی له سهر میړدی تی له کاتی گریبه ندی ته وادا.

مادده ی په نجاو نویه م:

۱- نه گهر مندا ل بی دارایی بو، بژیوه کی ده که ویده سهر باوکی، مه گهر بارکی هه ژاری و نه توانی کاسی بکات و بژیوه کی بدات.

۲- بژیوی مندا ل به رده وام ده بیته، تا میینه شو ده کات و، نیرینه ش تا ده گاته نه و راده یی که هاو شیوه کانی کاسی تی دا ده که ن نه گهر قوتابی زانست نه بیته.

۳- کوړی گهره ی په که وته ی نه کار بو کاسی، له حوکی کوړی بچو و کدایه. مادده ی شه ستم:

۱- نه گهر باو که نه توانی بژیو بدات، بژیوه که ده خریته نه ستوی نه و که سدی که پیویسته له کاتی نه بوونی باو که کدا بیدات.

۲- نه م بژیو یه ش که نه و که سه (بژیو دهره که) ده بیدات، ده بیته قهرز له سهر باو که که وکاتی بو ی لی ودره گریته وه.

مادده ی شه ست ویه که م:

پیویسته له سهر مندالی دارا (الموسر) چ گهره، چ بچو وک، بژیوی دایک و باو که هه ژاره کی بدات تا نه گهر بشتوان کاسی بکه ن، مه گهر باو کی مکوپ بووی له سهر بینکاری.

مادده‌ی شه‌ست و دووهم:

بژیوی هدر هه‌ژاریکی که نه‌توانیت کاسبی بکات، ده‌که‌ویتسه سهر شه‌و خزمه دارایانه‌ی (ده‌وله‌مه‌ندان‌ه‌ی) که هه‌ژاره‌که میراتگریان بیت، به‌قه‌ده‌ر شه‌و میراته‌ی که له‌و خزمه ده‌وله‌مه‌نده بوی ده‌مینیتسه‌وه.

مادده‌ی شه‌ست و سینیهم:

بژیوی خزمان، له‌ به‌رواری داواکه‌وه بریاری له‌سهر ده‌دریت.

له‌ مادده‌ی شه‌ست و چواره‌م:

وه‌سیت، ده‌سکاری کردنی میراته، له‌ پاش مردن، حوکه‌که‌شی به‌خواه‌نکردنی شتیکه به‌ خۆ‌رای.

مادده‌ی شه‌ست و پینجه‌م:

۱. وه‌سیت، به‌هه‌ند وه‌رناگیریت، مه‌گه‌ر به‌لگه‌یه‌کی نووسراو که وه‌سیتکاره‌که واژروی کردیت، یان مۆری کردیت، یان په‌نجه‌ مۆری لیدایت. نه‌گه‌ر وه‌سیت‌ه‌که له‌ سهر خانووبه‌ره یان مال و مالاتی گواسته‌نی (المنقولة) بو، به‌هاکه‌ی له‌ پینج سه‌د دینار پتربو، نه‌وا، پتویسته دادنوس په‌سه‌ندی بکات.

۲. ده‌شی وه‌سیت‌ه‌که به‌شاهیدیش به‌لیندریت، نه‌گه‌ر رینگریکی ماددی له‌ نارادایت و نه‌یه‌لیت به‌لگه‌نامه‌یه‌کی نووسراو وه‌ده‌ست به‌پندریت.

مادده‌ی شه‌ست و شه‌شه‌م:

وه‌سیت، له‌لایه‌ن دادگاوه فرمانگه تایه‌ت مه‌نده‌کانه‌وه رینگه‌رایت، یارای (قابلی) جیه‌جیکردنه نه‌گه‌ر کهسانی په‌یوه‌ندی دار له‌ رووی نه‌وه‌ستن.

مادده‌ی شه‌ست و چه‌وته‌م:

مه‌رجی وه‌سیتکار نه‌وه‌یه، شیاوی یاسایی بو به‌خشین هه‌بیت و وه‌سیت له‌سهرکراوه‌که‌ش مولکی خۆی بیت.

ماددهی شه‌ست و هه‌شته‌م:

۱. مهرجی وه‌سیه‌ت بۆ‌کراو ئه‌وه‌یه که له‌کاتی وه‌سیه‌ت‌کردنه‌که‌و له‌کاتی مردنی وه‌سیه‌ت‌کاره‌که‌شدا ، به‌راستی ، یان به‌مه‌زنده‌زیندوو بیت. وه‌سیه‌ت بۆ‌که‌سانی مه‌عنه‌وی ولایه‌نی خیرخوازو، ده‌زگا‌کانی سوودی گشتیش دروسته.

۲. بکوژی وه‌سیه‌ت‌کاره‌که نه‌بیت.

ماددهی شه‌ست و نۆیه‌م:

مهرجه وه‌سیه‌ت‌کاره‌که ، دوا‌ی مردنی وه‌سیه‌ت‌کاره‌که ، یارای (قابلی) به‌مولبوان بیت.

ماددهی چه‌فتایه‌م:

کار به‌وه‌سیه‌ت‌یک ناکریت ، له‌سیه‌ک پتر بیت ، به‌ئيجازه‌ی میرات‌گه‌ره‌کان نه‌بیت. که‌سی‌کیش میرات‌گری نه‌بیت، ده‌ولت به‌میرات‌گری داده‌نریت.

ماددهی چه‌فتا و یه‌که‌م:

وه‌سیه‌ت له‌حاله‌تی جیاوازی ناییندا، ته‌نیا له‌سه‌ر گواسته‌نی (المنقوله) دروسته. له‌حاله‌تی جیاوازی ره‌گه‌زنامه‌شدا ، هه‌ر دروسته به‌مهرجی هه‌ق به‌هه‌ق (المقابله بالمثل) بیت.

ماددهی چه‌فتا و دوو:

له‌م حاله‌تانه‌ی خواره‌وه وه‌سیه‌ت به‌تاله:

۱. به‌پاشگه‌زبونه‌وه‌ی وه‌سیه‌ت‌کار له‌وه‌سیه‌ته‌که. پاشگه‌ز بونه‌وه‌ش به‌هه‌ند وه‌رناگیریت (لا يعتبر) نه‌گه‌ر به‌لگه‌که‌ی له‌گه‌ل به‌لگه‌ی دروستی وه‌سیه‌ته‌که‌دا هاوتابیت.

۲. وه‌سیه‌ت‌کاره‌که، تاروژی مردنه‌که‌ی شیاو نه‌بوو بیت.

۳. نه‌گەر وه‌سیه‌ت بۆ‌کراوه‌که، به‌جۆریکی نه‌وتۆ ده‌سکاری وه‌سیه‌ت پینکراوه‌که (الموصی به) بکات که ناوی وه‌سیه‌تکاره‌که‌و زۆربه‌ی خه‌سله‌ته‌کانی لایبات.

۴. به‌له‌ناوچونی وه‌سیه‌تپینکراوه‌که، یان به‌کاربردنی (استهلاك) له‌لایه‌ن وه‌سه‌تکاره‌که‌وه.

۵. به‌ره‌تکردنه‌وه‌ی وه‌سیه‌ته‌که له‌لایه‌ن وه‌سیه‌تبۆ‌کراوه‌که‌وه دوا‌ی مردنی وه‌سیه‌تکار.

ماده‌ی چه‌فتاو سینه‌م:

له‌بوار‌ی وه‌سیه‌تدا، ماده‌که‌کانی (۱۱۰۸ تا ۱۱۱۲) ی‌یاسای شارستانی ره‌چاو ده‌کریت.

ماده‌ی چه‌فتاو چواره‌م:

۱. نه‌گەر پۆله‌ی پۆله‌ له‌گه‌ل پۆله‌دا کۆ‌بونه‌وه یاخود پۆله‌ی پۆله‌ی پۆله‌ له‌گه‌ل پۆله‌ی پۆله‌دا کۆ‌بونه‌وه‌و نه‌گەر هاتنه‌ خواره‌وه‌ش جینی باوکی کۆ‌چکردویان یان دایکی کۆ‌چکردویان ده‌گرنه‌وه‌و نه‌وه‌ی ده‌یانکه‌ویت له‌ میرات بۆیان دیته‌ خوار هه‌رچه‌نده له‌ ژیا‌نیشدا ماییت، به‌مه‌رجێک له‌ سییه‌کی میراته‌که زیاترنه‌بی‌ت، نه‌گەر میراتیان نه‌گرتوو با‌پیر یان دا‌پیر نه‌وه‌ی ده‌یانکه‌ویت پێیان نه‌دان و نه‌گەر که‌متریان پێدان له‌وه‌سیه‌تی واجب بۆیان ته‌واو ده‌کریت.

۲. حوکه‌مه‌کانی وه‌سیه‌تی پێ‌ویست پۆله‌کانی براو خوشکانیش ده‌گرته‌وه، جا نه‌گەر نێر بن یان مێ و نه‌گەر هاتنه‌ خواره‌وه‌ش و بۆ هه‌ردوو هاوسه‌ریش دیته‌خوار نه‌گەر ژنه‌که نه‌هلی کیتاب بی‌ت.

۳. خوا‌وه‌نی میرات له‌سه‌رده‌می ژیا‌نیدا بۆی هه‌یه‌ ماله‌که‌ی خۆی به‌سه‌ر میراتگرانی نێر و مێ به‌یه‌کسانی دا‌به‌ش بکات، یاخود نه‌مه‌ را‌ب‌سپێری به‌

مه رجیك له سییه کی میراته که زیاتر نه بی و بهر زامه ندی نه وانی تر بی نه گهر
له سییه ك پتر بوو.

۴. خاوه ن میرات بوی هه یه رابسیږی پتر نه بی له سییه کی میراته که ی بدات به
میرانگریك.

۵. نه گهر وهسیه تی پتویست ناکوک بوو له گهل وهسیه تی هه لبرژیر دراو
(اختیاری) نه وهی یه که میان پیش نه وهی دووهمیان ده خری.

ماددهی هه فتاو پینجه م:

وهسیه تدانان : دانانی که سییه که له لایه ن وهسیه تکاره وه بو نه وهی له پاش مردنی
سه رپه رشتی وهسیه تپیکرا وه که (میراته که) بکات.

ماددهی هه فتاو شه شه م:

مه رجی وهسیه تدانراو نه وهیه که شیاوی یاسایی وشه رع ی تیدا فه راهه م بیت.

ماددهی هه فتاو هه وته م:

۱. نه گهر به وهسی دانراو له ژیا نی وهسیه تکاره که دا رازی بوو بهو دانانه ی
به وهسی نهوا ده بی جیه جی بکات ، ودوای مردنی وهسیه تکاره کهش ،
لییده رنه چیت مه گهر سه رپشکی کردییت.

۲. نه گهر به وهسی دانراو، له ژیا نی وهسیه تکاره کهو به ناگایی نهو، وهسی
دانانه که ی ره تکرده وه ، نهوا نه وره تکرده وهیه دروسته.

ماددهی هه فتاو هه شته م:

۱. نه گهر وهسیه تکار ، له یه ك وهسی زیاتر دانا ، دروست نیه یه کیکان تاکره وی
له ده ستکاریدا بکات، نه گهر کردیشی ، نهوا به بی ره زامه ندی نه وه که ی
دی جیه جی ناکریت.

۲. له م بارانه ی خواره وه دا ، ده ستکاریکردن له لایه ن، یه ك له دوو ، به وهسی
دانراوه که ، به بی ره زامه ندی نه وی تر جیه جی ده کریت:

۱. نه‌وهی به جیاواز بوونی بیرو راکان نه‌گوردیت به نه‌وهی وەرگرتن ودانی پاره وپول تیدانه‌بیت.

ت. نه‌گەر دوا بخړیت زیانی لیده‌که‌وښته‌وه.

۳. نه‌گەر وه‌سیه‌تکار ، له ده‌قی وه‌سیه‌تنامه‌که‌یدا ، ناماژه‌ی کردبوو که به وه‌سی دانراوه‌کان ته‌نیا ته‌نیا یان پڼکه‌وه کاره‌که نه‌نجام بده‌ن ده‌قیش چی گوتبیت پیره‌وه ده‌کریت.

۴. نه‌گەر به‌وه‌سی دانراوه‌که له گهل‌یه‌کتر نه‌سازان ، دادوهر ناچاریان ده‌کات کوښنه‌وه وکوڅ بن ده‌نا به که‌سانی دیکه ده‌یانگوریت .

له مادده‌ی هه‌فتاو نوییم:

هه‌رمه‌رجیک وه‌سیه‌تکار له وه‌سیه‌تنامه‌که‌یدا داینا‌بیت، پتویسته له‌سه‌ر وه‌سی به‌جی به‌یت ، مه‌گەر مه‌رجه‌که پتچه‌وانه‌ی شهرع ویاسا بیت.

له مادده‌ی هه‌شتاییم:

به‌وه‌سی دانراو ، نه‌مینداره له‌سه‌ر نه‌وه‌مواله‌ی که پتی سپردراوه، پتی نابژدیت (فلا یضمن) مه‌گەر زیده‌رویی یان که‌م ته‌رخه‌می تیدا کردیت.

له مادده‌ی هه‌شتاو یه‌ک:

نه‌گەر که‌سیک مرد وکه‌سی به وه‌سی دانه‌نابوو دادوهر بۆی هه‌یه نه‌م بارانه‌ی خواره‌وه‌دا دایینی:

۱. نه‌گەر مردووه‌که قهرزی هه‌بیت ، ومیراتگری نه‌بیت، بۆ سه‌لماندن یان وەرگرتنه‌وه‌ی قهرزه‌که.

۲. نه‌گەر قهرزار بوو بیت ومیراتگری نه‌بیت قهرزه‌که‌ی بداته‌وه.

۳. نه‌گەر وه‌سیه‌تی کردیت ، وکه‌سیش نه‌بیت به‌جی به‌یت.

۴. نه‌گەر یه‌کیک له میراتگره‌کان منداڵ بوو ، و سه‌ره‌رشتیاری نه‌بوو.

له ماددهی ههشتاو دووهم:

کاری سهروه سیهت لهه حاله تانهی خواره وه تهواو ده بی:

۱. مردنی که سی پینه گه یوو (مندال) قاصر.
۲. بالغ بوونی، مه گهر دادگا بریاریدا سهروه سیهت بهرده وام بی.
۳. گهرانه وهی سه رپه رشتیاری بو باوک یان باپر دواي لاچونی له سه ر نهو.
۴. کو تایی هاتی کاره که ی یان تهواو بوونی ماوهی کاره که ی پیسان سپر دبوو بو سهروه سیهت کاتی.
۵. رازی بوون له سه ر دهسته لگرتنی له سه ر داواي خوی.
۶. نه مانی لیها توویی سهروه سیهت.
۷. ونبوونی سهروه سیهت.
۸. لادانی سهروه سیهت له سه ر کاره که ی که پیسپر دراوه.

له ماددهی ههشتاو سینه م:

۱. وه سیهتکار بوی ههیه سهروه سیهت لا با له سه ر کاره که ی نه گهر به بی ناگاداری نهویش بی.
۲. دادوهر بوی نییه سهروه سیهتی هه لبرژر دراو لا با له سه ر کاره که ی مه گهر به هو کاریکی شهرعی نه بی، نه گهر به ته نهها توانای نه بوو که سینی تری له گهل رائه سپر ی، نه گهر بیتوانای یه کجاری ده رکهوت نهو کاته که سینی تر له شوینی دانه نری.

له ماددهی ههشتاو چواره م:

سهروه سیهت له کاره که ی پی سپر دراوه لانه بری لهه حاله تانهی خواره وه:

۱. فرمانی به سه رادرا به تاوانیک که نابرو بهر بوو.
۲. فرمانی به سه رادرا به سزایهک که نازادی له دهست نه دا بو ماوهی سالیك.

۳. نه‌گەر له نیوان سه‌روه‌سیه‌ت ویه‌کی‌ک له ره‌چه‌له‌کی خه‌زانه‌که یان مه‌رده‌که له گه‌ل مندا‌له‌که‌ی قاسیره‌ گره‌تیه‌کی خه‌زان‌ی یان دادوهری دروست بوو مه‌ترسی بوو له‌سه‌ر به‌رژه‌وه‌ندی مندا‌له‌که.

۴. نه‌گەر داد‌گای بیه‌ی له‌کاره‌کانی سه‌روه‌سیه‌ت که‌مه‌رخه‌می هه‌یه‌که زیان به‌به‌رژه‌وه‌ندی مندا‌له‌که ده‌گه‌یه‌نیت.

۵. نه‌گەر ده‌رکه‌وت له‌حیسابی سه‌روه‌سیه‌ت گه‌نده‌لی وناپاکی هه‌یه.

له‌ماده‌ی هه‌شتا و پینجه‌م:

سه‌روه‌سیه‌ت لانه‌بری نه‌گەر یه‌کی‌ک له‌مه‌رجه‌کانی لیهاتوری له‌ده‌ست دا‌له به‌رواری له‌ده‌ست دانه‌که‌ی.

له‌ماده‌ی هه‌شتا و شه‌شه‌م:

ا-بنه‌ماکانی میرات سییه:

۱. میراتگر: که‌سی مردوو.

۲. میراتگر: که‌سی زیندوه‌که مافی میراتگری هه‌یه.

۳. میراته‌که: نه‌و ماله‌یه‌که مردوو‌که‌ی جیه‌ی هه‌شته‌وه‌که میراتگر وهری ده‌گریت.

ب. هه‌کاره‌کانی میرات دووه‌نه‌وانیش: خزمایه‌تی وه‌اوسه‌گری راست ودرسته.

ج. مه‌رجه‌کانی میرات سی مه‌رجن:

۱. مردنی میرات لیه‌گیراو به‌حوکم بی‌یان حه‌قیقی.

۲. ژبانی میراتگر دوای مردنی میرات لیه‌گیراو.

۳. زانیاری به‌لایه‌نی میرات.

له ماددهی ههشتا و ههوتهم:

ئهو مافانهی په یوه ستن به میراتهوه دواى مردنى میرات لینگیراو چوارن هه ندىکیان پيش نهوانى تر ده کهون.

۱. کفن و دفن کردنى مردووه که به پنى شرع.
۲. دانهوئى قهرزه کانی له ههموو ماله کهى.
۳. جى به جینکردنى وه سیه ته کانی له سى یه کی ماله کهى ماوه.
۴. نهوئى مایه وه ده درى به میراتگره کان به پنى مافى شایسته بونیان.

له ماددهی ههشتا و ههشت:

ئهوانهئى مافى میرات گرتیان ههیه ئه مانه ن:

۱. میرات گره کان به خزمایه تی و هاوسه رگیری راست و دروست.
۲. نهوئى دانراوه به ره چه له کی.
۳. نهو که سهئى وه سیه ت بو کراوه به ههموو ماله که.
۴. خزینهى فرمان رهوا (بیت المال).

له ماددهی ههشتا و نۆیه م:

میرات گره کان به خزمایه تی و چۆنیه تی میرات گرتیان:

۱. باوك و دايك و مندا له کان هه رچه نده به چیه خواره وه به پئوه رى هه ر کور يك دوو نه وه ندهئى که چيک وهر ده گريت.
۲. باپير و داپيره کان و براکان و خوشکه کان و مندا له کانی براکان و خوشکه کان.
۳. مامه کان و پوره کان (خوشکی باوك) و خاله کان و پوره کان (خوشکی دايك) و خاوه ند ره جمه کان (ذوي الارحام) مه به ست خزمه دوره کانه.
۴. خوشکی دايك و باوکی وه کو براى دايك و باوکیه له وهر نه گرتن (الحجب).

له مادده‌ی نه‌وه‌د:

له گه‌ل به‌ر چاو گرتنی نه‌واندی باس کرا شایسته‌کان دابه‌ش ده‌کریت به‌سه‌ر میراتگره‌کان به‌پنی نزیکیان و به‌پنی حوکه‌کان شهرع که ره‌چاو کراوه له‌لایه‌ن یاسای باری کهسی ژماره ۱۸۸ ی سالی ۱۹۵۹ نه‌وانیتر به‌دوایدا دین له حوکه‌کانی میرات.

له مادده‌ی نه‌وه‌د ویه‌ک:

۱. میرد له گه‌ل بوونی لقی نه‌و له میراتی ژنه‌که‌ی شایسته‌ی چوار یه‌که وشایسته‌ی نیوه‌یه نه‌گهر نه‌و لقه نه‌بوو. ژن شایسته‌ی هه‌شت یه‌که له میراتی میرده‌که‌ی نه‌گهر میرده‌که‌ی کور و کچی هه‌بوو وشایسته‌ی چوار یه‌که نه‌گهر نه‌بوو دوای دهره‌ینانی به‌شی نه‌و له مالی پیاوه‌که‌ی که به‌شداری هه‌بوینی له پیداکردنی نه‌و ماله.

۲. کچیک یان چه‌ند کچیک شایسته‌ی ماوه‌ی میراته‌که‌ن نه‌گهر مردوو که کوری له‌دوای خو‌ی به‌جی نه‌هیشتی، دوای وه‌ر گرتنی هه‌ردوو هاسه‌ره‌کان به‌شی خو‌یان و دایک و بارک نه‌گهر مابوون، وه شایسته‌ی هه‌موو میراته‌که‌ن نه‌گهر نه‌وانه نه‌مابوون.

له مادده‌ی نه‌وه‌د و دووه‌م:

هه‌موو ده‌قیک هه‌لده‌وه‌شیه‌وه نه‌گهر پتچه‌واندی نه‌م یاسایانه بوو.

له مادده‌ی نه‌وه‌د و سینیهم:

نه‌م یاسایه جی به‌جی ده‌کریت له به‌رواری بلاو کردنه‌وه‌ی له رۆژنامه‌ی فهرمی.

له مادده‌ی نه‌وه‌د و چواره‌م:

له‌سه‌ر وه‌زیری داد پتویسته نه‌م یاسایه جی به‌جی کات.

سەرچاوهكان

دواى قورئانى پيروژ سودم لهم سەرچاوانه‌ى خواره‌وه وهرگرتووه:

- احكام الاسرة ، النكاح ، نظام الدين عبد الحميد ، مطبعة : جامعة بغداد ، ط : ١ ، سنة : ١٩٨٦ .
- احكام الزواج والطلاق في الفقه الاسلامي المقارن ، د. مصطفى الزلمي ، ط : ٥ ، اربيل ، ٢٠١٢ .
- الاحكام الشرعية للاحوال الشرعية ، زكي الدين شعبان ، ط : دار النهضة ، ١٩٦٩ .
- احكام القرآن للجصاص ، أحمد بن علي أبو بكر الرازي الجصاص الحنفي (المتوفى : ٣٧٠هـ) ، تحقيق : محمد صادق القمحاوي ، الناشر : دار إحياء التراث العربي - بيروت ، سنة : ١٤٠٥ هـ .
- احكام الميراث في الفقه الاسلامي وقانون الاحوال الشخصية ، عادل عبدالرزاق القرعة غولي ، ط : ١ ، دار صادر بيروت ، ٢٠٠٤ .
- احكام الميراث والوصية وحق الانتقال في الفقه الاسلامي المقارن والقانون ، الدكتور مصطفى ابراهيم الزلمي ، ط : ٢ ، من منشورات وزارة التعليم العالي والبحث العلمي جامعة بغداد ، سنة : ٢٠٠٠ .
- احكام الوصية والميراث ، نظام الدين عبد الحميد ، مطبعة : جامعة بغداد ، ط : ١ ، سنة : ١٩٨٦ .
- احكام انحلال عقد الزواج ، نظام الدين عبد الحميد ، مطبعة : جامعة بغداد ، ط : ١ ، سنة : ١٩٨٩ .
- الاحوال الشخصية ، احمد محمد علي داود ، دار الثقافة ، عمان ، ط : الاولى ، ٢٠٠٩ .
- الاحوال الشخصية ، الدكتور محمد ابو زهرة ، دار الفكر العربي .
- إعانة الطالبين على حل ألفاظ فتح المعين لشرح قرّة العين ، السيد البكري بن السيد محمد شطا الدمياطي أبو بكر ، دار الفكر ، بيروت .
- بداية المجتهد و نهاية المقتصد ، أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن أحمد بن رشد القرطبي الشهير بابن رشد الحفيد (ت ٥٩٥هـ) ، مطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده ، مصر ، الطبعة : الرابعة ، ١٣٩٥هـ / ١٩٧٥م .

- بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ، تأليف الامام علاء الدين ابي بكر بن مسعود الكاساني الحنفي الملقب بملك العلماء المتوفى سنة هـ ٥٨٧ ، (الطبعة الاولى) ١٤٠٩ هـ ١٩٨٩ م ، المكتبة الحبيبية كانسي.
- حوكم ومادده كانى ياسا وپرياره كانى په يوه ست به بارى كهسى بهر كار له هه ريمى كور دستان-عراق. حاكم عهدونى البزاز، چاپخانهى شههاب ، ههولير، ٢٠٠٩ چاپى په كه م.
- رد المختار على الدر المختار، ابن عابدين، محمد أمين بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقي الحنفي (المتوفى: ١٢٥٢هـ)، الناشر: دار الفكر جبروت، الطبعة: الثانية، ١٤١٢ هـ - ١٩٩٢ م.
- كشف القناع عن متن الإقناع: منصور بن يونس بن صلاح الدين ابن حسن بن إدريس البهوتي الحنبلي (ت: ١٠٥١هـ). الناشر: دار الكتب العلمية.
- القوانين الفقهية: أبو القاسم، محمد بن أحمد بن محمد بن عبد الله، ابن جزى الكلبي الغرناطي (ت: ٧٤١هـ).
- شرائع الإسلام في مسائل الحلال والحرام ، جعفر بن الحسن الهذلي (محقق الحلبي)، الناشر: مؤسسة مطبوعاتي اسماعيليان.
- شرح الاحكام الشرعية في الاحوال الشخصية، محمد زيد الايباني ، مكتبة النهضة، بغداد.
- شرح قانون الاحوال الشخصي ، الميراث، احمد الخطيب.
- شرح قانون الاحوال الشخصية ، احمد الخطيب، حمد الكبيسي، محمد السامرائي، ط: الاولى، مطبعة وزارة التعليم العالي في العراق ١٩٨٠.
- شرح قانون الاحوال الشخصية، الدكتور احمد الكبيسي، طبع سنة ١٩٧٧.
- الطلاق المقرون بالعدد لا يقع الا طلاقاً واحداً ، الدكتور مصطفى الزلي،
- الطلاق مرتان في تفاسير القرآن، الدكتور مصطفى الزلي، ط: ١، من منشورات منتدى الفكر الاسلامي في اقليم كور دستان.
- فتح القدير، كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسي المعروف بابن الهمام (المتوفى: ٨٦١هـ)، الناشر: دار الفكر ، الطبعة: بدون طبعة وبدون تاريخ.
- الفقه الاسلامي وادله، الدكتور وهبة الزحيلي، دار الفكر ، دمشق، الطبعة الثالثة، ١٩٨٩ م.
- الفقه المنهجي ، احكام الاسرة وملحقاتها ، الدكتور مصطفى الحن ، الدكتور علي الشرجي ، الدكتور مصطفى البغا ، الطبعة الاولى، ١٩٨٧، دمشق .
- القوانين الفقهية، أبو القاسم، محمد بن أحمد بن محمد بن عبد الله، ابن جزى الكلبي

- الفرناطي (المتوفى: ٧٤١هـ) ، بدون تاريخ الطبعة.
- المبسوط، محمد بن أحمد بن أبي سهل شمس الأئمة السرخسي (المتوفى: ٤٨٣هـ)، دراسة وتحقيق: خليل محي الدين الميس ، الناشر: دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، الطبعة الأولى، ١٤٢١هـ - ٢٠٠٠م.
- المجموع شرح المذهب دار الفكر، أبو زكريا يحيى بن شرف بن مري النوري، بيروت، ١٤١٧هـ - ١٩٩٦م، الطبعة: الأولى.
- مجموعة من العلماء، المجموع النفيس في فقه المواريث، ط: ١، دار ابن الجوزي، القاهرة، ٢٠٠٧.
- مختصر النافع ، ابو قاسم نجم الدين جعفر بن الحسن الحلبي (٦٧٦هـ) طبعة دار الكتاب العربي ، مصر مختصر النافع ، ابو قاسم نجم الدين جعفر بن الحسن الحلبي (٦٧٦هـ) طبعة دار الكتاب العربي ، مصر.
- مدى سلطان الإرادة في الطلاق في الشرائع والقوانين والاعراف خلال اربعة الاف سنة ، الامتاذ الدكتور مطفي الزلمي ، الطبعة الثالثة ، ص ١٥٠.
- مدى سلطان الإرادة في الطلاق، الدكتور مصطفى الزلمي ، ط ٣، المكتبة القانونية ، بغداد.
- مغني المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج ، شمس الدين، محمد بن أحمد الخطيب الشربيني الشافعي (المتوفى: ٩٧٧هـ) ، الناشر: دار الكتب العلمية ، الطبعة: الأولى، ١٤١٥هـ - ١٩٩٤م.
- المغني في فقه الإمام أحمد بن حنبل الشيباني ، المؤلف : عبد الله بن أحمد بن قدامة المقدسي أبو محمد ، الناشر : دار الفكر - بيروت ، الطبعة الأولى ، ١٤٠٥هـ.
- المذهب ، أبو اسحاق إبراهيم بن علي بن يوسف الشيرازي (المتوفى: ٤٧٦هـ) ، الناشر: دار الكتب العلمية.
- موسوعة الفقه الإسلامي ، محمد بن إبراهيم بن عبد الله التويجري ، الناشر: بيت الأفكار الدولية، الطبعة: الأولى، ١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩م
- الميراث المقارن، محمد عبدالرحيم الكشكي، الطبعة: الثالثة، بغداد، ١٩٦٩.
- نكاح المتعة عبر التاريخ ، عطية محمد سالم، مطبعة المدني ، المدينة المنورة، ١٣٩٦هـ.

ناومروک

پیشہ کی ::

دروازه‌ی یه کهم : هاوسه رگری

ده ستينك:
 مې يېه لومړۍ : ۱

۴ به‌شئ به‌که‌م: خوازیننی ویشه‌کینه‌کانی گریه‌ندی هاوسه‌رگری

تو یژ به ندی یه که م: خوازی بنی (الخطبة)

تویزه‌ندی دووهم: پاشگه‌ز بوونه‌وه له خوازینی و ناسه‌واره‌کانی..... 5

بهشی دووهم: گریه‌بندی هاوسه‌رگیری (عقد الزواج)..... ۶

تویزه بندی به کدام: هاوسه رگیری و بنه ما کانی:..... ۶

۶. ا. پتاسدی هاوسه رگیری:

ب. بنه ماکانی گریه نندی هاوسه رگری.....۶

تویژبه‌ندی دووهم: مەرجەکانی گرتیبه‌ندی هاوسەرگیری (شروط عقد الزواج): ۷.....

یه که م: مدرجه کانی گریدانی هاوسه رگیری (شروط الانعقاد) ۷.....

* نه هاتنه دی مەرجیك له مەرجه كانی گریډانی هاوسه رگری: ۸.....

دووم: مهرجه کانی دروستی گریه نندی هاوسه رگیری: ۸

سيهه: مدرجه کاني جيٽه جي ڪردن (شروط النفاذ): ۱۴

چوارهم: مدرجه کاني پابه‌ند بوون (شروط الزوم): ۱۵

تویز به ندی سییه م: دانانی مهر ج له گریه ندی هاوسه رگری ۱۷.....

بهشی سیم: لیته‌نوی و وه‌رگری ره‌زامه‌نی دادوهر له‌هاوسه‌رگری ۱۸.....

تویژ بهندی یہ کدم: لیتھاتو وی، له هاروسه رگړی (الأهلیة فی الزواج): ۱۸.....

١٨ ١- ليها توپه ته و او (الاهلية الكاملة):

ب- لیٹھا تو ویسے، ناتھ واو (الاہیہ الناقصہ):.....

تویز به ندی دو و هم به ده سته تان به زامه ندی دادور

۱- هاورگرگی نهواندی ههژده سالیان تهواو نه کردووو:

٢. هاوسەرگه‌ی نه‌وانده‌ی نه‌خۆشی عه‌قلیان هه‌یه:

۳. ئەو كەسانەى زياتو لە ئۆيىك دىتىن:.....

نه گهر پياوه که گزفتي که هدير و نافرته که چي بکات؟.....

- بهشی چوارهه: زۆرلینکردن و تۆمارکردن و سهلماندنی گریه‌بندی هاوسه‌رگیری ۲۴.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: زۆرلینکردن له هاوسه‌رگیری: ۲۴.....
 تویژبه‌بندی دووهه: تۆمارکردنی گریه‌بندی هاوسه‌رگیری: ۲۵.....
 تویژبه‌بندی سینهه: داننان به هاوسه‌ریتی (الاقرار بالزوجیه) ۲۷.....
 بهشی پینجهه: پینه‌شیان له نافرتهان (المحرمات من النساء) ۲۸.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: پینه‌شیانی به یه‌کهجاری (المحرمات علی وجه التأیید) ۲۸.....
 تویژبه‌بندی دووهه: پینه‌شیانی کاتی (المحرمات علی التأقیه) ۳۰.....
 تویژبه‌بندی سینهه: هاوسه‌رگیری له گهل‌خاوهن کتیبه ناسمانیه‌کان ۳۱.....
 بهشی شه‌شهه: سه‌ره‌پرشتیاری له هاوسه‌رگیریدا (الولاية في الزواج) ۳۳.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: پیناسه و مه‌رجه‌کانی سه‌ره‌پرشتیار ۳۳.....
 تویژبه‌بندی دووهه: ریزه‌بندی سه‌ره‌پرشتیاره‌کان: ۳۴.....
 بهشی چه‌وتهه: بریکاری له هاوسه‌رگیریدا (الوكالة في الزواج) ۳۵.....
 یه‌کهه: بریکاری (الوكالة)..... **خگاکا! الإشارة المرجعیه غیر معرّفه.**
 بهشی هه‌شتهه: شایسته‌یی له هاوسه‌رگیری (الكفاءة في الزواج)^۱ ۳۷.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: پیناسه‌ی و کاتی شایسته‌یی: ۳۷.....
 تویژبه‌بندی دووهه: مه‌رجی شایسته‌بوون، چی به شایسته‌بوون دیاری ده‌کریت: ۳۸.....
 بهشی نۆیهه: مافه‌کانی نیوان ژن و میرد (الحقوق الزوجیه) ۴۰.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: مافه‌هاوبه‌شه‌کانی نیوان ژن و میرد^۱: ۴۰.....
 تویژبه‌بندی دووهه: مافی پیاو له سه‌ر ژن ۴۱.....
 تویژبه‌بندی سینهه: مافی نافرته له سه‌ر هاوسه‌ری ۴۱.....
 یه‌کهه: مارهی: ۴۲.....
 دووهه: مافی بژیوی: ۴۶.....
 بهشی ده‌یهه: لاساری له هاوسه‌رگیریدا (النشوز) ۵۰.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: پیناسه‌ی لاساری و چی به لاساری هه‌ژمار ده‌کریت: ۵۰.....
 تویژبه‌بندی دووهه: حوکمی لاساری له شهرع و یاسادا: ۵۱.....
ده‌روازه‌ی دووهه: ته‌لاق ۵۳.....
 بهشی یه‌کهه: پیناسه‌ی ته‌لاق، کئی مافی ته‌لاقی هه‌یه، به‌چی ده‌که‌ویت؟ ۵۵.....
 تویژبه‌بندی یه‌کهه: پیناسه‌ی ته‌لاق و کئی مافی ته‌لاقی هه‌یه: ۵۵.....
 تویژبه‌بندی دووهه: ته‌لاق به‌چی ده‌که‌ویت؟ ۵۶.....
 بهشی دووهه: کئی ته‌لاقی ده‌که‌ویت؟ پیاو چه‌ند ته‌لاقی به ده‌سته؟ شیوازی خستنی ته‌لاق،
 شاهیدی له سه‌ر ته‌لاق..... ۵۸.....

- توێژبه‌ندی یه‌که‌م: کێ ته‌لاقێ ده‌که‌ویت؟ ٥٨
- توێژبه‌ندی دووهم: پیاو چهند ته‌لاقێ به‌ ده‌سته؟ ٥٩
- توێژبه‌ندی سێهم: شیوازی خستی ته‌لاق: ٦٠
١. هه‌نگاوه‌کانی ته‌لاقدان ٦٠
٢. ته‌لاقێ سێ به‌ سێ ، به‌ یه‌ك وشه: ٦١
- توێژبه‌ندی چوارهم: شاهیدی له‌سه‌ر ته‌لاق: ٦٢
- به‌شی سێهم : دابه‌شکردنی ته‌لاق به‌ پێی وشه‌کانی ٦٣
- به‌شی چوارهم: دابه‌شکردنی ته‌لاقێ بۆ گه‌راوه‌ و جودا‌که‌ره‌وه ٦٥
- به‌شی پێنجهم: بریکاری له‌ ته‌لاق (الوکالة فی الطلاق) ٦٨
- پێناسه‌ی بریکاری: ٦٨
- بریکاری ته‌لاقدان له‌ شه‌رعه‌دا: ٦٩
- به‌شی شه‌شهم: ته‌لاق دانه‌ده‌ست (الحلع ، التفویض) ٧٠
- توێژبه‌ندی یه‌که‌م: خولع ٧٠
- توێژبه‌ندی دووهم: ده‌سه‌لات پێدان (التفویض): ٧٢
- به‌شی هه‌وتهم: جیا‌بونه‌وه‌ له‌ رینگای داد‌گاوه (التفریق عن طریق القضاء) ٧٣
- توێژبه‌ندی یه‌که‌م: پێشه‌کیه‌کانی داوا‌کردن له‌ داد‌گا بۆ جیا‌بونه‌وه: ٧٣
- توێژبه‌ندی دووهم: که‌ی ژن ومێرد بۆیان هه‌یه‌ داوای جیا‌بونه‌وه‌ بکه‌ن؟ ٧٤
- توێژبه‌ندی سێهم: دانانی ناو‌بژیوان له‌ نیاوان هاوسه‌ره‌کان له‌ لایه‌ن داد‌گاوه: ٧٥
- توێژبه‌ندی چوارهم: حوکمی لیک‌جیا‌بونه‌وه‌ له‌ رینگای داد‌گاوه: ٧٦
- أ. که‌ی ژن بۆی هه‌یه‌ داوای جیا‌بونه‌وه‌ بکات؟ ٧٦
- ب. حوکمی لیک‌جیا‌بونه‌وه‌ له‌ رینگای داد‌گاوه: ٧٨
- به‌شی هه‌شتم: عیدده (العِدَّة) ٧٩
- توێژبه‌ندی یه‌که‌م: پێناسه‌ی عیدده، که‌ی نافرته‌ عیدده ده‌گریت؟ ٧٩
- أ. پێناسه‌ی عیدده: ٧٩
- ب. که‌ی نافرته‌ عیدده ده‌گریت؟ ٨٠
- توێژبه‌ندی دووهم: جو‌ره‌کانی عیدده: ٨٠
- یه‌که‌م: بۆ ئه‌و نافرته‌تانه‌ی گواستراونه‌ته‌وه: ٨١
- دووهم: بۆ ئه‌و نافرته‌تانه‌ی نه‌ گواستراونه‌ته‌وه: ٨٢
- توێژبه‌ندی سێهم: که‌ی ماوه‌ی عیدده ده‌ست پێده‌کات؟ ٨٢
- ده‌روازه‌ی سێهم: له‌دایک بوون و نه‌ نجاهه‌کانی ٨٥
- به‌شی یه‌که‌م: ره‌چه‌له‌ك (النسب) ٨٥

- ۸۵..... ۱. گرنگی سەلماندى رەچەلەك :
 ۸۵..... ب. رینگاکانى سەلماندى رەچەلەك
 ۸۸..... بەشى دووهم: شیردان (الرضاعة).
 ۸۸..... ۱. كى پىويستە شیر بەمندان بدات؟
 ۸۸..... ۲. ماوهى مافى كرنى شیردان:
 ۸۹..... ۳. كى كرنى شیردانه كه ده دات؟
 ۸۹..... ۴. برى كرنكه؟
 ۹۰..... بەشى سىيەم: دايەنى (الحضانه).
 ۹۰..... ۱. پىناسەى دايەنى.
 ۹۰..... ب. دايەنى مافى كىيە؟
 ۹۱..... ج. مەرجه كانى نافرهتى دايەن:
 ۹۱..... د. مەرجه كانى پياو بو دايەنى وبەخيۆ كردن:
 ۹۲..... ه. كرنى دايەنى مافى كىيە و لەسەر كى پىويستە؟
 ۹۲..... كرنى نىشتەجى و خزمەتكار:
 ۹۲..... و. نایا دايەنە كه مافى هەيه مندالە كه بيايه ولايتكى تر؟
 ۹۳..... ز. مافى بىنيى مندالە كه بو ئەر كهسەى مندالە كهى لە دەست نىيە.
 ۹۳..... ح. مافە گشتىە كانى دايەنى:
 ۹۷..... **دەروازەى چوارەم: بژيوىە كان**
 ۹۹..... بەشى يە كەم: بژيوى مندان
 ۹۹..... بژيوى مندان دە كه ويته سەر كى؟
 ۱۰۰..... بەشى دووهم: بژيوى دايك و باوك:
 ۱۰۰..... مەرجه كانى بژيوى دايك و باوك:
 ۱۰۱..... بەشى سىيەم: بژيوى خزمە كان
 ۱۰۱..... مەرجه كانى پىويستى بژيوى خزمە كان:
 ۱۰۳..... **دەروازەى پىنجەم: وەسيەت**
 ۱۰۵..... بەشى يە كەم: پىناسە و بنەماكانى وەسيەت (تعريف و أركان الوصية).
 ۱۰۵..... ۱. پىناسەى وەسيەت:
 ۱۰۵..... ب. بنەماكانى وەسيەت:
 ۱۰۶..... بەشى دووهم: مەرجه كانى وەسيەت (شروط الوصية).
 ۱۰۶..... تويزبەندى يە كەم: مەرجه كانى وەسيەتكار (شروط الموصي).
 ۱۰۷..... تويزبەندى دووهم مەرجه كانى وەسيەت بو كراو (شروط الموصى له):

- تویژبه‌ندی سییه‌م : مهرجه کانی وه‌سیه‌ت پیکراو (شروط الموصی به): ۱۰۸.....
- تویژبه‌ندی چواره‌م: وشه‌ی وه‌سیه‌ت (الصیغه). ۱۰۸.....
- به‌شی سییه‌م: حوکمه کانی وه‌سیه‌ت. ۱۰۸.....
- تویژبه‌ندی یه‌که‌م: حوکمه کانی وه‌سیه‌ت به‌به‌روبووم وسود (الوصیه بالاعیان). ۱۰۹.....
- تویژبه‌ندی دووه‌م: حوکمه کانی وه‌سیه‌ت به‌به‌روبووم وسود (الوصیه بالمنافع): ۱۱۱.....
- حوکمه کانی وه‌سیه‌ت به‌سودی شته‌کان: ۱۱۱.....
- به‌ربه‌ست له‌سود وهرگرتن له‌وه‌سیه‌ت پیکراو و حوکمه کانی: ۱۱۲.....
- به‌شی چواره‌م: کیپرکئی نیوان وه‌سیه‌ت بوکراوه‌کان (تراحم الوصایا). ۱۱۳.....
- به‌شی پینجه‌م: وه‌سیه‌تی پیویست (الوصیه الواجبه). ۱۱۴.....
- ا. پیناسه‌ی وه‌سیه‌تی پیویست: ۱۱۴.....
- ب. مهرجه کانی وه‌سیه‌تی پیویست له‌یاسادا: ۱۱۵.....
- ج. بری وه‌سیه‌تی پیویست چه‌نده؟ ۱۱۵.....
- د. پینش خستنی وه‌سیه‌تی پیویست به‌سه‌ر وه‌سیه‌ته‌کانی تر: ۱۱۵.....
- ه. بوچوونی شهریه‌ت له‌سه‌ر وه‌سیه‌تی پیویست: ۱۱۶.....
- به‌شی شه‌شه‌م: که‌ی وه‌سیه‌ت بوچه‌ل ده‌بیته‌وه؟ (متی تبطل الوصیه). ۱۱۷.....
- به‌شی جه‌وته‌م: سه‌روه‌سیه‌ت (الإیصال). ۱۱۸.....
- ا- پیناسه‌ی سه‌روه‌سیه‌ت: ۱۱۸.....
- ب. حاله‌ته‌کانی دادگا سه‌روه‌سیه‌ت ده‌ستیشان ده‌کات. ۱۱۸.....
- ج. ته‌واو بونی کاری سه‌روه‌سیه‌ت: ۱۱۹.....
- د. لادانی سه‌روه‌سیه‌ت: ۱۱۹.....
- ده‌روازی شه‌شه‌م: میرات. ۱۲۱.....
- به‌شی یه‌که‌م: پیناسه‌ی میرات ، هوکاره‌کان، بنه‌ماکان. ۱۲۳.....
- تویژبه‌ندی یه‌که‌م: پیناسه و هوکاره‌کانی میرات: ۱۲۳.....
- ا. پیناسه‌ی میرات: ۱۲۳.....
- ب. هوکاره‌کانی میرات. ۱۲۳.....
- تویژبه‌ندی دووه‌م: بنه‌ماکانی میرات: ۱۲۴.....
- به‌شی دووه‌م: مهرجه‌کان و به‌ربه‌سته‌کانی میرات (شروط وموانع المیراث). ۱۲۵.....
- ا. مهرجه‌کانی میرات: ۱۲۵.....
- ب. به‌ربه‌سته‌کانی میرات: ۱۲۶.....
- به‌شی سییه‌م: نه‌و مافانه‌ی که‌په‌یوه‌ندیان هه‌یه‌به‌پاشماوه‌ی مردوکه. ۱۲۷.....
- ۱- مه‌سروفتاتی کفن ودفن: ۱۲۷.....

- ۱۲۷ ۲ - دانه وهی قهرزه کانی خوا وخه لک:
- ۱۲۷ ۳ - جی به جی کردنی وه سیه ته کانی مردوو:
- ۱۲۸ بهشی چواره م: میراتگره کان و چۆنیه تی دابه شکردنی میراته
- ۱۲۸ جۆره کانی میراتگر:
- ۱۲۹ تویر به ندی یه که م: خاوه ن به شه دیاریکراوه کان و چۆنیه تی میراتگرتیان:
- ۱۲۹ یه که م: به شه میراتی میرد:
- ۱۳۱ دووهم: به شه میراتی ژن:
- ۱۳۳ سینه م: به شه میراتی باوک:
- ۱۳۶ چواره م: به شه میراتی دایک:
- ۱۳۹ پینجه م: به شه میراتی بابیر:
- ۱۴۳ شه شه م: به شه میراتی داپیر (نه نك):
- ۱۴۵ جهوته م: به شه میراتی کچ:
- ۱۴۸ هه شته م: به شه میراتی کچی کور:
- ۱۵۱ نۆیه م: به شه میراتی خوشک:
- ۱۵۴ دهیه م: به شه میراتی خوشکی له باوک:
- ۱۵۸ یازدهم و دوازدهم: به شه میراتی خوشک و برای له دایک:
- ۱۶۱ تویر به ندی دووهم: عه سه به و چۆنیه تی میرات گرتیان:
- ۱۶۱ جۆره کانی عه سه به:
- ۱۶۳ یه که م: میراتگرتن به کورایه تی (البنوة):
- ۱۶۵ دووهم: میراتگرتن به باوکایه تی (الأبوة):
- ۱۶۶ سینه م: برایه تی (الأخوة):
- ۱۶۷ چواره م: مامایه تی (العمومة):
- ۱۶۸ ۲. عه سه به به هوی که سیکی تره وه:
- ۱۶۸ ۳. عه سه به له گه ل که سیکی تر:
- ۱۶۹ بهشی پینجه م: پشکه کان (الأسهم):
- ۱۷۰ تویر به ندی یه که م: بنه مای پشکه کان:
- ۱۷۳ تویر به ندی دووهم: به رز کردنه وه (القول):
- ۱۷۴ تویر به ندی سینه م: گه راندنه وه (الرد):
- ۱۷۷ تویر به ندی چواره م: له میرات ده رچوون (التخارج):
- ۱۷۷ مهرجه کانی ده رچوون:
- ۱۷۷ شیوه کانی ده رچوون:

- تویژبهندی پینجدهم: سرپینهومی مهسهله (المناسخات) ۱۷۹
 حالتهکانی موناسخات: ۱۷۹
 بهشی شهشهم: میرات به خهملاندن (الارث بالتقدير) ۱۸۶
 تویژبهندی یه کهم: میراتی کۆرپهلهی ئافرهتی دووگیان ۱۸۷
 مهرجهکانی میراتی کۆرپهلهی ئافرهتی دووگیان: ۱۸۷
 مارهی دووگیانیه که: ۱۸۷
 حالتهکانی دابهشکردنی میراته که: ۱۸۸
 تویژبهندی دووههم: میراتی بزربوو (المفقود) ۱۸۹
 حوکمدان بهسهر مردنی کهسینکی بزربوو: ۱۹۰
 حوکمی مافی وهرگرتنی میرات بۆ کهسی بزربوو: ۱۹۲
 تویژبهندی سینیهم: میراتی نیرهمووک (الخنثی) ۱۹۲
 تویژبهندی چوارههم: میراتی مردنی به کۆمهل (میراث الموت الجماعي) ۱۹۴
 دهقی ماددهکانی یاسا باری کهسی بهرکار له ههریمی کوردستان-عیراق ۱۹۵
 سهرحاوهکان ۲۳۰
 نارهروک ۲۳۳

قورمی هه لبراردنی هاوسه ری سه رکه وتوو (۱)

1	ناو ونازناوی هاوسه ری پیشنیازکراو		
2	سال و شوینی له دایک بوو وهۆزی		
	نایین ویا به ند بوونی	خراب	مامناو مند باش
3	گروپی خوین		
4	ناسنی خویندن		
5	پیشه ی نیستا		
6	خانوو	نیه تی	موک کرئ
7	شوینی نیشته جی	شار	شاروچکه دی
8	ناسنی دارایی	خراب	مامناو مند باش
9	ناسنی روشنبیری	خراب	مامناو مند باش
10	بیشتر هاوسه ری هه بووه	ماره بێ	ته لاق نه بیووه
11	که سایه تی	خراب	مامناو مند باش
12	ره زیله	نه خید	که مێک زۆر
13	ده ست بلاره	نه خید	که مێک زۆر

14	كەسپكى داپپىس ويەگومان	نە خىر	كەمپك	نۇر
15	كەسپكى كۆمەلەپتە	نە خىر	كەمپك	نۇر
16	كەسپكى كەمتەرخەمە (لە زۇوى ئىدارى)	نە خىر	كەمپك	نۇر
17	گىرنگى بە تەندىرۇستى دەدات ؟	نە خىر	كەمپك	نۇر
19	گىرنگى بە زىادكردنى دارىى ئەدا ؟	نە خىر	كەمپك	نۇر
20	ئازە زۇوى جىپپە ؟			
21	چە جۆرە كەسايەتپەك ؟	بىر نە	لە سەرخۇ	
22	ھەللى پىشكەكتى بە زەدەوام دەدا ؟	نە خىر	كەمپك	نۇر
23	كەسپك ھەلەپەكى بۇ راستكردەۋە كاردا نەۋەى چۆن دەپى ؟	بە ئاسايى دە زانى	تۈرە دەپى	خۇي چاك دەمكات
24	زانپازى دەريارەى ھازەرگىرى ھەپە ؟	خول	بە رتووك	نە خىر
25	ئاگاردارە لە مافەكانى ھاۋسەراپەنى ۋەك لە ياساى بارى كەسى ھاتوۋە ؟	نە خىر	كەمپك	نۇر
26	كەم كۆپى جەستەپى ھەپە ؟	نە خىر	بەللى	ۋەك
27	پازكى چە كارە ؟			
28	چەند برا ۋخوشكى ھەپە ؟			
29	ئاستى رۇشنىپىرى خىزائى ؟	خراب	مامناۋەند	پاش
30	ھىچە براۋ خوشكەكانى نە زۇكز ؟	نە خىر	بەللى	
31	خىزائەكە پان كىشەى كۆمەلەپتەيان ھەپە ؟	نە خىر	بەللى	ۋەك

قۇرمى خواستى مۇركردنى مارەبىرىنى دەرەكى (۴)

اقلية كوردستان العراق مجلس القضاة القاعة الثالثة منطقة الربيع مكتبة احوال شخصية الربيع		ھەروێس گوردستان عێراق ئەھمەد عەسێ دادھۆدەری مەھەممەد عەسێ دادھۆدەری دادگای باری کەسە ھەروێس
---	---	--

بە خواستى مۇركردنى مارەبىرىنى دەرەكى

مەھەممەد عەسێ دادھۆدەری مەھەممەد عەسێ دادھۆدەری	أحمد أحمد	مەھەممەد عەسێ دادھۆدەری مەھەممەد عەسێ دادھۆدەری
بۆدە ھۆسەرە بە مۆھەبە پێشکەشی		
مەھەممەد عەسێ دادھۆدەری		
ئەم ھۆسەرە بە مۆھەبە پێشکەشی بۆدە		

ئەگەر ئەم ھۆسەرە بە مۆھەبە پێشکەشی بۆدە، ئەم ھۆسەرە بە مۆھەبە پێشکەشی بۆدە.

ھۆسەری ھەروێس

- داو
- زمانەى ئۆمەر
- آپەرە
- ناو نیشان

ھۆسەری ئێ

- داو
- زمانەى ئۆمەر
- آپەرە
- ناو نیشان

ھۆسەری

- داو
- زمانەى ئۆمەر
- آپەرە
- ناو نیشان

ھۆسەری

- داو
- زمانەى ئۆمەر
- آپەرە
- ناو نیشان

قۆرمی داواکردنی ته‌لاق (خولج) (5)

بهریز دهلوی دهلگی باری کهسی ههولیز

دوکر، / بهینه - کلب - ههولیز - کهرگی بههریز -

دوئیکرو، / بهینه - ژس مل - ههولیز - کهرگی بههریز -

سکو ریز

رووی دوا

دوئیکرو خوسه‌مه به گۆرته‌ی گۆرته به‌سێ ماره‌به‌یه‌ش که لهم دهلگه‌ ده‌جیوه‌ له‌به‌ر
له‌وه‌ی به‌رده‌م مکه‌زین و نه‌گۆنه‌به‌ز به‌مه‌که‌وه به‌رده‌م گرفت و کینه‌ ده‌روست ده‌به‌ت له
نه‌وه‌ماندا و نه‌توانه‌ زه‌انی خوسه‌ری له‌ گه‌ژ دوئیکرو به‌مه‌ سه‌ر. بۆیه‌ له‌ سه‌ر به‌که‌ته‌ن و
به‌مه‌ماندا هه‌روه‌لامه‌ن به‌که‌ته‌ن که ده‌ست به‌رده‌ن دوئیکرو بووم و ته‌لاق دا به‌ شه‌وه‌ی
خولج له‌ به‌رده‌م له‌به‌رمان هه‌توان هه‌ولیز له‌ به‌رووی 2013/7/1 به‌ شه‌وه‌ی به‌هریز.

() و () . وه دوئیکرو هه‌موو مه‌نهی
شه‌ری و به‌سه‌ی خۆی و هه‌گرتوه‌ . دوا له‌ دهلگی به‌هریز ده‌که‌م که دوئیکرو به‌که‌ت بو
ده‌به‌ن و به‌به‌ر به‌ده‌ن به‌ به‌سه‌ماندا که‌سه‌ی لهم ته‌لاقه‌ خولمه‌ . وه خه‌می دوا به‌هه‌رته‌ سه‌ر
نه‌ستۆی دوئیکرو.

له‌ گه‌ژ ریزدا ...

به‌که‌تی به‌لاندن

له‌ رۆژی ده‌به‌ن .

دوکر

قۇرمى داواكردىنى پېسىپىرى / وصاية (۷)

اقلیم کوردستان ، العراق

مستخلص الموضوع

وليامز وماركس استمعوا، وناقشوا، وارتبطوا

محكمة احوال شخصية اربيل

هەریمی کوردستان شیعراقی

بہتہو مہ کسی دادوہری

بدر و گنجینه‌های و انگیزه‌های همه نیروها و در تمام جهات و همه‌جا

د افغانستان د پلاوي چارو غونډه

44

1990]

بهائیکه نامہ دی پچیسویںری : عہدہ الوصایہ

من { که داورهای دادگاه، برای تصمیم نهایی هر یک از داوران
نامهای متعددی (مترادف) (۱) برای تعیین (۲) که این دادگاههای برای
تصمیماتی (۳) در جرمه کل که در این حدالتوانند (۴)
مستقرند و نام اینها (مترادف) (۵) میباشند.

این نمودار، پهنای باند و سرعت انتقال، در هر یک از مدارهای مختلف را نشان می‌دهد.

1451

لواحق چاودیری کاروباریانی همیه دایمه برقراران دا دایمینیج به به پنجمین لوی عضو لایحه‌ها و لایحه‌ها
سفرهوه . تاگسو بین ممکن به معترض و وگوش (ازاصناف) لغو یوسفه رایشتی سفره‌ایشتی . لایحه‌ها و لایحه‌ها
(منهجوه و دایمه القاصیرین) عاقبت گاری عاق و سامانانان مانع .

نام و نام خانوادگی : شماره پرسنلی :

2025

الفروع المبدئية الثانية

داخوازی به لگه نامه ی له میرات دمرچوون (۱۰)

اقلیم کوردستان - العراق

مجلس القضاء

رئاسة محكمة استئناف منطقة الزميل

محكمة احوال شخصية اربيل

هەریمی کوردستان / عێراق

اینده پژوهش به نام دانه‌ری

سەرۆکی ئهه، د. کۆنکاز ئیبهه ئیبهه، یهزیر ئاچمه ئی بههولیه

داده‌های بازی که می‌دهد و غیره :

زمرہ

يعقوب

ب/ داخوازی به لگه نامه ی له میرات ددرچوون

ابن عساکر

نہجہ کہ یہ خوارخود و ترومان کردود میں انگری خودبخوشو ا

(معضلای مغربی) (له) : در جوانی داندگی یاری گهسبندی هملیرا له شون

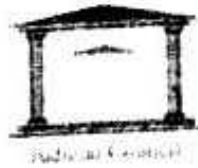
خداوند نه سر له عبرت درجوون (نگه وئیس که لافش نه میرت درجوو نه میرتی خویشو و درجی که بیستی به له

و د لك د لومړي مليكي شمېرې و پامنايي حواي -

بۇ لايىھىنى ئەمىر ئابدىجەبار ۋە ئورمانچى :

دواکارین یہ لکھنا کہ میں نے دوا کرئی ہے اس سے بھی بڑا بڑا گناہ ہے۔ لکھنا کہ میں نے دوا کرئی ہے، لکھنا کہ میں نے دوا کرئی ہے :

فۆرمی دابه‌شنامه‌ی میرات (١٤)

بەڵێم کوردستان / العراق هه‌ڵبژێرێکێکێک وێڵێکێکێکێکێکێکێکێک هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێک		هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێک هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێک هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێک
---	---	---

هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێک / هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێک

دابه‌شنامه‌ی میرات

هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێکێکێک)
 هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێکێکێک)
 هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێکێک)
 هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێک)

هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێکێکێک)

هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێک)
 هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێک)
 هه‌ڵبژێرێکێکێکێکێک (هه‌ڵبژێرێکێکێک)

ی و ه سیه تی و هیه مده پینتا هریه کای نیر میره

شیکردنه وی یاسای باری که سی

نای قه قوینز خا ره ی ، فوله عیره

ژن ، مریه ی باول

سوپاس و پینزانین

۱/۹ یا و مورد

دوای سوپاس بو پهره و ردیگاری مه زن ، سوپاسی نهم

به ریزانه ی خواره وه ده که م ، بو هاو کاریان بو به چاپ

گه یاندنی نهم کیتابه :

دایک - باول - ه کور
سه کیچ - ژن

• م. سهر که وت سلیمان

• غه مگین بولی

• عبدول له تیف حه مه ده مین

• نائق نامق

• هاوسهرم دایکی نه حه د

• هه ردوو جگه ر گوشه که م بیستون و نیان

• کتیبخانه ی ته بایی

صیدر - با پیر - کیچ

۱/۶ باقی

۱/۴

حوکی نه لاق

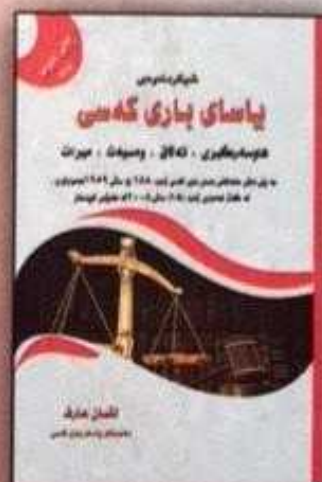
نه ی نه لاق یار مری

تا خوه ر ده ری

Cevdet Calk

Calk

Calk

له بلالو کراوهکانی کتبخانهی تهبابی / همولیر

چاپخانهی روزه ولات / همولیر

مهر ۱۳۹۸